

იოსებ სიბოშვილი

ბ
უ
ჟ
უ
ს
ი

კომანი

იოსებ სიგოშვილი

ბურუსი

გამომცემლობა „მწიგნობარი“
თბილისი 2020

წიგნში ასახულია გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში საქართველოში განვითარებული მოვლენები. ავტორი, რომელიც ამ პროცესების თვითმხილველი გახლავთ, რეალურ ფაქტებზე დაყრდნობით გადმოსცემს 9 აპრილის და აფხაზეთის ომის ტრაგიკულ ისტორიას. რომანის გმირებს, ქვეყანაში ჩამონოლილ პოლიტიკურ ბურჟუსში სამშვიდობოზე გასასვლელად, უამრავი ლაბირინთის გავლა უწევთ. ბოლოს, სიყვარული ბოროტ ძალას ამარცხებს და ამით ამცნობს წუთისოფლის მკვიდრთ, რომ ამ ქვეყნის ბატონ-პატრონი ღმერთია.

რედაქტორი

მანანა გორგიშვილი

მხატვარი

ნინო მღებრიშვილი

დამაკაბადონებელი

თამარ ტყაბლაძე

ISBN 978-9941-485-76-3

ტკივილის გამოქაჩილი

მკითხველის წინ იოსებ სიბოშვილის ახალი წიგნია - „ბურუსი“, რომელიც ჩვენი უახლოესი წარსულის ტკივილის, დამოუკიდებლობაგამოცხადებული სახელმწიფოს წინააღმდეგობების, პოლიტიკური კატაკლიზმების და ბოლო დროს რეალობაში გამეფებული მოუგვარებელი პრობლემების გამოძახილია. კითხულობ და თითოეული ფურცლიდან უკვე განცდილსა და გადატანილ სატკივარს იხსენებ. ავტორი ჩვენი რეალობისა და ყოველდღიურობის შუქ-ჩრდილების აღწერით ცდილობს დაგვანახოს ის მანკიერებები და უარყოფითი მოვლენები, რაც ბოლო წლების ისტორიულმა ქართველებმა მოგვიტანა და განსაკუთრებით მე-20 საუკუნის დიდი ტკივილი - 9 აპრილი. სამოცდაათწლიანი კომუნისტური იმპერიის ნგრევის მოთხოვნით ქართველობა უზარმაზარ ურჩხულს დაუპირისპირდა და მკაცრად დაისაჯა. ყოველი ისტორიული მოვლენის თანამედროვეთა მიერ ობიექტურად შეფასება მეტად რთულია, ამას დრო, წლები სჭირდება, რათა მიუკერძოებლად და რეალურად დაერქვას ყველას და ყველაფერს მისი სახელი, ღვანლი და დამსახურება სათანადოდ დაფასდეს, ხოლო შეცდომას და გადაცდომას თავისი მიზეზები მოეძებნოს. სწორედ ამის მცდელობაა წინამდებარე რომანი. მკითხველმა უნდა განსაჯოს...

ისტორიას თავისი ფილოსოფია აქვს და ამით ძირითად დანიშნულებას ასრულებს, ადამიანობის სულიერ ევოლუციას ძერწავს და კულტურას აყალიბებს. მთავარ კითხვას

უსახავს კაცობრიობას - საიდან საით? საუკუნეთა ქარტეხილებმა თაობების ხასიათი განსაზღვრა, ზოგჯერ აპოკალიფსა, ზოგჯერ დააკარგვინა საკუთარი თავი. მეოცე საუკუნემ უცნაურად გაულო კარი ოცდამეერთეს. ღირებულებათა ქარტეცხლი გააჩაღა. ჩვენ 21-ე საუკუნის ბინადარნი ვართ და სულაც არ აღმოჩნდა ადვილი დამოუკიდებლობანაზიარებებს ახალი სახელმწიფოს მშენებლობის გზაზე უშეცდომოდ, უდანაკარგოდ, უტიკვილოდ გვევლო.

9 აპრილის ტკივილი ჯერ არ იყო განელელებული და აფხაზეთი დაემატა, პატრიოტი ქართველობა შეენირა, მრავალმა ადამიანმა სახლ-კარი დაკარგა, თავისივე სამშობლოში დევნილი გახდა. ორი ახალგაზრდის სიყვარულის ისტორიით ცდილობს ავტორი იმ ეპოქის შუქ-ჩრდილები, ომის მკაცრი შედეგები გაგვახსენოს და მკითხველი აიყოლიოს, რათა მის მიერ დანახულ ჩვენს თვალწინ გაჩაღებულ ღირებულებათა ქარტეცხლის განელების, ჩაქრობის გამოსავალი მოძებნოს. ყოველი მხატვრული ნაწარმოების ერთ-ერთი დანიშნულება ხომ სწორედ ეს არის.

ავტორისეულმა დამოკიდებულებამ და რეალობის შეფასებამ დღის სინათლე იხილა და ღრმად ვარ დარწმუნებული, მკითხველისგან გულწრფელ აღიარებას და სიყვარულს მიიღებს.

მანანა გორგიშვილი

თბილისში გაზაფხული ნელ-ნელა ძალას იკრებდა. ოთხი აპრილის დილა დარიან დღეს ჰპირდებოდა თბილისელებს და დედაქალაქის სტუმრებს. ეს უკანასკნელნი კი ძალიან ბევრნი იყვნენ ქალაქში, განსაკუთრებით კი მთავრობის სახლის წინ, სადაც არაფორმალების საინიციატივო ჯგუფს დროებით შეეჩერებინა მიტინგების მსვლელობა, თუმცა საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსული ადამიანები დაშლას არ აპირებდნენ და ყველა მათგანს აშკარად ეტყობოდა, რომ რალაც ახლის მოლოდინში იყვნენ.

სამშაბათი დღე იყო, ლექსო სამსახურში არ მიდიოდა და გადანწყვიტა, თავის ერთადერთ ვაჟთან ერთად, ქალაქში გაესეირნა. გაზაფხულის მზიანი ამინდები თბილისს განსაკუთრებულს ხდიდა. ამ დროს ის ნამდვილად ამართლებდა თავის სახელს. ქალაქი თბილი და სიხარულით აღსავსე იყო. ადამიანებს შორისაც ურთიერთობები უფრო ხალისიანი და მრავლისმეტყველი გახლდათ. ასე, რომ თბილისი, ყოველ გაზაფხულზე,

გადაიქცეოდა ხოლმე სიხარულის ქალაქად. ეს სახელი ხომ მას ისტორიულად, საუკუნეების განმავლობაში მოსდევდა.

ლექსო ვაჩნაძე სოლოლაკში ცხოვრობდა მეუღლესთან და ვაჟიშვილთან ერთად. ლექსო არქიტექტორი გახლდათ, ხოლო მისი მეორე ნახევარი, კდემამოსილი ქალბატონი ნატო — მხატვარი. ისინი ერთად სწავლობდნენ სამხატვრო აკადემიაში. იქ ჩაეყარა საფუძველი მათ სიყვარულს და ცამეტი წლის წინ ქორწინებით დამთავრდა. ერთი წლის შემდეგ, ქვეყანას მათი სიყვარულის ნაყოფი მოევლინა სამყაროს და ლექსოს მამის ხსოვნის საპატივცემულოდ გურამი დაარქვეს სახელად. გურამი ჯერ თორმეტი წლის იყო და უკვე მოესწრო თავის თანატოლებში თბილისის ჩემპიონი გამხდარიყო ჭიდაობა ძიუდოში. პარალელურად დადიოდა კარატეს შემსწავლელ წრეზე და სახლში კედლები აჭრელებული იყო მისი ნაფეხურებით. ოჯახში ხშირად გაიგონებდით ერთი და იგივე სიტყვებს: „შვილო, გურამ! გეყოფა ამდენი ვარჯიში, გაკვეთილები გაქვს სასწავლი!“ გურამს კი წიგნებისკენ გახედვა არ უნდოდა და იყო გაუთავებელი კამათი სახლში. თუმცა ბოლოს მშობლების მითითებებს მაინც ემორჩილებოდა თავზეხელაღებული სპორტსმენი და, მათ რომ არ ენერვიულათ, ჩაუჯდებოდა ხოლმე წიგნებს.

ლექსო და გურამი გამოვიდნენ სახლიდან და ნელ-ნელა დაეშენნ სოლოლაკის დაღმართზე. მზე უკვე კარგა ხნის ამოსული იყო და თავისი სხივებით ცდილობდა გაეთბო ზამთარგამოვლილი გარემო, თუმცა ჯერ

კიდევ არ იყო იმ სიძლიერის და ჩრდილში შესული ადამიანი ისევ ზამთრის სუსხს გრძნობდა. სოლოლაკში კი, ვინრო და მიხვეულ-მოხვეული ქუჩების გამო, ასეთი ჩრდილები ყოველ ნაბიჯზე შეხვდებოდა ქუჩაში მიმავალ ადამიანს. როგორც იქნა მიაღწიეს ლენინის მოედნამდე და მამა-შვილმა შვებით ამოისუნთქეს. მოედანზე უხვად იფრქვეოდა გაზაფხულის მზის სხივები. ლექსომ ლაბადის ყურებამდე ანეული სახელოები გაისწორა და გურამს უთხრა:

— რუსთაველზე, მთავრობის სახლისკენ წავიდეთ. საინტერესოა რა ხდება იქ?

გურამმა მამას არაფერი უპასუხა, შეტრიალდა მარცხნივ და გეზი რუსთაველის პროსპექტისკენ აიღო. პიონერთა და მთავრობის სასახლეების წინ ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად შეკრებილიყო და ერთმანეთში კამათობდნენ. ლექსომ მიწისქვეშა გადასასვლელთან თავისი თანამშრომელი შენიშნა და იქითკენ გასწია. შორიდანვე მიესალმა, მერე მიუახლოვდა, ხელი ჩამოართვა და მოიკითხა:

— შოთა, როგორ ხარ? რას შერები?

შოთამ ლექსოს ხელი ჩამოართვა, გურამს გაუღიმა, თმებზე ხელი გადაუსვა, მოეფერა, მერე ლაბადის ჯიბიდან სიგარეტის კოლოფი ამოიღო, გაუნოდა თანამშრომელს და ჰკითხა:

— მონევ?

— არა, აღარ ვენევი, გადავაგდე და შენც იგივეს გირჩევ.

შოთამ სწრაფად გაუკიდა სიგარეტს, კარგად მოქაჩა და თითქოს ფილტვებიდან ამოსულ სიგარეტის კვამლს ამოაყოლაო:

— როგორ ვიქნები ამათ ხელში! მიტინგის ორგანიზატორებმა დაგვშალეს! მთავრობასთან შეთანხმებას მივალწიეთ და უნდა შევწყვიტოთ პროტესტიო. თუმცა ზედ დააყოლეს: „შორს არსად წახვიდეთ, შეიძლება მალე დაგვჭირდეთო“.

— და რა ხდებაო? — იკითხა ლექსომ, — არაფერი უთქვამთ?

— წუხელ ჰქონდათ შეხვედრა პატიაშვილთან. — უპასუხა შოთამ.

— ვინ და ვინ იყვნენ ასულნი?

— ზვიადი, მერაბი და ნიკო.

— აფხაზეთის საკითხზე ხომ? — არ ცხრებოდა ლექსო.

— კი, — უპასუხა შოთამ, — ეგ სეპარატისტები თუ არ გაჩერდნენ, ჩვენი ქვეყნის მთლიანობა საფრთხის წინაშე დგას. მერე სხვებიც მოითხოვენ გასვლას და დამთავრდა საქართველო.

უკანასკნელი სიტყვების წარმოთქმისას შოთა, რომელიც მინისქვეშა გადასასვლელის მარმარილოთი მოპირკეთებულ ზღუდეზე იყო მიყრდნობილი, ელდანაკრავივით წამოვარდა, პროსპექტის გადაღმა მდებარე ქაშუეთის ტაძრისკენ გაიხედა, სწრაფად გადაინერა სამჯერ პირჯვარი და ხმამაღლა, თითქმის იყვირა:

— მაპატიე, უფალო! შემინყალე, უფალო! დაიფარე ჩემი სამშობლო ყოველგვარი უბედურებისაგან!

შოთა მცირეხანს მდუმარედ, თავდახრილი იდგა, მერე გაიმართა და განაგრძო:

— პატიაშვილს უთქვამს: „შენყვიტეთ დემონსტრაციები და მიტინგები. მომეცით ორი კვირა. თუ ამ დროის განმავლობაში მე, როგორც რესპუბლიკის ხელმძღვანელი, ვერ შევძლებ აფხაზეთის პრობლემის მოგვარებას, პირობას გაძლევთ, რომ თანამდებობიდან გადავდგები და როგორც ამ ქვეყნის ერთი რიგითი მოქალაქე და რიგითი ქართველი, თქვენს გვერდით დავდგებიო!“ ამასთან, თურმე დელეგაცია ჰყოლია ოლიმპიური კომიტეტიდან და რეალურად აგვარებს ბაკურიანში მსოფლიო ზამთრის ოლიმპიადის ჩატარების საქმეს — „და მინდა, რომ სტუმრებს საქართველოში სიმშვიდე და სტაბილურობა დახვდეთ“.

— ვაჰ! ეგ კარგი რამეა, ტო, — გაუხარდა ლექსოს, — ზამთრის ოლიმპიადა მოგებას მოიტანს საქართველოსთვის!

— რას ამბობ, ლექსო! — უსაყვედურა შოთამ, — ვინ დაგიტოვებს მოგებას, ყველაფერი საკავშირო ბიუჯეტში წავა. მაგის გაკეთება როგორ შეიძლება.

ლექსომ ამ თემაზე საუბარი აღარ გააგრძელა, რადგან მიხვდა, რომ ამ საკითხის ირგვლივ შოთა მომიტინგეების საერთო გადანყვეტილებას აჟღერებდა. ამიტომ ისევ შეკითხვა ამჯობინა:

— მერე, ესენი დათანხმდნენ პირველს?

— ჰო. ეგრე გამოვიდა რა, — უპასუხა შოთამ, — ზვიადს უთქვამს: „მართალია ეს კაცო. უნდა ვაცადოთ,

მით უფრო, რომ არც ორი დღე და ორი კვირა არაფერს ნყვეტს. თუ დათქმულ დროში არაფერი გამოვიდა, აქციების გამართვა სოხუმში ზაფხულშიც შეიძლება და გაცილებით მეტი ხალხის მობილიზაციას შევძლებთ, ვიდრე დღეს ეს თბილისშია შესაძლებელი“. მერაბი და ნიკოც დათანხმებიან, ერთმანეთისთვის ხელი ჩამოურთმევიათ და წამოსულან. მაგრამ ჩვენ რატომ გაგვაჩერეს აქ, არ ვიცი.

— ალბათ, ბოლომდე მაინც არ ენდნენ, — გაელიმა ლექსოს, — ხომ იცი, მაინც კომუნისტები არიან, — მერე შოთას მხარზე ხელი დაადო და განაგრძო, — მე და გურამი ზემელზე ავალთ და მალევე მოვბრუნდებით. ისე, რომ გამოვლისას გინახულებ.

რუსთაველის პროსპექტზე, მიუხედავად მზიანი და ნათელი ამინდისა, ოდნავ შესამჩნევი თეთრ-მონაცრისფრო ჩრდილი ჩამონოლილიყო. ლექსომ მიმოიხედა, მერე გაკვირვებულმა ხელები ნერვიულად შეათამაშა და გაიფიქრა: „რა დროს ბურუსია ამ მზით განათებულ ქალაქში ... მგონი მოჩვენებები დამეწყო ... “.

II

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის და მინისტრთა საბჭოს მაღალჩინოსნები, ცეკა-ს პირველი მდივნის ჯუმბერ პატიაშვილის ხელმძღვანელობით, დილიდან თბილისის აეროპორტში იყვნენ შეკრებილნი და მოსკოვიდან საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის დელეგაციას ელოდებოდნენ, რათა ერთად გამგზავრებულყვნენ ბაკურიანში და დაეთვალეირებინათ სპორტული ბაზები. საბჭოთა კავშირიდან ბაკურიანი და სოჭი აცხადებდნენ პრეტენზიას მსოფლიო ზამთრის ოლიმპიადის ჩატარებასთან დაკავშირებით. საერთაშორისო ოლიმპიურ კომიტეტსაც მიელო გადაწყვეტილება ოლიმპიადის საბჭოთა კავშირში ჩატარებაზე და კომპეტენტური კომისიაც გამოეგზავნა, რომელსაც საბოლოოდ უნდა გადაეწყვიტა, სად იყო უფრო ხელსაყრელი პირობები ამ გრანდიოზული ღონისძიების ჩასატარებლად, ანუ უნდა გაეკეთებინა არჩევანი ბაკურიანსა და სოჭს შორის. ჯუმბერ პატიაშვილს უკვე მოესწრო, ამ საქმესთან დაკავშირებით, კრემლში სათანადო „ნიადაგის“ მომზადება. ახლა მხოლოდ ტექნიკური დეტალების მოგვარება იყო საჭირო, სტუმრების თბილი დახვედრა და ჩვენებური მასპინძლობა, რაც ქართველებს ნამდვილად არ ეშლებათ.

სტუმრები მალევე ჩამოფრინდნენ თბილისში და სამთავრობო მანქანებით, მასპინძლებთან ერთად, გაემგზავრნენ ბაკურიანში. მხოლოდ მცხეთაში შეჩერდ-

ნენ, დაათვალიერეს საქართველოს ძველი დედაქალაქი და განაგრძეს გზა. სულ მალე მათ წინაშე გადაიშალა ულამაზესი ბორჯომის ხეობა, რამაც სტუმრები ისე აღაფრთოვანა, რომ გიდს საერთოდ აღარ უსმენდნენ და გონებით ბუნებასთან გააბეს ბაასი. ბაკურიანიც გამოჩნდა თავისი დათოვლილი მთებით. მიუხედავად აპრილის მზისა, თოვლი ჯერ კიდევ მყარად იყო დაფენილი სპორტულ ბაზებსა და შემოგარენზე.

ბაკურიანმა წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის წევრებზე, ისინი აღფრთოვანებულნი იყვნენ ნანახით. ყველას იმედი გაუჩნდა, რომ ოლიმპიადის ბაკურიანში ჩატარება სულ მალე რეალობად იქცეოდა. მხოლოდ რუსები ვერ მალავდნენ წყენას. მათთვის სოჭში ზამთრის ოლიმპიადის ჩატარება ოცნებად და შორეულ პერსპექტივად იქცა. თუმცა მალევე მოვიდნენ ხასიათზე, როდესაც პატიაშვილმა სტუმრები ვახშამზე მიიპატიჟა დანგაძის ცნობილ ქოხში.

ქართულმა სამზარეულომ სტუმრები იმაზე მეტად აღაფრთოვანა, ვიდრე ბაკურიანის დათვალიერებამ. აქვე ზოგადად განიხილეს ოლიმპიადის მსვლელობის დროს სპორტსმენებისთვის მისართმევი მენიუს ჩამონათვალი. საფრანგეთის წარმომადგენელმა გაიხუმრა კიდევ:

— სპორტსმენებს ხინკალი და ხაჭაპური რომ აჭამო, მარტო აქედან მიღებული კალორიებით გააუმჯობესებენ მსოფლიო რეკორდებს.

მართალია ხინკლის და ხაჭაპურის გამოთქმა გაუჭირდა, მაგრამ მაინც თქვა სათქმელი, მერე ღვინით სავსე ჭიქა ასწია და განაგრძო:

— აი, ამას თუ დალევენ ტრამპლინიდან, ალბათ, სამას მეტრზე გადახტებიან! ...

სტუმრები და მასპინძლები გამხიარულდნენ, რაც იმის სანინდარი იყო, რომ ოლიმპიადა ბაკურიანში ნამდვილად ჩატარდებოდა და საქართველო, ოლიმპიურ სტატუსთან ერთად, დიდ ფინანსურ შევსებას მიიღებდა.

ამ დროს ჯუმბერ პატიაშვილთან მივიდა მისი თანაშემწე და დაბალი ხმით რაღაც მოახსენა. ცენტრალური კომიტეტის მდივანი მაშინვე წამოდგა სკამიდან, სტუმრებს ბოდიში მოუხადა და თანაშემწეს გაჰყვა. ავტომობილის ტელეფონის ხაზზე თბილისი იყო. ყურმილში უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარის ხმა გაისმა:

— ჯუმბერ ილიჩ, ბოდიშს ვიხდი შენუხებისთვის, მაგრამ უფლება არ მქონდა არ ჩამეყენებინეთ საქმის კურსში. არაფორმალების ლიდერები მომიტინგეებთან და ინტელიგენციის გარკვეულ ნაწილთან ერთად, „დინამოს“ სტადიონზე გამართული ფეხბურთის მატჩის შემდეგ, დაიძრნენ და მთავრობის სახლთან აქციას ატარებენ.

პატიაშვილს თავისდაუნებურად აღმოხდა:

— კი, მაგრამ ... ჩვენი შეთანხმებიდან ორი კვირა კი არა, ოცდაოთხი საათიც არ არის გასული ...

— დიახ, ჯუმბერ ილიჩ ... — არ დაამთავრებინა სიტყვა უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარემ, — დაარღვიეს თქვენთან მოცემული პირობა. გადანყვეტილება თქვენ უნდა მიიღოთ. ველით თქვენს განკარგულებას.

— არაფერი მოიმოქმედოთ და პროვოკაციებს არ აჰყვეთ, — წყნარად და აუღელვებლად მიუგო პატიაშვილმა, თუმცა მის გონებაში ათასი ურთიერთგამომრიცხავი და ურთიერთსანინააღმდეგო აზრი ტრიალებდა, — ახლავე მოვდივარ!

პატიაშვილმა სტუმრებს ბოდიში მოუხადა, თბილისში დაბრუნდა და იმავე საღამოს, ცენტრალური კომიტეტის წევრებთან ერთად, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის პირველი მდივნის — ადლებას შემცვლელი კანდიდატის შერჩევას შეუდგა. გადანყდა, რომ ადლებას ვლადიმერ ხიშბა შეცვლიდა, რომელიც სატყეო მეურნეობის მინისტრის პირველი მოადგილე იყო და რომლის დასაყოლიებლად პირადად პატიაშვილს რამდენიმესაათიანი მოლაპარაკება დასჭირდა. სოხუმში ამის შესახებ არაფერი იცოდნენ.

ექვს აპრილს, დილის ექვს საათზე ვლადიმერ ხიშბა საფოსტო რეისით, ხოლო პატიაშვილი მომდევნო რეისით, აფხაზეთში ჩაფრინდნენ. ჩაატარეს ბიუროს სხდომა. დასვეს თანამდებობიდან ადლებას გადაყენების საკითხი და მის ადგილზე რეკომენდაცია ხიშბას გაუწიეს.

არავინ მოელოდა ასეთ რადიკალურ ზომებს ...

ბიუროს ყველა წევრი, მათ შორის ადლება, გაოგნებულად ვერ ფარავდა. ბაგრატ შინკუბა, აფხაზი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, რომელიც ერთგვარ იდეოლოგიად ითვლებოდა აფხაზურ საზოგადოებაში და რომელიც ჯერ კიდევ ათას ცხრაას ორმოცდაშვიდ წელს ითხოვდა კრემლისაგან აფხაზეთის დამოუკიდებლობას, წამოდგა და განაცხადა:

— ჯუმბერ პატიაშვილი მართალია და დღეს ჩვენ მის სამართლიან გადაწყვეტილებას მხარი უნდა დავუჭიროთ!

თანამდებობიდან მარტო ადღეობა არ გაუთავისუფლებიათ. მისი ბედი გაიზიარა ლიხის შეკრებაში მონაწილე რამდენიმე პარტიულმა და პასუხისმგებელმა მუშაკმაც. ჩატარდა ემოციებით დატვირთული რამდენიმე შეხვედრა, დაიგმო სეპარატიზმი. ქართულ პოლიციას სიტუაციის სრული გაკონტროლება დაევალა და შვიდ აპრილს ჯუმბერ პატიაშვილი, შინაგან საქმეთა მინისტრთან ერთად, თბილისში გაემგზავრა. მანამდე კი, აფხაზეთის ხელისუფლებაში მომხდარი ცვლილებების შესახებ ინფორმაცია თბილისს მიაწოდეს, რათა მომიტინგეებისათვის ეცნობებინათ, რომ აფხაზეთში სიტუაცია კონტროლს ექვემდებარებოდა და სეპარატისტები საკადრისად იყვნენ დასჯილნი. ამიტომ მთავრობის სახლის წინ გამართული აქციაც უნდა დაშლილიყო.

ხელისუფლების წარმომადგენლებმა მომიტინგეებს ინფორმაცია სწრაფად მიაწოდეს, თუმცა მათ დაშლის ნაცვლად ახალი მოთხოვნა წამოაყენეს — საქართველოს გამოსვლა საბჭოთა კავშირის შემადგენლობიდან.

ცხადი გახდა, რომ ვითომდა ამ სპონტანურ და უმართავ პროცესებს უხილავი მმართველი ჰყავდა და აქციები სულაც არ იყო ისეთი „ბუნებრივი“, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანდა. რესპუბლიკის ხელმძღვანელს, რომელსაც ყველა სტრუქტურაში, ყველა კაბინეტსა და ყველა ორლობეში აგენტურა ჰყავდა ჩასაფრებული, საჭირო

ინფორმაციას ან დროულად არ აწვდიდნენ, ან საერთოდ უმაღლავდნენ ... ყველა თავის თამაშს თამაშობდა ... ეს იყო ლახტის წრე, რომელიც პატიაშვილმა ვერაფრით გაარღვია, რადგან ერთ მუშტად შეიკრა კრემლიც, ჯარიც, ცენტრალური კომიტეტიც და არაფორმალების აგენტურაც. ყველა შოლტი ლახტის წრეში მოქცეული საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნისკენ იყო მიმართული და უხილავი მმართველის ნიშანს ელოდა.

III

შაბათს, რვა აპრილს, ლექსო და გურამი, როგორც სჩვეოდათ, ლოცვაზე წავიდნენ დიდუბის ეკლესიაში. მამა-შვილს ერთი მოძღვარი ჰყავდა — მამა მიქაელი, რომელიც ახალი ნაკურთხი იყო მღვდლად. თუმცა მას ბერობა უნდოდა, მაგრამ პატრიარქმა სთხოვა, ვინაიდან საქართველოს ეკლესია მღვდლების სიმცირეს განიცდიდა და უკანასკნელ პერიოდში, პოლიტიკური სიტუაციიდან გამომდინარე, ტაძრებში მრევლმა საგრძნობლად იმატა, თეთრი მღვდლის ხარისხში გაეგრძელებინა თავისი მოღვაწეობა. მიქაელი, რა თქმა უნდა, ამ ეროვნული საქმის წინააღმდეგ არ წავიდა და ამიტომაც დიაკვნობიდან მალევე აიყვანეს მღვდლის ხარისხში. ამ დროს, ლექსოც ახალი მისული იყო დიდუბის ეკლესიაში. რელიგიურ ცხოვრებაში გაუთვითცნობიერებელმა ახალგაზრდა კაცმა დაინახა რა თავისი ასაკის სასულიერო პირი, აღარ დააყოვნა და მას მიმართა დახმარებისთვის. ერთი

ნლის შემდეგ მეუღლე და შვილიც დაიყენა გვერდით და ასე შეიქმნა კიდევ ერთი მართლმადიდებელი ოჯახი, რომელმაც თავიანთი სულის ცხონება დაუკავშირა მამა მიქაელს. სამივენი ღრმად იყვნენ დარწმუნებულნი, რომ მამა მიქაელი მათ მიიყვანდა სასუფეველის კარამდე და თავიანთ ჯვრებს დაადებინებდა უფლის ტახტზე.

ლექსო და გურამი, მამა მიქაელის დამსახურებით აქტიური აღმსარებელ-მაზიარებელნი გახდნენ და ცდილობდნენ ეცხოვრათ ისე, როგორ ამას მოითხოვდა მართლმადიდებლური კანონიკა. ახლაც, მამა-შვილმა იცხეს ზეთი და ჩამოლოცვის შემდეგ, იქვე ეკლესიის კუთხეში გაჩერდნენ და მამაოს გამოსვლას დაელოდნენ, რადგან ლექსოს გასაუბრება სურდა მოძღვართან. მამა მიქაელი მალევე გამოვიდა საკურთხეველიდან. ლექსომ გურამს ანიშნა, გარეთ დამელოდეო და მამაოსკენ გას-ნია. მამა მიქაელი, მისკენ მიმავალი ლექსო რომ შენიშნა, მიხვდა, რომ გასაუბრება სურდა და უთხრა:

— ალექსი, გარეთ გავიდეთ, კარგი ამინდია, სკამზე ჩამოვსხდეთ და გავისაუბროთ.

პანთეონის მხარეს გავიდნენ და იქვე მდგარ სკამზე დასხდნენ მოძღვარი და მისი სულიერი შვილი.

— ხომ მშვიდობა გაქვთ ოჯახში, ალექსი? — ჰკითხა მამა მიქაელმა ლექსოს.

— ღმერთის წყალობით და თქვენი ლოცვებით ოჯახ-ში ყველაფერი კარგად გვაქვს, — უპასუხა ლექსომ, — მე უფრო ჩვენი სამშობლოს საერთო მდგომარეობით ვარ შენუხებული, რადგან ქვეყნის ტკივილი თითოეული ჩვენთაგანის ტკივილია.

— დღეს ამბობდნენ, მთავრობის სახლთან ისევ დაიძაბა სიტუაციაო? შენ უკეთ გეცოდინება, ახლოს ცხოვრობ.

— კი, მამაო. სწორი უთქვამთ. როგორც ჩანს ხელისუფლება და მომიტინგეები ერთმანეთში ვერ თანხმდებიან და ეს კიდევ მტრის ნისქვილზე ასხამს წყალს. ჩვენი მერვე პოლკიც გამოუძახიათ ყარაბალიდან. ღმერთმა არ ქნას, მანდ თუ რაიმე დაიწყო, ყვავ-ყორნებივით დაგვესევინა ...

მამამ პირჯვარი გადაიწერა, ტაძრის საკურთხევლისკენ გაიხედა და წარმოთქვა:

— უფალო, დაიფარე ჩვენი სამშობლო და ჩვენი ერი.

— მამა მიქაელ, — მორიდებით დაიწყო საუბარი ლექსომ, — ერთი ორი დღის წინ მე და გურამი პირველ სკოლასთან ჩემს თანამშრომელს შევხვდით, ისიც არაფორმალეტან არის. მასთან საუბარს რომ მოვრჩით ზემელისკენ წავედით და უცებ ჩემს თვალწინ რაღაცნაირი არაამქვეყნიური ბურუსი ჩამოწვა. საითაც კი გავიხედე, ყველგან ეს ბურუსი მელანდებოდა. ვერ გავდევნე მხედველობის არედან. ცოტა არ იყოს შემეშინდა. ეს რა იყო სინამდვილე თუ მოჩვენება, ვერ გავარკვიე.

მამა მიქაელი დაფიქრდა, პირჯვარი გადაიწერა და მიუგო ლექსოს:

— ეჰ, ჩემო ალექსი, თბილისის მაგ უბანს ჯერ კიდევ თავს დასტრიალებს ის შავი ლაქა, რომელიც თემურ ლენგის მიერ ბავშვების კალოზე გალენვით არის შემორჩენილი. ჩვენმა სახელოვანმა წინაპრებმა მაგ ადგილას წმიდა გიორგის ტაძარი ააშენეს და უცოდველი ბავშვების სული შეავედრეს უფალს.

— სად, მამაო? — იკითხა გაოცებულმა ლექსომ, — რომელი ადგილია ეგ?

— რომელი და სადაც ახლა კინოთეატრი რუსთაველია, — უპასუხა მამა მიქაელმა, — ეს ადგილი ქალაქის გარეუბანი იყო და მანდ ხორბლის გასალენი კალოები მდებარეობდა. ავადსახსენებელმა თემურ ლენგმა ქალაქელი ბავშვები მოაგროვა, გაალენინა კალოზე და სიამოვნებით უყურა. წმიდა გიორგის ეკლესიას ამიტომ ეწოდა კალოუბნის სახელი. შემდეგ, მეცხრამეტე საუკუნეში, ამ ეკლესიას რუსებმა თავიანთი არქიტექტორული სახე მისცეს, ხოლო მეოცე საუკუნეში ბოლშევიკებმა ააფეთქეს და კინოთეატრი „რუსთაველი“ ააშენეს.

— აუჰ! — ანერვიულდა ლექსო, — არადა რამდენჯერ ვარ მაგ კინოთეატრში ნამყოფი, მომიტევე, მამაო, არ ვიცოდი.

— ღმერთმა მოგიტევეს, ალექსი, — უთხრა მამა მიქაელმა და ჯვარი გადასახა, — რას იზამ, შენი ბრალი ხომ არ არის. არც მე ვიცოდი. ეკლესიაში რომ დავინწყე სიარული, მეც მაშინ გავიგე.

მამაომ პირჯვარი გადაიწერა და განაგრძო საუბარი:

— ეგ ისეთი ადგილია, ალექსი, რომ კარგა ხანს ვერ დალაგდება მანდ სიტუაცია, სანამ არ აღადგენენ ალექსანდრე ნეველის ტაძარს, რომელიც ახლანდელი მთავრობის სახლის ადგილას მდებარეობდა. ორმოცდათექვსმეტში ბევრი ადამიანი შეიწირა მაგ ადგილმა, კავშირგაბმულობის სახლის კედლებს ახლაც შემორჩა ნატყვიარები. სამოცდათვრამეტში, ქართული ენის

დასაცავად გამოსულ სტუდენტებს, უფალმა დააფარა თავისი ძლევაგამოსილი ხელი და გადავურჩით სისხლისღვრას. ახლა კი ამ გამოსვლებს ვიღაც უხილავი მართავს, იყენებს ჩვენს ერში დაგროვილ საპროტესტო მუხტს და რაღაც არ უნდა დაუჯდეს თავისას გაიტანს, თუნდაც ეს ადამიანთა დაღვრილი სისხლის ფასად დაუჯდეს. ნაცრისფერი ბურუსი კი, რომელიც შენ დაგანახა უფალმა, სატანის კლანჭებია. როგორც ჩანს, ეშმაკი მალე შემოუსევს საქართველოს თავის ჭინკებს. ამიტომ ძალიან დიდი წინდახედულება მართებთ მომიტინგეებს.

— მამაო, მომიტინგეები ხომ მართალი საქმისთვის იბრძვიან და ღმერთი როგორ მისცემს უფლებას, რომ ეშმაკმა ისინი სასიკვდილოდ გაიმეტოს? — იკითხა გაკვირვებულმა ლექსომ.

— გეთანხმები, — მშვიდად მიუგო ლექსოს მამა მიქაელმა, — საქართველოს დამოუკიდებლობა ყველას გვინდა, მაგრამ საამისოდ პოლიტიკური და სოციალური ვითარება უნდა იყოს მომნიჭებული, რაც სამწუხაროდ დღეს ჩვენ არ გვაქვს და არც ხალხია ამ მხრივ მომზადებული, ეს ყოველივე, ჩემი აზრით, უფრო მაღალ ეშელონებში პირად დაპირისპირებას ჰგავს, რისთვისაც ამ არაფორმალურ მოძრაობას იყენებს მავანი.

— რას და ვის გულისხმობთ, მამაო? — ისევ იკითხა მამაოს პასუხიდან გამომდინარე გაკვირვებულმა ლექსომ.

— ჯუმბერ პატიაშვილი ეროვნული და მორწმუნე ქართველია, — თქვა მამაომ და პირჯვარი გადაიწერა, —

დედის მხრიდან მისი წინაპრების უმრავლესობა სასულიერო პირები იყვნენ, რაც მისი მართლმადიდებლობისაკენ სწრაფვის ერთ-ერთი საფუძველია. ამასთან, მისი დამსახურებაა, რომ კოსტავა ვადაზე ადრე გაათავისუფლეს ციხიდან, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ კოსტავას დედამ სთხოვა და მეორეც, ისინი ბავშვობიდან ერთად მოდიოდნენ. ეს კიდევე პატიაშვილის ეროვნულობას უსვამს ხაზს. აქედან გამომდინარე, პატიაშვილსა და არაფორმალებს შორის უთანხმოება გამორიცხებულია. ასე რომ, აქ სულ სხვა ამღვრევს წყალს, რომელიც შენს მიერ დანახული ნაცრისფერი ბურუსის სახით შემოსულია ჩვენს სათაყვანებელ დედაქალაქში.

— გასაგებია, მამაო, — თქვა დაფიქრებულმა ლექსომ, — ორივე მხარე ეროვნულია და მართლმადიდებლური და ორივეს ერთი და იგივე იდეა ამოძრავებს — ქართული იდეა, რაც ჩვენი წინაპრების გადმოცემით უზენაესი ჭეშმარიტებისადმი თავდადებას ნიშნავს ანუ ღმერთისადმი თავდადებას. მაგრამ არაფორმალები ამბობენ, რომ პატიაშვილი კომუნისტური იდეოლოგიით არის აღზრდილი და ის დამოუკიდებელ საქართველოს ვერ გაუძღვებაო.

— მაშინ გამოდის, რომ თვითონ უნდათ ხელისუფლებაში მოსვლა. მათ ხომ ამის გამოცდილება არა აქვთ და ასეთი რადიკალური ქმედებებით ვერც რუსეთთან გამონახავენ საერთო ენას? — იკითხა გაკვირვებულმა მამა მიქაელმა.

— არც აპირებენ ხელისუფლებაში მოსვლას. — უპასუხა ლექსომ.

მამა მიქაელს გაელიმა და ჰკითხა ლექსოს:

— აბა, ვის უპირებენ მოყვანას? საინტერესოა ...

— ერთნი ძალიან სერიოზულად საუბრობენ ქართულ ემიგრაციაზე, — მიუგო ლექსომ, — რომლებიც გაძევებულინი იქნენ საქართველოდან ბოლშევიკების მიერ ანუ საქართველოს პირველი პრეზიდენტის გარემოცვაზე, ხოლო მეორენი ბაგრატიონთა შთამომავლებზე, რომლებიც გაბნეულნი არიან ევროპაში, ან მონარქიული სახელმწიფო ან დემოკრატიული რესპუბლიკაო.

მამა მიქაელმა პირჯვარი გადაინერა, გაიხედა ტაძრის საკურთხევლისკენ, თითქოს კურთხევის გამოთხოვას ითხოვდა წმიდა სამებისაგან, მერე შეხედა ლექსოს და დაფიქრებულმა წარმოთქვა:

— ახლა კარგად დამიგდე ყური, ჩემო ალექსი. პირადად მე შენდობას და პატიებას ვითხოვ ჩვენს უსაყვარლეს, უძვირფასეს, საქართველოს ფარგლებს გარეთ დაბადებული ძმებისა და დების წინაშე, მაგრამ საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ რაც მათ არ იციან, ის იცის მამა ღმერთის მიერ შექმნილმა, ყოფილმა ნათლის ანგელოზმა — სატანამ. ამიტომაცაა, რომ ყოველგვარი დასაშვები და სატანისთვისაც კი დაუშვებელი ხერხებით ებრძვის საქართველოს, ქართველსა და ყოველივე ქართულს, რამეთუ წმიდა სამების შემდეგ ის ერთადერთია, რომელმაც იცის, რომ მის მიერ დამცირებული, მიწასთან გასწორებული, ფიზიკურად უფსკრულის პირას მიყვანილი ერის წიალიდან იშვება სულიერად გადარჩენილი, თუნდაც ბოლო და უკანასკნელი ადა-

მიანი, რომელიც წმიდა სამებადგე მიიტანს ქართველი ერის და ბერის, არა ხელიდან ხელში, არამედ გულიდან გულში გარდამავალ ღვთიურ იდეას, რომელი იდეისთვისაც უფლისკენ სავალ ეკლიან ბილიკებზე, მრავალი და მრავალი საუკუნეების მანძილზე ეწირებოდნენ ივერიელნი და ეწირებიან მათი, ივერიელთა დღევანდელი შთამომავალნი — ქართველნი. ქართველი, რომელიც არ არის საქართველოში დაბადებული, არ გაიზარდა საქართველოში და არ აღიზარდა საქართველოს წიაღში, ის ქართველი იქნება გენეტიკურად, ის შესაძლებელია რომ იყოს სამაგალითო მართლმადიდებელი, საუკეთესო მეოჯახე, შეძლებისდაგვარად ქართული ტრადიციების მიმდევარი, თუნდაც ნოსტალგიით დაავადებული ძალიან კარგი ადამიანი, მაგრამ ის ვერ იქნება მტვირთველი სიყვარულივით უმძიმესი და ამასთანავე უმსუბუქესი ჯვარისა და მითუმეტეს განმახორციელებელი იმ დიდი ქართული იდეისა, რომელი იდეის გულის გულით სატარებლად აკურთხა უფალმა დიდი ივერიელები და მათი შთამომავალი — ქართველი ერი. საქართველოს ფარგლებს გარეთ დაბადებულმა ქართველმა არ იცოდა, არ იცის და არც არასდროს ეცოდინება, რომ ქართველი ერის გულის გულში რწმენით, იმედითა და სიყვარულით ნატარები და ნაფერები მარად ცოცხალი იდეის ერთ-ერთი უმთავრესი შემადგენელი თვისებაა ის, რომლის ძალითაც საქართველოში დაბადებული ყოველი ქართველი ბავშვი დაბადებისთანავე ქრისტიანია, რამეთუ ქართველის, საზეპურო ერის შვილის თესლისგან და გენისგანაა.

ხოლო როცა მონათლავენ, მერე უკვე — მონათლული ქრისტიანი ხდება.

ლექსო ყურადღებით უსმენდა მამა მიქაელს. ამ თემაზე მოძღვარს მასთან არასდროს უსაუბრია, ამიტომ ყველაფერი მისთვის ახალი იყო. ბევრი კითხვა დაებადა გონებაში, მაგრამ ვერც ერთს ვერ გამოთქვამდა, აზრი ეფანტებოდა. ბოლოს, თითქოს გონს მოეგო და დაბნეულმა წარმოთქვა:

— ესე იგი ... იქიდან არავინ ... აბა? ...

— ასეა, ჩემო ალექსი, — შეაშველა სიტყვა მამა მიქაელმა, — არც დემოკრატები ევროპიდან და არც ბაგრატიონები, მითუმეტეს ბაგრატიონები. ისინი უკვე აღარ არიან იმ ფუნქციის მატარებელნი, რომლითაც ბრწყინავდა ერთ დროს ბაგრატიონთა სამეფო დინასტია. ჟორდანიას ხალხი კი, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ყაჩაღები არიან.

— აბა, ვინ, მამაო? — არ ცხრებოდა ლექსო.

— დღევანდელ ეროვნულ მოძრაობაში, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი ადამიანია მამულის სიყვარულით გულანთებული, სახელმწიფოს მმართველად მე ვერავის ვხედავ. ისინი კი აზროვნებენ სახელმწიფოებრივად, ზოგ შემთხვევაში გადაჭარბებულადაც კი, მაგრამ სახელმწიფოს მართვის უნარი არ გააჩნიათ. ქვეყანას ცივი გონებით მართვა სჭირდება და არა პირადი ამბიციებით. ასეთი პიროვნება, გაგიკვირდება და, ამჟამად მხოლოდ ჯუმბერ პატიაშვილია ...

— როგორ, მამაო, — შეანყვეტინა სიტყვა გაოცებული მამა ლექსომ, — ის ხომ კომუნისტია?

— გეთანხმები, კომუნისტია, — გაელიმა მამა მიქაელს და განაგრძო, — ის ისეთი კომუნისტია, რომ მოსკოვთან შეთანხმების გარეშე, ორი წლის წინ დიდი ზარზემით აღნიშნა საქართველოს უგვირგვინო მეფის — ილია ჭავჭავაძის დაბადებიდან ას ორმოცდაათი წლისთავი. ჩვენმა ეკლესიამ მხოლოდ მაშინლა გაბედა მისი შერაცხვა წმიდანად. სულ ახლახან, მოსკოვთან შეთანხმების გარეშე, თანამდებობიდან გაათავისუფლა აფხაზეთის პირველი პირი ადლეიბა. ამ უკანასკნელს თვითონ გაჰკვირვებია, კრემლის გარეშე როგორ გაუშვეს თანამდებობიდან. მოსკოვს მოუგო ზამთრის ოლიმპიადის სოჭის მაგივრად ბაკურიანში ჩატარების საქმე. გარეჯის სამონასტრო კომპლექსის საქმე თითქმის ბოლომდე აქვს მიყვანილი და კიდევ ბევრი სიკეთე, რომელსაც ვერც კი ჩამოთვლი. და ეს ყველაფერი გააკეთა სულ რაღაც სამ წელიწადში მიტინგების გარეშე.

— რით დამთავრდება ეს ყველაფერი, მამაო? თქვენ როგორ ფიქრობთ? — იკითხა ლექსომ.

— ბოროტ ძალებს ყველა მხრიდან ალყაში ჰყავთ საქართველოც და პატიაშვილიც. მთავარი მიზანი მათი განადგურებაა, — თქვა მამაომ, წამოდგა ფეხზე, პირჯვარი გადაიწერა და ცრემლმორეულმა შეჰღალადა ზეცას, — ღმერთო, გადაარჩინე ჩემი სამშობლო და ჩემი ხალხი! — მერე შემობრუნდა ლექსოსკენ, რომელიც ასევე პირჯვარს იწერდა და უთხრა. — ფრთხილად იყავით, ალექსი, ცუდი ამბებია მოსალოდნელი.

ლექსო დაემშვიდობა მამაოს და გურამთან ერთად მთავრობის სახლისკენ გასწია.

IV

რვა აპრილს თბილისში სიტუაცია უაღრესად დაიძაბა. მომიტინგეები კვლავ აგრძელებენ მიტინგს, ხოლო კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი და რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭო რვა აპრილს განხილულ აუცილებელ ღონისძიებათა ნუსხას ამტკიცებს, რომლის ერთ-ერთი საკითხიც არის არასანქცირებული მიტინგის ორგანიზატორთა იზოლირება, რაც ბუნებრივია, არაფორმალთა ლიდერების დაპატიმრებას გულისხმობს.

როგორც მოსალოდნელი იყო და როგორც ეს კომუნისტებს სჩვეოდათ, ამ განწყვეტილებას მხურვალე ტაშით შეხვდნენ. კრება ჯერ არ დასრულებულიყო, აქციის ორგანიზატორები კი უკვე ინფორმირებულნი იყვნენ ამ გადაწყვეტილების შესახებ და, როგორც მოსალოდნელი იყო, სასწრაფოდ დატოვეს მიტინგი.

შეხვედრაზე მიღებული ღონისძიებების ნუსხა ჯერ კიდევ ხელმოწერილი არ იყო, რომ კაბინეტში დაბრუნებულ ჯუმბერ პატიაშვილს მოსკოვიდან დაურეკეს. წინადადება მოკლე და კონკრეტული იყო:

— კრემლი კატეგორიული წინააღმდეგია და აქციის ორგანიზატორების დაპატიმრების უფლებას არ გაძლევთ!

აქტივის გაფართოებულ კრებაზე განანილებული და განერილი იყო ყველა ის ფუნქცია და დავალება, რომლებიც კონკრეტულ პარტიულ მუშაკებს უნდა შეესრულებინათ მიტინგის უსაფრთხოდ დაშლისათვის, თუმ-

ცა ყველა დავალება და მისი შემსრულებელი თითქოს ობობას ქსელში გახვეულიყვნენ. არაფერი ადგილიდან არ იძვროდა. იქმნებოდა ისეთი შთაბეჭდილება, რომ რესპუბლიკას არა პატიაშვილი, არამედ სხვა მართავდა, ხოლო ამ უკანასკნელს „განტევების ვაცად“ ამზადებდნენ.

ამ დროს კიდევ ერთი მოულოდნელი და გაუთვალისწინებელი ამბავი მოხდა. რუსთაველზე ჯავშანტექნიკა გამოჩნდა და სამხედრო ვერტმფრენებმა თბილისის თავზე გადაიფრინეს. ჯავშანტექნიკამ გავლისას მილიციის კუთვნილი ერთი მანქანა დააზიანა, რაც იმის მაუწყებელი იყო, რომ ისინი ბრძანების გაცემის შემთხვევაში არავის და არაფერს მოერიდებოდნენ. თანაც ეს პირველი შემთხვევა არ იყო. ნოემბრის აქციების დროს, სანაპიროზე, სიონთან ასევე გამოჩნდა ტანკების კოლონა, რომელსაც, როგორც შემდეგ განაცხადეს ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის მაღალჩინოსნებმა, ვითომ კოლონას სამხედრო ბაზისკენ გზა აერია. ამ ფაქტმა ძალიან გააღიზიანა ჯუმბერ პატიაშვილი და მასთან კაბინეტში მყოფ საბჭოთა კავშირის თავდაცვის მინისტრის მოადგილეს — არმიის გენერალ კოჩეტოვს და ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის სარდალს — გენერალ-პოლკოვნიკ როდიონოვს ხმამაღლა ჰკითხა:

— ვისი ბრძანებით გამოჩნდა თბილისის ცაზე და თბილისის ქუჩებში მძიმე სამხედრო ტექნიკა!? ამჯერადაც შეეშალათ გზა!? ...

კოჩეტოვს პატიაშვილის შეკითხვაზე წარბიც არ შეუხრია და იქვე განმარტა:

— ეს ჩემი ბრძანება იყო, ჯუმბერ ილიჩ! ეს აპრობირებული მეთოდია. რამდენიმე თვის წინ სწორედ ამგვარი ქმედებით ბაქოში ასიათასიანი მიტინგი უპრობლემოდ და უსისხლოდ დავშალეთ.

აქ უკვე პატიაშვილს მართლა მოაწვა სისხლი თავში და მის წინ არხეინად მჯდარ სალდაფონს მიაძახა:

— უნდა გესმოდეთ, რომ ქართველები და აზერბაიჯანელები განსხვავებული ზნე-ჩვეულებების ხალხი ვართ!

— როგორ? — გაიკვირვა კორეიტოვა, — კი, მაგრამ ორივე კავკასიელები არა ხართ? რა შუაშია აქ სხვადასხვა ზნე-ჩვეულებები?

ჯუმბერი მიხვდა, რომ ვითომ კავკასიურ ეთნოსში გაურკვეველ კორეიტოს, სხვა რაკურსით მიჰყავდა საუბარი და ამიტომ არ მოერიდა და პირდაპირ უთხრა:

— არა! ძირძველი კავკასიელები ჩვენ ვართ! და იმან, რამაც ბაქოში სასურველი შედეგი გამოიღო, თბილისში უკუშედეგი მოგვცა — ახალგაზრდობა უფრო აქტიური და აგრესიული გახდა. მომიტინგეების რიცხვმაც იმატა.

კორეიტოვა, ასეთ კონკრეტულ ახსნა-განმარტებას რომ ვერაფერი დაუპირისპირა, მხრები აიჩეჩა, ხელები გაშალა და კბილებში გამოსცრა:

— მე დამნაშავე არ ვარ ... ბრძანება, ბრძანებაა ...

არადა სულ ცოტა ხნის წინ ამბობდა, რომ „ბრძანება მე გავეციო“.

ეს არასასურველი საუბარი მხარეებს ტელეფონის ზარმა შეაწყვეტინა. თავდაცვის საბჭოს სხდომა იწყებოდა.

სხდომა გახსნა ჯუმბერ პატიაშვილმა. მან რესპუბლიკაში შექმნილი მდგომარეობა დაახასიათა, როგორც უკიდურესად გამწვავებული, რომელიც კატასტროფულის მიჯნაზეა. მან აგრეთვე განაცხადა:

— არაფორმალური ორგანიზაციებისა და ჯგუფების ლიდერები აზრის პლურალიზმიდან მოქმედებაზე გადავიდნენ. მათ მოახერხეს, თავიანთი მიზნებისთვის გამოეყენებინათ აფხაზების წერილი ქვეყნის ხელმძღვანელობისადმი, არასანქცირებულ მიტინგებსა და დემონსტრაციებში ჩაეთრიათ მოსახლეობის მნიშვნელოვანი რაოდენობა, განსაკუთრებით, მოსწავლე-ახალგაზრდობა, სტუდენტობა. ხანგრძლივი დროის განმავლობაში არ ტარდება მეცადინეობები სკოლებში, უმაღლეს სასწავლებლებში, ქალაქ თბილისში პარალიზებულია სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მართვის ორგანოების მუშაობა, ალყაშია მოქცეული მთავრობის სახლი, გამოდიან მთავრობის ფიზიკურად მოსპობის მუქარით, რადგან იგი არაკანონიერად და თვითმარქვიად მიაჩნიათ. ჩვენი მცდელობა, არაფორმალურების ლიდერებთან დიალოგის დაწყების შესახებ, წარმატებით ვერ დაგვირგვინდა. გამოცხადდა, რომ შექმნილია რესპუბლიკის მართვის დროებითი კომიტეტი, რომელმაც უარი თქვა საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის არსებულ ხელმძღვანელობასთან კონტაქტის დამყარებაზე. თოთხმეტი აპრილი მათ გამოაცხადეს კომუნისტებთან ანგარიშსწორების დღედ. დღევანდელმა პარტაქტივმა დაგვანახა, რომ კომუნისტების დიდი

უმრავლესობა აუცილებლად მიიჩნევს გადამწყვეტი ღონისძიებების განხორციელებას რესპუბლიკაში წესრიგის დასამყარებლად. თუმცა არიან ისეთებიც, ვინც მხარს უჭერს არაფორმალებს და დაინტერესებულია რესპუბლიკაში მდგომარეობის გამწვავებით.

ბოლოს, პატიაშვილმა გადახედა სხდომის მონაწილეებს და თხოვნით მიმართა:

— წესრიგის დასამყარებელი ღონისძიებების განხორციელებისას მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ არც ერთ ადამიანს არ მივაყენოთ ფიზიკური ტკივილი.

არმიის გენერალი კოჩეტოვი დაეთანხმა მდგომარეობის შეფასებას და დასძინა:

— როგორც გამოცდილება გვიჩვენებს, ექსტრემისტული ელემენტებისა და თავაშვებული პიროვნებების მიერ პროვოცირებული ამგვარი არეულობების აღკვეთა ყოველთვის ვერ ხერხდება რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძალებით, რადგან რესპუბლიკის მილიციას ეშინია და ყოველთვის არ სურს, გაბედულად იმოქმედოს წესრიგის დასამყარებლად. იგი დაარწმუნეს, რომ საბჭოთა კავშირის შინაგან საქმეთა სამინისტროს სპეცდალები, რომლებიც უკვე იმყოფებიან თბილისში, კარგად არიან მომზადებულნი და შეძლებენ წესრიგის დამყარებას მოქალაქეთა დაღურჯების გარეშე. დადასტურდა, რომ ღამით მთავრობის სახლის წინ ცოტა დემონსტრანტი რჩება და სწორედ ღამით შეიძლება მთავრობის სახლისა და ტელე-რადიო კომიტეტის დაბლოკვა. მიზანშეწონილად არ მიმაჩნია, განუცხა-

დონ მოსახლეობას რესპუბლიკაში რაღაც საგანგებო კომისიის შექმნის შესახებ, რაც პანიკას დასთესს მოსახლეობაში. გადაწყვეტილება უნდა მივიღოთ ადგილზე, რადგან მოსკოვიდან ყველაფერი არ ჩანს. თანახმა ვარ, რომ მიღებული ღონისძიებების შესახებ უნდა მოხსენდეს მოსკოვს.

სხდომის მონაწილეთა ყურადღება ძირითადად მიჰყრობილი იყო ამიერკავკასიის ჯარების სარდლის — გენერალ-პოლკოვნიკ როდიონოვის მისამართით, რადგან მას დაევალა რესპუბლიკაში წესრიგის აღდგენა და დაცვა, მათ შორის თბილისში. ამასთან დაკავშირებით, მის განკარგულებაში გადავიდა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და საბჭოთა კავშირის სხვა რეგიონებიდან ჩამოსული ძალები და საშუალებები, რომელთაც მიეცა მითითება, რომ შეასრულონ სარდლის გადაწყვეტილებანი. როდიონოვმა თავის სიტყვით გამოსვლის დროს მკაცრად მოითხოვა:

— ობიექტები, რომლებიც დაბლოკილი აქვთ დემონსტრანტებს, დებლოკირებული იქნეს ღამის საათებში. ამისთვის ყველაზე მიზანშეწონილად მივიჩნევ ღამის სამიდან ოთხ საათამდე პერიოდს, როცა დემონსტრანტების რაოდენობა არის მცირე. მთავრობის სახლის წინ მოედნის განმენდისა და ტელე-რადიო კომიტეტის დებლოკირების დაწყების ზუსტ დროს დამატებით გაცნობებთ! გამოვთქვამ ნუხილს, რომ ზევით უარი თქვეს კომენდანტის საათის დღესვე გამოცხადებაზე. ჩვენი არმიის ძალები წესრიგის დასაცავად აქციის განხორ-

ციელებისათვის მომზადებულნი არ არიან, მაგრამ იმედი მაქვს საბჭოთა კავშირის და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროების ძალებისა, რომლებიც მე დამიქვემდებარეთ.

სხდომაზე გამოთქმული სხვადასხვა მოსაზრებებიდან საყურადღებო იყო ის, რომ ჯუმბერ პატიაშვილს ურჩიეს, არ გასულიყო მომიტინგეთა წინაშე, რადგან მას არავინ მოუსმენდა, ხოლო ამის შემდეგ მოედნის გასაწმენდად ძალის გამოყენება აღთქმული იქნებოდა, როგორც მთავრობისა და პირველი მდივნისაგან შურისძიება. თუმცა უარი არ თქვეს დემონსტრანტების წინაშე გამოსულიყვნენ რესპუბლიკის ავტორიტეტული პიროვნებები, რომლებიც აუხსნიდნენ მომიტინგეებს, თუ რა პასუხისმგებლობა დაეკისრებოდათ მათ კანონისადმი დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში.

გადაწყდა, რომ მთავრობის სახლის წინ მოედნის გაწმენდა განხორციელებულიყო ცხრიდან ათ აპრილამდე, ხოლო ოპერაციის კონკრეტულ დროს დაადგენდა ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების სარდალი გენერალ-პოლკოვნიკი როდიონოვი და ამის შესახებ მოახსენებდა რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას.

V

სალამოს ლოცვიდან შინისკენ მობრუნებულმა მამა-შვილმა მთავრობის სასახლისკენ გაიარეს. მომიტინგეთა რაოდენობა მართლა საგრძნობლად გაზრდილიყო. ისმოდა გამუდმებული ანტისაბჭოთა შეძახილები, ახალგაზრდები ქართულ ხალხურ საბრძოლო სიმღერებს მღეროდნენ, ზოგნი კი ცეკვით ერთობოდნენ. უცებ, თითქოს ეს წინასწარ იყო შეთანხმებული, ყველა ჩერდებოდა და მეგაფონში დაიქუხებდა სიტყვები:

— საქართველოს გაუმარ — ჯოს! ... გაუმარ — ჯოს!
... გაუმარ — ჯოს! ...

ალტკინებული ხალხი კი ერთხმად იმეორებდა ამ სიტყვებს. შემდეგ, სადღაც მოედნის შუაგულში წამოიწყეს ცნობილი ქართული სიმღერა „შავლეგო“, რომელიც თავის დროს ქართველმა ხალხმა საქართველოს ეროვნულ გმირსა და წმიდანად შერაცხულ შალვა ახალციხელს მიუძღვნა. აბობოქრებული დემონსტრანტები ახლა ამ სიმღერას აჰყვებოდნენ... მერე ისევ ჩერდებოდა ყველაფერი და მეგაფონიდან კვლავ გაისმოდა:

— ზვიადი! ... ზვიადი! ... ზვიადი! ...

და ასე დაუსრულებლად... არავინ არსად წასვლას არ აპირებდა, პირიქით, მომიტინგეებს ემატებოდა და ემატებოდა ხალხი ...

ლექსომ გურამს ხელი მხარზე გადახვია და უთხრა:

— შვილო, აქ საქმე მართლა სერიოზულად არის.

— ყოველდღე ასეა, მამა. — მიუგო გურამმა.

— არა, შვილო, — თქვა დაფიქრებულმა ლექსომ, — გული კარგს არაფერს მეუბნება. ნავიდეთ და ხვალ წირვის შემდეგ კვლავ შემოვიაროთ აქეთ.

— ცოტაც რა, მამი, და ნავიდეთ მერე, მგონი მერაბ კოსტავა აპირებს გამოსვლას. — თავისას არ იშლიდა გურამი, მაგრამ ბოლოს დაჰყვა მამის ნებას.

მამა-შვილი დიდხანს ვერ გამოვიდნენ მთავრობის სასახლის მიმდებარე ტერიტორიიდან. ხან ვინ შეხვდათ, ხან რატომღაც უკან მიბრუნდნენ და ასე კარგა ხანს იტრიალეს. თითქოს რაღაც უხილავი რკალი იყო შემოჭერილი მომიტინგეების გარშემო და აკავებდა მათ. ლექსოს კვლავ ბურუსი გაახსენდა, რომელიც მამა მიქაელმა სატანის კლანჭებად მოიხსენია. პირფვარი გადაიწერა, მერე გზას გადასახა ფვარი, თითქოს შვება იგრძნო, ხმაურიც იმდენად აღარ აწუხებდა და მალევე მამა-შვილი აუყვნენ სოლოლაკის აღმართს.

სახლს რომ მიუახლოვდნენ, რესტორან „სამადლოდან“ დოლ-გარმონისა და სიმღერის ხმა გამოდიოდა. შაბათი დღე იყო და ხალხი განცხრომას მისცემოდა. რა ხდებოდა ქვევით, რუსთაველზე ბევრს არ ადარდებდა. მიტინგებს უკვე ფსიქიკურად გაუწონასწორებელი ადამიანების გასართობ ადგილად მოიხსენიებდნენ და ხშირად გაიგონებდით: „მეტი საქმე არა აქვთ! ვის ებრძვიან? არ იციან, რომ კომუნისტებს ვერ მოერევიან? მაგათ ჰიტლერმა ვერაფერი დააკლო“.

— გურამ, — გადაულაპარაკა ლექსომ ვაჟიშვილს და რესტორნისკენ გაიხედა, — აქ ისეთი ამბავია, მგონი ამალმაც არ გვინერია დაძინება.

რესტორანი „სამადლო“ ლექსოს საცხოვრებელი კორპუსის გვერდით მდებარეობდა. კორპუსი სამსართულიანი იყო და ვარსკვლავები მესამე სართულზე ცხოვრობდნენ. მათი ბინის ფანჯრები რესტორანს ზევიდან გადაჰყურებდა, ამიტომაც იქიდან გამოტყორცნილი მუსიკალური ჰანგები ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე აღწევდა ბინის ოთახებამდე. ასე რომ, ოჯახში მხოლოდ სუფრა უნდა გაგეშალა, დანარჩენი „კომფორტი“ კი უფასო იყო. ამის გამო, ლექსოს მეგობრები ხშირად იკრიბებოდნენ ხოლმე მასთან, ბაზრიდან მიჰქონდათ სანოვაგე, ღვინო ლექსოს, როგორც კახელ კაცს, ყოველთვის ჰქონდა, მუსიკა და სიმღერები არ აკლდათ და იყო „ჩქარი ტაში და გრძელი შალახო“. თუ რაიმე დააკლდებოდათ, დარეკავდნენ რესტორანში და ოფიციანტები, რომლებმაც ლექსოს ბინა ზედმინწევით კარგად იცოდნენ, სწრაფად აარბენინებდნენ ხოლმე ბინისკენ მიმავალ საკმაოდ დამრეც კიბეებზე. იცოდნენ, რომ ბიჭები უპატივცემულოდ არ დატოვებდნენ. ლექსოს წინაპრებისგან ძველი თბილისური კალათაც ჰქონდა შემორჩენილი, რომელსაც პროდუქტების ამოსატანად თოკით ჩაუშვებდნენ აივნიდან და ოფიციანტებს კიბეზე სიარულისგან იხსნიდნენ ხოლმე. რესტორნის ადმინისტრაცია და თანამშრომლები ასეთი კეთილგანწყობილი იყვნენ კორპუსის მაცხოვრებელთა მიმართ, ეს უკანასკნელნიც, თავიანთი თბილისური ხასიათიდან გამომდინარე, „ვაჟკაცური“ მოთმინებით იტანდნენ რესტორნის ხმაურსა და ხშირ შემთხვევაში — აურზაურს.

ნატო ქმარ-შვილს ბინის კარის ზღურბლთან დახვდა და აღელვებულმა ჰკითხა:

— ხომ მშვიდობით ხართ?

— კი, — უპასუხა გაკვირვებულმა მეუღლემ და კითხვა იქით შეუტრიალა, — კი, მაგრამ რატომ არ უნდა ვიყოთ მშვიდად? — თან აკოცა ნატოს, მერე ფეხსაცმელები კარის წინ დაგებულ ფეხსაცმელების საწმენდ ხალიჩაზე გაუსვა და შევიდა ბინაში.

— რა ვიცი, — უპასუხა ქმარ-შვილის შინ მოსვლით დამშვიდებულმა ნატომ, — დღეს ტელევიზორში ისეთ რამეებს აჩვენებენ, ასე მგონია, ომი უნდა დაიწყოს.

— აქ ომისა არაფერი გეტყობათ, — გაეცინა ლექსოს, ფანჯარასთან მივიდა და რესტორნის დარბაზისკენ გაიხედა, — აგერ, ანზორამ ლამის ერთად გახეთქა თავისი ლოყები და კლარნეტი, „სადგურიდან წისქვილამდეს“ უკრავს და შუბლიდან ოფლი ისე გადმოსდის, არცის სახდელი ქვაბის მილი გეგონება, — მერე მეუღლისკენ შემოტრიალდა ლექსო და განაგრძო, — ახლა ამათ ტანკიც რომ მიადგეთ რესტორნის წინ, ყანებით ხელში შეეგებებიან, არადა ტანკები მართლა დადიან ქალაქში.

— ვაიმე! რა გვეშველება!? — შეიცხადა ნატომ და მარჯვენა ხელის გული შუბლზე მიიდო, — ლექსო! მითხარი რამე!

ლექსომ მეუღლე მკერდში ჩაიკრა, თმებზე ხელი გადაუსვა, შუბლზე აკოცა და უთხრა:

— ნუ გეშინია, აქამდე არ ამოვლენ. ყველაფერი კარგად იქნება.

ქმრის ნუგეშით დამშვიდებულმა ნატომ ცრემლები წინსაფრით მოიწმინდა, სამზარეულოსკენ წავიდა და იქიდან გამოსძახა მამა-შვილს:

— მოდით, ივახშმეთ!

როდესაც გურამი სამზარეულოს მაგიდას მიუჯდა, ნატომ თავში შემოიკრა ხელი:

— დედა, ჩემი სიკვდილი! კინალამ დამავინწყდა ამ რესტორნის და ტელევიზორის გადამკიდეს. შვილო, ერთი საათის წინ თეკლამ დარეკა და გიკითხა.

გურამი ელდანაკრავივით წამოხტა სკამიდან და მის-ალები ოთახისკენ გაიქცა, სადაც ტელეფონის აპარატი იყო კედელზე ჩამოკიდებული.

გურამი და თეკლა თანაკლასელები იყვნენ, ერთად მიიყვანეს ისინი მშობლებმა თბილისის მესამე საშუალო სკოლაში და პირველი კლასიდან ერთ მერხზე ისხდნენ. სხვადასხვა კლასებში გადასვლისას კლასის დამრიგებლებმა სცადეს მათი განცალკევება, მაგრამ გურამიც და თეკლაც ჯიუტობდნენ და არ სცილდებოდნენ ერთმანეთს. ამ ყველაფერმა ბოლოს, მათ ბავშვურ, მაგრამ მყარ სიყვარულს ჩაუყარა საფუძველი. ისინი უერთმანეთოდ ველარ ძლებდნენ და ეს სატელეფონო ზარიც ამ ურთიერთობის შედეგი იყო.

ყურმილში თეკლას ხმა გაისმა:

— გისმენთ!

— თეკლა, მე ვარ. რა ხდება?

— გური, რა კრგია რომ დარეკე. რუსთაველზე მინდა ჩასვლა. მინდა, ვნახო რა ხდება იქ ღამით. ყველა ამაზე ლაპარაკობს და მე კი აქვე ვცხოვრობ და არაფერი ვიცი.

— ისეთი არაფერი, თეკლა. მღერიან, ცეკვავენ და ყვირიან. სხვა არაფერი.

— თან ჩვენები არ მიშვებენ.

— არც მე.

— იქნებ მოვახერხოთ და წავიდეთ? — შეეხვეწა თეკლა.

გურამს თავის დამცირება არ უნდოდა და ამიტომ უყოყმანოდ მიუგო:

— მაშინ თქვენები რომ დაიძინებენ, უნდა გამოიპარო. შეძლებ?

— შევძლებ. — მტკიცედ და თავდაჯერებულმა უპასუხა თეკლამ.

— მაშინ პირველ საათზე შენი სახლის წინ დაგელოდები. ახლა წავედი, არ მინდა ჩემებმა რამე გაიგონ.

ლექსო და ნატო ტელევიზორს უყურებდნენ, გურამი კი ველოსიპედის თვალს საბურავს უცვლიდა.

— გურამ, შვილო!, — დაუძახა ნატომ „მონადინებულ“ ხელოსანს, — წადი დაიძინე, დროა უკვე.

— ხვალ კვირაა, დედა, ხომ არ დაგავიწყდა, — უპასუხა გურამმა, — თან წირვა ათ საათზე იწყება.

ნატომ სავარძელში ჩაძინებული ლექსო გააღვიძა, წამოაყენა და საძინებლისკენ წავიდნენ ორივენი. ოთახში შესვლამდე ისევ გასძახა გურამს:

— დროზე დანეჭი! ჩვენ ვიძინებთ.

გურამმა მისაღებში შუქი ჩააქრო, შევიდა საერთო ოთახში და ფანჯრიდან რესტორანში მოქეიფე ადამიანებისკენ მიმართა მზერა. ხალხი უკვე შეთხელებული-

ყო. რამდენიმე ადამიანი მუსიკოსებთან შეკრებილი-
ყვნენ და ხელების და ფეხების მოძრაობით რაღაცას
ანიშნებდნენ. როგორც ჩანს მუსიკის შეკვეთა უნდოდათ
და ვერ უხსნიდნენ დალლილ და ხმაურისგან გაოგნებულ
მუსიკოსებს. ერთი ჯგუფი კი რესტორნის წინ ტაქსის
გაჩერებას ლამობდა, მაგრამ ამაოდ. იშვიათად თუ გა-
მოჩნდებოდა ცენტრისკენ მიმავალი ტრანსპორტი, ძირ-
ითადად მანქანები საპირისპირო მიმართულებით —
ოქროყანისკენ მიემართებოდნენ, არადა, ამ დროს მოძ-
რაობა პირიქით, ქალაქის ცენტრისკენ უფრო ხშირი იყო.
„რაღაც ხდება“ — გაუელვა აზრმა გურამს, — „ჩვენები
დაიძინებდნენ, დროა გავიდე, თეკლას არ შეეშინდეს“.

დათქმულ დროს გურამი მივიდა თეკლას კორპუსთან
და ეს უკანასკნელიც მალე გამოჩნდა სადარბაზოში.

— ძლივს გამოვალნიე. გვიან დანვინენ, თუმცა მაშინვე
ჩაეძინათ.

— ნავედით, თეკლა, — უთხრა გურამმა შეყვარე-
ბულს და ხელი გაუწოდა.

— ნავედით! — მიუგო თეკლამ და ორივენი დაღმარ-
თზე დაეშვნენ.

გურამი და თეკლა სრული, პუტკუნა ბავშვები იყვნენ.
ისინი და-ძმას უფრო ჰგავდნენ, ვიდრე სხვადასხვა
დედ-მამის შვილებს. ისე უხდებოდნენ ერთმანეთს, რომ
თვალს ვერ მოსწყვეტდა ადამიანი. ურთიერთობაც დიდი
ადამიანებივით ჰქონდათ დალაგებული, ერთმანეთს
ერთი შეხედვით უგებდნენ. რომ არა ასაკი, ისინი კარ-
გახნის ცოლ-ქმარი გეგონებოდათ. სადღაც, ორის ნახ-

ევრისთვის უკვე მთავრობის სახლს მიუახლოვდნენ. გურამმა შეაჩერა თეკლა და უთხრა:

— ახლა კარგად დამიგდე ყური. აქ ბევრი და ამასთან ძალიან ალგზნებული ხალხია. ამიტომ ახლოს იყავი ჩემთან. რომ იცი, დაადებ თავს და მიდიხარ წინ, ხანდახან ისიც არ იცი სად. ნაბიჯი არ გადადგა უჩემოდ. გამიგე!

— გაგიგე! — უპასუხა ნაწყენი კილოთი თეკლამ და თან დააყოლა, — მამიკო!

მიტიჩინგი აბობოქრებულ ზღვას დამსგავსებოდა. სადღაც, მთავრობის სასახლის ასასვლელ კიბეებთან ვიღაც ჩონგურს უკრავდა და საოცარი ხმით აგუგუნებდა: „დაუკარით, რომ ძველ ხანჯალს ელდა ეცეს ...“

გურამმა და თეკლამ პიონერთა სასახლეს გაუარეს და ჩიტაძის ქუჩის კუთხეში შეჩერდნენ.

VI

უშიშროების სხდომის დამთავრების შემდეგ ჯუმბერ პატიაშვილმა კიდევ ერთხელ შეახსენა შინაგან საქმეთა მინისტრს, შოთა გორგოძეს:

— იმოქმედეთ ფრთხილად! იცოდეთ, რომ მომიტინგეებსა და ჯარს შორის დაპირისპირება არავითარ შემთხვევაში არ უნდა მოხდეს! როგორც გადავწყვიტეთ, ჯარსა და მომიტინგეებს უშუალო შეხება არ უნდა ჰქონდეთ, მათ შორის უნდა ჩადგეს ქართული მილიცია!

— შესრულებული იქნება, ჯუმბერ ილიჩ! — თავის თავში ღრმად დარწმუნებულმა უპასუხა შოთა გორგოძემ,

— ჩვენ გავათავისუფლებთ მომიტინგეებისაგან მთავრობის სასახლის მიმდებარე ტერიტორიას, შემდეგ კი ამიერკავკასიის ჯარი დაიკავებს აღნიშნულ ტერიტორიას!

შოთა გორგოძემ როგორც კი დატოვა სხდომა, ჯუმბერ პატიაშვილი კიდევ ერთხელ დაფიქრდა და ეტყობოდა, რომ კვლავ ყოყმანობდა. მისი ასეთი მდგომარეობა უცებ „ნაიკითხა“ კორეცოვმა და ყოველგვარი მიკიბ-მოკიბვის გარეშე უთხრა:

— თუ ჩვენ დღესვე არ გავათავისუფლებთ მოედანს მომიტინგეებისაგან, ხვალ შეიძლება საქართველოში სუმგაითი გამეორდეს!

კორეცოვის ეს სიტყვები უფრო ბრძანებას ჰგავდა. ამის შემდეგ კორეცოვმა და როდინოვმა სხდომა დატოვეს.

ჯუმბერ პატიაშვილი კორეცოვის სიტყვებმა დააფიქრა და ააფორიაქა. რატომ ახსენა საბჭოთა გენერალმა მაინც და მაინც სუმგაითი. ამ სიტყვებში ბევრი რამ შეიძლება ეგულისხმა ადამიანს. არადა, სუმგაითის ხოცვა-ჟლეტვა, ამ სიტყვების პირდაპირი გაგებით, სულ ახლახანს — თებერვალში მოხდა და საბჭოთა სამართალდამცავმა და ძალოვანმა სტრუქტურებმა დროულად არ აღკვეთეს ეს სისხლიანი აქცია, რომელიც დიდი მსხვერპლით დასრულდა. არ აღკვეთეს ეროვნული შუღლი აზერბაიჯანელებსა და სომხებს შორის, პირიქით, ის გადაზარდეს ეროვნულ დაპირისპირებაში, რაც, რა თქმა უნდა, იმპერიის „ნისქვილზე ასხამდა წყალს“ და მის განმტკიცებას უწყობდა ხელს.

„აქ რა მზაკვრობა აქვთ ჩაფიქრებული გენერლებს, — ფიქრობდა პატიაშვილი, — რალაც სხვა სცენარია დანერვილი ... რალაც სხვა ... მაგრამ რა და რომელი? ...“

საჭირო იყო კიდეც დამატებითი ღონისძიებების გატარება, რათა ეს აზვირთებული ტალღა მომიტინგეებისა როგორმე შეეჩერებინათ. პატიაშვილის აზრით, მოლაპარაკებაში უნდა ჩართულიყვნენ ინტელიგენციის და საზოგადო მოღვაწეების წარმომადგენლები. ასეც მოხდა. თუმცა არაფორმალთა ლიდერებმა უარი თქვეს ჯუმბერ პატიაშვილთან მოლაპარაკების გამართვაზე და მოითხოვეს კრემლის წარმომადგენლის ჩამოსვლა და მასთან მოლაპარაკება. აქ უკვე გაუგებარი რამ ხდებოდა, რატომ ამბობდნენ არაფორმალეები რესპუბლიკის უმაღლეს ხელისუფალთან შეხვედრაზე უარს და რატომ ითხოვდნენ კრემლის წარმომადგენელთან შეხვედრას მაშინ, როდესაც მათივე ლოზუნგებით — ისინი კრემლს ებრძოდნენ? უფრო მეტიც, როგორ შეიძლებოდა კრემლს დაეკმაყოფილებინა არაფორმალთა ლიდერების მოთხოვნა — საქართველოს საბჭოთა კავშირის შემადგენლობიდან გასვლის შესახებ? ვინ ეგულებოდათ კრემლში ისეთი, ვინც მათ მოთხოვნას მხარს დაუჭერდა? ... და თუ ასეთი მართლაც არსებობდა, მაშინ გამოდის, რომ ამ ყველაფერს, რასაც ქართველი ერის დიდ პროტესტს უწოდებდნენ, უჩინარი „რეჟისორი“ სწორედ კრემლში ჰყავდა და პროცესები კრემლიდან იმართებოდა.

შუალამე უკვე გადასული იყო, რომ მიტინგზე სიტუაცია უაღრესად დაიძაბა. მთავრობის სასახლის წინ მო-

მიტინგეთა რიცხვი კი არ იკლებდა, არამედ თანდათან მატულობდა. პატიაშვილმა ითხოვა, სასწრაფოდ დაეკავშირებინათ მისთვის როდიონოვი. რამდენიმე წუთში ამიერკავკასიის ჯარების სარდალი უკვე სატელეფონო ხაზზე იყო.

— ძალიან ბევრი ხალხია, — მიმართა პატიაშვილმა როდიონოვს, — მთელი რიგი ღონისძიებების გატარების მიუხედავად, მათი რიცხვი, როგორც ჩვენ ვვარაუდობდით, კი არ იკლებს, არამედ მატულობს. იქნებ გადაგვედო ოპერაციის ჩატარება?

— ჯუმბერ ილიჩ, — მიუგო მშვიდად როდიონოვმა, — ამჟამად ადგილზე ვიმყოფები. სიტუაცია ჩვენს კონტროლს ექვემდებარება. გაძლევთ გარანტიას, რომ აქციას მშვიდობიანად დავშლით, ისე, რომ მომიტინგეებს ერთი „სინიაკიც“ არ ექნებათ. — კიდევ ერთხელ გაიმეორა როდიონოვმა ადრე წარმოთქმული თავისივე სიტყვები.

პატიაშვილი კვლავ მოუსვენრობამ შეიპყრო. მან ხელისუფლებაში არსებული ყველა რესურსი ამონურა ... გულს კი, რაღაც ცუდი წინათგრძნობა დაეუფლა. ამ ყველაფრის ფონზე უკვე ცხადი ხდება, რომ ადამიანური შესაძლებლობები ამონურულია. რჩება მხოლოდ უფლის იმედი.

ერთადერთი ხსნა და რეალური იმედი იმისა, რომ ოპერაციის ჩატარებამდე მომიტინგეების დაშლა შესაძლებელი იქნებოდა, უწმიდესის და უნეტარესის ილია მეორის მობრძანება იყო. მან სიტყვით მიმართა აქციის მონაწილეებს:

— მე ახლა მაცნობებს, რომ საშიშროება რეალურია. შეიძლება ამ საშიშროებამდე დარჩა რამდენიმე წუთი. ჩემო სულიერო შვილებო, გეძლევათ ლოცვა-კურთხევა, რომ აბრძანდეთ ახლა, ნავიდეთ ერთად ქაშუეთის წმიდა გიორგის ეკლესიაში და მადლობა შეგწიროთ უფალს.

არც უწმიდესის სიტყვებმა გამოიღო რაიმე შედეგი. აქციის ორგანიზატორებმა ჩვეული ორატორობითა და ემოციურობით მომიტინგეებს მოუწოდეს პატრიარქისათვის არ დაეჯერებინათ და არ დაეტოვებინათ მთავრობის სასახლის მიმდებარე ტერიტორია.

ცხრა აპრილის დღის ოთხ საათზე ოპერაცია დაიწყო ...

VII

გურამი და თეკლა ნელ-ნელა მიტინგის ცენტრისკენ მიიწევდნენ. მაინც რა არის ბავშვური ცნობისმოყვარეობა. პატრიარქის მოწოდების შემდეგ, ორივეს სურდა, დაენახა თუ როგორ დაიძვრებოდნენ მომიტინგეები ტაძრისკენ, რათა თვითონაც გაჰყოლოდნენ და ტაძარში პატრიარქის ლოცვისთვის მოესმინათ. მთავრობის სასახლესთან ხომ უამრავი მომიტინგე იყო, ამიტომ თუ დროზე არ ნავიდოდნენ ქაშუეთისკენ, ტაძარში უადგილობის გამო ვეღარ მოხვდებოდნენ. გურამს მაგრად ჩაეჭიდა ხელი თეკლასთვის და ისე იკვლევდა გზას მომიტინგეებს შორის. ხალხის შეძახილებისაგან ყურთასმენა აღარ იყო:

— ძირს საბჭოთა იმპერია! ...

— გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს! ...

გურამი ძალიან ცდილობდა მთავრობის სასახლის კიბეები ჩაეელო, მაგრამ ის ისე იყო გადაჭედილი მჯდომარე აქციის მონაწილეებით, რომ იქ გავლას ვერ მოახერხებდა. უკანაც ვერ ბრუნდებოდნენ. ასე რომ, ისინი აღმოჩნდნენ აქციის შუაგულში. მომიტინგეების ერთობლივი შეძახილები, ქარში ტყის გამოცემულ ღმუილს უფრო წააგავდა, ვიდრე ბრძოლის ყიჟინას. გურამმა ცას ახედა, რომელსაც სადღაც სიღრმეში შავი ფერი გადაკვროდა, ხოლო მიწისკენ ნაცრისფერი გაუმჭვირვალე ბურუსი ეშვებოდა. მამა მიქაელის სიტყვები გაახსენდა გურამს: „ნაცრისფერი ბურუსი სატანის კლანჭებია. როგორც ჩანს, ეშმაკი მალე შემოუსევს საქართველოს თავის ჭინკებს ...“

ამ სიტყვების გახსენებაზე გურამმა პირფარა გადაინერა, თეკლას ხელი მაგრად ჩასჭიდა და ყურში ჩასძახა:

— დროზე გავეცალოთ აქაურობას, თორემ გადაგვივლიან.

თეკლამ თითქოს იუკადრისა გურამის ნათქვამი და თვითონაც იყვირა:

— მოიცა! ... ეს სიმღერა მორჩეს და მერე წავიდეთ! ...

ვიღაც ჩონგურს მაღალ ხმაზე აჟღერებდა, თან მღეროდა, უფრო სწორი იქნებოდა გვეთქვა — გაჰკიოდა:

— დაუკარიით! და იმღერეთ ისე მაგრაად, რომ ფილტვები გვეტკინოს და დაგვებეეროს! ...

— ჩქარა! — იყვირა ისევ გურამმა, თეკლას წელზე შემოხვია ხელი და გეზი ისევ ჩიტაძის ქუჩისკენ აიღო.

ლენინის მოედნის მხრიდან კი სამხედრო ტექნიკის გუგუნი უფრო და უფრო ძლიერდებოდა... რალაც დიდ საშინელებას უმზადებდა იმპერია მრავალტანჯულ საქართველოს და მის ხალხს...

როგორც იქნა გურამმა და თეკლამ გზა გაიკვლიეს მომიტინგეებში. ის იყო, თითქოს გავიდნენ სამშვიდობოს, რომ უცებ მათი მიმართულებით შეშინებული ხალხის ნაკადი დაიძრა. გურამმა თვალი მოჰკრა, რომ პიონერთა სასახლის მიმდებარედ სპეციალური დანიშნულების რაზმის წევრები შეტევისთვის ემზადებოდნენ. ვერც კი გააცნობიერა რა ხდებოდა, რომ უცებ მას ვილაც ზორბა მამაკაცი დაეჯახა და მთავრობის სასახლის წინ აღმართულ ძეგლის კვარცხლბეკს მიანარცხა. გურამმა მარმარილოს კედელს თავი მაგრად დაარტყა და იქვე ჩაიკეცა. თეკლა მაშინვე გადაეფარა და კისერზე მოხვია ხელი... სისველე იგრძნო. დახედა ხელის გულს და ის წითლად იყო შეღებული.

— გურამ! ... გურამ! ... ჩემო სიცოცხლე არ მოკვდე! ... მიშველეთ, ხალხო! — გულამოსკვნილი ყვიროდა თეკლა და ადამიანებს საშველად უხმობდა.

თეკლას ხმა არავის ესმოდა. ყველა სადღაც გარბოდა... სამხედრო ტექნიკის შემზარავი ხმა ნელ-ნელა ძლიერდებოდა. ამას ემატებოდა სპეცრაზმის ფარების და ხელკეტების გამყინავი ჩხრიალი, თითქოს მსოფლიოს ყველაზე დიდი პითონი დაძრულიყო ხალხის ჩასაყლაპად ...

გურამი მის გარშემო ატეხილმა ხმაურმა გამოაფხიზლა. მაშინვე კეფაზე დაიდო მარჯვენა ხელის გული და იყვირა:

— თეკლა!... თეკლა!... სად ხარ!

— აქ ვარ, სიყვარულო, როგორ ხარ!?

— წავედით! — წამოიძახა გურამმა, თავს ძალა დაატანა, წამოდგა, თეკლას ხელი მოჰკიდა და თითქმის ყურში ჩასძახა, — როგორმე დერჟინსკზე უნდა გავიდე, თექვსმეტ ნომერში ჩემი ძმაკაცი ცხოვრობს და იქამდე უნდა მივალნოთ!

ამ დროს მათი მიმართულებით ხალხის კიდეც ერთი ნაკადი დაიძრა. ისინი გამორბოდნენ, მაგრამ არ იცოდნენ საით მიდიოდნენ. მათი გვერდის ავლა ფაქტიურად შეუძლებელი იყო. ამიტომ გურამმა თეკლა კედელთან ზურგით გააჩერა და ზედ გადაეფარა. გავეშებული ადამიანების მუჯღუგუნებს გურამმა როგორც იქნა გაუძლო, მერე თეკლას დახედა, რადგან გოგონა თავს კარგად გრძნობდა, ისევ ჩიტაძის ქუჩის ასახვევისკენ გასწიეს, მაგრამ უკვე გვიანი იყო, რამდენიმე ათეული ნაბიჯიც და ჯარისკაცების წინ აღმოჩნდებოდნენ. ისინი სწრაფად შემობრუნდნენ და პირველი სკოლისკენ გაიქცნენ. რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან ჯარისკაცებს უკვე დაენწყოთ მომიტინგეების შევიწროვება, თან რაღაც მოელვარე იარაღი ეჭირათ ხელში, რომელიც სპეცრაზმის ხელკეტს არ ჰგავდა. გურამი წამით შეჩერდა, ქაშუეთის ტაძრისკენ გაიხედა, პირჯვარი გადაინერა და თავისდაუნებურად აღმოხდა:

— წმიდაო გიორგი, გთხოვ, გადაგვარჩინე ამ უბედურებისგან!

ლოცვა დამთავრებული არ ჰქონდა, რომ გულმა თრთოლვა დაუნყო. გურამმა მამა მიქაელისგან იცოდა,

რომ ლოცვის დროს თუ გული აუთრთოლდებოდა, ეს იმის მაუწყებელი იყო, რომ ღმერთმა შეისმინა მისი ვედრება და აუცილებლად დახმარების ხელს გაუწვდიდა. ამან გურამს გაუასკეცა იმედი, ჭრილობიდან მომავალ ტკივილსაც თითქმის ველარ გრძნობდა და ახალი ძალებით, თეკლასთან ერთად, გასწია პირველი საშუალო სკოლისკენ. ისინი არ დაიბნენ, მალევე აუარეს სკოლას გვერდი და ერთ-ერთი სახლის ეზოში შევიდნენ.

თბილისურ ეზოში ყველა მაცხოვრებელს შუქი ჩამქრალი ჰქონდა. მოსალოდნელი გართულებების თავიდან აცილების მიზნით, ან გაეცალნენ აქაურობას ან კიდევ ამჯობინეს, რომ თვალში არავის მოხვედროდნენ. გურამისთვის, რომელიც თავისი ხუთი თითივით იცნობდა ამ უბანს, პრობლემას არ წარმოადგენდა ეზო-ეზო სოლოლაკში გადასვლა, მაგრამ ჭრილობიდან მომავალ სისხლს ვერ აჩერებდა. თავისი და თეკლას ხელსახოცები სისხლით იყო გაუღენთილი. ეზოში წყლის ონკანიც არ იყო, რომ ჩამოებანა ჭრილობა. ბოლოს, პერანგი დახია და თეკლამ, ისედაც დასისხლიანებული პერანგის ნაჭრებით, შეუხვია ჭრილობა.

რუსთაველის პროსპექტიდან სამხედრო ტექნიკის ხმაური და ხალხის წივილ-კივილი ისმოდა. გურამმა თეკლას მოხვია ხელი და უთხრა:

— სასწრაფოდ უნდა წავიდე, თორემ ისინი აქაც მოგვწვდებიან. თანაც ბევრი სისხლი დაგვკარგე და მეშინია არ გავითიშო.

აცრემლებულმა თეკლამ ხელი მოჰკიდა გურამს და ორივენი გაუჩინარდნენ მთანმინდის უბნების შუკეებში.

მათ როგორც იქნა მიაღწიეს გურამის სახლის შესახვევამდე. გურამის და თეკლას მშობლები გაოგნებულნი იდგნენ კორპუსის წინ და არ იცოდნენ რა მოემოქმედათ. მომხდარის შესახებ უბანში ყველამ ყველაფერი იცოდა, მაგრამ მაინც იმედოვნებდნენ, რომ გურამი და თეკლა იქ არ იქნებოდნენ. როგორც კი გურამმა შორიდან თვალი მოჰკრა მისი ბინის სადარბაზოს წინ შეკრებილ ხალხს, უცებ მოეშვა, თვალთ დაუბნელდა და აცრემლებული თეკლას ფეხებთან დაეცა.

VIII

მთავრობის სასახლის წინ სისხლის სუნი დატრიალდა. ჯარისკაცები ალესილი ნიჩბებით უმოწყალოდ ჩეხდნენ მომიტინგეებს. დილის ოთხ საათზე, როდესაც, როგორც ჩვენი წინაპრები ამბობდნენ, ნაკადულში წყალიც კი იძინებს, თბილისის ცენტრში სისხლის კალო ილენებოდა. ხალხის ნივილ-კივილი ზეცას სწვდებოდა. კინოთეატრ „რუსთაველის“ თავზე ყრმათა სილუეტები გამოისახა. ისინი იმ ბავშვთა სულელები იყვნენ, რომლებიც თემურ ლენგმა გააღწინა ამ ადგილას მდებარე ხორბლის გასაღენ კალოზე. თითქოს კინოთეატრს კალოუბნის წმიდა გიორგის სილუეტიც დაადგა. ისტორია მეორდებოდა, ოღონდ მტერი სხვა იყო, მართლმადიდებლურ საბურველში გახვეული და მოძმე ერად „მონათლული“ რუსეთი. თუმცა ისინიც მონღოლურ-კორეული ჯიშისანი იყვნენ და სწყუროდათ იაფეტური სისხლი.

ცამ თითქოს ჩამოინია, სატანა ყველა მხრიდან აჩენდა ბრჭყალებს, მილიცია არსად ჩანდა, არც მიტინგის ორგანიზატორების ომახიანი ხმა ისმოდა. ხალხი პირისპირ აღმოჩნდა გამძვინვარებული და შეიარაღებული ჯარისკაცების ბრბოსთან ...

... კიდევ ერთხელ ატირდა დედა ქართლისა ...

... ცხრამეტი ადამიანი მოკლეს ბარბაროსებმა ...

... უამრავი მამულიშვილის სისხლით გამოძღა ლუციფერი ... რაც მთვარის სიახლოვეს მისი გამონათებით დადასტურდა ... ცისკრის ვარსკვლავი ათას ცხრაას ორმოცდათექვსმეტი წლის ცხრა მარტის შემდეგ ასეთი გაბრწყინებული არავის უნახავს ...

... ოცდაერთი დაღუპულიდან ჩვიდმეტი ქალი იყო ...

მიტინგის დარბევის შემდეგ პატიაშვილის კაბინეტში შედის გაფითრებული როდიონოვი და თითქმის ისტერიკაში ჩავარდნილი ეუბნება პირველ მდივანს:

— როგორც შეთანხმებული ვიყავით და როგორც სქემით იყო განერილი ოპერაცია ისე არ ჩატარდა. გორგოდემ ქართული მილიცია არ გამოიყვანა და შედეგად ჯარი და მომიტინგეები ერთმანეთის პირისპირ აღმოჩნდნენ!

— გორგოდე კი თქვენსკენ იშვერს ხელს, ამხანაგო გენერალო! — სიტყვის დამთავრებისთანავე მკაცრად მიუგო პატიაშვილმა, — ასეთმა შეუთანხმებლობამ და უნესრიგობამ ტრაგედიაზე მიგვიყვანა!

როდიონოვმა დაინახა რა გაცეცხლებული ცეკას მდივანი, ყოველგვარი შეპასუხების გარეშე დატოვა კაბინეტი.

პატიამვილმა გაშლილი ხელის გულები საფეთქლებზე დაიდო და ფიქრებს მიეცა: „ოცდაერთი დაღუპული ... ღმერთო, შენ გვიშველე ... აქედან ჩვიდმეტი ქალი ...“ — უცებ თვალწინ დაუდგა ათას ცხრაას ოთხმოცდაშვიდი წლის იანვარი, როდესაც სვანეთში დიდთოვლობამ ოცდაექვსი ადამიანის სიცოცხლე შეინირა, — „სვანეთში ჩასულს იმდენად ტრაგიკული სურათი დამხვდა, რალაც მომენტში მეგონა, რომ აზროვნების უნარი წამერთვა ... გახევებული ვიდექი და თავჩაქინდრული თოვლს დავცქეროდი. თოვლში ბავშვებისა და ქალების ცხედრები ესვენა ... ლოყებლაჟლაჟა ბავშვები, რომლებსაც სიცოცხლის ნიშანწყალი აღარ ეტყობოდათ, გარდაცვლილები იყვნენ, მაგრამ ლოყებზე ჯერ კიდევ შემორჩენოდათ ჯანმრთელი სინითლე. ტკივილის სიტყვებით გამოხატვა მაშინ ვერ შეეძელი... ახლა... ახლა... რატომ მხოლოდ ქალები?... როგორ გადარჩნენ უვნებლად აქციის ორგანიზატორები ან მომიტინგე მამაკაცების უმრავლესობა?... არავინ ლაპარაკობს ეგრეთწოდებული ეროვნული მოძრაობის ლიდერების პასუხისმგებლობაზე. ხალხი მათ შეკრიბეს, არასანქცირებულ აქციებსაც ისინი ატარებდნენ, არავის ახსენდება მათი წილი პასუხისმგებლობა, არც კანონის წინაშე და არც მორალური და სულიერი თვალსაზრისით... ამ ტრაგედიასთან დაკავშირებით ისეთი ფონია შექმნილი, თითქოს არავის არა აქვს პასუხი კითხვაზე — ვინ დაგეგმა და განახორციელა ეს ტრაგედია?... ვის ინტერესებში შედიოდა?... ვიცი, რომ ყველა ჩემსკენ გამოიშვერს ხელს... მე არც დამგეგმავი ვარ და

არც განმახორციელებელი, ეს ცხადია. ყველა ადამიანურ ფაქტორს რომ თავი დავანებოთ, საკუთარი თავის დისკრედიტაცია და თანამდებობიდან გადადგომა არც ერთი ხელისუფლების ინტერესებში არ შედის... ცხადია ისიც, რომ ნებისმიერი ტრაგედიის დაგეგმვა და განხორციელება მათ ინტერესებს ესადაგება, ვინც ტრაგედიის შედეგებით ხარობს ... “

— ჯუმბერ ილიჩ, შეიძლება? — შეანყვეტინა ფიქრი პატიაშვილს უეცრად შემოსულმა უშიშროების თანამშრომელმა.

ეს თანამშრომელი გახლდათ პატიაშვილის ნდობით აღჭურვილი პირი, რომელიც, ყველა ინსტანციის გავლის გარეშე, ინფორმაციას აწვდიდა უშუალოდ ცეკას პირველ მდივანს.

— ახალი გვაქვს რამე? — ჰკითხა ფიქრიდან ახლადგამოსულმა პატიაშვილმა თანამშრომელს.

— დარბევის დროს ერთ-ერთ ჯარისკაცს ლურსმნებჩარჭობილი ფიცარი მოხვდა არტერიაში და კლინიკური სიკვდილი ჰქონდა.

— მერე? — დაინტერესდა ჯუმბერი, — ახლა როგორ არის?

— ძლივს გადაარჩინეს, — მიუგო თანამშრომელმა, — როდღონოვმა ეს ამბავი სასწრაფოდ მოახსენა შტაბს მოსკოვში, საიდანაც იაზოვის სასტიკი საყვედური მიიღო. ასე უთქვამს თავდაცვის მინისტრს: „რატომ გადაარჩინეთ!? დაე, მომკვდარიყო ის ერთი ჯარისკაცი, სამაგიეროდ, მოგვეცემოდა საბაბი, სამაგალითოდ დაგვესაჯა მომიტინგეები!“

— სულ გადაირია ეს ხალხი, — თქვა ისედაც განერვ-იულებულმა პატიაშვილმა, წამოდგა სკამიდან, კაბინეტში გაიარ-გამოიარა და მზერა ისევ თანამშრომელს მიაპყრო, — გატყობ, კიდევ რაღაც გაქვს სათქმელი, რა ხდება?

— როგორც ჩემმა წყარომ მაუწყა, — განაგრძო საუბარი თანამშრომელმა, — და ის არასდროს შემცდარა, ყოველ შემთხვევაში აქამდე, ეროვნული ლიდერებისა-განაც გამოვიდა ხმა, რომ ზოგიერთები ნუხდნენ, გენოციდის აღიარებისათვის საკმარისი რაოდენობის მსხვერპლით რომ არ დასრულდა ტრაგედიაო.

პატიაშვილმა უცებ შეწყვიტა კაბინეტში წინ და უკან სიარული, თანამშრომელს მიაშტერდა და შეეკითხა:

— ძალიან გაზვიადებული ხომ არ არის ეგ ინფორმაცია?

— არა, ჯუმბერ ილიჩ, — მიუგო თანამშრომელმა, — ჩემი წყარო არასდროს ცდება. მე თვითონ მოვთხოვე ინფორმაციის გადამონმება, რაზეც უარი მივიღე, რადგან ინფორმაცია უტყუარია და გადამონმებას არ ექვემდებარებაო. მხოლოდ ის მითხრა, რომ ეს „ნუხილი“ ლიდერებს, დილით, თბილისის უნივერსიტეტის ეზოში სტიქიურად გამართულ მიტინგზე გამოუთქვამთ. მე, პირადად, მახსოვს, მსგავსი ფაქტის მათეული, „რაციონალური“ დასაბუთებაც, თუ მსხვერპლი ორმოცს მიაღწევდა, მაშინ, საერთაშორისო სამართლის თვალსაზრისით, ეს ერის გენოციდად ჩაითვლებოდა და მაშასადამე დაგმობილი იქნებოდა მსოფლიო საზოგადოებისა და ნამყვან სახელმწიფოთა მიერ. არადა სამნუხაროა, რომ

სისხლი მართლაც დაიღვარა, ოღონდ არა რადიკალ-ექსტრემისტთა ლიდერების, არამედ მიტინგის რიგითი მონაწილეების, რომლებიც გულუბრყვილოდ ენდნენ აქციის ორგანიზატორებს. მათ ირწმუნეს კერპების დაპირებებისა, რომ ჯარისკაცები მათ ხელს არ ახლებდნენ.

მზის და ვარდების ქალაქი თბილისი კი ნელ-ნელა ივსებოდა საბრძოლო ტექნიკით და შეიარაღებული ჯარისკაცებით. მეორე დღეს შევარდნაძეც ჩამოფრინდა მოსკოვიდან იმ მისიით, რომ რესპუბლიკაში დაელაგებინა სიტუაცია. მან პატიაშვილს პირდაპირ უთხრა, ყოველგავარი მიკიბვ-მოკიბვის გარეშე:

— გორბაჩოვი შენუხებულა ტრაგედიის შედეგებით და იმით, რომ აქციის დარბევაში ჯარმა მიიღო მონაწილეობა. შექმნილი უმძიმესი სიტუაციიდან ერთადერთი გამოსავალი ისაა, რომ თქვა, თითქოს ჯარები რესპუბლიკის ხელმძღვანელობის ანუ შენი მოთხოვნითა და დავალებით შემოვიდნენ. თან თუ თანამდებობიდან აპირებ გადადგომას, შენთვის ამის თქმა არც ისე ძნელი იქნება. სამაგიეროდ, კრემლისკენ და გორბაჩოვისკენ ხელს აღარავინ გაიშვერს ...

— არავითარ შემთხვევაში, — მიუგო პატიაშვილმა, — ეს აბსურდია. მე ჩემი წილი ცოდვაც მეყოფა და არ ვაპირებ სხვისი წილი პასუხისმგებლობის ზიდვას და საკუთარი თავისთვის ტყუილის დაბრალებას.

როგორც ჩანს, კრემლი „განტევეების ვაცს“ ეძებდა და ამისთვის შევარდნაძემ „სასურველ კანდიდატად“ პატიაშვილი შეარჩია.

თუმცა, მიუხედავად კრემლის და საქართველოს მტრების სურვილისა, ასე არ ფიქრობდა მართლა ეროვნულად მოაზროვნე ქართველი საზოგადოება და მათ ჯუმბერ პატიაშვილს ურჩიეს, რომ არ გადამდგარიყო თანამდებობიდან, რაზეც ამ უკანასკნელმა ასე უპასუხა:

— მთელი ჩემი ცხოვრების განმავლობაში არავითარი პრეტენზია არ მქონია, არავითარი კარიერისტული ზრახვები არ მამოძრავებდა და არ მამოძრავებს, მით უფრო დღეს. მე ვგრძნობ ჩემ წილ პასუხისმგებლობას, მაგრამ მაქვს ერთი დიდი გულისტკივილი — მივდივარ ისეთ დროს და ისეთ მომენტში, როდესაც მე შემეძლო არა ჩემი თავისა და პირადი ბედნიერებისათვის, არამედ მომავლისათვის უფრო მეტი გამეკეთებინა. არავის არ ვსაყვედურობ, ბრძოლა ზოგ შემთხვევაში არასწორი მეთოდებითაც ხდება. შეცდომები, ალბათ, ჩვენც გვქონდა, მაგრამ მე ყოველთვის ვცდილობდი, ჩვენს ინტელიგენციასთან, ახალგაზრდობასთან და საზოგადოებასთან უფრო ახლო, მჭიდრო ურთიერთობები გვქონოდა. სამწუხაროდ, უკანასკნელი ერთი წლის განმავლობაში პირადად მე ნორმალური მუშაობის პირობები არ მქონდა. მთელი ჩემი ძალისხმევა და დრო გადართული იყო და ხმარდებოდა იმას, რომ არ მომხდარიყო ის, რაც, სამწუხაროდ მოხდა.

IX

გურამი ბინაში აიყვანეს და სანოლზე დაანვინეს. ლექსო მაშინვე მიხვდა, სად და რატომ შეემთხვა მის შვილს ეს საშინელი ამბავი. მაშინვე მოიმარჯვა ტელეფონი და თავის მეგობარ ნოდართან დარეკა, რომელიც რესპუბლიკური საავადმყოფოს ქირურგი გახლდათ. ტელეფონის ყურმილში ზარი რომ გავიდა, ლექსომ მაშინლა დახედა საათს. დილის შვიდის ნახევარი სრულდებოდა. „ჯერ კიდევ ეძინება“, — გაუელვა ფიქრმა გონებაში, — „მაგრამ რა ვქნა, სხვა გზა არ მაქვს“.

ნოდარმა მალევე აიღო ყურმილი. ლექსომ როგორც კი ყურმილში მეგობრის ხმა გაიგო, ყოველგვარი მისალმების გარეშე შეჰლაღადა:

— ნოდარ, მიშველე! გურამი მყავს ცუდად!

— ეგეც იქ იყო. — მაშინვე შეაგება სიტყვა ნოდარმა.

— შენ საიდან იცი? — ჰკითხა გაკვირვებულმა ლექსომ.

— ახლა დამირეკეს საავადმყოფოდან. უამრავი ხალხი შეჰყავთ თურმე და მეც უნდა ნავიდე. ველარ აუდიან პაციენტების მიღებას.

— მე როგორ მოვიქცე, ნოდარ? — ჰკითხა დაბნეულმა ლექსომ, რომელსაც თითქოს იმედი გადაეწურა.

— ახლავე გამოვალ. — უპასუხა ნოდარმა, — სასწრაფო არ გამოიძახო. ჯერ მე ვნახავ.

ნოდარი იქვე ცხოვრობდა, ჭონქაძის ქუჩაზე, ამიტომ მალევე ლექსოსთან გაჩნდა. გურამის ჭრილობა დაათვა-

ლიერა, მერე თვალეებში ჩახედა, პულსი და წნევა გაუსინჯა, სანრაფოდ დაინყო ჭრილობის დამუშავება და თან ლექსოს უთხრა:

— საგანგაშო არაფერია, ჭრილობა ღრმა არ არის, ამას სახლის პირობებში ვუმკურნალებთ, მაგრამ ტვინის შერყევა აქვს და სჯობს, რომ ინვეს და არ ადგეს. ზედმეტი მოძრაობები არ არის საჭირო.

— საავადმყოფოში ხომ არ გადავიყვანოთ? — ჰკითხა ნატომ ნოდარს, — სახლში არაფერს მოვაკლებთ, მაგრამ მაინც მეშინია, ძალიან მოუსვენარია და ტვინის შერყევას რაიმე გართულებები არ მოჰყვეს.

— საავადმყოფოში გადაყვანას მე სხვა რამის გამო არ გირჩევთ, იქ ახლა ყველა შესულ პაციენტზე დაინყება საქმეების შედგენა და ჩვენი ორგანოების ამბავი რომ ვიცო, რაღაც პოლიტიკურ უბედურებაში არ გახვიონ ბავში.

უცებ სიჩუმე ჩამოვარდა. ბოლოს, ისევ ლექსომ ამოიღო ხმა:

— სწორია ნოდარი. ჩვენ ამაზე არ გვიფიქრია. უბედურებას უბედურება არ მივუმატოთ. დაინყება ახლა დაჭერები და დაკითხვები. სჯობს სახლის პირობებში ვუმკურნალოთ. ნოდარი გვეტყვის, რა უნდა გავაკეთოთ და მივხედავთ გურამს.

— კარგით აბა, — თქვა ნოდარმა, რომელიც ქალაღდზე წერდა მკურნალობისთვის აუცილებელ დანიშნულებას. მერე წამოდგა, ფურცელი ნატოს გაუნოდა და დასძინა, — რაც აქ დავწერე, ყველაფერი თავის

დროზე და აბსოლუტური სიზუსტით გააკეთე. თუ რაიმე ცვლილებას შეამჩნევ დამირეკე ან სახლში ან სამსახურში. მე ყოველდღე მოგაკითხავთ, მაგრამ არ ვიცი როდის, რადგან საავადმყოფოში გადატვირთულ რეჟიმში მოგვიწევს მუშაობა.

ნოდარმა ჩანთა აიღო და ის იყო ბინიდან გასვლა დააპირა, რომ უცებ შეჩერდა და ლექსოს უთხრა:

— ეცადე, რომ ეს ამბავი თქვენს გარდა არავინ გაიგოს. ხოლო თუ მაინც და მაინც ვინმე ჩაგეძიებათ, უთხარით, რომ კიბიდან ან ხიდან ჩამოვარდა და ყველაფერი მალე გაივლის-თქო.

— კარგი, ნოდარ, ასე ვიზამ, — მიუგო ლექსომ, — თეკლას მშობლებსაც გავაფრთხილებ ...

— თეკლა ვინ არის? - იკითხა ნოდარმა.

— ამ ვაჟბატონის თანაკლასელი და შეყვარებულია, — უპასუხა ლექსომ, — გამონახეს სასეირნო ადგილი და ღამე გაიპარნენ, ისე, რომ ვერც ჩვენ და ვერც თეკლას მშობლებმა ვერ გავიგეთ.

— და გოგონა როგორ არის?

— მადლობა უფალს, იმას არაფერი დაუშავდა. მშობლებსაც ასე უთხრა: „გურამმა გადამარჩინა“.

— ოჰ, ეს ახალგაზრდები. ახლა ესენი იმ ასაკში არიან, თავში რომ უქრით. — თქვა ნოდარმა, ხელი ჩაიქნია და სადარბაზოს კიბეზე დაეშვა.

ერთმა კვირამ უცებ „გაირბინა“. გურამს ჭრილობა თითქმის შეუხორცდა. ნოდარი ექიმმა ნება დართო საწოლზე წამომჯდარიყო, ოღონდ მცირე დროით, რადგან თავბრუსხვევა ჯერ კიდევ აწუხებდა.

კვირას, წირვის შემდეგ, ეკლესიიდან დაბრუნებულ ლექსოს მამა მიქაელიც ახლდა. მოძღვარმა მოინახულა თავისი სულიერი შვილი, ჯვარი გადასახა, ჯანმრთელობის ლოცვა წაუკითხა, შემდეგ გაუღიმა და ჰკითხა:

— როგორ ხარ, გურამ?

— ახლა უკვე კარგად, მამაო. გადავრჩით, ნიჩბების მსხვერპლნი რომ არ გავხდით. დროულად გამოვასწარით, თქვენი ლოცვა შეგვეწია.

— ჩემი ლოცვა კი არა, უფალი შეგენიათ, დედა ღვთისამ გადაგაფარათ თავისი ძლევამოსილი კალთა. მამაშენს ისეთი ხილვა ჰქონდა, რომ შენ მაგ მიტინგზე არ უნდა წასულიყავი, მაგრამ არ გააცნობიერე მოსალოდნელი ხიფათი და შედეგიც მოიმკეთ. მამაშენს ხომ გითხარით, მამაშენის დანახული ბურუსი რასაც ნიშნავდა. სატანასთან ხუმრობა არ შეიძლება, შვილო.

— რას ვიფიქრებდი, მამაო, რომ ასე გავგწირავდნენ ამდენ ხალხს? — მიუგო მომხდარით დაღონებულმა გურამმა, — დღესაც ვერ ვიჯერებ, როგორ შეიძლება ასე ჯალათივით მოექცე ადამიანებს?

— კარგია, შვილო, რომ შენი ასაკის ადამიანი ასეთ დასკვნას გამოიტანს მომხდარიდან, — მიუგო მამა მიქაელმა, — მაგრამ შენი გაპარვა სახლიდან ასეთ ფეთქებად ადგილზე არ იყო გამართლებული. ყველაფერი რომ სხვაგვარად დამთავრებულიყო, ღმერთმა დაგიფაროს, რამხელა პასუხისმგებლობა დაგეკისრებოდათ შენ და შენს მშობლებს. ამაზე აღარ იფიქრე?

— რა ვიცი, მამაო, — უპასუხა გურამმა, — რას წარმოვიდგენდი, რომ მაინც და მაინც იმ ღამეს დაიწყებო-

და ყველაფერი. ჩემს თანაკლასელებთან ერთად, გაკვეთილების დამთავრების შემდეგ, ხშირად დავდიოდით მთავრობის სასახლის წინ და მომიტინგეებს და მომღერლებს ვუსმენდით. იმ ღამესაც მაგისტრის წავედით ...

— და მშობლებს რატომ არ დაეკითხეთ? გინდა შენ და გინდა შენი მეგობარი გოგონა? — ისევ კითხვა შეაგება მამა მიქაელმა.

— შეცდომა დავუშვი, მამაო, — თქვა გურამმა, — შემინდეთ და მაპატიეთ.

— უფალმა შეგინდოს, შვილო! — მიუგო მამაომ, — იმეღია, ამის შემდეგ მსგავს რამეს არ ჩაიდენ. შენ ჯერ ბავშვი ხარ და უნდა იცოდე, ასეთი მოვლენა უკანასკნელი არ იქნება საქართველოში. გარე და შინაურმა მტრებმა კარგად შეისწავლეს ჩვენი შინაგანი ბუნება და ჩვენი ერის განადგურების შესაბამისი გეგმაც შეიმუშავეს. ამ შემთხვევაში ეს იყო მტრების მიერ დადგმული სცენარი, გარკვეული ეროვნული ძალების გამოყენებით. როგორც ჩანს, ქართველი პოლიტიკოსები და ქართული საზოგადოება ძალიან ადვილი სამართავი აღმოჩნდა გარედან და ყოველთვის ცდილობდნენ მის მართვას ჩანერგილი პიროვნებების და დაბალი პოლიტიკური აზროვნების გზით. ოცდაერთი ადამიანის სიკვდილი, ეს დიდი დანაკარგია ჩვენი ქვეყნისთვის.

— და ათასობით მონამლული ადამიანი, მამაო, — ჩაერთო საუბარში ლექსო, — გაივსო საავადმყოფოები მონამლული ადამიანებით და ჯერ კიდევ არ შეწყვეტილა მიმსვლელთა ნაკადი. ვის უნდა მოეთხოვოს პასუხი ამ ტრაგედიაზე?

— მიუხედავდ იმისა, რომ ვილაც უხილავის კარნახით ქართული მილიცია არ ჩადგა მომიტინგეებსა და სამხედროებს შორის, — მიუგო მამაომ, — მიუხედავად იმისა, რომ ყველამ დაინახა, რომ სამხედროებმა აკრძალული იარაღი გამოიყენეს მომიტინგეების წინააღმდეგ, ერთადერთმა — პატიაშვილმა ტრაგედიის ღამესვე გააცნობიერა თავისი წილი პასუხისმგებლობა და საკავშირო ტრიბუნიდან განაცხადა: „მე არ ვცდილობ თავი ავარიდო პასუხისმგებლობას, იგი გავაცნობიერე იმავე ღამეს და მაშინვე განვაცხადე წასვლის შესახებ“. კარგი იქნებოდა, რომ მსგავსი გრძნობა და შეგნება საქართველოს სხვა უმაღლეს ფუნქციონერებსაც გასჩენოდათ. შეცდომების, მონანიების გრძნობის განცდის მძიმე ჯვარი უნდა ზიდონ რადიკალ-ექსტრემისტმა არაფორმალეებმაც, რომელთა მცდელობითაც მოენყო ეს სასაკულაო. დანაშაულის განცდა უნდა ჰქონდეს ქართველ ინტელიგენციასაც. ყოველივე მომხდარმა დაადასტურა ის, რომ ჩვენ გვახასიათებს პოლიტიკური შეგნების დაბალი დონე, რელიგიურობაზე აღარაფერს ვამბობ, ამიტომაც ჩვენს გონებაზე ემოცია ბატონობს. ასე, რომ ამ ტრაგედიის გამო, დამნაშავედ თავი მრავალმა ქართველმა უნდა იგრძნოს და შესაბამისად, მონანიებაც საყოველთაო უნდა იყოს.

ლექსო და გურამი ყურადღებით უსმენდნენ მამა მიქაელს და ხვდებოდნენ, რომ მოძღვარი თავის ნააზრევში საქართველოს მომავალსაც გულისხმობდა. მამაო თითქოს მიხვდაო მამა-შვილის ნაფიქრალს და გურამს მიუბრუნდა:

— ჩემო გურამ, ჩემო სულიერო შვილო, დაიმახსოვრე, შენ არ მოგელის ია-ვარდებით მოფენილი ცხოვრების გზა. შენი და შენი თაობის ზურგზე გადაივლის ამ ქვეყნის ორომტრიალი, რათა საქართველო გამოვიდეს იმ ბურუსიდან, რომელიც დიდი ხანია ჩამოწოლილია ღვთისმშობლის წილხვედრ ქვეყანაზე. ამიტომ ღმერთს ებარებოდეთ. შენ კი, როდესაც გამოჯანმრთელდები, სჯობს ცოტა ხნით მაინც განერიდო ქალაქის ციებ-ციხელებას და სადმე სოფელში წახვიდე.

— სოფელში პაპაჩემის უმცროსი ძმა ცხოვრობს, მამაო, და იქ გავუშვებ დროებით, — უთხრა მამაოს ლექსომ, — სკოლის დირექციასაც ჩავაყენებ საქმის კურსში. ნატო და მე ხშირად ჩავაკითხავთ ხოლმე.

— ეკლესია ხომ არის სოფელში?

— დიახ, მამაო, მღვდელიც ჰყავთ — დეკანოზი ანტონი და წირვა-ლოცვაც ტარდება.

— ჰოდა, ძალიან კარგი. კურთხევას გაძლევ დაესწრო წირვა-ლოცვას, ჩააბარო აღსარება მამა ანტონს და ეზიარო ქრისტეს სისხლსა და ხორცს. — წარმოთქვა მამაომ, ოჯახის წევრებს ჯვარი გადასახა და დაემშვიდობა.

X

ცხრა აპრილის შემდეგ, რამდენიმე დღეში მოწვეული იქნა საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პლენუმი, სადაც უკვე ოფიციალურად დაისვა საკითხი პატიაშვილის თანამდებობიდან გადადგომის შესახებ. პირველ კენჭისყრაზე საკითხის დადებითად გადაჭრას მხარი არავინ დაუჭირა, ხოლო მეორე კენჭისყრაზე — პლენუმის ნევრებმა თანხმობით უპასუხეს. ერთადერთი, ვინც ბოლომდე თავი შეიკავა, რეჟისორი რეზო ჩხეიძე იყო.

პლენუმზე დასახელდა საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნის კანდიდატურაც. ამ პოსტზე გივი გუმბარიძე ერთხმად აირჩიეს. აგრეთვე შეფასება მიეცა არაფორმალთა ლიდერების ქმედებასაც, რომლებიც ამ პერიოდისათვის უკვე დაპატიმრებულნი იყვნენ. რასაკვირველია, შეფასებები იყო კრიტიკული და უარყოფითი.

პლენუმზე აშკარად იგრძნობოდა შევარდნაძის გავლენა. იგი მაშინ საბჭოთა კავშირის საგარეო საქმეთა მინისტრი იყო და კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ კრემლიდანაც ახერხებდა ყოფილიყო საქართველოს უჩინარი ხელისუფალი, რომელიც „სამართალმემკვიდრეს“ თვითონ ირჩევდა. ვინაიდან პატიაშვილმა შევარდნაძეს უარი უთხრა ეთქვა ტყუილი, რომ ვითომ საქართველოს ტერიტორიაზე ჯარები მისი მოთხოვნითა და დავალებით შემოვიდნენ, ეს უკანასკნელი, რა თქმა უნდა, პატიაშვილის მისამართით უარყოფითად განეწყო და ეცდებოდა,

რომ მისგან შეექმნა „განტევების ვაცი“, რაც სატანით შეპყრობილი არსებისთვის პრობლემას არ წარმოადგენდა. ეს ყოველივე მალევე დაადასტურა, პატიაშვილის მისამართით, ცეკას მეორე მდივნის — ნიკოლსკის სატელეფონო ზარმა:

— შევარდნაძემ ვერ მოიცალა ვერც თქვენთან შესახვედრად და ვერც დასამშვიდობებლად. იგი დღეს მიფრინავს მოსკოვში.

„მოუცლელობის“ ახსნას დიდი პოლიტიკური მიხვედრილობა არ სჭირდებოდა, ისედაც ცხადი იყო ყველაფერი.

იგივე სიტუაცია დახვდა პატიაშვილს მოსკოვში, როდესაც გაემგზავრა საკავშირო ცენტრალური კომიტეტის პლენუმზე დასასწრებად. გორბაჩოვმა არ მიიღო, შევარდნაძის მსგავსად მოუცლელობა მოიმიზეზა და მდივნის მეშვეობით შეუთვალა:

— გადაეცით ამხანაგ პატიაშვილს, რომ ახლა არ მცალია. იაკოვლევს ელოდება და მას შეხვდეს.

იაკოვლევი, სხვებთან შედარებით, ადამიანებთან ნორმალური ურთიერთობით გამოირჩეოდა და ამიტომაც არ იყო გასაკვირი, რომ პატიაშვილთან საუბარი თბილისში დატრიალებული ტრაგედიით გამონვეული გულისტკივილით დაინყო, შემდეგ კი საქმიან ნაწილზე გადავიდა:

— რას აპირებთ მომავალში? ჩვენ გადავწყვიტეთ, რომ საკავშირო მინისტრის მოადგილის პოსტი შემოგთავაზოთ მოსკოვში.

პატიაშვილი არც დაფიქრებულა და უპასუხა:

— გამორიცხულია. ჩემი და ჩემი ოჯახის ცხოვრება, წარსული, აწმყო და მომავალი საქართველოსთანაა დაკავშირებული, ამიტომ მე ვერ შევძლებ მოსკოვში საცხოვრებლად და სამუშაოდ გადმოსვლას.

იგივე შეთავაზება მიიღო საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის ყოფილმა პირველმა მდივანმა რაზუმოვსკისგან, რაზეც პატიაშვილისგან უარი მიიღო. ბოლოს, შეხვედრა შედგა შევარდნაძესთან საგარეო საქმეთა სამინისტროში. პატიაშვილი უყურებდა მის ყოფილ ხელმძღვანელს და აშკარად ხედავდა, რომ ის უკვე აღარ იყო ის ადამიანი, რომელთანაც წლების განმავლობაში პატივისცემა და ერთგულება აკავშირებდა. შეხვედრა იყო ცივი, სუბორდინაციული და ყოველგვარ ადამიანურ, გულთბილ და თანამგრძობ ემოციებს მოკლებული. ის პირდაპირ საქმეზე გადავიდა და პატიაშვილს უთხრა:

— პლენუმზე დადგება საკითხი იმის თაობაზე, რომ ცენტრალური კომიტეტის შემადგენლობიდან ყველა ყოფილი პარტიული ფუნქციონერი გამოვიყვანოთ, მათ შორის გრომიკოც. გორბაჩოვის გადანყვეტილებით, როგორც გამონაკლისი, მხოლოდ შენ რჩები ცეკას შემადგენლობაში.

პატიაშვილმა შეკითხვას დუმილით უპასუხა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ მისთვის ახლა ყველაფერი სულერთი იყო და კრემლის „მონყალებისათვის“ მაღლობის გადახდას არ აპირებდა. შევარდნაძე, რა თქმა უნდა, უკვე ინ-

ფორმირებული იყო რაზუმოვსკისთან და იაკოვლევთან პატიაშვილის შეხვედრების შედეგების შესახებ და ისიც იცოდა, რომ მან მოსკოვში სამუშაოდ გადასვლაზე უარი განაცხადა, ამიტომ ყოველგვარი მიკიბვ-მოკიბვის გარეშე გააგრძელა დანყებული საუბარი:

— ჩვენ ისიც ვიფიქრეთ, რომ საქართველოშიც მოგვეძებნა შენთვის სამუშაო ადგილი. რას იტყვი სამეცნიერო-საწარმოო გაერთიანება „თავთავის“ გენერალური დირექტორის პოსტზე?

პატიაშვილმა შეხედა ამ სიყალბით განდიდებულ და სიცრუით გაუღენთილ არსებას, გაუკვირდა კიდევ მისგან ასეთი შემოთავაზება. მან კარგად იცოდა, რომ ჯუმბერი ამ დარგის სპეციალისტი იყო და უყვარდა თავისი საქმიანობა. პატიაშვილი დაფიქრდა და უპასუხა:

— წინადადება აბსოლუტურად დამაკმაყოფილებელია, მაგრამ ვერც მას მივიღებ, რადგან ამ საწარმოს უკვე ჰყავს დირექტორი, რომელიც ჩემი მეგობარია.

— ეს პრობლემა არ არის, — უთხრა შევარდნაძემ, — ყველაფერს ისე მოვაგვარებთ, რომ არც ის შენი მეგობარი დარჩება უკმაყოფილო.

ცხრა აპრილის დადგმული სცენარი, რომელიც „უხილავმა ხელმა“ ისე წარმოადგინა, რომ კულისებშიც არ გამოჩენილა, იმ დიდი სპექტაკლის წინაპირობა იყო, რომელიც ღვთისმშობლის წილხვედრ ქვეყანაში გამოცხადებისეული დიდი მეძავის მოსვლას მოასწავებდა.

XI

აპრილი თბილისში უკანასკნელ დღეებს ითვლიდა. ქალაქი მაისს, ვარდობისთვის ელოდებოდა, იმედი ჰქონდა, რომ ძალაში შესული გაზაფხული მეტ სითბოს შეიტანდა ადამიანთა გულებში, რომელიც აპრილის თვეში განვითარებული მოვლენების შედეგად გაცივდა და იმედის ჩასახვის ნაცვლად დიდი გულისწყევტა მოუტანა მათ. კომენდანტის საათმა და შეიარაღებული სამხედროების ხეტიალმა ქალაქის ქუჩებში, ხალხში ხელისუფლებისადმი დიდი სიძულვილი გააღვივა. თბილისი, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში სიხარულის ქალაქად იყო ცნობილი, დღეს ნაცრისფერი თალხით იყო შემოსილი. მხოლოდ გაზაფხულის მზე ქმნიდა ქალაქში ასე თუ ისე კეთილ განწყობას და მომავლის იმედით აღავსებდა ტრაგედიით დამძიმებულ მოსახლეობას.

გურამი თითქმის უკვე გამოჯანმრთელებულიყო. ახალგაზრდა და ძლიერმა ორგანიზმმა მალე სძლია მიღებულ ტრამევებს, თუმცა სწეულებამ სისუსტე მაინც დაუტოვა. იგი თავის ჯანმრთელობის მდგომარეობას იმდენად არ განიცდიდა, როგორც ამ პერიოდში თეკლასთან სიმორეს. ისინი მხოლოდ ტელეფონის მეშვეობით უკავშირდებოდნენ ერთმანეთს, რაც შეყვარებული ახალგაზრდებისთვის არაფერს ნიშნავდა. გურამს ყოველთვის თვალწინ ედგა მისი გულის სწორი. ამ იძულებითმა განმორებამ უფრო გაუძლიერა სიყვარული თეკლასადმი. ახლა ხვდებოდა თუ როგორ ძლიერ ჰყვა-

რებია, როგორ უნდოდა, რომ ბოდში მოეხადა იმ გადატანილი ამბების გამო, მაგრამ არ ეძლეოდა საშუალება, რომ შეხვედროდა. „უნდა შევხვდე, — ფიქრობდა გურამი, — სხვანაირად გავგიჟდები, — ახლა მახსენდება თუ სად, როდის ვხვდებოდი თეკლას და მენატრება ის დრო ... აღარ შემიძლია უმისობა ... ღმერთო, შენ მიშველე ...“. ბოლოს, გურამმა გადაწყვიტა, რომ მამისთვის გაენდოთ თავის გულის ნადები.

ლექსომ ყურადღებით მოუსმინა შვილს. იგი კარგად ხვდებოდა, რომ შვილის გამოჯანმრთელების ერთ-ერთ საშუალებას გურამის თეკლასთან შეხვედრა წარმოადგენდა. ამიტომ არ შეეძლო შვილისთვის აეკრძალა საყვარელი ადამიანის ნახვა.

— მე თანახმა ვარ, — უთხრა ლექსომ შვილს, — სიყვარულის წინააღმდეგ მე ვერ წავალ, ამის უფლება არ მაქვს, მაგრამ ყველაფერს თავის საზღვრები აქვს. ხომ ნახე საზღვრებს გარეთ გასვლამ რა შედეგი მოგიტანათ. მე ვფიქრობ, უმჯობესია სკოლაში შეხვდეთ ერთმანეთს და დანარჩენს მერე ცხოვრება გაჩვენებს.

— აბა, სოფელში წადიო? — გაიკვირვა გურამმა.

— სოფელში წახვალ გამოცდების ჩაბარების შემდეგ, — გაელიმა ლექსოს, — ჯერ ერთი, კლასი უნდა დახურო და მეორე, ასე დასუსტებული სად უნდა წახვიდე? მომაგრდები და მერე წახვალ, ზაფხულში სოფელში ყოფნას რა სჯობს. ძალიან კი გინდა სკოლის გაცდენა, მაგრამ არ გამოვა ეგ საქმე.

გურამი ერთ კვირაში სკოლაში მივიდა. ყველამ იცოდა, რაც გადახდა გურამს, მაგრამ ამაზე არავინ საუ-

ბრობდა. კლასელები, გურამის ვითომ კიბიდან ჩამოვარდნის ამბავზე, ერთმანეთში ხუმრობდნენ კიდეც — „ფული შევაგროვოთ და კარგი კიბე ვუყიდოთ, რომელიც პარკეტზე არ გაცურდება“. ერთადერთი თეკლა იყო, რომელიც კლასელების მიერ დადგმულ „სპექტაკლში“ არ მონაწილეობდა და თავისი დიდი და გაბრწყინებული თვალებით შესცქეროდა გულის სწორს.

გურამი და თეკლა სკოლაში მხოლოდ ერთმანეთის მოკითხვას თუ ახერხებდნენ. ხან კლასელები არ აცლიდნენ, ხან მასწავლებლები. გაკვეთილების დამთავრების შემდეგ კი თეკლას ან მამა ელოდებოდა ხოლმე სკოლის ალაყაფის კართან, ან კიდეც დედა. ცხრა აპრილის შემდეგ მშობლებს ეშინოდათ, კიდეც რაიმე უბედურებას არ გადაჰყროდა მათი შვილი. გურამის და თეკლასთვის ასეთი მოკლე შეხვედრები და ერთმანეთის ნახვა ისედაც საკმარისი იყო, მაგრამ მათ ერთმანეთთან სიახლოვე და საუბარი სურდათ, რასაც სამწუხაროდ ვერ ახერხებდნენ. გაპარვაზე და გაქცევაზე ფიქრი ხომ, ცხრა აპრილის შემდეგ, ზედმეტი იყო.

ერთ დღესაც, ყოველგვარი წინასწარი გაფრთხილების გარეშე, ბიოლოგიის მასწავლებელმა განუცხადათ, რომ დირექციასთან შეათანხმა საკითხი და რამდენიმე საათით ვაკის პარკში წავიდოდნენ ბუნებაში გაკვეთილის ჩასატარებლად.

გაკვეთილის ჩატარების შემდეგ, მასწავლებელმა მოსწავლეებს მისცა უფლება ერთი საათი ესეირნათ პარკში და შემდეგ ყველანი ცენტრალურ შადრევანთან შეკრებილიყვნენ.

გურამის და თეკლას სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. ისინი გამოეყვნენ ძირითად ჯგუფს და „ლოკომოტივის“ სტადიონისკენ მიმავალ აღმართს შეუდგნენ. ირგვლივ გაზაფხულის სურნელი იდგა. ჰაერში ჟანგბადის ისეთი დიდი რაოდენობა ტრიალებდა, რომ მისი გემოს გასინჯვა და ჩაკბეჩა მოუნდებოდა ადამიანს. ჩიტების საამური ჭიკჭიკისაგან ხომ ყურთასმენა აღარ იყო. ახლა გურამზე ბედნიერი ადამიანი ამქვეყნად არ დაიარებოდა. ახალგაზრდები ერთმანეთის გვერდიგვერდ მიდიოდნენ და ხმას არ იღებდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი რამ ჰქონდათ ერთმანეთისთვის სათქმელი. ბოლოს, გურამმა თეკლას მხარზე მოჰკიდა ხელი და როგორც იქნა ენის ბორძიკით წარმოთქვა:

— თეკლა, კიდევ ერთხელ მინდა ბოდიში მოგიხადო ცხრა აპრილის ღამეს მომხდარი ამბისთვის. შენ რომ არა, ალბათ ...

— კარგი რა, გურამ, — აღელდა თეკლა, — მერამდენედ უნდა მითხრა ერთი და იგივე და მერამდენედ უნდა მომიხადო ბოდიში? სხვა სათქმელი არ გაქვს?

გურამი, მიუხედავად მისი გოლიათური აღნაგობისა, ძლიან მორცხვი იყო. მან ძალიან კარგად იცოდა, რომ თეკლას სიგიჟემდე უყვარდა იგი. მაგრამ სიყვარულში გოგო ხომ არ გამუტყდებოდა, ამიტომ როგორც ვაჟკაცს მას უნდა გადაედგა ეს ნაბიჯი, თუმცა თავისი სიმორცხვიდან გამომდინარე, ვერა და ვერ ახერხებდა ამას. თეკლას უცებ გაეცინა. გურამი შეკრთა, მიხვდა რატომაც იცინოდა თეკლა. ბოლოს, თეკლამ ხელი მოჰკიდა გურამს და უთხრა:

— შენ რანაირი სოლოლაკელი ხარ! მართლა ოროსანი მოსწავლესავით იქცევი! მოდი ახლა და ორივემ ერთად ვთქვათ ერთი სიტყვა.

— რომელი, თეკლა? — ხმა აუკანკალდა გურამს.

— რომელი და ... მი-ყვარ-ხარ!

თითქოს ამას ელოდებოდა გურამი და იყვირა:

— მი-ყვარ-ხარ! ... მი-ყვარ-ხარ! ... მი-ყვარ-ხარ! ...

გარშემო ხეებზე რაც ჩიტები ისხდნენ, ამ შეძახილზე დაფრთხნენ და გაფრინდნენ, მხოლოდ შორიდან ისმოდა ბუღბუღლის საამური გალობა, რომელიც შეეყვარებულთა სულებს ესაღბუნებოდა ...

გურამი მხრებში გაიმართა, როგორც იქნა თქვა სათქმელი, მართალია თეკლას დახმარებით, მაგრამ ხომ მაინც თქვა.

სახლში დაბრუნებული გურამი მშობლებმა ველარ იცნეს, იმდენად შეცვლილი იყო, ხალისიანი, მომღიმარი და მოსიყვარულე.

„თურმე რა ძალა ჰქონია სიყვარულს“, — ფიქრობდა გურამი, — „მინას ველარ ვგრძნობ ფეხქვეშ, თითქოს ჰაერში დავდივარ, ყველაფრის ხალისი დამიბრუნდა. სიცოცხლე და ცხოვრება მიხარია. ღმერთო, დიდი მადლობა რომ გამაჩინე ამ ქვეყანაზე, შენ რომ არა თეკლას ხომ ვერ შევხვდებოდი ... “

მხოლოდ ერთი რამ ანუხებდა გურამს. სოფელში წასვლით ის თეკლას სიახლოვეს ველარ იქნებოდა. თეკლას აუხსნა თავის მდგომარეობა და მისგან ისეთი თბილი პასუხი მიიღო, რომ სიყვარული გაუასკეცდა:

— ოლონდ შენ იყავი კარგად და მე შენი გულისთვის ყველა სიძნელეს და გაჭირვებას გადავიტან. ცხრა მთას იქით რომ წახვიდე, იმდენ ხანს დაგელოდები, რამდენიც საჭიროა შენი მშვიდობით დაბრუნებისთვის.

გურამი ბედნიერი იყო. გადანწყვეტილი ჰქონდა, როგორც კი დაამთავრებდა სკოლას მაშინვე თეკლასთან ერთად შეექმნა ოჯახი. ეყოლებოდათ ბევრი შვილი და ერთმანეთის სიყვარულით დატკბებოდნენ სიცოცხლის ბოლომდე.

XII

აპრილის ტრაგიკული ამბების შემდეგ, თბილისელების თვალწინ ისე სწრაფად გაილია გაზაფხული, რომ ვერც კი შენიშნეს სიცხიანი ზაფხულის დადგომა. ნოდარი ექიმმა ლექსოს კვლავ შეახსენა, რომ გურამი გაერიდებინა თბილისური სიცხისგან და დროზე გაეგზავნა სოფელში. გურამმა ბოლო გამოცდა რამდენიმე დღეში ჩააბარა და მოემზადა სოფელში წასასვლელად. ძალიან უჭირდა თეკლასთან განშორება, მაგრამ სხვა გზა არ იყო, მის ჯანმრთელობას ასე სჭირდებოდა. ეს თეკლამაც კარგად იცოდა და ამხნევებდა კიდევ გურამს:

— არაფერზე ინერვიულო, მე მუდამ შენთან ვიქნები ფიქრით, ოცნებით, ნატვრით. შენი ნაჩუქარი ყელსაბამი მუდამ თან მექნება, იმას ხომ შენი სურნელი ასდის.

— მე კიდევ, შენი სურათი მიმაქვს თან და როდესაც მოვიწყენ მას დაველაპარაკები ხოლმე, — უთხრა გურამმა და დასძინა, — სოფლიდან რა ჩამოგიტანო?

თეკლამ ზევით აიხედა, საჩვენებელი თითი ტუჩებთან მიიტანა, თავისი ლამაზი თვალებით ალმაცერად გაიხედა და შეყვარებულისკენ და უპასუხა:

— რა ჩამომიტანო და... რა ჩამომიტანო და... მინდვრის ყვავილების თაიგული ჩამომიტანე, — მერე გამომცდელად შეხედა გურამს და განაგრძო, — ხომ არ გეუხერხულება ყვავილების ხელში დაჭერა?

გურამმა თავისი გოლიათური ხელები ზევით ალაპყრო და დაიგუგუნა:

— არა, თეკლა!... შენი გულისთვის მთელი სოფლის მინდვრებს აქ ჩამოვიტან, თუ გინდა!... ოღონდ შენ რამე ისურვე, ჩემო სიყვარულო!...

მეორე დღეს ლექსო, ნატო და გურამი ძველი, მაგრამ კარგად შენახული „ჟიგულით“ კახეთისკენ მიჰქროდნენ. მინდვრებს გაზაფხულის სიმწვანე ჯერ კიდევ კარგად შემორჩენოდათ, თუმცა ზაფხულის სიცხე მაინც ცდილობდა შეეცვალა ბუნების იერსახე. ადამიანები მინდვრებში სარწყავ არხებს ასუფთავებდნენ. მოსალოდნელი გვალვების გამო, მოსავალს მორწყვა დასჭირდებოდა, ამიტომ თადარიგის დაჭერა აუცილებელი იყო.

— ეს მინდვრები თუ არ მორწყე მოსავალს არ მოგცემს, — თქვა ლექსომ და კიდევ ერთხელ გაიხედა მინდვრებში მოფუსფუსე ხალხისკენ, — აი, ჩვენს სოფელში კი მინა ტენიანია და მორწყვაც იშვიათად სჭირდება, ამიტომაც იქ ხილიც, ბოსტნეულიც და მწვანილიც კი გემრიელი და არომატულია.

— ეს შენ გეჩვენება მასე, — გაელიმა ნატოს და მეუღლეს გახედა, — ის მინა შენთვის მშობლიურია და ამიტომ იქაური შენთვის ყველაფერი განსაკუთრებულია.

— შეიძლება ასეც იყოს, ძვირფასო. მიყვარს ის ადგილები და რა ვქნა. — წამოიძახა მშობლიური მიწის სიყვარულით გულანთებულმა ლექსომ და მანქანას სიჩქარე გამოუცვალა.

როგორც კი გრძელი აღმართი აიარა მანქანამ, ლექსომ გახარებულმა წამოიძახა:

— აგერ გამოჩნდა ჩვენი სოფელიც, ამწვანებულ მთებში დავანებული სამოთხე. აქ რა მოკლავს კაცს? ნეტავ რაღაც შემოსავალი მქონდეს და საერთოდ წამოვიდოდი ქალაქიდან და აქ ვიცხოვრებდი.

— მამა, — ჩაერთო საუბარში გურამი, — მაგას ახლა ჩემს გასაგონად თუ ამბობ, არაფერი გამოგივა. ჩემს სოლოლაკს მე არაფერში გავცვლი.

— ვნახოთ, — გაელიმა ლექსოს, — ნათქვამია: „გაგონილს ნანახი სჯობსო“.

— არა მგონია. — თავისას არ იშლიდა გურამი.

— კარგი, მაშინ სხვანაირად გეტყვი, — არ ცხრებოდა ლექსო, — თეკლა რომ აქ გადმოსახლდეს, მაშინ რომელი გირჩევნია — აქაურობა თუ სოლოლაკი?

გურამი მამის ნათქვამმა უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენა, შეტრიალდა მარჯვნივ და მანქანის ფანჯრიდან ბუნების დათვალიერებას შეუდგა.

როგორც კი სოფლისკენ მიმავალ აღმართს შეუდგნენ, თითქოს ჰაერიც, სიმწვანეც, ხალხიც რაღაც განსა-

კუთრებულად ერყვენებოდათ. ზაფხულის ხვატიტ გათან-
გული ბუნება სიგრილით ისე მიჩუმათებულიყო, რომ
ადამიანს თავი სხვა განზომილებაში ეგონებოდა.

მაღლე ვაჩნადიანთ კარ-მიდამოს მიადგნენ. ეზოში
გოროზად აღმართული მაღალი და სქელძირიანი ცაცხ-
ვის ხეები იმის მანიშნებელი იყო, რომ აქ დიდი ხანია
სახლობდა ძველი ქართული ჯიშ-ჯილაგის ხალხი. ორ-
სართულიანი ქვიტკირის სახლი კოპნიად იყო ჩადგმული
ხეებით დაბურულ სიმწვანეში. ხასხასა ბალახი მნახველს
განსაკუთრებულ ხასიათზე აყენებდა. მოგინდებოდა,
რომ უმალ გაგეხადა ფეხსაცმელი და ამ ბუნებრივ ხალ-
ჩაზე გაგველო, მასზედ ამოსულ ყველა ყვავილს სათი-
თაოდ მოფერებოდი და მისი სურნელით დამტკბარიყავი.
წლის ყველაზე ცხელ დღესაც კი შეეძლო ადამიანს თავი
ლაღად ეგრძნო ბუნების ამ მშვენიერ სალხინობელში.
ლექსო დადგა ეზოს შუაგულში, ხელეები ზეცისკენ აღა-
პყრო და აღფრთოვანებულმა წამოიძახა:

— თუ გინდა ცხადად წარმოიდგინო სამოთხე —
აი, ეს არის!, — მერე გაიხედა მარცხნივ და მარჯვნივ
წამომართული მთებისკენ, რომელიც ცივგომბორის
ქედზე იყო მიბჯენილი და განაგრძო, — აგე! მარცხნი-
დან მზე ამოდის, ხოლო მარჯვნივ — ჩადის, აქეთ აისია,
იქით კი — დაისი.

— ჰო! აისი და დაისი გადაგარჩენს საყვედურს, შე
მამის შვილო! — გაისმა მუხნარით დაფარული ტყიდან
მოხუცის ხმა.

ლექსომ გაიხედა ტყისკენ და სიხარულისგან აღტკი-
ნებულმა იყვირა:

— ნიკალა პაპა! სადა ხარ, კაცო! სახლიდან არავინ რომ არ გამოგვხედა, ცოტა ვინერვიულე. როგორა ხარ, პაპი?

— როგორცა მკითხულობ, შე მამის შვილო! ეგრე უნდა დავინწყება? მა ჯიგარი არ გენვება ხოლმე!?

ნიკალა ლექსოს პაპის უმცროსი ძმა იყო. მეუღლე ადრე გარდაეცვალა და ობლად დარჩენილი ერთადერთი ქალიშვილი მალევე გაათხოვა მეზობელ სოფელში. ის იყო მისი პატრონი, თუმცა ნიკალას საპატრონოც არაფერი სჭირდა. მიუხედავად იმისა, რომ უკვე სიცოცხლის მერვე ათეული წელი გაესრულებინა, ვაჟკაცურად გამოიყურებოდა, ტყეშიც დადიოდა, საქონელსაც უვლიდა და ორი წყვილი კრუხ-წინილაც მოემრავლებინა. ერთადერთი კაცი იყო კახეთის ამ ულამაზეს სოფელში, რომლისგანაც არავის გინება არ გაეგონა. სძულდა ცუდი სიტყვების წარმოთქმა. თუ რაიმე ეწყინებოდა ორი სიტყვით გამოხატავდა ხოლმე — „შე, მამისშვილო!“ ახლაც ასე მიმართა თავის ძმის შვილიშვილს. დიდი ხანია ლექსო არ ყოფილა სოფელში, შორიდან მოიკითხავდა ხოლმე ნიკალა პაპას, რაზეც ეს უკანასკნელი ყოველთვის ერთი და იგივეს პასუხობდა:

„შენი ქალაქური საჩუქრები კი არ მჭირდება, არამედ შენი და შენი ცოლ-შვილის ნახვა მინდა, შე მამის შვილო! მაი, პაპა არ გენატრება!?“

ახლაც იგივე გაიმეორა ნიკალა პაპამ და თან ყურიც აუწია ლექსოს. მერე ყველას სათითაოდ გადაეხვია, გულში ჩაიკრა, ცრემლიც წამოუვიდა და თავისი სისხ-

ლის და ხორცის ნახვით გახარებულმა სახლში შეიპატი-
ჯა „სტუმრად“ გადაქცეული თავისი ჯიშ-ჯილაგი.

სახლში სიძველის სასიამოვნო სუნი იდგა. ოთახები
დალაგებულ-დასუფთავებული იყო. ყველა საოჯახო
ნივთი, მიუხედავად მისი სიძველისა — კრიალებდა.

— ფიქრია ხშირად მაკითხავს ხოლმე, — თქვა ღიმილ-
ით ნიკალა პაპამ, — სახლის შინაგან საქმეთა მინისტრი
ის არის, შიდა საქმეებს ის აკეთებს, მე საგარეო საქმეთა
მინისტრი ვარ. რა ვქნა, აბა, იმ მადლიანმა გამჩენმა სა-
კუთარი ბიჭი არ მაღირსა და თქვენ კიდევა მოხუცი პაპა
არ გაინტერესებთ.

— რას ამბობ, ნიკალა პაპა, — დაიმორცხვა ლექსომ,
— ჩვენ ძალიან გვიყვარხარ, მაგრამ ხომ იცი სამსახური,
სახლი...

— ჰო, კარგი, — შეაწყვეტინა ნიკალა პაპამ, — დაინ-
ყე თავიდან... აღარ გვინდა... რაც არის, არის...

— ნიკალა პაპა, — განაგრძო ლექსომ საუბარი, —
ახლა ერთიანად უნდა ავანაზლაუროთ ის, რაზეც აქამდე
და ახლაც მსაყვედურობ. აგე, ბიჭი ჩამოგიყვანე და შენ-
თან დარჩება მთელი ზაფხული.

ნიკალას სახე გაუნათდა და გახარებულმა იკითხა:

— მომეყურა, თუ მართალს ამბობ?

— არ მოგეყურა ნიკალა პაპა, მართალია.

ლექსო მოუყვა პაპას, რაც გადახდა გურამს და რა
ძნელი და რთული დღეები გამოიარა მისმა ოჯახმა.

ნიკალა პაპამ გურამი მკერდში ჩაიკრა, თავზე ხელი
გადაუსვა, მერე შუბლზე აკოცა და უთხრა:

— გადარჩენილხარ, შვილო. ცხრა აპრილის ამბები ყველამ გავიგეთ, მაგრამ თუ გურამიც მოჰყვა მაგ უბედურებაში არ ვიცოდი, — მერე ისევ ლექსოს შეხედა და განაგრძო, — არ უნდა შეგეტყობინებინა, შე მამის შვილო!?

— აღარ შეგანუხე, პაპა, — მიუგო ლექსომ, — არ მინდოდა, გენერვიულა. ახლა კარგად არის და ექიმის რჩევით სოფელში ჩამოვიყვანეთ. ასე გვითხრა — სუფთა ჰაერი და სინყნარე სჭირდებაო. მე და ნატო კი ყოველ კვირას ჩამოვაკითხავთ. ისე რომ, ცოტა სიმყუდროვეს დაგირღვევთ.

— რას ამბობ, შვილო!? — თქვა ლექსოს სიტყვების მოსმენის შემდეგ გაკვირვებულმა ნიკალამ, — რა სიმყუდროვე!? რის სიმყუდროვე!? ჩემზე ბედნიერი კაცი დღეს არ არსებობს. დიდება და მადლობა უფალს დღევანდელი დღისთვის!

ამასობაში მოსალამოვდა კიდევ. ეზოს შემოგარენში ნელ-ნელა ინთებოდა ციციანათელების ნაზი ნათება, შორიდან კი ისმოდა ქრიჭინების გაბმული ქრიჭინი. მზე დიდი ხანია რაც ჩასულიყო მთის უკან, ცის კაბადონზე კი მთვარეს დაედგა ტახტი და დაჰყურებდა ახალი ცხოვრების მოლოდინში დადუმებულ ღვთისმშობლის ნილხვედრ ქვეყანას.

XIII

დილით ლექსო მამლის ყვილმა გააღვიძა. ძილის შესაბრუნებლად სანოლში გვერდი იცვალა, მაგრამ ღია ფანჯარასთან ჩამოქროლილმა გრილმა და ჟანგბადით სავსე ნიავემა ძილი გაუკრთო და სასიამოვნო ხასიათზე დააყენა. საათს დახედა და გაკვირვებულმა ისევ ფანჯრისკენ გაიხედა, საიდანაც დილის ნიავეთან ერთად, მზის სხივებიც ლამობდენ შემოჭრას — ჯერ მხოლოდ ექვსის ნახევარი იყო. „ამ დროს ქალაქში ყურთან წივილი-კივილი რომ ამიტეხო, ვერ გამაღვიძებ, — ფიქრობდა ლექსო, — აქ კი, აღარც მეძინება და ერთი სული მაქვს გარეთ როდის გავალ“. წამოდგა, ჩაიცვა და სახლის აივანზე გავიდა. უცებ, ორღობეში მიმავალი ნიკალა პაპა შენიშნა, რომელიც საქონელს მიერეკებოდა.

— რა კაცია ნიკალა? — გაელიმა ლექსოს, — ჩვენზე გვიან დაწვა დასაძინებლად და აგერ უკვე სად მიდის. ღმერთმა დიდხანს და ჯანმრთელად გამყოფოს, პაპი!

ბოლო სიტყვები ხმამაღლა წარმოთქვა ლექსომ, ისე ხმამაღლა, რომ ამის გამგონე შემოღობილში გამომწყვდეულმა ინდაურებმა ისეთი ხმაური ატეხეს, რომ მათი ჭუკები, გაქცევის მიზნით, ჯგუფ-ჯგუფად აწყდებოდნენ შემოღობილის რკინის ბადეს.

ლექსო გახალისდა. ხარბად დაიწყო დილის დაუბინძურებული ჰაერის სუნთქვა, მერე სახლში შებრუნდა და ხმამაღლა შესძახა:

— ხალხო! გაიღვიძეთ, სამოთხეში ვართ!

— კარგი, რა გაყვირებს, ლექსო! — სამზარეულოდან გამოსძახა ნატომ ქმარს, რომელსაც უკვე ყავის მომზადების თადარიგი დაეჭირა, — თავი დაანებე, არ გააღვიძო, არ გახსოვს ექიმმა რა გვითხრა!?

— ჰოო, კარგი, კარგი, დამავიწყდა, — მოიბოდიშა ლექსომ, — ამ სილამაზისგან გავითიშე. ჩემი ბრალი არ არის.

მაღე ნიკალა პაპაც დაბრუნდა. სათავსოდან ახლად-მონველილი რძით სავსე სათლი გამოიტანა, სამზარეულოს მაგიდაზე დადგა და ნატოს მიმართა:

— შვილო, სანამ ყველს ამოვიყვან, ქვაბში ჩაასხი რძე და აადუღე. გურამისთვის და თქვენთვისაც ძალიან კარგია, ყველაფერსა შველის, სუფთაა და ნატურალური.

ვარნაძეებმა სუფთა ჰაერზე ისაუზმეს, ისადილეს, ინებივრეს და საღამოს თბილისში წასასვლელად მოემზადნენ.

— აბა, პაპი, — უთხრა ლექსომ ნიკალას, თან ხელი მხარზე გადახვია და შუბლზე აკოცა, — გურამს გიტოვებ და შენებურად არ გაანებივრო, ხანდახან გვერდში დაიყენე და სოფლის საქმეებს მიაჩვიე.

ნიკალა პაპას გაელიმა და მიუგო ლექსოს:

— შენ მაგაზე არ ინერვიულო, ყველაფერი რიგზე იქნება.

ლექსო და ნატო ჩასხდნენ მანქანაში და მალე თვალს მიეფარნენ

დღე დღეს მისდევდა, გურამი ნელ-ნელა შეეჩვია სოფლის ცხოვრებას, ფერზეც მოვიდა, ნიკალა პაპას საშინაო საქმეებშიც ეხმარებოდა და ასე გადიოდა დრო.

ერთ დილით ნიკალა პაპამ ვირს გადაჰკიდა ვაზის შესანამლი აპარატი, შაბიამანი, კირი, სხვა ნივთები და წასასვლელად მოემზადა. ახლადგალვიძებული გურამი დაინტერესდა საით აპირებდა პაპა წასვლას.

— ვენახი უნდა შეენამლო, შვილო. — უპასუხა გურამს.

— მეც წამოვალ, პაპა, სახლში მარტომ რა ვაკეთო?

— წამოდი, გურამ, — მიუგო ნიკალამ, — ოღონდ იმ პირობით, რომ იქ ჩეროში გაჩერდები და მზეზე არ გახვალ, თორემ შენს თავს ეგ არ მოუხდება, ხომ იცი?

გურამმა თანხმობის ნიშნად თავი დახარა, დაიხურა თბილისიდან საგანგებოდ წამოღებული ჩალის ქუდი და ნიკალა პაპასთან ერთად გაუდგა ვენახისკენ მიმავალ გზას.

ვარნაძიანთ ზვრები იქვე დაბლობში იყო გაშენებული, სოფლის მოსახლეობის ვენახებთან ერთად. ისინი ერთმანეთთან იყვნენ შეთანხმებულნი, რომ დათქმულ დროს ერთდროულად შეენამლათ ვაზი, რათა უფრო მყარად ყოფილიყო მცენარე დაცული მავნებლებისაგან. ამ მეთოდმა გაამართლა და ამიტომ ახლაც, ზვრები სავსე იყო მოფუსფუსე ადამიანებით. გურამმა მათ შორის მღვდელიც შენიშნა და ნიკალა პაპას ჰკითხა:

— პაპა, მღვდელი რას აკეთებს აქ?

— ჩვენი ვენახის მეზობლად ეკლესიის ზვრებია და თავის სტიქაროსნებთან ერთად არის მოსული ვაზის შესანამლად, — მიუგო ნიკალამ, — სხვათა შორის კარგად უვლიან და მოსავალიც საუკეთესო მოსდით.

ნიკალამ გურამი ვენახის თავში მდგარ კაკლის ხის ქვეშ გამართულ სკამზე დასვა და უთხრა:

— პირობა მომეცი, რომ მზეზე არ გახვალ. მე სადღაც სამ საათში მოვრჩები საქმეს და მერე წავალთ. მანამდე აგე, ჟურნალები წამოგიღე და გადახედე, ჩემმა გოგომ მომიტანა — კარგი რამეები წერიან.

გურამი ისე გაერთო ჟურნალების კითხვით, რომ ვერც შენიშნა როგორ მიუახლოვდა მამაო.

— მშვიდობა, შვილო, — უთხრა მამაომ გურამს, ჯვარი გადასახა და სკამზე ჩამოჯდა, — მე მამა ანტონი ვარ, ამ სოფლის ეკლესიის წინამძღვარი. შენ, როგორც ჩანს, აქაური არ ხარ?

— თბილისიდან ვარ, მამაო, — მიუგო გურამმა, — ნიკალა ვაჩნაძის შვილთაშვილი ვარ.

— ჰოო, ნიკალა მაგარი კაცია, ღვთის შვილია. ნეტავ ყველა მაგისტანა მშრომელი იყოს, ეშველებოდა ჩვენს ქვეყანას. და შენ რატომ არ ეხმარები? შესაძლებელი აპარატი მძიმეა ბერიკაცისთვის.

— ტვინის შერყევა მქონდა, მამაო, მზეზე გასვლა და სიმძიმეების აწევა აკრძალული მაქვს. ექიმმა სინყნარე და სუფთა ჰაერზე ყოფნა გამომინერა და ამიტომ ვარ აქ პაპასთან.

— ალბათ, დაეცი ხომ? — ჩაეძია მამაო.

— არა, ცხრა აპრილის ღამეს მოვყევი ჭყლეტაში და თავი კედელს მივარტყი, — მიუგო გურამმა, — სერიოზული ჭრილობა მქონდა.

— გადარჩენილხარ, შვილო. ღმერთმა დაგიფარა. სანამ აქ იქნები, ჩვენთან ეკლესიაში მოდი ხოლმე და პარაკლისს წაგიკითხავ.

— აუცილებლად, მამაო, — თქვა გურამმა და ფეხზე წამოდგა, — მე ისედაც უნდა მოვსულიყავი თქვენთან. დიდუბის ღვთისმშობლის ეკლესიის მრევლის წევრი ვარ და ჩემმა მოძღვარმა, მამა მიქაელმა წამოსვლის წინ კურთხევა მომცა, მოვსულიყავი თქვენთან, აღსარება ჩამებარებინა და ვზიარებულიყავი.

— კი, შვილო, აუცილებლად მოდი. უფალი დიდია და აუცილებლად გამოგაჯანმრთელებს. ახლა თქვენისთანა ახალგაზრდები სჭირდება ჩვენს სამშობლოს.

მამა ანტონი მრავალჭირგამოვლილი კაცი გახლდათ. იგი და მისი თაობის ადამიანები, კომუნისტურ საზოგადოებაში გაიზარდნენ. მან გაიარა ის რთული პერიოდი, რაც მსოფლიო ომმა დაუტოვა ქვეყანას — გაჭირვება, შიმშილი, უღმერთობა. მაგრამ სოფელში ადამიანების თანადგომამ და სიყვარულმა მათ ოჯახსაც გადაატანინა ის რთული პერიოდი და სულ მალე ცხოვრება თავის კალაპოტში ჩადგა. მამა ანტონს, რომელსაც ერისკაცობაშიც ანტონი ერქვა, ბავშვობიდან თან სდევდა რალაც უხილავის შიში, რომელიც თანდათან უძლიერდებოდა. ბოლოს, გადანწყვიტა ალავერდში წასულიყო და მღვდლისთვის გაენდო თავისი მდგომარეობა. მამაომ მოუსმინა ანტონს და ღიმილით უთხრა: „შვილო, ის უხილავი, რომლის შიშსაც შენ განიცდი — უფალია. ეს კარგია, რადგან ადამიანს არავისი და არაფრის შიში არ უნდა ჰქონდეს, გარდა ღმერთისა და საკუთარი ცოდვებისა. ეცადე, რომ ახლოს მიხვიდე უფალთან, აკეთე კეთილი საქმეები და უფლის ანგელოზი გიჩვენებს გზას ქეშმარიტებისას“.

ანტონმა გულთან მიიტანა მღვდლის ნათქვამი და ეცადა შეეცვალა თავისი ცხოვრება. მან, თანამოაზრეებთან ერთად, დაიწყო სოფელში მდებარე დანგრეული წმიდა გიორგის სახელობის ტაძრის აღდგენა, რომელიც კომუნისტებმა ორჯერ დაუნგრის. ანტონმა დახმარებისთვის მიაკითხა საქართველოს ძეგლთა დაცვის სამმართველოს, მათ კი ეკლესიის საძირკველზე კედლების აშენება ისტორიული ძეგლის დამახინჯებად მიიჩნიეს, რაც კანონის უხეში დარღვევა იყო და შვიდი წლით ციხეში იზოლირებას ნიშნავდა. შემდეგ კი კომუნისტურ-ჩინოვნიკურ-ბიუროკრატიულად „დაუყვავეს“, აღუთქვეს დახმარება, რომ მას არ დააჭერინებდნენ და საქმე იქამდე მიიყვანეს, რომ სანაცვლოდ შეიძლება ქრთამიც მოეთხოვათ. ანტონი გამობრუნდა უკან, ძეგლთა დაცვის სამმართველოსკენ აღარც გაუხედავს, თუმცა საგონებელში ჩავარდა, როგორ მოეხერხებინა დაწყებული საქმის ბოლომდე მიყვანა.

არ გასულა დიდი ხანი და ანტონს სიზმარში მოხდენილი ჭაბუკი გამოეცხადა, რომელიც რატომღაც თავის გარდაცვლილ ძმას — გიორგის მიაღმსგავსა. ჭაბუკმა მკაცრად მოსთხოვა: „რატომ არ აშენებ ეკლესიასო!“ ანტონი გაბრაზებულა — „როგორ ბედავს უმცროსი ძმა ჩემთან ბრძანებით საუბარსო!“, მაგრამ კარგად რომ დაჰკვირვებია, ის ძმა კი არა, წმიდა დიდმონაშემ გიორგი ყოფილა.

ეს უკვე წმიდანის მიერ ეკლესიის მშენებლობაზე კურთხევას ნიშნავდა. ანტონმა მეორე დღესვე განაგრ-

ძო ტაძრის მშენებლობა, ხელისუფლებიდან აღარავინ გაჰკარებია მას. როგორც კი დაამთავრა ტაძრის მშენებლობა, იმავე ღამეს სიზმარი ნახა, თითქოს ამავე ეკლესიაში აკურთხეს მღვდლად. გამოღვიძებულს გასცინებია: „სად მე და სად მღვდელი?“ მალევე უნახავს კიდევ ერთი სიზმარი, ტაძარში საეკლესიო პირებმა მღვდლად აკურთხეს და სახელად ისევ ანტონი დაარქვეს. ყოველივე მომხდარმა და დანახულმა სერიოზულად დააფიქრა ანტონი და სიონის ტაძარში პატრიარქს ეახლა. უნმიდესსა და უნეტარესს ყველაფერი უამბო. რამდენიმე დღის შემდეგ, პატრიარქის მდივანმა სიონის ტაძრის ცნობილ მედავითნე ანტისასთან გააგზავნა, რომელმაც დააწყებინა საეკლესიო სწავლება. ერთი წლის შემდეგ, ანტონი დედა ანტისას შუამდგომლობით, პატრიარქმა სვეტიცხოველში გააგზავნა, სადაც მოღვაწეობა დაიწყო სტიქაროსნად, შემდეგ აიყვანეს დიაკვნის ხარისხში და ბოლოს, თავისივე აშენებულ ეკლესიაში მღვდლად დაასხეს ხელი. მას შემდეგ აყვანილი იქნა დეკანოზის ხარისხში და ორ სტიქაროსანთან ერთად ემსახურებოდა სოფლის მოსახლეობას.

გურამი მოუყვა მამა ანტონს რაც გადახდა თავს. ამასობაში ნიკალა პაპაც გამოჩნდა, დაემთავრებინა ვენახის შენამვლა. მიესალმა მამაოს და ჰკითხა:

— გაიცანი ჩემი შვილთაშვილი, მამაო?

— გავიცანი, ნიკალა, კარგი ბიჭი ჩანს, — უპასუხა მამაომ, — ჩემთან ეკლესიაშიც მოვიპატიჟე. მერე იქ გავაგრძელებთ საუბარს.

— აუცილებლად, მამაო, — გაეხარდა ნიკალას, —
ღმერთმა ხელი მოგიმართოს!

ნიკალა და გურამი დაემშვიდობნენ მამა ანტონს და
დაადგნენ სახლისკენ მიმავალ გზას.

XIV

მიუხედავად თბილისური ცხელი ზაფხულისა, ქალაქი
ხალხით იყო სავსე. ადამიანები რაღაც ახლის მოლოდინ-
ში იყვნენ. ლექსოც იმ ქალაქელთა რიცხვში იყო, რომე-
ლიც სამსახურში ჩვეულ რეჟიმში დადიოდნენ, მაგრამ
დაფიქრებული ბრუნდებოდნენ ოჯახებში. ყველას ერთი
აზრი უტრიალებდა გონებაში — „რა იქნება ხვალ?“

ერთ საღამოს, ლექსოს ნოდარი ექიმი ესტუმრა და
გურამის ჯანმრთელობის მდგომარეობა იკითხა.

— ისე შენთან როგორი სიგრილეა, ლექსო, ქალაქში
ინვის ყველაფერი.

— გეთანხმები, ნოდარ, — მიუგო ლექსომ, — რო-
გორც კი დავითაშვილზე გასტრონომს გამოსცდები,
ტემპერატურა რადიკალურად იცვლება და ღამე მაინც
მძინავს ნორმალურად.

ნატომ სტუმარს ხილი, ნამცხვარი და ყავა მიაართვა.
ლექსო გაცხარდა:

— ყავა გვინდა ახლა ჩვენ!? გაშალე სუფრა! რა ღვინო
ჩამოვიტანე სოფლიდან, რომ იცოდეს ნოდარმა, ნამცხ-
ვარს და ხილს პირს არ დააკარებს!

— ოპ! ოპ! ოპ! — იუარა ნოდარი ექიმმა, — დალევა
არ მიხსენო!

— რატომ, ძმაო? პურ-მარილზე ნიხლს მიკრავ თუ როგორაა შენი საქმე? — ხუმრობანარევი სიმკაცრით წამოიძახა ლექსომ და ღვინის მოსატანად წამოდგომა დააპირა.

— არა, თუ ძმა ხარ, ლექსო, — შეეხვეწა ნოდარი, — ნამდვილად ვერ დავლევ. რომ მახსენდება, მერე ჩემს დახუთულ ოროთახიან „ხრუშოვკაში“ უნდა დავწვე დასაძინებლად, ახლავე კოშმარები მელანდება.

ორივემ ხმამაღლა გაიცინა. ლექსომ ნოდარს მხარზე ხელი დაარტყა და უთხრა:

— აგერ, ძმაო, ახლა ახალი ხელისუფლება მოვა და კონდენციონერიან ბინებს დაგირიგებთ ექიმებს.

— მეტი არაა ჩემი მტერი, ლექსო, — მიუგო ნოდარმა, — ვინაა მაგის გამკეთებელი? ესენი? მიტინგებით რომ უნდათ ქვეყნის აშენება? „სოფლის შენებას რა უნდაო!“ ყვირილით აშენებული ქვეყანა ჯერ არავის უნახავს. ისეთი მეურნე კაცის გამგება ხელისუფლებიდან, როგორიც ჯუმბერ პატიაშვილია, შეიძლებოდა?

— გეტყობა, რალაც იცი შენ ახალი, — სიტყვა შეაწყვეტინა ლექსომ ექიმს, — არ მეტყვი?

— კი, ლექსო, ვიცი, — დაუდასტურა ნოდარმა, — მამაჩემი კარგად იცნობს ჯუმბერს და გუშინ მოინახულა. დიდხანს უსაუბრიათ. რალაც-რალაცები მეც მომიყვა მამაჩემმა, იმ მიზნით, რომ იცოდე ვისთან გვაქვს საქმეო. რა თქმა უნდა, ბევრი რამ არ თქვა და არც მე მიკითხავს, ძალიან გულდანწყვეტილი იყო. პატიაშვილს უთქვამს: „არაფორმალებისგან სიკეთეს არ ველოდი,

მაგრამ მერაბ კოსტავასგან მიკვირს, ამათ როგორ აჰყვავა. უმძიმესი ცხოვრების მიუხედავად, ბოლომდე ბავშვივით სუფთა და გულუბრყვილო ადამიანად დარჩა... მერაბი რომ ციხეში იჯდა, დედამისმა, ოლლა დემურია მწერილი გამომიგზავნა, რომელიც ასე იწყებოდა „შვილო ჯუმბერ... “. ოლლა დემურია მთხოვდა, რომ საქართველოში გადმოგვეყვანა მერაბ კოსტავა, რომელიც მაშინ შორეულ აღმოსავლეთში იხდიდა სასჯელს. მერაბი იმხანად ავად იყო. მის ჯანმრთელობაზე ცუდად მოქმედებდა შორეული აღმოსავლეთის კლიმატი და ციხის აუტანელი პირობები, ამას ზედ დაერთო შვილის ტრაგიკული გარდაცვალება. რაც მთავარია, დისიდენტთა შორის მერაბი იყო ერთადერთი, რომელიც ჯერ კიდევ იხდიდა სასჯელს. დანარჩენი, უკლებლივ ყველა, თავისუფლები იყვნენ და საკუთარი ცხოვრებაც აწყობილი ჰქონდათ. ზოგი ინსტიტუტებში დასაქმდა და ზოგმაც სამეცნიერო მუშაობას მიჰყო ხელი. ერთადერთი იყო მერაბი, რომელიც ვერ გატეხეს და ისევ ციხეში იჯდა. მე ინაურს დაფუკავშირდი და ვკითხე, რისი გაკეთება შეგვეძლო მერაბ კოსტავას გასათავისუფლებლად. როგორც ინაურმა მითხრა: შორეული აღმოსავლეთიდან მერაბის გათავისუფლებას პირდაპირ ვერ შევძლებდით, ამიტომ იგი, როგორც პატიმარი, ისევ საქართველოში უნდა გადმოგვეყვანა, ხოლო მერე მალევე გაგვეთავისუფლებინა. თუ ინაურის მცდელობა შედეგს ვერ გამოიღებდა, მაშინ მე პირადად ჩავიდოდი კრემლში და შესაბამის უწყებას ვთხოვდი კოსტავას გათავისუფლებას. თუმცა, მალევე

გაირკვა, რომ ინაურმა მოახერხა და მერაბი შორეული აღმოსავლეთიდან მართლაც გადმოვიყვანეთ საქართველოში და იგი ქსნის კოლონიაში განაწესეს, საიდანაც, როგორც ჩაფიქრებული გვქონდა, სამ თვეში გავათავისუფლეთ. მერე მოვიდა ის ჩემთან და მადლობა გამომიხადა, თან დასძინა: „მე მადლობას იმისთვის კი არ გიხდი, რომ ციხიდან გამათავისუფლე. მადლობელი ვარ იმისთვის, რომ ქართველ ხალხს უყვარხარ ...“ სიმართლე გითხრა, სახტად დავრჩი. ცოტა ხნის შემდეგ კი, როცა საქართველოს მომავალ ბედზე ვსაუბრობდით, საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის მდივანს, „ცეკას“ შენობაში, ცკ-ს მდივნის კაბინეტში მერაბ კოსტავა მორიგ შოკის მომგვრელ ფრაზას მეუბნება: „ჩვენ დავამარცხებთ რუსების იმპერიას! ...“ აი, აქ კი საბოლოოდ დავრწმუნდი, რომ ჩემი მონდომებისა და სურვილის, ჩვენი საერთო ბავშვობისა თუ ახალგაზრდობის წლების მიუხედავად, მე და მერაბი საერთო ენას ვერასდროს გამოვინახავდით, რადგან სამყაროს, მათ შორის საკუთარ სამშობლოსაც, სხვადასხვა ორბიტიდან ვუყურებდით. მაქსიმუმ, რაც ჩვენი ურთიერთობიდან შეიძლებოდა გადარჩენილიყო, წარსულის მოგონება და ადამიანური, კაცური ურთიერთობა იყო. ჩვენ ხომ ორი წელი ერთად ვსწავლობდით მუსიკალურ სკოლაშიც, რომელიც ნილკნის ქუჩაზე მდებარეობდა. რამდენჯერმე ზაფხულის სასკოლო არდადეგებიც კოჯორში ერთად გავატარეთ. მე მას შევთავაზე სამსახური კულტურის სამინისტროში, რაზეც საბოლოოდ უარი თქვა და მუსიკალურ სკო-

ლაში რიგით მასწავლებლად დაიწყო მუშაობა. არ ვიცი მერაბის ამგვარ გადამწყვეტილებაზე ვინმემ იქონია თუ არა გავლენა. არც ის არის გამორიცხული, რომ მას იმ-თავითვე გადამწყვეტილი ჰქონდა, ჩვენი წინადადება არ მიეღო, მაგრამ როგორც ჩანს, გულწრფელ შეთავაზებ-ბაზე უარი ვერ მითხრა და სიკეთის გაკეთების უფლებ-ბაც დამიტოვა“.

— საინტერესოა, — თქვა ლექსომ, რომელიც ყურ-ადღებით უსმენდა ნოდარს, — გამოდის, რომ მერ-აბ კოსტავამ რადიკალურად შეცვალა თავისი გად-ანწყვეტილება და დაუპირისპირდა იმ ადამიანს, ვინც ის ციხეთა ჯოჯოხეთიდან იხსნა?

— როგორც ჩანს შეაცვლევინეს, — უპასუხა ნოდარ-მა, — მეშინია, რომ ეს ყველაფერი ცუდად არ დამ-თავრდეს. წესიერი და მართლა პატრიოტი კაცია მერაბ კოსტავა. მაგრად აირევა, ლექსო, სიტუაცია.

— ღმერთმა დაგვიფაროს, ნოდარ. ძალიან დამაფიქრე, ხომ იცი?

XV

სოფელში დღეები ნელა გადიოდა. ყველა მათგანი თითქმის ერთმანეთს ჰგავდა. ქალაქის ხმაურს მიჩვეუ-ლი გურამი ხანდახან ადგილს ვერ პოულობდა და თვი-თონაც ვერ ხვდებოდა რატომ. სოფლის სიმყუდროვეს მეზობლების გადაძახილი და დილა-სალამოს ზანზალ-აკებიანი ძროხები თუ არღვევდნენ ხოლმე. ხოლო შა-

ბათ-კვირას — ეკლესიის ზარის გუგუნნი, რომელიც ორ მთას შორის მდებარე სოფლის ყველა მაცხოვრებელს ამცნობდა, რომ მისულიყვნენ ღვთის სახლში და ელოცათ სამყაროს შემქმნელის წინაშე ერის, ქვეყნის და საკუთარი ოჯახების გადარჩენისთვის.

გურამი საღამოს ლოცვას დაესწრო. ანალოლიაზე დაბრძანებულ წმიდა გიორგის ხატს რომ ემთხვია, გადანყვიტა ტაძრის ბოლოს დამდგარიყო და იქიდან ესმინა ლოცვისთვის. იქვე, სასანთლის უკან დაბრძანებული იყო წმიდა პირველმონამე, მოციქულთა სწორის თეკლას ხატი. გურამმა პირჯვარი გადაიწერა და ხატს ემთხვია. წმიდანის ხატმა თავისი თეკლა გაახსენა. გული აუჩქარდა და ჭაბუკს, ის თეკლას გარდა ვერავის ხედავდა ირგვლივ და არც არაფერი ესმოდა. იყურებოდა საკურთხევლისკენ, სადაც ამბიონზე მოსიარულე მამა ანტონი საცეცხლურით საკმეველს აკმევდა, მაგრამ გურამი ფიქრებით თეკლასთან იყო — „ნეტავ სად არის? რას აკეთებს? ძალიან მომენატრა, ველარ ვძლებ მის გარეშე...“. ფიქრი მისკენ სანთლით ხელში მომავალმა სტიქაროსნის დანახვამ შეანყვეტინა, რომელსაც უკან საცეცხლურით მამა ანტონი მოჰყვებოდა. როგორც კი მამაო გურამს მიუახლოვდა, გაუღიმა და უთხრა:

— მადლობა, რომ მოხვედი, ღმერთმა დაგლოცოს!

— თქვენთან ერთად, მამაო. — უპასუხა გურამმა და თავი დახარა.

— ხვალისთვის აღსარებისთვის მოემზადე და გაზიარებ. — მიუგო მამაომ და გააგრძელა კმევა.

გურამმა ზეთი იცხო და ჩამოლოცვის შემდეგ სახლისკენ გასწია. თეკლაზე ფიქრი არ სცილდებოდა, ყველგან მისი სახე ელანდებოდა. სახლში მისულმა, ვახშმობის შემდეგ, როგორც კი ზიარების წინა ლოცვების კითხვა დაიწყო, მაშინდა შეწყდა ყველანაირი ფიქრი და ხილვა და გურამის გონება მხოლოდ ლოცვებმა მოიცვა.

მეორე დღეს, კვირას, გურამმა მამა ანტონს ჩააბარა აღსარება და ეზიარა. ჯვარზე მთხვევის დროს, მამაომ სთხოვა გურამს, რომ დალოდებოდა მას, მანამდე კი სანამ მამაო ბარძიშს მიიღებდა, ზიარების შემდგომი ლოცვები წაეკითხა. გურამმა კურთხევა შეასრულა და მამა ანტონიც გამოჩნდა. მამაომ ხელი მოჰკიდა გურამს და უთხრა:

— წამოდი, ახლა მე და შენ ვიტრაპეზოთ და თან ვისაუბროთ.

— მამაო, კი მაგრამ ...

— არავითარი „კი მაგრამ“, ეს კურთხევაა, ხოლო კურთხევა უნდა შეასრულო. — გაეღიმა მამა ანტონს და სტუმარს სატრაპეზოში შეუძღვა.

ტრაპეზი, რა თქმა უნდა, მოკრძალებული იყო, თუმცა არც ისეთი, რომ ადამიანი ვერ დანაყრებულყო. დედას პური, ერთი ბოთლი ღვინო, ყველი, მწვანელი, კიტრი, პომიდორი, კომბოსტოს მწნილი და შემწვარი თევზი. მამაომ ლოცვა წაიკითხა, აკურთხა ტრაპეზი და უთხრა გურამს:

— მე, რაც მღვდლად მაკურთხეს, ხორცს აღარ მივირთმევ, ეს იციან ჩვენი მრევლის წევრებმა და ამიტომ

ხორციტ მომზადებული კერძები არ მოაქვთ. მადლობა უფალს, რომ არ გვაკლებს ამქვეყნიურ საზრდელს.

— თუ საიდუმლო არ არის, ხორცს რატომ არ მიირთმევთ, მამაო? — ჰკითხა გურამმა მამა ანტონს.

— როდესაც მღვდლად მაკურთხეს, — მიუგო მამაომ, თან პური გატეხა და გურამს მიანოდა, — სიზმრად ანგელოზი გამომეცხადა და მითხრა: „თუ გინდა ჯოჯოხეთში არ მოხვდე, ხორცი არ ჭამო“. როდესაც გამომეღვიძა, ვერ გავაცნობიერე, რას ნიშნავდა მისი სიტყვები, მაგრამ მერე მივხვდი, ჩემს ახალგაზრდობაში არაეკლესიური ცხოვრების გამო, ძალიან ბევრი ცოდვა მქონდა ჩადენილი და მისი შენდობისთვის საჭირო იყო ამის გაკეთება. უფალი გვცდის ყველას, ვინ როგორ გავუძლებთ განსაცდელებს და მერე იმის მიხედვით მოგვიჩენს იმქვეყნად ჩვენს საკადრის ადგილებს. ასე რომ, თავიდან გამიჭირდა, მაგრამ მალე შევეჩვიე და სიმსუბუქეც ვიგრძენი.

ტრაპეზის მიღების შემდეგ, ეკლესიის ეზოში დიდი ჭადრის ხის ქვეშ გამართულ სკამზე დასხდნენ მამა ანტონი და გურამი.

— მამაო, ნიკალა პაპამ მითხრა, რომ თქვენ დიდი პოემა გაქვთ დაწერილი ჩვენს ისტორიულ წარსულზე. ძალიან დავინტერესდი, რადგან ჩემი ქვეყნის ისტორია ძალიან მიყვარს და თუ გაქვთ დრო, იქნებ მომიყვეთ მის შესახებ.

— დიახ, ყმანვილო, — გაელიმა მამაოს, — პოემა „დავით აღმაშენებელი“ ჯერ კიდევ მანამდე დავწერე, სანამ სასულიერო პირი გავხდებოდი, ნიკალას წაკითხული

აქვს თავიდან ბოლომდე, მაგრამ ძალიან მაქვებს ხოლმე ყველასთან, რასაც ნამდვილად არ ვიმსახურებ, უყვარს პაპაშენს ხანდახან გაზვიადება.

— შენდობას ვითხოვ, მამაო, — მიუგო გურამმა, — პაპაჩემი ტყუილად არავის შეაქებს, პირიქით, ზოგჯერ ისეთი მწარე გამონათქვამები აქვს ასეთი თემების მიმართ, რომ ჩვენც გვიკვირს ხოლმე.

— ძალიან რთულ თემას შევეჭიდე, — განაგრძო მამამო საუბარი, — რომ არა ღმერთის თანადგომა, ნები-სმიერი მოკვდავისათვის ძალიან ძნელია და თითქმის შეუძლებელი, აღწერო ისეთი დიდი მეფის ცხოვრება და მოღვაწეობა, როგორც დავით აღმაშენებელია. ისტორიული კანონზომიერება შობს დიდ მოღვაწეებს, მაგრამ თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ისინი თვითონაც წარმართავენ ისტორიას და არც თუ იშვიათად მთავარ როლს თამაშობენ მოვლენათა მსვლელობაში. ღმერთმა დავით აღმაშენებელი იხსნა სიკვდილისაგან. რომ არა მთავარანგელოზის პატარა ხატი, რომელიც მკერდზე ეკიდა მეფეს და რომელმა ხატმაც აისხლიტა მტრისგან ნატყორცი ისარი, როდესაც ის პერანგის ამარა იდგა დილაადრიან თავის კარავთან, დღეს ჩვენი სამშობლო იქნებოდა თუ არა დედამიწის ზურგზე, არავინ იცის უზენაესის გარდა. მაშინ გადაარჩინა ღმერთმა საქართველოს მომავალი, გადაარჩინა ყველა ის დიდი საქმე, რომელიც დავით აღმაშენებელს უნდა გაეკეთებინა არა მარტო თავისი ქვეყნისთვის, არამედ მსოფლიო კაცობრიობისთვის. გადაარჩინა კაცი, რომელიც განაგებდა ქართვე-

ლი ხალხის ბედ-იღბალს. ის მარტო მუხლჩაუხრელი და სულგრძელი კაცი როდი გახლდათ, არამედ ღვთისგან გამორჩეული და ჭეშმარიტად ღვთივკურთხეული წმიდა მეფე. მე უფლება არ მქონდა არ შემესრულებინა ღმერთის კურთხევა, რომელიც ანგელოზის მეშვეობით მემცნო ავადმყოფობის დროს. მაშინ ერის კაცმა ეს გამოცხადება ვერ გავაცნობიერე, რალაც მოჩვენებად აღვიქვი, მაგრამ როდესაც გამოვჯანმრთელდი, ჩემდა უნებურად ავიღე ხელში კალამი და შევუდექი წერას. არასდროს, გარდა სკოლის დავალებებისა, არაფერი დამეწერა, არც ისტორიული და მითუმეტეს ფილოლოგიური განათლება მქონდა მიღებული, მაგრამ რალაც უხილავი მოქმედება ჩემს გულსა და გონებაზე და ქალაქდზე გადამქონდა ის, რაც აქამდე აზრადაც არ მომსვლია, რომ დამეწერა. ყველა სტროფი პოემისა ქრისტეს სიყვარულით იყო გაჯერებული. თანდათან ვხვდებოდი, რომ ჩემში იღვიძებდა მართლმადიდებლური რწმენა და ის მეომრული სული, რომელიც მტკიცედ იყო ჩადულაბებული ქართველი ერის გენში. საიდან მოდიოდა ასეთი სიტყვათა წყობა მე ვერ ვხვდებოდი, თუმცა ის დანამდვილებით ვიცოდი, რომ ის ქალაქდზე უნდა გადამეტანა:

ცოდვათა მონანიებით ღვთის წინ ცრემლებით ვმშვიდდებით,
 ღვთით არის ჩვენი ცხოვრება, ურწმუნო ღმერთს არ ვჭირდებით,
 ღვთის შიშისაგან ტირილით, ცოდვებით განვინმინდებით,
 ყოველი საქმე კეთილი იწყება ღვთისა დიდებით.
 ქრისტე ღმერთი ყველა ერებს მშვიდობისკენ მოგვიწოდებს,
 ვინაც ვიცავთ ღვთის მშვიდობას, ღვთის შვილებად მათ გვინოდებს,

რომ არ ვიცავთ მართალ რწმენას, კაცთა მოდგმა ტანჯვით გოდებს,
მართლმორწმუნე ღმერთთან ხარობს, ღმერთს სძულს
ვინც ფლობს ოქროს ზოდებს.

მამა ანტონმა თავისი, ძველი ტყავის ჩანთა გახსნა
და წიგნად დაბეჭდილი პოემა „დავით აღმაშენებელი“
ამოიღო.

— მამაო, — ისარგებლა გურამმა პაუზით და ჰკითხა
მოძღვარს, — ასეთ დიდ წიგნს შეუსვენებლივ წერდით
თუ დიდი დრო დაგჭირდათ ამისთვის?

— ეტაპობრივად ვწერდი. — უპასუხა მამა ანტონმა,
— გააჩნია რა შეგონებას მოგანოდებდა უხილავი ავტო-
რი ამ წიგნისა. აშკარად ვგრძნობდი, რომ ეს სტროფები
სადღაც სხვაგან განიხილებოდა და შემდეგ, უხილავი სხ-
ივით ჩემთან იგზავნებოდა. აი, მაგალითად მამცნეს, რომ
დგებოდა ის პერიოდი, როდესაც საქართველოში შემოი-
ჭრებოდა სხვადასხვა აღმსარებლობები, რომელიც აქ
უკვე მოქმედ რელიგიურ მიმდინარეობებთან ერთად,
ბრძოლას დაიწყებდნენ ქართველებისა და მართლმა-
დიდებლობის წინააღმდეგ. ეს კი შაირით ასე გამოიხატა:

კეთილ მწყემსსა ვინც არ უსმენს, ბოლოს იმან ვერ იხარა,
მართალ რწმენის უარყოფით, ბევრი სისხლი დაიღვარა,
შევეურთდეთ ქრისტეს სამწყსოს, ეშმაკმა ვინ დაიფარა,
ქრისტე არის კეთილ მწყემსი, ყველა გავხდეთ მისი ფარა.

ახლა დროა, ღვთის მოშიშნო, თვით მგოსანმაც რომ იქველოს,
ადიდებდეს მართალ რწმენას, წყევდეს, ვინც სპობს საქართველოს,
ცემა-ტყეპა-შიმშილითა ძროხამ რა უნდ მოგვიწველოს,
როგორც ღმერთი ჩვენს მტრებს მოსპობს, ისე ღმერთმა ჩვენ გვიშველოს.

გურამი ყურადღებით უსმენდა მამა ანტონს და უკვირდა, რომ ასეთი ბრძენი მოძღვრები რატომ არ მოღვაწეობდნენ ქალაქებში, იქ ხომ უფრო საჭირონი იყვნენ ხალხში რწმენის განსამტკიცებლად. ეს სიტუაცია მისთვის ჯერ ამოუხსნელი იყო, ამიტომ შეკითხვის დასმისგან თავი შეიკავა და ისევ პოემის ირგვლივ ჰკითხა მამა ანტონს:

— ნიკალა პაპა მიყვებოდა, დავით აღმაშენებელმა თურქებთან დიდი ომი გამართა დიდგორის ველზეო. ამის შესახებაც გექნებათ დაწერილი რაიმე ხომ, მამაო?

— ჰოო! — თქვა მამა ანტონმა და გაელიმა, — პაპაშენმა შეფარულად მითხრა: „ისე აღწერ შენ დიდგორის ომს, რომ თითქოს იქ იყავი და მონაწილეობდიო?“ აბა, მე იქ რა მინდოდა, მაგრამ ვინც მკარნახობდა ამ ამბავს, ის ხომ ესწრებოდა ამ ომს. პოემის კულმინაციას და სრულყოფას წარმოადგენს დიდგორის ომში ღვთიურ ძალთა ბრძოლა. რატომღაც, ჩვენი ისტორიკოსები დიდგორის ომში ქართველთა გამარჯვებას მხოლოდ დავით მეფის გონივრულ ტაქტიკურ მოქმედებასა და ქართველთა თავდადებულ ბრძოლას მიაწერენ, რაც მტრის სიმრავლის ფონზე ცოტა უცნაური უნდა იყოს. სამას ათასიანი, კარგად შეიარაღებული ჯარის სამ საათში დამარცხება ადამიანური გონებითა და ძალებით ნაკლებად შესაძლებელია, რასაც თან ემატებოდა ყივჩაღთა უნდობლობის ფაქტორიც. ბრძოლის სასწორი, ქართველთა მხარეს რომ ღმერთის შეწევნით იქნა გადმონეული, ამას აქაც ვწერ — „ამ ომსა ვინ მოიგებდა,

კაცური ღონე ძალებით“. გაფიცებული ომის დროს, თვით დავით მეფემ შენიშნა თეთრ ცხენზე მჯდომი მზეჭაბუკი, რომელიც მუსრს ავლებდა მტერს, მისი ძლევა-მოსილი მახვილით ბევრი მუსლიმანი დაეცა ბრძოლის ველზე, გმირს კი, დალლაც არ ეტყობოდა. ბრძოლის დამთავრების შემდეგ, როდესაც თბილისის თავზე მტერზე გამარჯვების სახელდახელო ნადიმი გაიმართა, დავითმა ადიდა წმიდა სამება, მადლობა გადაუხადა ღმერთს ერის სახელით საქართველოს გადარჩენისათვის და მოიკითხა ის თეთრცხენოსანი, შავნაბდიანი, თმახუჭუჭა მზეჭაბუკი, რომელსაც გამარჯვებაში ლომის წილი მიუძღვოდა. მზეჭაბუკი იქვე იჯდა სუფრასთან. შენიშნა რა მეფემ, მისკენ გაემართა:

წავიდა მისკენ საკოცნად, ცრემლი სისხლშიდა გარია,
ნაბადს სწვდა, მისდგა საკოცნად, ის გახდა უჩინარია.

ამის მნახველი მეფე ერთ ადგილზე გაშეშდა, გაოცებისაგან აღარ იცოდა რა მოემოქმედა:

ისევ მათ ეტყვის სვიმონი: ყველამ იცოდეთ მინდაო,
ამ ომში ქრისტე იბრძოდა, ხატით გიორგი წმიდაო,
ა, შენ დიდება ჯვარცმულო, ვის ჩვენთვის სისხლი გდინდაო,
დღეს შენი მადლი ღვთაებრი, რა უხვად გადმოგვდინდაო.

შენთვის ჯვარს ეცვა, უფალო, მეფე დავითი მზადაო,
მასვე დიდება გიორგი, ვინც ჩვენთვის აქ დაგბადაო,
აქვე აშენდეს ტაძარი, დიდი არა გაქვთ ვადაო,
წმიდა გიორგის სახელზე, გიორგი შავნაბადაო.

— არ ვიცოდი, მამაო, შავნაბადას ისტორია. — წარმოთქვა გაკვირვებულმა გურამმა.

— უფრო მეტი, შვილო, — მიუგო მამა ანტონმა, — ამ ამბის თვითმხილველნი მარტო ერის ხალხი კი არ იყვნენ, არამედ სასულიერო პირებიც. წმიდა გიორგისთან ერთად დიდგორის ველზე იბრძოდა ოცდარვა ეპისკოპოსი და ორი ათასამდე მღვდელი. აბა, უსმინე:

მღვდელნი ხმიანად ყვიროდნენ — ბრძოლას ნუ შეამჩატიოთ, ჩვენს გვერდში იბრძვის იესო, წმიდა გიორგის ხატიოთ, იესო ქრისტეს ერი ვართ, გმირობით, არ ღალატიოთ, ქრისტესთვის ფიცით ერთგულნი, ბევრ ერთან გარდამატიოთ. მღვდელობა მედგრად იბრძოდა, დევგმირთა შესადარები, მარჯვებით ხმლითა ცელავდნენ, ფარად ხელთ ეპყრათ ჯვარები, იგი გვახარებს, არ შედრკნენ, დიოდათ სისხლის ღვარები, უფროის — ზეცას დაბეჭდეს მათი სახელი, გვარები.

მეფემ მარიამობის დღესასწაულიც დიდგორში გადაიხადა. დაიწყო სახალხო ლხენა. დავითმა ბრძანა, რომ დაწყვილებულიყვნენ ქალნი და კაცნი და გადაუხდიდა მათ სახალხო ქორწილს. ამასთან ერთად, ასაჩუქრებდა ოქროთი, რათა შექმნილიყო ახალი ქართული ოჯახები და გამრავლებულიყო ერი. მეფემ კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რომ ქრისტეს რჯულის ერთგული იყო და მიმტყვებლობა გამოიჩინა ტყვეთა მიმართ. ბრძანა მათი სამშობლოში გაშვება:

ერთ თვის შემდეგ გადაწყვიტა ტყვე თურქების სახლს გაშვება, ნახევარი იქვე რჩება, საქართველოს არ ეშვება, ქრისტეს რჯულზე მოვინათვლით, ქრისტესგან რომ გვეკონდეს შვება, ნახევარი მოინათლა, სთქვეს: სხვა აქ არ დაიშვება.

ქართველებმა საზღვაო ომიც მოუგეს მტერს. სისხლით შეიღება პონტოს ზღვა. ბევრი მამულიშვილი დაიღუპა ამ ომში. მაგრამ სამშობლო გადაარჩინეს მტის შემოსევისაგან და საბოლოოდ დაუკარგეს მათ მადა ზღვაზე ყაჩაღობისა:

თვითონ ღმერთიც ამაყობდა ქართველების თავდადებით, მტრის ურიცხვი ჯარი განყდა, ღმერთთან მღვდელთა ლაღდებით, ქართველებმა ბევრი იხსნეს ურნმუნოთა დავადებით, წყეულიმც არს ქართველთ მტერი, მხეცთა ჯიში დაბადებით. წყეულიმც არს, ვინც ამცირებს, ჩვენთვის ჯვარცმულ ღმერთს იესოს, ვინც ჩვენ გვჩაგრავს, ქრისტეს შუბი იმ სატანას გულს უნდ ესოს, მოეუსმინოთ ჩვენთვის ჯვარცმულს, სრულვყოთ, რაც მან განანესოს, ქრისტე არის კეთილ მწყემსი, ყველა ერი მან უნდ მწყემსოს.

გურამმა მამაოს წიგნი გამოართვა, გადაშალა და გაკვირვებულმა წარმოთქვა:

— მამაო, რამ დაგანერინათ ამხელა პოემა? მგონი „ვეფხისტყაოსანზე“ დიდია. ნიკალა პაპამ მითხრა, რომ დავით აღმაშენებელს რუსეთიც გადაურჩენია ყივჩაღთა თავდასხმისაგან.

— ასე იყო ნამდვილად, — მიუგო მამა ანტონმა, — კიევთან მდგარ ყივჩაღებს ქალაქის დაპყრობა სურდათ. პატარ-პატარა თავდასხმებით ლაშქარი შეთხელებიათ და მაცნე აფრინეს დამატებითი ძალების მოსაშველიებლად. მოვლენები კი სულ სხვაგვარად განვითარებულა:

დიდ ლაშქარს ველით, მზადა ვართ, მზე არის ამომდინარი, სხვა მაცნე მოდის, ვაი მე, სთქვა ჩვენთვის მოსაკვდინარი, დავითმა იგი ლაშქარი მოასპო, ჰყო უჩინარი, შევექმნით გლოვა-ტირილი, დავითის შესაგინარი.

ამის შემდეგ ყივჩაღებმა, ბუბექარის მეთაურობით ფიცი დადეს მოეკლათ დავით მეფე, მაგრამ მეფეს ღმერთი იფარავდა და ბუბექარი რას დააკლებდა, რასაც იგი თვითონვე ამბობდა:

თუ შევისრულე თვით იცით, ჩემი ფიცი და წადილი,
დავითმა ხმალი წამართვა, თავს დამახურა მანდილი,
მივეყვებო ვეშაქის რჩევასა, მაჭამა მწარე სადილი,
დიდი ყოფილა ღვთის რისხვა, მის წინ დიდება-ქადილი.

— ძალიან საინტერესო წიგნი ჩანს, მამაო, — თქვა გურამმა, როდესაც მამაომ დაამთავრა თხრობა, — თუ მათხოვებთ ამ წიგნს, წავიკითხავდი ყურადღებით. ძალიან მაინტერესებს დავით აღმაშენებლის ისტორია და პოეტურად თქვენი ხედვა ამ უდიდესი პიროვნების შესახებ.

— წაილე, შვილო, და წაიკითხე, — უთხრა მამაომ, — შენ საქართველოს მომავალი ხარ და აუცილებლად უნდა იცოდე ჩვენი სამშობლოს გმირული წარსული. რთული დრო მოდის, ეროვნული და მართლმადიდებელი ადამიანები დიდი წნეხის ქვეშ მოვექცევით და რომ შევძლოთ თავის დაცვა, წარსულზე დაყრდნობით უნდა შევძლოთ მომავალი ცხოვრების აშენება. ღმერთმა დაგლოცოს, შვილო, და გზა გაგინათოს.

გურამი მიდიოდა სახლისკენ და მის გონებაში ისევ მამა ანტონის მიერ მოთხრობილი გმირი წინაპრების თავგადასვლები ტრიალებდა. ძალიან უნდოდა, რომ მათ მსგავსად სასახელო ქართველი გამხდარიყო.

XVI

თბილისში ცხოვრება ჩვეული რიტმიდან ამოვარდნილიყო. ერთ დროს სიხარულის და სიყვარულის ქალაქი შუა ზაფხულში რაღაც უხილავი ბურუსით იყო მოცული. ადამიანები, რომლებიც აქამდე ქუჩაში ერთმანეთს ღიმილით ხვდებოდნენ, თითქოს შეცვლილიყვნენ და ამ უხილავი ბურუსის გამო ერთმანეთს თვალს არიდებდნენ. ყველა თავჩალუნული და მოსალოდნელ უბედურებაზე ფიქრით შეკპრობილი მოძრაობდა, ზოგჯერ უმისამართოდაც. თითქოს, ხალისიანი ცხოვრება წარსულს ჩაბარებოდა და მომავალი, სადღაც ბურუსში ჩაფლული ლაბირინთივით მოჩანდა, რომელშიც გზის გაკვლევა ძნელი იყო. ერთადერთი ცხელი წერტილი, ისედაც სიცხისგან გათანგულ მთელს ქალაქში, მთავრობის სახლის წინ მდებარე მოედანი იყო, სადაც მიტინგების დამთავრებას ბოლო არ უჩანდა, პირიქით, საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან დაუსრულებელ ნაკადად მოედინებოდა ხალხი, რათა რესპუბლიკის დედაქალაქში გამოეხატა თავისი ნება და სოლიდარობა გამოეცხადებინა ეროვნული ძალებისათვის. რაც შეეხება ხელისუფლებას, უკვე იგრძნობოდა, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტები თვით-ლიკვიდაციის რეჟიმში მუშაობდნენ. თითქოს კომუნისტური პარტიის ორგანოებმა და მთავრობამ მართვის სადავეები თვითდინებაზე მიუშვა, არადა საბჭოთა კავშირი ჯერ არ იყო დაშლილი, მსოფლიოს ერთ მეექვსედზე გველემპაპივით განოლილიყო და სად, რომელ

რესპუბლიკაში მოიქნევედა კუდს, არავინ იცოდა. კომუნისტური პარტიის წევრებმაც ნელ-ნელა დაიწყეს „გადაბარგება“ ეროვნულ ძალებში. არც ამას უშლიდა ხელს არავინ. ერთადერთი, რაც ნაკლებად შესამჩნევი იყო, „უხილავი ხელი“ ეროვნულ ძალებში ეძებდა ლიდერს, რომელიც შეძლებდა ახალი სისტემის ჩამოყალიბებას, რათა უშიშროების მიერ არაფორმალეებში ჩანერგილი თანამშრომლები ლიდერის გარშემო შემოეკრიბა. თუმცა „უხილავი ხელი“ არ ჩქარობდა. ჯერ ქაოსი და ბურუსი იყო საჭირო, ეროვნული ძალების ერთმანეთთან დაჯახება, ყველანაირი მეთოდების გამოყენებით მათი გათითოვაცემა და დასუსტება...

...ხალხი კი, რომელიც ნელ-ნელა გადაეჩვია შრომას, ქალაქისკენ მოისწრაფვოდა და მიტინგებზე შეძახილებით ირთობდა თავს. სალამოს კი, მიაკითხავდნენ რესტორნებს, რა თქმა უნდა, ვისაც ამის შესაძლებლობა ჰქონდა, თუ არადა ჩამოსხდებოდნენ სადმე, სვამდნენ ცხრა აპრილს დალუპული ადამიანების შესანდობარს და თან მთავრობას აგინებდნენ ...

...ესეც „უხილავი ხელის“ გეგმის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი იყო ...

ლექსომ მამა მიქაელს მიაკითხა ეკლესიაში. მამაოს ახალი დამთავრებული ჰქონდა პარაკლისი, ლექსოს დანახვაზე გაეღიმა, ხელი ჩამოართვა სულიერ შვილს და უთხრა:

— ახლა ვაპირებდი შენთან დარეკვას. როგორ არის გურამი? ხომ არ მოიწყინა სოფელში?

— არა, მამაო, — უპასუხა ლექსომ, — პირიქით, სოფელში სუფთა ჰაერზეა, აქ რა უნდა აკეთოს, ამ სიცხეში. მეც, შაბათ-კვირას იქით ვაპირებ წასვლას და კურთხევის ასაღებად მოვედი.

— კარგია. ისე სტუმრებს არ მიიღებ? — ჰკითხა მამაომ და გაეცინა.

— რატომაც არა, — მიუგო ლექსომ, — სტუმარი ღვთისაა.

— ლექსო, — დაიწყო ისევ მამა მიქაელმა, — მამა ანტონი, თქვენი სოფლის მღვდელი და მე ერთად ვსტიქაროსნობდით სვეტიცხოველში. ეგ ძველი ყაიდის კაცია და ხილვების და სიზმრების ახსნა კარგად იცის, არ მახსოვს ზუსტად, მგონი ბებიას უსწავლებია. ერთი სასწაული ხილვა მქონდა და მინდა გავესაუბრო, თან ერთობლივ წირვა-ლოცვასაც ჩავატარებთ და პაპაშენსაც გავიცნობ, როგორც შენ ყვები, მაგარი კაცი ჩანს.

— მამაო, თქვენი სტუმრობა დიდი პატივი იქნება ჩემთვის, — გაეხარდა ლექსოს, — შაბათს დილით სახლში გამოგივლი და ნავიდეთ.

ორი დღის შემდეგ მამა მიქაელი, ლექსო და ნატო ლექსოს „ჟიგულით“ კახეთისკენ მიჰქროდნენ. ზაფხულში სოფელში წასვლა ქალაქის ხვატიდან თავის დაღწევის უებარი საშუალებაა. ლექსო მეორე გზით ნავიდა სოფლისკენ. მართალია გზა აქ ცოტა დანგრეული იყო, მაგრამ ფოთლოვანი ტყის სიგრილე და სუფთა ჰაერი მალამოდ ედებოდა ადამიანის გუნება-განწყობას.

— დალოცვილი ქვეყანა გვაქვს, — თქვა მამა მიქა-ელმა, მანქანის ფანჯარა ჩამოსწია ბოლომდე და ჰაერი ხარბად ჩაისუნთქა, — რაც მოვდივართ, ვუკვირდები და ჰაერი უკვე სამჯერ შეიცვალა. ეს უკვე ტყის ჰაერია, უფრო მსუყე და გემრიელი.

— ჰაერი და ბუნება იქ უნდა ნახო, მამაო, — მიუგო ლექსომ, — ალბათ სამოთხე ეგეთია.

— ვნახოთ, ვნახოთ, ჩემო ლექსო, ნათქვამია: „გაგონილს ნანახი სჯობსო“, — თქვა მამამ და მცირე ხნის შემდეგ განაგრძო, — რაც შეეხება სამოთხეს, ეგ არც შენ გინახავს და არც მე. იქ მოხვედრა არ არის ადვილი.

— მაშინ რა გამოდის, მამაო, ვერ ვცხონდებით?

— თუ ღვთის კანონებით ვიცხოვრებთ, უფალი გადმოგვხედავს, მაგრამ ერში ცხოვრებით ამის მიღწევა ძნელია, რადგან ამ დროს ადამიანი უდიდესი ცივილიზაციის წინ დგას და ძნელია მისთვის ამ ქვეყნიურ სიამოვნებაზე უარის თქმა, რაც მას ისეთ ცოდვაში აგდებს, რომელსაც ის ზოგჯერ თვითონაც ვერ აცნობიერებს. ასე რომ, ხშირად უხდება აღსარებაში ერთი და იგივე ცოდვის მონანიება. ეს პროცესი გრძელდება დაუსრულებლად, ამ ერთი და იგივე ცოდვის გამოსწორებას მრევლის ძალიან მცირე ნაწილი თუ ახერხებს, ხოლო უმრავლესობა ამ ცოდვის მონა ხდება. საჭიროა გამუდმებული ლოცვა და მარხვა, რათა ეშმაკი განიდევნოს ადამიანისგან, რასაც ის ვერ ახერხებს ამ ცხოვრების ორომტრიალის გამო. უმრავლესობა მონასტერში ვერ მიდის, სადაც ამისთვის უკეთესი პირობებია და ასე დაუსრულებლად მიმდინარეობს ამ ჯადოსნურ წრეზე ტრიალი.

— გამოსავალი რაშია, მამაო? — იკითხა ლექსომ.

— გამოსავალი იმაშია, — უპასუხა მამამომ, — რომ ადამიანმა თავის თავში უნდა გამონახოს ძალა და ნლების განმავლობაში ილოცოს და დაიცვას მარხვა. უფალი დაინახავს რა, რომ ადამიანი მისკენ მიდის, მას დაეხმარება და გამოიყვანს ამ მდგომარეობიდან. ღმერთისთვის კი შეუძლებელი არაფერია.

ლექსომ პირვეარი გადაიწერა და სოფლისკენ მიმავალ გზაზე გადაუხვია.

სოფლის და ნიკალა პაპას კარ-მიდამოს ნახვამ მამა მიქაელზე წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა. გურამს ძალიან გაუხარდა მამა მიქაელის სტუმრობა. ცოტა დაიბნა კიდევ, არ მოელოდა.

— ასეთ ულამაზეს ადგილას და ასეთი პაპის ხელში, შენს გამოჯანმრთელებას ვერც ერთი ბოროტი ძალა ვერ აღუდგება წინ, — უთხრა გურამს მამა მიქაელმა, — ხომ ხარ კარგად?

— დიახ, მამაო, — უპასუხა გურამმა, — თითქმის აღარაფერი მანუხებს. თან წირვა-ლოცვასაც არ ვაცდენ და ლოცვებსაც ვკითხულობ.

— კარგია, — მიუგო მამამომ, — დღეს და ხვალ მეც ვილოცებ თქვენთან ერთად.

ნიკალა პაპამ დააპურა სტუმრები. შემდეგ ცოტა დაისვენეს და გაუდგნენ ეკლესიისკენ მიმავალ გზას. მამა ანტონის განცვიფრებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც მამა მიქაელი დაინახა. არ მოელოდა მის აქ გამოჩენას. ყოფილმა სტიქაროსნებმა დიდი სიყვარულით

მოიკითხეს ერთმანეთი. მალე ზარიც დაირეკა, ლოცვა იწყებოდა. მამები საკურთხეველში შევიდნენ და დაიწყეს ერთობლივი ლოცვა.

ლოცვის დამთავრების შემდეგ მამა ანტონმა მრევლის წევრებისგან აღსარება ჩაიბარა, განიმოსა, გამოვიდა ეკლესიის ეზოში და სტუმრებისკენ გაემართა, რომლებიც დიდი მუხის ქვეშ შეკრებილიყვნენ და ელოდებოდნენ მამა ანტონის გამოსვლას.

— ახლა ჩემთან წავიდეთ სახლში და ვიტრაპეზოთ. — შორიდანვე დაიძახა მამა ანტონმა.

— არ გამოვა ეგ საქმე, მამაო, — გაელიმა ლექსოს და მოკრძალებით წარმოთქვა, — ნიკალა პაპამ დაგიბარათ: „ყველაფერი მზად არის და გელოდებითო. ვიცი, მამა ანტონი შეგეწინააღმდეგება, მაგრამ ისიც მოესხენება, რომ წლოვანებით უფროსის სიტყვა როგორ უნდა დააფასოსო“.

მამა ანტონმა ხელები მალლა აღაპყრო, მერე პირჯვარი გადაიწერა და წარმოთქვა:

— რა გაეწყობა, ნიკალას სიტყვა კანონია, ვერ შეეწინააღმდეგები.

ვახშამმა დიდხანს არ გასტანა, რადგან მეორე დღეს ნირვა უნდა აღევლინათ მამებს. სახლის აივანზე მდგარ სავარძლებში ჩასხდნენ და ვახშმის დროს დაწყებული საუბარი განაგრძეს.

— მამაო, — მიმართა მამა მიქაელმა მამა ანტონს, — შენთან საქმეზე ჩამოვედი. ვიცი, რომ ხილვებსა და სიზმრებში კარგად ერკვევი და შეგიძლია მათი ახსნა. რალაც-რალაცეებში ვერ გავერკვიე და იქნებ დამეხმარო.

— შენ ისეთ ორომტრიალში გიხდება მსახურება, — მიუგო მამა ანტონმა, — მოვლენების ეპიცენტრში ხარ და არ არის გასაკვირი გაგიჭირდეს გარკვევა, რომელ დინებაში უნდა ეძებო ქემმარიტება. მე, როგორც ერთი პატარა სოფლის მღვდელს, თუ რაიმე დახმარების განევა შემიძლია, დაგეხმარები აბა, რას ვიზამ.

— მამაო, დიდი მადლობა თანაგრძნობისთვის, — თქვა მამა მიქაელმა, პირჯვარი გადაიწერა და განაგრძო, — ეკლესიის ეზოში პატარა სენაკი გვაქვს, რომელშიც ვისვენებთ ხოლმე მღვდლები მსახურების შემდეგ. სენაკის კედლებზე სხვადასხვა ხატებთან ერთად, ქაშუეთის ტაძრის ნახატიც არის მოთავსებული. ლამაზი ნახატია, რამდენჯერაც გინდა შეხედო, ყოველთვის რაღაც ახალს აღმოაჩენ. რამდენიმე დღის წინ, ლოცვის დამთავრების შემდეგ, შევედი სენაკში, ჩავჯექი სავარძელში და ჩემი ყურადღება ისევ ამ ნახატმა მიიპყრო. რაღაც მომენტში ჩამთვლიმა კიდევ, ისე, რომ ნახატი ჩემს თვალწინ სხვადასხვა რაკურსით ტრიალებდა. რუსთაველის პროსპექტის მოპირდაპირე მხარეს, მთავრობის სახლის მაგივრად დავინახე, მის ადგილას ადრე მდებარე, ალექსანდრე ნეველის სახელობის ტაძარი, რომელიც რატომღაც შავი ფერის იყო. მის წინ, ერთ მხარეს, იდგნენ შარვალ-კოსტიუმში გამოწყობილი და ჰალსტუხებით მკერდდამშვენებული ადამიანები, ხოლო მეორე მხარეს, სამხედრო ტანსაცმელში გამოწყობილი და იარაღასხმული სამხედროები. ქაშუეთის ტაძრის წინ კი სამღვდელოება იკრიბებოდა. უცებ, პირველი საშუალო

სკოლის ტერიტორიიდან გამოჩნდა ცხვარი, რომელიც, სავარაუდოდ, იქვე მდებარე უშიშროების კომიტეტიდან იყო გამოშვებული. ცხვარი ნაირ-ნაირი ბრჭყვიალა ფერის სამკაულებით და ნაჭრებით იყო შემკული. გავიდა რუსთაველის პროსპექტზე და ლენინის მოედნისკენ წავიდა. სამხედროებმა იარაღი მოიმარჯვეს და ზეცისკენ დაიწყეს ტყვიების სროლა. ჰალსტუხიანებმა სიცილი ატეხეს, ხოლო სამღვდელოება იდგა გაუნძრევლად, არც პირჯვარს იწერდნენ და, როგორც შევატყვე, არც ლოცულობდნენ. ცხვარი კი მიდიოდა და როდესაც გაუსწორდა პიონერთა სასახლეს, გაუჩინარდა... მე ვეძებდი, მაგრამ ვერ ვხედავდი... ამასობაში გამომეღვიძა... ათასი აზრი მიტრიალებს თავში, ვხვდები, რომ ეს ყველაფერი ჩვენს ყოფასთან და განსაკუთრებით მომავალთან არის დაკავშირებული, მაგრამ ვერ გავერკვეი და ამიტომაც ჩამოგაკითხე, ჩემო მამაო ანტონ.

— საინტერესოა, — თქვა მამა ანტონმა და პირჯვარი გადაიწერა, — ეს მართლა განსაკუთრებული ხილვაა, თან რაღაც უბედურების მომასწავებელი. მამაო, დაფიქრება დამჭირდება. ხვალ წირვა გვაქვს. დრო მომეცი, ალბათ ანგელოზი რაიმეს მამცნობს და აუცილებლად გაგაგებინებ. ხოლო ეს როდის იქნება, შენ ჩემზე კარგად იცი, ანგელოზები ამას ჩვენ არ გვითანხმებენ.

— გაიხარე, მამაო, ასეც ვფიქრობდი, რომ დახმარების ხელს გამოიმინვდი.

მეორე დღეს, მამებმა ერთობლივი წირვა აღავლინეს და ჩამოლოცვის შემდეგ იქადაგეს. მამა ანტონმა ქად-

აგებაში ყურადღება გაამახვილა სამშობლოს სიყვარულზე, მრევლს მიუთითა მიხეილ საბინინის მიერ დაწერილ „საქართველოს სამოთხის“ ხატისკენ და წარმოთქვა:

— მე მინდა ყველას კურთხევა მოგცეთ, რომ ყოველდღე, განსაკუთრებით კი ლოცვისას, ხშირად წარმოთქვათ ეს ლოცვა: „აცხოვნე, უფალო, ერი შენი და აკურთხე სამკვიდრებელი შენი. ძლევად ჯუართა ბარბაროზთა ზედა ღმრთივდაცულსა ერსა ჩუენსა მონიჭე და საფარველსა ქუეშე მისსა დაიცევ, რაჲთა ვიტყოდეთ: უფალო, დიდებაჲ შენდა“.

წირვის დამთავრების შემდეგ, მამა ანტონმა მაინც თავისი „გაიტანა“ და სტუმრები სატრაპეზოში დაპატიჟა. ყოფილმა სტიქაროსნებმა ბევრი ისაუბრეს, ბევრი რამ გაიხსენეს წარსულიდან და დაემშვიდობნენ ერთმანეთს. გურამი მოძღვრებს ტაძრის ჭიშკართან ელოდებოდა. ლექსოს გაუკვირდა შვილის აქ ყოფნა და გაკვირვებულმა ჰკითხა:

— შენ რა, არ წახვედი სახლში?

— მამა მიქაელთან მაქვს საქმე და იმიტომ შევეყვინდი.

— მიუგო ჭიშკრის ბოძთან ატუზულმა გურამმა მამას და თმებზე ხელი გადაისვა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ რაღაც განსაკუთრებული საქმისთვის ელოდებოდა მოძღვარს.

მამა მიქაელი თითქოს მიუხვდა გურამს სანადელს და შორიდანვე დაუძახა:

— რაო? ვაჟკაც! ამჯერად რა მოიფიქრე?

— მამაო, — ძლივს ამოიღო ხმა გურამმა, — მე... მე... უკვე კარგად ვარ და წამოგყვებით თბილისში რაა?

— რა გინდა, ბიჭო, თბილისში, — გაეცინა მამა მიქაელს, — რა გინდა იმ სიცხეში? დულს იქაურობა. აქ არ სჯობს? ამ, მართლა სამოთხეში?

— რა ვიცი, აბა, — თქვა თავჩაღუნულმა გურამმა, — მომენატრა სახლი და ქალაქი. თან თავს კარგად ვგრძნობ.

— მაგას, მამაო, სახლი და ქალაქი კი არა, ვიცი ვინც მოენატრა, — გაელიმა ლექსოს და გურამს შეხედა, — ეგრე არ არის, რომეო? არ გამოვა, რაც შენ გინდა. ექიმმა თქვა, მცირე ხნით კიდევ გაჩერდეს სოფელში და მერე ნამოვიდესო.

გურამმა კი მოუსმინა მამას, მაგრამ თვალეში არ შეუხედავს და მამაოებს მიაპყრო მზერა. მამა ანტონმა გურამის თვალეში შეყვარებული კაცის მუდარა ამოიკითხა, მივიდა, მხარზე ხელი დაადო და ყველას გასაგონად თქვა:

— მე მალე წავალ თბილისში საქმეზე, მამა მიქაელიც უნდა მოვინახულო და გურამსაც წამოვიყვან. გვაძლევ კურთხევას, მამა მიქაელ?

მამა მიქაელს გაელიმა და მიუგო:

— რა თქმა უნდა, მამაო, ლექსოც დაგვეთანხმება, ალბათ.

სხვა რა გზა ჰქონდა „რომეოს“ მამას, ხელეები გაშალა და შვილს შეხედა, რომელსაც სახე გაბადვროდა და პირჯვარს იწერდა. როდესაც მამაოები და ლექსო მანქანაში სხდებოდნენ, გურამმა პერანგის ჯიბიდან თეკლას ფოტოსურათი ამოიღო, აკოცა და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— მალე გნახავ და შეპირებულ მინდვრის ყვავილებსაც ჩამოვიტან.

XVII

ლექსოს სამსახური ქალაქის ცენტრში, მთავრობის სასახლესთან ახლოს იყო და ამიტომაც სურდა თუ არ სურდა ყველა მიტინგის მონაწილე იყო, მით უმეტეს ზაფხულში, როდესაც კონდენციონერის უქონლობის გამო, სამუშაო ოთახის ყველა ფანჯარა თანამშრომლებს ღიად ჰქონდათ დატოვებული და მომიტინგეთა წარმოთქმული სიტყვები თუ ოვაციები კარგად ესმოდათ. ეს იმდენად დამლელი იყო, რომ სჯობდა ისევ მიტინგზე მისულიყავი და როგორც იტყვიან „თვალისთვის წყალი დაგელევიანებინა“.

თბილისური ზაფხულის ერთ დღეს ლექსომ გადანყვიტა სამსახურიდან გასულიყო და მიტინგს დასწრებოდა, რადგან იქიდან ისეთი გონების დამლელი ხმაური გამოდიოდა, რომ შეუძლებელი იყო ნორმალურად ემუშავა ადამიანს. ლექსო გავიდა რუსთაველის პროსპექტზე და გეზი მთავრობის სასახლისკენ აიღო. პროსპექტი აღარ ჰგავდა იმ დასუფთავებულ და მოწესრიგებულ ქუჩას, რომლითაც მუდამ ამაყობდა ქართველი კაცი. მომიტინგეების უმრავლესობა, რომლებიც ძირითადად რაიონებიდან იყვნენ ჩამოსულნი, ღამეს მთავრობის სასახლის წინ მდებარე მოედანზე და მის შემოგარენში ათევდნენ, ამიტომ ირგვლივ მიმოფანტული საყოფაცხოვრებო ნარჩენები, რომლის გატანასაც უკვე პარალიზებული დასუფთავების სამსახური ვერ ახერხებდა, სიცხეში იხრწნებოდა და არასასიამოვნო სუნი, ისედაც დასიცხულ გარემოს უფრო აუტანელს ხდიდა.

ყოველივე ამის ნახვამ და მომიტინგეების მიერ რუპორებში კვილიმა ლექსო ცუდ ხასიათზე დააყენა და ის იყო აპირებდა უკან მიბრუნებას, რომ უცებ ხალხში თავისი თანამშრომელი შოთა შენიშნა, რომელიც რამდენიმე კაცს ეკამათებოდა. გადანყვიტა მისულიყო მასთან და გაერკვია, რა ხდებოდა. შოთა ხმამაღლა ელაპარაკებოდა მის წინ მდგომ ჭალარა, სანდომიანი სახის მამაკაცს:

— თქვენ! ინტელიგენციის წარმომადგენლებმა ძალიან დიდი ბარიერები შეგვიქმენით! ვერ თმობთ იმ პრივილეგიებს, რომლებიც მოგანიჭათ საბჭოთა სისტემამ და ქვეყანა ისევ გინდათ, რომ მონობაში დატოვოთ! ...

ჭალარა კაცი, რომელიც მართლა ინტელიგენციის წარმომადგენელს ჰგავდა, წყნარად და ყურადღებით უსმენდა შოთას და როდესაც ამ უკანასკნელმა სიგარეტი მაგრად მოქაჩა, ჭალარამ ისარგებლა ამ პაუზით და წყნარად უთხრა:

— ახალგაზრდავ, თქვენ ახლა მხოლოდ ემოცია გალაპარაკებთ, რაც შექმნილი მდგომარეობის რეალობის შეგრძნების და გაანალიზების უნარს გიკარგავთ. ხომ არ სჯობს დაწყნარდეთ, ცივი გონებით შევხედოთ ყველაფერს და ისე მივიღოთ გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რა უფრო საჭიროა დღეს ჩვენი ქვეყნისთვის, უფრო სწორედ მისი გადარჩენისთვის.

— რა ანალიზზეა საუბარი, ბატონო! — გაცხარდა შოთა, — რომელ ცივ გონებაზე, როდესაც ხალხი შეენირა ამ საქმეს! აი, აქ ამ კიბეებზე ჩახოცეს უმრავლესობა! იმათ მონობა არ უნდოდათ და არც ჩვენ ვაპირებთ! დამთავრდა რუსების მონობა!

— ახალგაზრდავ, — კვლავ აუღელვებლად დაინყო საუბარი ჭალარამ, — მტკნარ სიცრუედ და ისტორიის დამახინჯებად მიმაჩნია ის მოსაზრება, თითქოს ჩვენ საბჭოთა კავშირში, როგორც თქვენ ბრძანებთ: „რუსეთის მონები“ ვართ. საბჭოთა წყობა, რომელიც ქვეყნის მონყობის სისტემაა, თხუთმეტივე რესპუბლიკას თანაბარ პირობებში აყენებს და თუ ვინმეს მეტ-ნაკლებად „სასათბურე“ ბირობები აქვს, ეს ჩვენი რესპუბლიკაა.

— „სასათბურე“ პირობები? — გაელიმა შოთას და მისი გამომეტყველება ცინიზმით აივისო, — რომელ „სასათბურე“ პირობებზე მელაპარაკებით, ბატონო! მაშინ, როდესაც საქართველოს გაყვლეფაზე მუშაობს რუსეთი!

— ვერ დაგეთანხმებით, ყმანვილო, — მიუგო შოთას ჭალარამ, — დღეს, თითოეულ საბჭოთა მოქალაქეზე შემოსავალი ერთ წელიწადში შეადგენს ორმოცდაორი ათასი დოლარის ოდენობას საბჭოთა რუბლებში. აქ მარტო ხელფასი არ იგულისხმება, ის ზღვაში წვეთია ამ თანხაში. აქ იგულისხმება ყველა ის დოტაცია თუ სუბსიდირება, რომელიც საკავშირო ბიუჯეტიდან ფინანსდება. თქვენ მართლა გგონიათ, რომ სანამ ქვეყანა აირეოდა, ბენზინი ათი კაპიკი ღირდა? გაზი და ელექტროენეგია — ოთხი კაპიკი, პური - ოცდარვა კაპიკი და ბევრი სხვა რამ. ამასთან, ვინაიდან ქართველებს საბჭოეთში სხვა ერებთან შედარებით პრივილეგირებული მდგომარეობა გვიკავია, ვახერხებთ სხვა რესპუბლიკებიდან შემოვიტანოთ ფულადი თუ მატერიალური საშუალებები და ერთ სულ მოსახლეზე ეროვნული შემოსავალი კიდევ ოცდაათი ათასი დოლარით გავზარდოთ ...

— მაგაში სხვა ქვეყნებიც დაგვეხმარებია. — შეაწყვეტინა სიტყვა შოთამ.

— ვინ დაგვეხმარება? — იკითხა ჭალარამ.

— ვინ და ამერიკა, ევროპა და მსოფლიოს სხვა ქვეყნები.

— ერთი რამე დაიმახსოვრე, ყმანვილო, — მიუგო ჭალარამ, — მაგ ქვეყნებს, რომელიც ახლა შენ ჩამოთვალე, საქართველოს მხოლოდ ტერიტორია და ნედლეული აინტერესებთ. ეგენი რომ ხალხის კეთილდღეობაზე ფიქრობდნენ, ამერიკელები არ ამოწყვეტდნენ ამერიკაში ას მილიონ აბორიგენ მოსახლეობას. ღმერთმა დაგვიფაროს და ჩვენც ამისთვის ვართ განწირულები ...

... მიტინგის ტრიბუნიდან კი ვილაც ქალი განწირული ხმით ლანძღავდა კომუნისტებს და საბჭოეთს ...

შოთა თითქოს დაწყნარდა, მასზე იმოქმედა ჭალარას სიტყვებმა. გამუდმებით სიგარეტს სიგარეტზე ეწეოდა, არ ისვენებდა, თუმცა ბოლომდე არ გატყდა და ისევ გააგრძელა:

— ამ ყოველივესაც იმიტომ აკეთებდა, რომ მონობაში ვყოლოდით. გასაქანს არ აძლევდა თავისუფალ აზრს, რომ რაიმე ახალი შექმნილიყო!

— არც ამ საკითხში დაგეთანხმებით, ახალგაზრდავ, — აუღელვებლად მიუგო ჭალარამ, — ისინი, ვინც მონობაზე ასე ხელალებით ლაპარაკობს, ვერ ან არ აცნობიერებენ, რომ ამით პირველ რიგში საკუთარ ხალხს, საკუთარ ერს აყენებენ შეურაცხყოფას. ავინყდებათ ან ივინყებენ იმასაც, რომ სწორედ საბჭოთა ეპოქას უკავ-

შირდება ქართული კინოს, თეატრის, მწერლობისა და ზოგადად ქართული კულტურისა და ხელოვნების რენესანსი. ყოველგვარი ნიშნის მოგების გარეშე მინდა გითხრათ, ყმანვილო, რომ დამონებული ერი, მით უფრო შემოქმედი, ვერ შექმნიდა ისეთ შედეგებს, როგორც დღემდე შეიქმნა. ქართველი ხელოვანების, მეცნიერებისა და ინტელიგენციის წარმომადგენლებისთვის ყოველთვის ღიაა საბჭოთა კავშირის ნებისმიერი სამეცნიერო დარბაზისა თუ სამთავრობო ლოჯის კარი. პატივი და აღიარება არ აკლია მშრომელთა კლასსაც. უფრო მეტიც, ქართველი შრომისა და ომის გმირები, რიგითი მუშები და გლეხები გაცილებით დაფასებულნი არიან რუსეთში, ვიდრე აქ, საკუთარ ქვეყანაში...

— რუსები შოვინისტები არიან! ... — უცებ წამოიძახა შოთამ, — საკმარისია, დროა თავის თავს მიხედონ! ...

— ყმანვილო, — მშვიდად მიუგო ჭალარამ, — რასაკვირველია, შოვინისტური გამოხდომები ყველა ერსა და სახელმწიფო წყობას მეტნაკლებად ახასიათებს. ყოფილა ანტიქართული მოსაზრებების გახმოვანებაც, მაგრამ შეურაცხყოფა უპასუხოდ არასდროს დაგვიტოვებია. თუნდაც გავიხსენოთ სამოცდათვრამეტი წლის თოთხმეტი აპრილი. ასე რომ, ნუ ვჩქარობთ, ხომ ხედავთ თვითონ იშლება ქვეყანა ...

... ტრიბუნიდან ვილაც რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ყვიროდა მეგაფონში. შეიძლება ამანაც იმოქმედა ისედაც წყობილებიდან გამოსულ შოთაზე და ამ უკანასკნელმა უცებ იყვირა:

— სწორი თქვა ბატონმა ზვიადმა: თქვენ ყველანი კრემლის აგენტები ხართ! ... წითელი ინტელიგენცია! ... ჩვენი ქვეყნის დამაქცევარნი! ...

ლექსო მიხვდა, რომ სიტუაცია დაიძაბა და შეიძლება ხელჩართულ ჩხუბში გადასულიყო, რაც ამ უკანასკნელ პერიოდში ხშირად ხდებოდა მიტინგების მსვლელობის დროს. ამიტომ ხელი მოჰკიდა შოთას და ქაშუეთის ეკლესიისკენ წაიყვანა. მეგაფონში კი კვლავ ვიღაც ყვიროდა...

...მიტინგზე შეკრებილი ხალხის თავზე კი რალაც ნაცრისფერი, უფორმო ღრუბელი დაცურავდა. ლექსო ვერ მიხვდა ეს ზაფხულის ხვატი იყო თუ უეცრად ჩამონოლილი ბურუსი ...

XVIII

ორშაბათს დილით, მამა ანტონი და გურამი მამაოს მანქანით თბილისში ჩამოვიდნენ. მამა ანტონმა გურამი სახლთან ჩამოსვა, დალოცა და წარმატებები უსურვა. მერე საპატრიარქოში წავიდა, ხოლო რამდენიმე საათის შემდეგ დიდუბის ეკლესიისკენ გასწია. მამა მიქაელი ტაძარში დახვდა. გაეხარდა მამა ანტონის სტუმრობა, მოიკითხეს ერთმანეთი და ორივემ სენაკისკენ გასწიეს.

— გამიხარდა შენი სტუმრობა, მამაო, — უთხრა მამა მიქაელმა მამა ანტონს, სენაკის კარი გააღო და შეიპატიჟა სტუმარი, — დაბრძანდი, მამაო, ახლავე გაგიმასპინძლები.

— ნუ შენუხდები, მამაო, — იუარა მამა ანტონმა და კედელზე დაბრძანებული ხატების დათვალიერება დაიწყო. ქაშუეთის ტაძრის სურათს მიაპყრო მზერა, მერე მამა მიქაელს მიუბრუნდა და ჰკითხა, — ეს არის ის სურათი?

— კი, მამაო, — გაელიმა მამა მიქაელს, — ეგ არის, რომლის დანახვისასაც ჩემი სიზმარი მახსენდება და დღემდე ვერ ამოვხსენი რას ნიშნავდა.

მამა ანტონმა კიდევ დიდხანს უყურა სურათს, მერე იქვე მდგარ ხის სკამზე ჩამოჯდა და უთხრა მამა მიქაელს:

— სიზმარში მქონდა გამოცხადება. თბილისში ვიყავი, ქაშუეთის ტაძარში. ანგელოზმა ბიბლია გადამიძალა და მითხრა: „ნაიკითხო!“ ნიგნი იყო „ლევიანნი“, თავი მეთექვსმეტე, რა თქმა უნდა, გეხსომება ნიგნის ეს თავები: „ 20. მორჩება სანმიდარს, სადღესასწაულო კარვის და სამსხვერპლოს განწმედას და მიიყვანს ცოცხალ ვაცს. 21. თავზე დაასხამს ორთავე ხელს აარონი ცოცხალ ვაცს და აღიარებს მასზე ისრაელიანთა ყველა უკეთურებას, ყველა შეცოდებას და ყველა ცოდვას, ატვირთვინებს ვაცს და გაუშვებს უდაბნოში საგანგებო კაცის ხელით. 22. ნაიღებს ვაცი ყველა მათ უკეთურებას დასაკარგავისაკენ; გაუშვებს თხას უდაბნოში. 23. შევა აარონი სადღესასწაულო კარავში, გაიხდის სელის შესამოსლებს, რომლებიც შეიმოსა სანმიდარში შესვლის წინ და იქ დატოვებს მათ, 24. დაიბანს ტანს წყლით წმიდა ადგილას, ჩაიცვამს თავის ტანისამოსს, გამოვა გარეთ და შეს-

წირავს აღსავლენს თავისთვის და აღსავლენს ერისთვის და განწმედს თავის თავს და ერს. 25. ცოდვის გამოსასყიდ ქონს დასწვავს სამსხვერპლოზე. 26. განტყეების ვაცის წამყვანმა უნდა გაირეცხოს ტანისამოსი და წყლით დაიბანოს ტანი; მერე შეეძლება ბანაკში შესვლა ... “. მერე, მყისვე განმეშორა ანგელოზი და ეს სურათი დამიდგა თვალწინ. უცებ, ტაძრის სამხრეთის კარიდან წმიდა დავით გარეჯელი გამოვიდა ...

— წმიდა დავით გარეჯელი? — გაიკვირვა მამა მიქაელმა, — საიდან? როგორ? ... რამდენი საუკუნე გავიდა ...

— მეც გამიკვირდა, — განაგრძო მამა ანტონმა, — მაგრამ ღვთის განგებას ჩვენ უგუნურნი როგორ ჩავწვდებით, მამაო!? ... თეთრი ანაფორა ეცვა და თეთრი წვერი უფარავდა მკერდს... შორიდანვე დაიძახა: „იმ ცოდვილი ქალის ცოდვის აღიარების და მონანიების მიუხედავად, სატანა მაინც არ განეშორა აქაურობას! აქ ორი ტაძარი დაანგრის! ქვაშვეთს ვერ ერევიან, რადგან მისი აშენება თვით დიდმონამე წმიდა გიორგიმ მიბრძანა. მაგრამ სასულიერო პირები ვერ უვლიან აქაურობას, ვერ აღავლენენ ჭეშმარიტ ღვთისმსახურებას და ამიტომაც არის, რომ უფალი განრისხებულია ჩვენზე!“ ... მე დაჩოქილი და თავჩალუნული ვუსმენდი წმიდა მამას და ვერ მივხვდი, როგორ მომიახლოვდა და დამადგა თავზე... ჯვარი გარდამსახა და მითხრა: „ვიცი, რაზეც ხარ მოსული, მამა ანტონ! განტყეების ვაცის ამბავი გაინტერესებს. მე მხოლოდ იმას გეტყვი, რომ მას, როგორც განტყეების ვაცს თავიანთ ცოდვებს აჰკიდებენ, როგორც საერო, ისე სა-

სულიერო ხელისუფლება. ხოლო ვინ არის განტევების ვაცი, ეს შენ ძალიან კარგად იცი და ჩემი რჩევა არ გჭირდება. შენ ის იშვიათი მღვდელი ხარ, რომლის ლოცვაც ჩვენთან ზეცაში ამოდის, ამიტომ არ გაგიჭირდება შექმნილ არეულობაში გარკვევა!“

მამა ანტონმა თხრობა დაამთავრა, თუმცა ქაშუეთის ტაძრის სურათისთვის თვალი არ მოუცილებია. მამა მიქაელიც გაჩუმებული იჯდა სავარძელში. ბოლოს, სიჩუმე ისევ მასპინძელმა დაარღვია:

— მე მაინც მგონია, მამაო, რომ განტევების ვაცი ამათ უკვე შეარჩიეს და ეს პატიაშვილია.

— რატომ ფიქრობ ასე? — ჰკითხა მამა ანტონმა ისე, რომ სურათისთვის თვალი არ მოუცილებია.

— იმიტომ, რომ პატიაშვილი გადადგა და გადამდგარი კაცისთვის, მით უმეტეს რესპუბლიკის ხელმძღვანელისთვის, ცოდვების ატვირთვა ადვილია.

— მე, ასე არ ვფიქრობ, მამაო, — გაელიმა მამა ანტონს, — პატიაშვილი რომ არ გადამდგარიყო, მაშინ მართლა გახდებოდა განტევების ვაცი, მაგრამ დაინდო უფალმა და განარიდა თანამდებობას. მას რომ გაეგრძელებინა ხელმძღვანელობა, კიდევ ბევრ შეცდომას დაუშვებდა ან დააშვებინებდნენ და ამით თავისი მტრების ნისქვილზე დაასხამდა წყალს. ახლა მიდის განტევების ვაცის ძიება, თუ უკვე არ ჰყავთ მოძებნილი და ის არაფორმალურად ანუ ეროვნულ ძალებშია.

— და ვინ არის, მამაო, ის ადამიანი? — წარმოთქვა განცვიფრებულმა მამა მიქაელმა და ამ სიტყვებს თითქოს გული ამოაყოლაო, — შენ უკვე იცი ეს?

— სამწუხაროდ, მამაო, — მიუგო მამა ანტონმა და მკერდზე დაკიდებული ჯვარი მარჯვენა ხელით შეისწორა, — მხოლოდ არ ვიცი ორიდან რომელს აირჩევენ სატანის მიმდევრები, — მერე მცირე ხნით შეჩერდა, პირჯვარი გადაინერა და განაგრძო, — ან ზვიადი, ან მერაბი.

მამა მიქაელი კვლავ განცვიფრებული შეჰყურებდა მამა ანტონს. მას ჯერ კიდევ ვერ გაეცნობიერებინა მამა ანტონის ნათქვამი, ამიტომ თავისდაუნებურად, აკანკალებული ხმით ძლივს წარმოთქვა:

— ეგ როგორ, მამაო?

— მომისმინე, მამაო, — უპასუხა მამა ანტონმა, — ბიბლია გვასწავლის: „თავზე დაასხამს ორთავე ხელს აარონი ცოცხალ ვაცს და აღიარებს მასზე ისრაელიანთა ყველა უკეთურებას, ყველა შეცოდებას და ყველა ცოდვას, ატვირთვინებს ვაცს და გაუშვებს უდაბნოში საგანგებო კაცის ხელით“. კარგად მოგეხსენება ფარისევლები გარეგნულად ყველაფერს ისე აკეთებენ, როგორც ეს წმიდა წერილში სწერია, სინამდვილეში ყველა მათი მოქმედება მზაკვრობაა. აქაც ასეა — საკუთარი ცოდვები, რომელიც კომუნისტური წყობილების დროს დააგროვეს საერო და სასულიერო ხელისუფლებებმა, უნდა ტვირთად აჰკიდონ ისეთ ადამიანს, რომელიც ორივე მათგანის მოწინააღმდეგე და მამხილებელი იყო და არის. ამას კი გააკეთებენ იმ დროს, როდესაც მას ხელისუფლებაში მოიყვანენ და თავიანთ მზაკვრულ გეგმას მისივე გარემოცვის მეშვეობით გააკეთებენ, მერე კი გაუხსნიან გზას და „ჰალსტუხიანების“ სიცილ-ხარხ-

არით, სამღვდელოების მდუმარებით და სამხედროების ტყვიის სროლით გააცილებენ და ვინც გააცილებს, ის საგანგებო კაციც განწირული ადამიანის გარემოცვიდან იქნება. ამასთან, აქ საგულისხმოა კიდევ ერთი რამ, ოცდამეოთხე მუხლში სწერია: „ცოდვის გამოსასყიდ ქონს დასწავას სამსხვერპლოზე“. აი, ეს, მე ვფიქრობ, სუფთა და წმიდა ადამიანის მოკვლას მოასწავებს ...

— შენდობას ვითხოვ, მამაო, — შეაწყვეტინა საუბარი მამა ანტონს მამა მიქაელმა, — ამდენი ხალხი დაიღუპა ცხრა აპრილს და კიდევ ერთი ადამიანის მოკვდინება?

— სამწუხაროა, — მიუგო მამა ანტონმა, — ღმერთმა ნათელი დაუმკვიდროს ყველას, ვინც ცხრა აპრილს გარდაიცვალა, მაგრამ მათი სიკვდილი უფრო შემთხვევითობასთან იყო დაკავშირებული. იქ რომელიმე მათგანის მაგივრად შეიძლება მეც ვყოფილიყავი, მაგრამ ეს შემთხვევა, რომელზეც ახლა მე ვსაუბრობ — გამიზნული იქნება. სატანას მსხვერპლი შერჩეული ჰყავს, უბრალოდ, მისი მოციქული დედამინაზე შესაფერის მომენტს ელოდება.

— რაც ახლა შენ მომიყევი მამაო, — თქვა დაფიქრებული მამა მიქაელმა, — სულით ხორცამდე შემძრა. გამოდის, რომ საქართველოს მომავალი, ბურუსით არის მოცული. რა გზას უნდა დავადგეთ, მამაო?

— ამ კითხვას რომ ვუსვამ ჩემს თავს, ცრემლით მევსება თვალები, — ძლივს ამოთქვა ეს სიტყვები მამა ანტონმა და თვალებზე ცრემლი მოადგა. დიდხანს იყო ასე გარინდული, ბოლოს მხრებში გასწორდა, წვერ-

ზე ხელი ჩამოისვა და განაგრძო, — ამას წინათ ჩემთან ტაძარში ერთი ჩვენი ყოფილი ხელისუფალი იყო ჩამოსული. ამ თემაზე ვსაუბრობდით. საინტერესო რამ მითხრა, რომელსაც თუ შევძელი სიტყვა-სიტყვით გადმოგცემ — „სამშობლო, ალბათ, ყველაზე ღირებულია, რასაც ადამიანი უფლისგან ჯილდოდ იღებს, წინაპრებისგან — მემკვიდრეობად, შთამომავლებისთვის კი — უდიდეს პასუხისმგებლობად. სამშობლო არასდროს არის „აქ და ამჟამად“, ის ყოველთვის იყო წარსულში და მან უნდა იარსებოს მომავალშიც. ყველა ისე ემსახურება, როგორც ესმის და როგორც შეუძლია. სამწუხაროც სწორედ ის არის, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემთხვევაში, ჩვენ დავკარგავთ „მსახურის“ ფუნქციას და ხელისუფლებები „გამომძალველებად“ მოგვევლინებიან. ნები-სმიერ ეპოქასა და სახელმწიფო მონყობის პირობებში, არსებობს სხვადასხვა სოციალური კლასები და ფენები, მაგრამ ილიასეული „ხიდჩატეხილობის“ პრობლემა ნამდვილად აღარ უნდა იდგეს დღევანდელ საქართველოში. როდესაც მაგალითად თანამედროვე ევროპა მოგვყავს, ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ იმავე ევროპაში, ომის დროს, ინგლისის დედოფლის სასახლიდან კვამლი არ ამოდითა, როცა მოსახლეობას შეშა არ ჰქონდა. როცა ხალხი ტირის, ხელმწიფეს სიცილის უფლება არ აქვს. მშვიერი ხალხის ხელმწიფე მაძლარი არ უნდა იყოს, მით უფრო არ უნდა ჰქონდეს მას საკუთარი მოსახლეობის გადატაკების ხარჯზე გამდიდრების უფლება. არ შეიძლება ხალხს გამუდმებით სანახაობას სთავაზობდე,

მაშინაც კი, თუ მას „პურს აძლევ“. პურისა და სანახაობის დონეზე დასული საზოგადოება არც არაფერს ქმნის და არც არაფერს აშენებს, იგი მხოლოდ ფლანგავს დროსა და ენერგიას. ფლანგავს და კარგავს, როგორც საკუთრივ ადამიანების, ასევე ქვეყნის სასიცოცხლო პოტენციალს...“ — ამ სიტყვებმა დამაფიქრა ჩვენი ქვეყნის მომავალზე, რომელიც, როგორც შენ აღნიშნე, „ბურუსით არის მოცული“.

— რატომ, მამაო? რა არის ამის მიზეზი? — იკითხა მამა მიქაელმა.

— ჩვენი სიმცირე, მამაო.

— საქართველოს მუდამ ეს პრობლემა ჰქონდა, მაგრამ აქამდე მოვედით. — არ ცხრებოდა მამა მიქაელი.

— შენ კარგად იცი, მამაო, — მიუგო მამა ანტონმა, — რომ ქართველები საზეპურო ერი ვართ ანუ კავკასიაში ერთადერთი ერი, რომელსაც გააჩნია ზეციური სამშობლო — ზეციური საქართველო. ამოგიკითხავს უფლის სიტყვები: „ჰოი, დედაო ჩემო, არა უგულვებელყო ერი იგი საზეპურო უფროს ყოველთა ნათესავთა, მეოხებითა შენითა მათთვის“. მართლმადიდებლობა იყო, არის და იქნება ერთადერთი გზა ზეციური სამშობლოსაკენ. კავკასიაში მართლმადიდებლობა და ქართველობა სინონიმებია. ამიტომ უცხოტომელების უმრავლესობამ, რომლებმაც კარგად იცოდნენ სად იყო ცხოვნების გზა, სხვადასხვა გზებითა და საშუალებებით შემოაღწიეს საქართველოში, დასახლდნენ და მოინათლნენ კიდევ. შემდეგ ქართულ გვარებზეც დაენერნენ. მიუხედავად

მათი „გაქართველებისა“, ჩვენი მეფეები სომხებსა და ებრაელებს მაინც არ ენდობოდნენ და არ მიჰყავდათ საომრად, ისინი ძირითადად ეკონომიკური საქმიანობით იყვნენ დაკავებულნი და სამეფო ხაზინის შევსებაზე მუშაობდნენ. ეს, რა თქმა უნდა, კარგი იყო ქვეყნისთვის, მაგრამ დემოგრაფიული თვალსაზრისით — არა, პირიქით — კატასტროფულიც კი. რადგან ომებში ქართველები წყდებოდნენ, ხოლო ზურგში უცხო-ტომელები მრავლდებოდნენ. ამასთან მათ უმრავლესობას ნებისმიერ დროს შეიძლებოდა „ხელი მოეწერა“ ქვეყნის ლაღატისთვის. ამჟამად, მათი შთამომავლებით არის გავსებული არა მარტო მოქმედი ხელისუფლება, არამედ არაფორმალურ დაჯგუფებებიც, აღარაფერს ვამბობ უშიშროების სტრუქტურებზე. სულ მალე დადგება დრო, რომ ისინი მოვლენ ხელისუფლების სათავეში და საქართველოს მოჯადოებულ წრეზე წაიყვანენ და იმ პატიოსანი ადამიანის თქმისა არ იყოს — „საზოგადოებას პურისა და სანახაობის დონეზე დაიყვანენ“. აი, ეს არის, მამა მიქაელ, ის ბურუსი, რომელზეც მე და შენ ვსაუბრობთ და რომელიც ნელ-ნელა ეშვება მთელ საქართველოზე.

მამებმა დიდუბის ღვთისმშობლის ხატთან პარაკლისი წაიკითხეს და სამშობლოსა და ერის გადარჩენა სთხოვეს დედა ღვთისას.

XIX

ბინაში შესვლისთანავე გურამი სამზარეულოში მოფუსფუსე ნატოს გადაეხვია, გადაკოცნა და მაშინვე ლოჯიაში გავარდა. ფანჯრის რაფაზე დადებულ ტელეფონს დასწვდა და თეკლას ტელეფონის ნომერი აკრიფა.

შვილის მოულოდნელი დაბრუნებით გაოცებული და გახარებული ნატო გურამს ფეხდაფეხ გაჰყვა და როგორც კი დააპირა დალაპარაკებოდა, ამ დროს გურამმა ტელეფონის ყურმილში „ვაჟკაცური“ სინაზით წარმოთქვა:

— თეკლა, შენ ხარ? ...

ნატოს ხმა აღარ ამოულია და ფეხაკრეფით ისევ სამზარეულოში დაბრუნდა. ხუთ წუთში ბინაში შემოსასვლელი კარი დაჯახუნდა და კიბეებზე ვიღაცამ სწრაფად ჩაირბინა. ნატო მაშინვე მიხვდა, გურამი სადაც გარბოდა, ლოჯიას ფანჯარა გამოაღო, გადაიხედა ეზოში და სწრაფი ნაბიჯით მიმავალ შვილს, რომელსაც ხელში ქალალღში შეფუთული რაღაც საგანი ეჭირა, გადასცახა:

— იქნებ დროზე მოხვიდე და დედა ნორმალურად მოიკითხო!?

— მოვალ! ... მოვალ! ... მალე მოვალ, დედა! ... მაპატიე!

გურამი და თეკლა ერთმანეთს ბოტანიკურ ბაღში შეხვდნენ. გურამი უყურებდა მისკენ მომავალ თეკლას და ისეთი გრძნობა ეუფლებოდა, რომ მის ირგვლივ ყველა სულიერი არსებები და უსულო საგნები შეყვარებულები იყვნენ. რამდენჯერ ყოფილა ბოტანიკურ ბაღში და ასეთი

ლამაზი არასდროს მოსჩვენებია, ყველა და ყველაფერი მის გარშემო ტრიალებდა, მას ეფერებოდა, ლამის ცა-მაც დაინია და მზეც დედამიწის სტუმარი გახდა. თეკლა ბრწყინავდა, მოდიოდა გურამისკენ და თან მთელი სამყაროს სიმშვენიერე მოჰქონდა. გურამმა ქალაღმში საგანგებოდ შეფუთული მინდვრის ყვავილების თაიგული ამოიღო და მასთან მოახლოებულ თეკლას შეაგება:

— ამ ყვავილებით უნდა დაგინნა შარავანდედი, ჩემო სიყვარულო, როგორ მომნატრებიხარ!

— არ დაგვინწყებია შეპირებული მინდვრის ყვავილები, ჩემო სიცოცხლე! — შესძახა თეკლამ და გურამს გადაეხვია.

ჯერ არ დაბადებულა მსოფლიოში ადამიანი, რომელიც შეძლებდა სიყვარულის დროის გაზომვას... ის უსასრულო და განუსაზღვრელია, თუნდაც მინიერი დროით სულ რამდენიმე წამს გაგრძელდეს... გურამს თეკლა მკერდში ჩაეხუტებინა, გამვლელ-გამომვლელნი ღიმილით აკვირდებოდნენ შეყვარებულ წყვილს, ხოლო თუ ვინმე ახლოს ჩაუვლიდა მათ, ცდილობდა, რომ თითქმის ფეხის წვერებზე გაევილო, რათა შეყვარებული წყვილის იდილია არ დაერღვია...

თუმცა, ასეთ დროს ხშირად გამოჩნდება ხოლმე ვიღაც, ვინც ეგრეთ წოდებულ სამართლიანობას და წესრიგს იცავს საზოგადოების თავშეყრის ადგილებში. სიყვარულის უკიდევანო გრძნობებში ჩაძირულ ახალგაზრდებს მიუახლოვდა თეთრ ტანსაცმელსა და ჩალის ქუდში გამოწყობილი მოხუცი ქალი, ხელჯოხი რამდენჯერმე დაარტყა მიწას და იყვირა:

— ცხელა! ცხელა! ... ინვის ყველაფერი! ... რა დღეში ხართ! ... არ გრცხვენიათ! ... მომინდომეს ამ შუა ზაფხულში სიყვარულობანა! ...

— როგორ გეტყობათ, ქალბატონო, რომ შინაბერად დაბერებულხართ! — გაისმა შორიახლოს მოსეირნე, ასევე თეთრ ტანსაცმელსა და თეთრ ცილინდრში გამონყობილი მოხუცი კაცის ხრინწიანი ხმა, რომელიც ასევე ყავარჯენს დაყრდნობოდა და უკმაყოფილოდ იქნევდა აქეთ-იქით თავს.

ქალი შებრუნდა მოხუცი კაცისკენ, შინაბერისეული გამომეტყველებით შეხედა და ზიზღნარევი ხმით იყვირა:

— ტფუ! ძველი მექალთანე! ქალაქისთვის შეუფერებელი! ...

მოხუცების კამათით სახტად დარჩენილმა თეკლამ და გურამმა ერთმანეთს შეხედეს, უცებ მოწყდნენ ადგილს და სიცილ-კისკისით ბალის სიღრმეში გაუჩინარდნენ. ჩანჩქერამდე ასე ირბინეს, თუმცა მალევე ვერ გაუძღეს ვნებათაღელვას, შეჩერდნენ და კვლავ ერთმანეთს გადაეხვივნენ.

— მე უშენოდ ველარ გავძლებ, გურამ... აღარ მიმატოვო... ძალიან გთხოვ... ხომ შემპირდები, რომ აღარ მიმატოვებ?

— გპირდები, ჩემო სიყვარულო... — ძლივს ამოთქვა გურამმა, — მაგრამ შენ იცი, რაც მოხდა... მორჩა... ყველაფერი დამთავრდა... ჩვენ ველარავინ დაგვაცილებს...

შეყვარებულები ჩანჩქერისკენ წავიდნენ, ერთი ხის ძირას დასხდნენ, იმდენად იყვნენ ტრფიალით გათან-

გულნი, რომ საუბარს ველარ ახერხებდნენ, არადა რამდენი რამ ჰქონდათ ერთმანეთისთვის მოსაყოლი. ბოლოს, სასიამოვნო დუმილი ისევ თეკლამ დაარღვია:

— ნიკალა პაპა როგორ გყავს?

— მშვენიერად. მოკითხვა შემოგითვალა.

— საიდან მიცნობს? — გაუკვირდა თეკლას.

— ყველაფერი მოვუყევი და რა მითხრა იცი? — მიუგო გურამმა, — მანამ არ მოვკვდები, სანამ თქვენ შვილს არ მოვესწრებიო.

თეკლამ დაიმორცხვა, ლოყებზე სილამაზის დამამშვენებელმა სინითლემ გადაურბინა და უსაყვედურა გურამს:

— შეყარე ხომ ქვეყანა!?

— ქვეყანა კი არა! — წამოიძახა გურამმა, ფეხზე წამოდგა, ხელები გაშალა და განაგრძო, — ახლა ავალ ნარიყალაზე, მთელ თბილისს გადავხედავ და ბოლო ხმაზე ვიყვირებ — თეკლა, მიყვარხარ! მი-ყვარ-ხარ! მი-ყვარ-ხარ! მი-ყვარ-ხარ! თბილისის ყველა უბანი ექოს მომცემს და ჩემზე ბედნიერი კაცი არ იქნება ამ ქვეყანაზე!

თეკლამ ახედა ხელებგაშლილ გურამს და ჰკითხა:

— ერთ დღესაც რომ გადაგიაროს ამ სიყვარულმა და მიმატოვო, მერე რა იქნება? რას იყვირებ?

— არასდროს, ჩემო სიყვარულო! ეს არასდროს მოხდება, — უპასუხა გაოცებულმა გურამმა, ისევ თეკლას გვერდით დაჯდა, ხელი გადახვია და აკანკალებული ხმით ჰკითხა, — ხომ იცი, რაც არის სიყვარული?

— სიყვარულითი? — გაიკვირვა თეკლამ, — როგორ არ ვიცი. რამდენიმე დღის წინ ევროპელი ფილოსოფოსების გამონათქვამებს ვკითხულობდი და იქ ერთი, აღარ მახსოვს გვარი, წერდა, რომ „სიყვარული არის ის გრძნობა, როდესაც შენი შეყვარებულის ინტერესებს, შენს ინტერესებზე მაღლა აყენებო“.

— რაო? — გაეცინა გურამს, — ეგ სიტყვები იმ ფილოსოფოსმა სიყვარულზე თქვა თუ პოლიტიკაზე?

— სიყვარულზე, კარგად მახსოვს. — იწყინა თეკლამ.

— ცივი ევროპის ცივმა ფილოსოფოსებმა სიყვარულის რა იციან, თეკლა. სიყვარული გულის სითბოა, რომელიც არასდროს ცივდება. — ომახიანად წარმოთქვა გურამმა და მდელიოზე გულაღმა დაწვა, შეხედა ცას და განაგრძო, — სიყვარული არის ამ ლამაზი ცის, ხეების, მიწის, შენი სახლის, შენი წიგნების, რვეულების და კიდე ვინ მოთვლის რის ერთობლიობა, რომელიც შენს გარშემო ტრიალებს. ახლა მე შენ გხედავ, როგორც სამყაროს ცენტრს, რომლის გარშემოც ყველაფერი მოძრაობს და ეს ბრუნვა შეერთებულია ჩემს გულთან.

— და გული რომ გაცივდეს იმ ცივი ევროპის ცივი ფილოსოფოსებივით? — ნიშნის მოგებით იკითხა თეკლამ.

— არ გაცივდება. — თქვა თავის თავში ღრმად დარწმუნებულმა გურამმა

— ვითომ რატომო? — არ ეშვებოდა თეკლა.

— თეკლა, — გაელიმა გურამს. წამოინია, ხელი მოხვია შეყვარებულს და მიუგო, — მთელი სამყაროს ბრუნვა თუ ჩემს გულთან არის შეერთებული, ამ გულს რა გააცივებს. მაშინ სამყარო უნდა გაჩერდეს.

თეკლამ ჩანთა გახსნა, ორი პატარა ფურცელი და სანერი კალამი ამოიღო. ერთ ფურცელზე გურამის სახელი დაწერა და ქვეშ გული მიუხატა, ხოლო მეორეზე — თავისი სახელი დაწერა და ისიც ლამაზად მოხაზული გულით შეამკო. ეს უკანასკნელი გურამს გაუწოდა და უთხრა:

— აი, ჩემი გული. ხოლო შენი გული ჩემთან იქნება. ერთმანეთის გულებს მოვეფეროთ ყოველთვის და როდესაც ერთად ვიქნებით — გავაერთიანოთ.

გურამმა გულის ჯიბეში ჩაიდო ფურცელი, თეკლა მკერდში ჩაიხუტა და უთხრა:

— გპირდები, ჩვენი გულები ერთმანეთის მიმართ სიცოცხლის ბოლომდე არ გაცივდება.

XX

ცხრა აპრილის ტრაგედიის შემდეგ დრო თითქოს გაჩერდა, უფრო მართებული იქნებოდა გვეთქვა — დაკოჭლდა. ნათქვამია: „ფარა, რომ შემობრუნდება, კოჭლი ცხვარი წინ მოექცევაო“. ასე იყო საქართველოშიც, „კოჭლი ცხვარი“ შემობრუნებულ დროებას წინ გაუძღვა და მასთან ერთად მიჰყავდა ქვეყნის ორომტრიალით გაოგნებული ადამიანები, რომლებიც ყოფითი პრობლემებით დამძიმებულნი საკუთარ ნაჭუჭში ჩაკეტილიყვნენ და ვერც აცნობიერებდნენ, რომ კოჭლ დროებას ისინი დიდი და ღრმა უფსკრულისკენ მიჰყავდა. ბევრს უჭირდა ამ გლობალური უფსკრულის აღქმა, რომელშიც ყველანი, სამშობლოსთან ერთად, უნდა გადაჩეხილიყვნენ.

ხალხის ლიდერებად გამოჩნდნენ ისეთი ეგრეთ წოდებული თეორეტიკოსები, რომელთაც ქვეყნის კი არა, ორკაციანი კოლექტივის მართვის გამოცდილებაც არ ჰქონიათ და მიტინგზე დგომისა და სხვისი კრიტიკის გარდა ცხოვრებაში არაფერი უკეთებიათ.

... დრო კი „მიიზღაზნებოდა“ უფსკრულისკენ ...

სამაგიეროდ გაორმაგებული ტემპით მუშაობდნენ უშიშროების ორგანოები. ეროვნულ მოძრაობაში „ჩანერგილი“ საკუთარი კადრებით ცდილობდნენ ჭეშმარიტი მამაულიშვილების გაუფნებელყოფას და თავიანთი „დამუშავებული“ ადამიანების სახალხო მოძრაობის ლიდერებად წარმოჩენას. ყოველივე ამის შედეგი იყო მერაბ კოსტავას მკვლელობა. ასრულდა მამა ანტონის წინასწარმეტყველება: „სატანას მსხვერპლი შერჩეული ჰყავს, უბრალოდ მისი მოციქული დედამიწაზე შესაფერის მომენტს ელოდება“. სუფთა და უმნიკვლო მამულიშვილის სიკვდილმა ეროვნულ მოძრაობაში დიდი გადაჯგუფებები გამოიწვია, რაც, რა თქმა უნდა, უშიშროების და საქართველოს მტრების „ნისქვილზე ასხამდა წყალს“. შედეგად, საქართველოში ეროვნულმა მოძრაობამ გაიმარჯვა, რომლის შემადგენლობაში უმრავლესობას კრემლის კადრები შეადგენდნენ და ეს არც იყო გასაკვირი, რადგან საბჭოთა კავშირი, როგორც თხუთმეტი რესპუბლიკისგან შემდგარი ქვეყანა ჯერ კიდევ განაგრძობდა ფუნქციონირებას.

ლექსოს სამსახური, ისე როგორც სხვა მრავალი უწყება, დაშლის პირას იყო და ამიტომ მას ან სახლში ნახა-

ვდით ან კიდევ ქუჩაში. ახალი წლის წინა დღეები იყო და ლექსო რუსთაველის პროსპექტის გავლით, სახლისკენ ფეხით მიდიოდა. უცებ, ნაცნობი ხმა შემოესმა, მიიხედა და უნივერსიტეტის „თბილისის“ კიბეებზე შოთა შენიშნა. ლექსოს გაეხარდა ყოფილი თანამშრომლის დანახვა, გადაეხვია, მოიკითხა და ჰკითხა:

— სად დაიკარგე, ძმაო? აღარ ჩანხარ, ნასული იყავი?

— არა, ძმაო, — უპასუხა შოთამ, — სად მცალვია ნას-ასვლელად, ამდენი საქმეა ქვეყანაში.

ლექსომ შეამჩნია, რომ შოთას გარეგნობასთან ერთად, ხმის ტონალობაც შეცვლილი ჰქონდა, ზუსტად ისეთი დიდკაცობისას „ხმის დაყენებას“ რომ ეძახიან. თუმცა, არ გაჰკვირვებია, რადგან შოთა დღე და ღამეს მიტინგებზე ატარებდა, ეროვნულ მოძრაობაში იყო ჩართული და მრავალი წინააღმდეგობების გადალახვაც მოუწია.

— სად მუშაობ ახლა? — ჰკითხა ისევ ლექსომ.

— თბილისის საკრებულოში! — ამაყად წარმოთქვა შოთამ, — ათას ცხრაას თვრამეტი წლის შემდეგ ისევ დაგუბრუნდით დამოუკიდებელი საქართველოს სამთავრობო სტრუქტურებს და ანი ნახე შენ ქვეყნის მშენებლობა.

— აქამდე ვანგრევდით, შოთა!? — იწყინა ლექსომ, როგორც არქიტექტორმა, — რაც ჩემი და შენი დახაზული პროექტებით თბილისში შენობები აშენდა ...

— კაი ახლა, ლექსო, — გაეღიმა გადიდკაცებულ შოთას, — ვის რაში სჭირდება კომუნისტების აშენებული შენობები, ნუ მაციინებ ახლა ...

ლექსომ გაჩუმება არჩია, რადგან კარგად იცოდა ასეთ კამათს როგორი გაგრძელებაც მოჰყვებოდა. შოთას ხელი მხარზე დაადო და უთხრა:

— გილოცავ, ძმაო, ღმერთმა ხელი მოგიმართოს. იმედია რაიმე სამსახურს მეც მომიხერხებ, თორემ ჩვენი კანტორა კი იცი, რომ იხურება.

— რაღა დროს კანტორებია, ლექსო, — მიუგო შოთამ, — ახლა ასოციაციები და ფირმები იწყებენ საქმიანობას. რაღაცას მოგიხერხებ, რაზეა საუბარი. თან ვიცი, რომ ჩვენი მომხრე ხარ და არ იქნება პრობლემა.

— კარგი, ძმაო, დაგირეკავ. — თქვა ლექსომ და წასავლელად მოემზადა.

— მოიცა, ძმაო, — წამოიძახა შოთამ და მეგობარს ხელკავი გამოსდო, — წამოდი, ახლა კაი ადგილას უნდა წაგიყვანო.

— სად? — იკითხა გაოცებულმა ლექსომ.

— გახსოვს, ჩემო ლექსო, სულ ოცნებად რომ გვქონდა გადაქცეული რესტორან „მუხრანთუბანში“ შესვლა და ქეიფი?

— როგორ არ მახსოვს, — გაეღიმა ლექსოს, — მაგ რესტორანში შესასვლელ საშვებს ქალაქის აღმასკომი იძლეოდა, ჩვენ კი იქამდე ხელი არ მიგვიწვდებოდა.

— ჰოოდა, ახლა წავიდეთ და შევუბეროთ ჩვენებურად. ჩვენებს აქვთ გაშლილი სუფრა. გაიცნობ ჭეშმარიტ მამულიშვილებს, თავისუფალი და დამოუკიდებელი საქართველოს ელიტას.

— როგორ, — გაოცება ვერ დამალა ლექსომ, — მე ხომ იქ შენს გარდა არავის ვიცნობ. უხერხულია.

— მე რომ გეუბნები, ესე იგი არ არის არაფერი საუხერხულო. ნავედით, ლექსო, აქვეა, ფეხით ხუთ წუთში იქა ვართ.

ლექსო და შოთა როდესაც რესტორანში შევიდნენ, პოლიტიკოსთა ბანკეტი ახალი დაწყებული იყო. ვინაიდან თამადა ფეხზე იდგა და სადღეგრძელოს სათქმელად ემზადებოდა, ბიჭები წყნარად დასხდნენ ადმინისტრატორის მიერ შეთავაზებულ სკამებზე და მოემზადნენ სადღეგრძელოს მოსასმენად. ლექსომ როგორც კი შეხედა თამადას, მაშინვე იცნო. ის კომუნისტური პარტიის კალინინის რაიონული კომიტეტის ერთ-ერთი განყოფილების უფროსად მუშაობდა, მხოლოდ ვერ გაიხსენა რომელ დარგს კურირებდა. მაგრამ ის კი კარგად იცოდა, რომ არაფორმალური მოძრაობის წინააღმდეგი გახლდათ, და ამასთან ერთად კარგად ჩამოყალიბებული ათეისტი და ეკლესიის მისამართით ცინიკური გამოხატომებით გამოირჩეოდა.

— გაუმარჯოს დამოუკიდებელ, თავისუფალ საქართველოს ბატონ ზვიად გამსახურდიას თამადაობით! — ხმამაღლა წარმოთქვა თამადამ

დაახლოებით ორმოცდაათმა თანამეინახემ „გაუმარჯოს!“ შეძახილით დასტური მისცა თამადას და ყველამ ფეხზე ადგომით, ზეაღმართული შეკრული მარჯვენით, ერთხმად დაჭექა სიმღერა „შავლეგო“. ლექსო უყურებდა ამ ალტკინებულ ადამიანებს, რომელთაგან ბევრს იცნობდა და ფიქრობდა: „აქ მყოფთაგან ნახევარზე მეტმა არც იცის ვისზეა ეს სიმღერა, თავის დროზე რატომ

მდეროდა ხალხი, ეროვნულმა მოძრაობამ ასე ძლიერად რატომ აიტაცა და ფაქტობრივად თავის ჰიმნად აქცია. არ იციან, იმიტომ, რომ სუფრის წევრთა უმრავლესობა მიტმასნილია ეროვნულ მოძრაობაზე. შეატყვევს რა, რომ კომუნისტებმა ფარ-ხმალი დაყარეს, უცებ მოიშორეს პარტიბილეთები ან საგულდაგულოდ გადაძალეს „რა იცი, იქნებ ჩვენები ისევ მობრუნდნენ“. ეს ერთგული ლენინელები „შავლეგოს“ სიმღერ-სიმღერით, მარჯვენა ხელაღმართულები გადაბარგდნენ ეროვნულ მოძრაობაში. არც ერთ მიტინგს არ აცდენდნენ, ტელეკამერების წინ ტრიალებდნენ, რომ ხალხის თვალში ავტორიტეტი მოეპოვებინათ. ამათგან ბევრმა ეს შეძლო და მაშინვე დაუპირისპირდნენ მართლა ეროვნულ და პატრიოტ ადამიანებს და სულ „კრემლის აგენტების“ შედახილებით გამოყარეს ხელისუფლებიდან. ამ უფიცი და თაღლითი ადამიანების მოსვლამ მთავრობაში, მაშინვე დაარტყა მახვილი რესპუბლიკის ეკონომიკას, რამაც გამოიწვია სანედლეულო ბაზრის დაკარგვა და უცხოელების მიერ საქართველოს არასანდო პარტნიორად მიჩნევა. ამან სტიქიურობისკენ უბიძგა ისედაც დაუნყობელ საქართველოს სამომხმარებლო ბაზარს და უფსკრულისკენ გააქანა. კაცი არ დარჩა ხელისუფლებაში, რომ ეკონომიკას მოჰკიდოს ხელი, ყველა პოლიტიკოსობს და ამ პოლიტიკოსობით ხრავს, რაც კიდევ დარჩა საქართველოში, რადგან საქმის კეთება არავინ იცის“.

ლექსოს ფიქრი მუსიკამ შეაწყვეტინა. საგანგებოდ მონვეულმა ორკესტრმა საქართველოში გავრცელებუ-

ლი საცეკვაო მუსიკა — „შალახო“ დაუკრა. უცებ, სკამიდან წამოხტა ერთ-ერთი სუფრის წვერი და ორკესტრის წევრებს უყვირა:

— შეწყვიტეთ მაგ მუსიკის დაკვრა! არ არის ქართული! ორკესტრმა მაშინვე შეწყვიტა დაკვრა და კაცი „აფრინა“ სუფრისკენ შეკითხვით: „რა დავუკრათ ბატონო“. პასუხი ასეთი იყო: „თბილისო“.

ლექსო მიხვდა, რომ რესტორანში სიტუაცია თანდათან გამწვავდებოდა და არჩია, რომ გასცლოდა აქაურობას. ბოდიში მოუხადა გვერდზე მსხდომ სუფრის წევრებს და ის იყო წასვლა დააპირა, რომ ერთ-ერთმა თანამეინახემ დაუძახა:

— მეგობარო, დარჩით! ჩვენ აქ თავისუფლად ვსუნთქვთ, რუსული კოლონიალიზმისგან განვთავისუფლდით და გავიხაროთ.

ლექსომ გაუღიმა უკვე ბახუსისგან საკმაოდ „პატივცემულ“ თანამეინახეს და მოკრძალებით მიუგო:

— დიდი მადლობა, ბატონო. რომ არ მეჩქარებოდეს ნამდვილად დავრჩებოდი. ასე რომ, თავისუფალ სუნთქვას ქუჩაში გავაგრძელებ.

რესტორნის გარდერობთან ლაბადის ასაღებად მისულ ლექსოს წასვამი შუახნის მამაკაცი მიუახლოვდა, ხელი ჩამოართვა და ლექსის კითხვა დაიწყო:

რა არაგველნი, რის არაგველნი,
ქართველი კაცი სტომაქზე ფიქრობს,
„გიჟები იყვნენ! ის უბედურნი!“
უმრავლესობა დღეს ასე ფიქრობს.

მაშ, რლად გვინდა წინაპართ ქება?
თუ არ ვაგრძელებთ მათ საქმეს წმიდას,
გუგულის ბარტყი მრავლდება ბევრი
და მათი იყოს ეს წმიდა მინაც!

ნასვამმა მამაკაცმა ლექსის კითხვა დაამთავრა, მარ-
ჯვენა ხელის გაშლილი მტევნის შუბლზე მიდებით ლე-
ქსოს პატივი მიაგო და რეტორნის გასასვლელისკენ
წავიდა. ლექსო დააფიქრა უცნობის სიტყვებმა და თავ-
ისთვის ჩაილაპარაკა:

— ნუთუ!?

მეორე ნაწილი

I

ლექსო და გურამი სახლში ისხდნენ და ტელევიზორს უცქერდნენ. საქართველოში დატრიალებულ მოვლენებს ცენტრალური ტელევიზია აშუქებდა. პირდაპირ ეთერში შევარდნაძის თბილისში ჩამოსვლის რეპორტაჟს გადასცემდნენ. აგერ, თვითმფრინავის ტრაპზე გამოჩნდა ბევრისთვის „ნანატრი“ ედუარდი. მას ისეთი სახე ჰქონდა, თითქოს სამშობლოს გადარჩენისთვის საჭირო რომ ყოფილიყო, ახლავე „დადებდა“ თავს ეშაფოტზე. თეთრ თმებს ქარი უწენავდა. დროგამოშვებით თმებს ხელის თითებით ისწორებდა და ახლადნაკურთხი მეფის მედიდურობით დასცქეროდა მის წინ მოგროვილ ქართველებს. ამ ბრბოში უმრავლესობა სახელმწიფო გადატრიალების მონაწილენი და მათზე მიტმასნილი ვიგინდარები იყვნენ, ხოლო მთლიანობაში წარმოადგენდნენ ერის ღალატით ფრთაშესხმულ სკამის მადიებელ ნაძირალებს, რომელთა გალიმებულ სახეებზე აშკარად ამოიკითხავდით, რომ თითოეული მათგანი შევარდნაძეში მხსნელს ხედავდა, იმ მხსნელს, რომელიც მათ პირად ბედნიერებას მოუტანდა. ტრაპიდან მინაზე ჩამოსულ ედუარდს ჰკოცნიდნენ, ვინც იქამდე ვერ აღწევდა, ყოველნაირად ცდილობდა, მის ხელს ან თუნდაც ტანსაცმელს შეხებოდა. შევარდნაძე კი თავანუელი მიაბიჯებდა წინ, მარჯვენა ხელის თითებით

ისევ თმებს იჭერდა და წააგავდა სამშობლოსათვის თავდადებულ წმიდანს, ხოლო მასზედ „მიკერებული“ ბრბო კი — ეკლესიის მრევლს, რომელიც მასში მხსნელს ხედავდა. იყო კი ის მხსნელი? თუ პირიქით — ანტიქრისტი? ან ანტიქრისტეს „მოციქული“, ამ კითხვაზე პასუხს მომავალი გასცემდა. ტელევიზიის ჟურნალისტები კი ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ მის ქება-დიდებაში. იქ შეკრებილი ხალხი ცოტა მწყობრად რომ დაგეყენებინათ და რამდენიმე დროშაც აგეფრიალებინათ, თავი ნამდვილად პირველი მაისის ან შვიდი ნოემბრის დემონსტრაციაზე გეგონებოდათ. ლექსოს ნერვებმა უმტყუნა, ადგა, მივიდა ტელევიზორთან და სხვა არსზე გადართო. იქაც იგივე გადაცემა მიდიოდა. ამან სულ გადარია ვაჩნაძე, ტელევიზორი გათიშა და იყვირა:

— ეს რომ ააშენებს საქართველოს!? ვაი, ჯერ ამის და მერე ჩვენს პატრონს! ჩამოათრიეს თეთრი მელა!

— რა იცი, მამა, — შეეპასუხა სავარძელში გაუნძრევლად მჯდარი გურამი, — იქნებ პირიქით მოხდეს და ეშველოს ქვეყანას?

— ამის ნაშველი და აშენებული მე ჯერ არ მინახავს, — უფრო გაცხარდა ლექსო, — და თუ ვინმეს უნახავს, იქნებ მაჩვენო!

— რა ვიცი, საერთაშორისო დონის პოლიტიკოსიაო, ყველა მაგას ლაპარაკობს ქალაქში — არ იხევდა უკან გურამი, — დავიჯერო ყველა ცდება? ...

— საერთაშორისო დონის პოლიტიკოსი არ ვიცი მე!
— ბობოქრობდა ისევ ლექსო, — მაგრამ საერთაშორ-

ისო დონის აფერისტი როა, ეს მთელმა საქართველომ იცის! კომუნისტების დროს მიწერების მეტი არაფერი გაუკეთებია და მაგ საქმით ნაშოვნი ფულით ჩამოიკიდა და გმირის ნოდება და გახდა პოლიტბიუროს წევრი. ეგ ხალხისთვის არაფერს გააკეთებს!

— აბა, მაშინ გამსახურდია ყოფილა ქვეყნისთვის საჭირო კაცი და რატომ გააძევეს? — იკითხა გურამმა და სავარძელში გასწორდა.

გამსახურდიას ხსენებაზე ლექსო თითქოს დამშვიდდა, ოთახში გაიარ-გამოიარა, მერე გურამს შეხედა და წყნარად მიუგო:

— ხალხში იტყვიან ხოლმე: „თავის თავის უბედური იყო“. ზვიადს სამშობლო უყვარდა, მაგრამ პოლიტიკოსი არ იყო და ამიტომ ხშირად ტყუევდებოდა, ვერ შეძლო შიდა პოლიტიკური სამზარეულოს დალაგება და აგერ შედეგიც მიიღო თვითონაც და ჩვენც. სწორედ გამსახურდიას პოლიტიკური მიამიტობით ისარგებლა ამ თეთრმა მელამ, აუმხედრა პატიაშვილს, რადგან იცოდა, რომ თვითონ ვერ მოერეოდა, მერე მოიყვანა ხელისუფლებაში, ნელ-ნელა დაასუსტა, უამრავი ცოდვა აჰკიდა, როგორც განტევეების ვაცს, ქვეყნიდან გააგდებინა და აგერ თვითონ „თეთრი რაშით“ შემოვიდა საქართველოში ...

— მე მაინც ვფიქრობ, — შეანწყვეტინა ლექსოს სიტყვა გურამმა, — რაღაც სასიკეთოს გააკეთებს საქართველოსთვის, მართლა ხომ არ გაგვწირავს?

— შვილო! — გაცხარდა ისევ ლექსო, — ეკლესიაში ტყუილად ხომ არ დადიხარ!? იქ ხომ გვასწავლეს: „ვისაც

არ უყვარს ქრისტე და არ სცნობს მას, ის ანტიქრისტიეაო“. ეს მონათლულიც კი არ არის. ამ ასაკის კაცი მონათლული რომ არ იქნება, ის ანტიქრისტიეა, აბა, ვინ არის?

— კომუნისტების დროს თანამდებობის პირი რომ მონათლულიყო, დახვრეტა არ ასცდებოდა, ეს ხომ კარგად იცი? — თავისას არ იშლიდა გურამი და გათიშული ტელევიზორის ეკრანს თვალს არ აცილებდა.

— პატარაც თანამდებობის პირი იყო? — გამომწვევად იკითხა ლექსომ, — მშობლებმაც არ მონათლინეს, იმიტომ, რომ ეშმაკად უნდა გაეზარდათ!

ეს თქვა ლექსომ, გურამისკენ წავიდა, თავზე დაადგა შვილს და უთხრა:

— ვაჟკაც! გამოიხედე აქეთ! ნუ მიშტერებიხარ მაგ გათიშულ ტელევიზორს, ეგ გინდა ჩართული იყოს და გინდა გამორთული, ეშმაკი მაინც შიგ ზის და არც არასდროს გამოვა მაგ ყუთიდან!

— კარგი რა, მამა! — თქვა შენუხებულმა გურამმა, ზანტად წამოიზღაზნა სავარძლიდან, ოროსანი მოსწავლესავით დადგა ლექსოს წინ და განაგრძო, — რა გინდა? დავაშავე რამე?

— მომისმინე, შვილო, — მიუგო გურამს უკვე დამშვიდებულმა ლექსომ, — მე შენი და შენნაირების მომავალი მალეღვებს და მანერვიულებს, თორემ მე ჩემი, ავად თუ კარგად, გავიარე. ბევრი კარგიც ვნახე და ბევრი ცუდიც. შენ მომავალ წელს ამთავრებ სკოლას და დადგები ცხოვრების გზაჯვარედინზე, სადაც უნდა აირჩიო, რომელი გზით წახვიდე წუთისოფელში. მე რომ შენხელა

ვიყავი, ასარჩევი გზა ბევრი იყო და დროც მშვიდობიანი გვექონდა. ეს სატანა, რომელიც ცოტა ხნის წინ, ქარისგან აწეწილ თემებს ხელის თითებით აკავებდა, ასარჩევს კი არა, ყველა სავალ გზას ჩაგიკეტავთ და მხოლოდ ქვეყნიდან გასასვლელ, გადასაკარგავ გზას დაგიტოვებთ, რათა საქართველო ერთხელ და სამუდამოდ დაცალოს ქართველებისგან ...

— საიდან მოიტანე ეს ამბები, მამა? შენ რა იცი რას ფიქრობს ეგ კაცი? — სცადა ლექსოსთან შეკამათება გურამმა.

— შვილო! შენ ნეიტრონის ბომბი ხომ იცი რაც არის?

— რავი, ბომბია რა ... — აჩჩეჩა მხრები გურამმა.

— მისმინე, — თქვა ლექსომ და შვილს თვალი თვალში გაუყარა, — ნეიტრონის ბომბი აფეთქების დროს სპობს მხოლოდ ცოცხალ არსებებს, დანარჩენი უვნებელი რჩება. ეს ბომბი რომ გამოიგონეს, მაშინ შევარდნაძე საქართველოში ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი იყო და ერთ-ერთ საიდუმლო შეკრებაზე ასეთი რამ უთქვამს: „ნეტავ, მთელი ქართველობა ერთ ადგილას შემაკრებინა და შუაში ნეიტრონის ბომბი ჩამომადგებინაო“. მაშინ ყველას ეს ნათქვამი ცხელ გულზე გამოგონილი ბოროტი ხუმრობა ეგონა. ახლა კი რეალობად იქცა, ხომ ხედავ, ხალხის შეგროვება აეროპორტიდან დაიწყო. თან, შეიარაღებული მხედრიონი და გვარდია გარეთ, გასასვლელში ელოდება ...

— კარგირა, მამა, რალაცეებს ნუ იგონებ! — წამოიძახა გურამმა და ბინის გასასვლელი კარისკენ წავიდა, თან

თავისთვის ბუტბუტებდა, — რას სჭირს ამ ხალხს, ყველაფერს უკუღმა ხედავენ და ლაპარაკობენ ...

მამამ თვალი გააყოლა შვილს, რომელმაც სადარბაზოს კიბეები სწრაფად ჩაირბინა და ეზოში გავიდა. ლექსო ფანჯარასთან მივიდა და ხედავდა, გურამი სწრაფი ნაბიჯით როგორ დაემშვა დაღმართზე. შვილს ჯვარი გადასახა, ღრმად ჩაისუნთქა და ჩაილაპარაკა:

— თეკლასთან წავიდა. ღმერთმა ბედნიერი ოჯახი შეაქმნვინოთ და, რა თქმა უნდა, დრო დაუდგეთ ბედნიერი და, რაც მთავარია, მშვიდობიანი. უფალი არ განირავს მათ, ამას ნამდვილად ვგრძნობ.

II

თბილისში ზაფხული დიდი სიცხეებით დაიწყო. გურამს ერთი წელიწადი დარჩენოდა სკოლის დამთავრებამდე. არც თეკლას და არც გურამის მშობლები ახალგაზრდებს შეუღლების უფლებას არ აძლევდნენ, სანამ სკოლას არ დაამთავრებდნენ. გურამი სახლში ადგილს ვერ პოულობდა. ძნელია, როდესაც შეყვარებული მეზობლად ცხოვრობს. სულ გინდა, რომ მასთან იყო ან კიდევ მისგან ძალიან შორს. ახლაც იჯიჯღინა გურამმა სახლში, თეკლა მშობლებთან ერთად სოფელში წასულიყო და თვითონაც არ უნდოდა თბილისში გაჩერება. ბოლოს, დაითანხმა ლექსო და ნატო და სოფელში გაემგზავრა ნიკალა პაპასთან. ძველი, „პაზიკის“ მარკის ავტობუსი, მოტორის „კვენესა-კვენესით“ ძლივს მილოღავდა

გზაზე. გურამი ძირითადად თვლემდა და თვალწინ სულ თეკლას სახე ედგა. დაესიზმრა, რომ თეკლა ამოვიდა ავტობუსში და მის გვერდზე დაჯდა. მაშინვე „გაალვიდა“ თავის თავი და მარჯვნივ გაიხედა. თეკლას მაგიერ მის გვერდით შუახნის ქალბატონი იჯდა და ნავთლუღის ავტოსადგურში ნაყიდ ფუნთუშას მიირთმევდა. გურამს სახეზე შერჩა სიზმარში გალიმებული სახე და გულში ღმერთს სიზმარში დაბრუნება სთხოვა. როგორც იქნა „პაზიკმა“ ბლუილ-ბლუილით ააღწია სოფლამდე. გურამს სახეზე გრილი და სასიამოვნო ნიავი მოესალბუნა და მგზავრობით მიღებული დაღლილობა მაშინვე მოუხსნა. სახლში მისულს ნიკალა პაპა ადგილზე არ დახვდა. მეზობელმა უთხრა: „ვენახში წავიდა და დაიბარა, მალე არ მოვბრუნდებიო“.

გურამი ნელ-ნელა გაუდგა ეკლესიის მიმართულე-ბით მიმავალ გზას. იმდენად ესიამოვნა სიგრილეში და სუფთა ჰაერზე სიარული, რომ სურდა ეს გზა უსასრულოდ გაგრძელებულიყო.

ეკლესიის ეზოში, დიდი ჭადრის ხის ქვეშ ხალხი შეკრებილიყო. მამა ანტონი იჯდა სახელდახელოდ გამართულ ხის გრძელ სკამზე და ქადაგებდა. გურამს დიდი ხანია არ ენახა მამა ანტონი. მოხუცი მოძღვარი მხნედ გამოიყურებოდა. თეთრი წვერ-ულვაშით შემოსილი, საუკუნე-სავით მხრებგანიერი ქრისტეს თიხის კაცი, ამაყად იჯდა სკამზე ახალგაზრდებით გარშემორტყმული და ღიმილსა და სითბოს აფრქევდა. მის მაცვალივით შავ თვალებში ბევრ ჭირ-ვარამს ამოიკითხავდით. როგორც ჩანდა,

ღმერთს იგი განსაკუთრებული სულიერი მისიით ჰყავდა დედამიწაზე გამოგზავნილი. მამა ანტონიც, მიუხედავად წელთა სიმრავლისა, ახალგაზრდული ენერგიით ასრულებდა უფლის დავალებას. გურამი მორიდებით მიუახლოვდა ხალხს, შეჩერდა და ყური მიუგდო ბრძენკაცის საუბარს. მამა ანტონი კი მისი ჩვეული რიტორიკით განაგრძობდა მრევლის დამოძღვრას:

— რას გვეუბნება პირველი მცნება: „მე ვარ უფალი ღმერთი შენი, და არა იყვნენ შენდა ღმერთნი უცხონი, ჩემსა გარეშე“. კომუნისტებისა რა უნდა გაგიკვირდეს, როცა ჯერ კიდევ შორეულ წარსულში დავიდეთ საშვილიშვილო ცოდვა. მათიანეში დაწერილია: „მე-13 საუკუნე. საქართველო სასჯელისთვის ემზადება. რა სიკეთისათვის? ეკლესია გაყალბდა, ამპარტავნებამ იმ ზომამდე ითარეშა, რომ თამარ დედოფალი სამეფოს ჰიპოსტასში მეოთხე წევრად შერაცხეს, ხოლო ძე მისი რაცხეს ქრისტეს სწორად. ეკლესია მოკვდა. სასჯელი არ აყოვნებს, მონღოლების უღელს დაიდგამს საქართველო“. მემათიანეები, ახლა ისტორიკოსებს რომ ვუწოდებთ, ოდითგანვე მომხდარის გადმოცემით კმაყოფილდებოდნენ, რომლის ანალიზს არ აკეთებდნენ. პირიქით, ბევრ რამეს აზვიადებდნენ და ხშირად ფაქტების გაყალბებასაც არ ერიდებოდნენ. რაც შეეხება მონღოლებს, მათი განდევნის შემდეგ არც თუ დიდი დრო იყო გასული, რა თქმა უნდა, ისტორიისთვის, რომ მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში საქართველო ისევ მონღოლებმა დაიპყრეს, ოღონდ ამჟამად რუსმა მონღოლებ-

მა. აბა, წარმოიდგინეთ, ორასი წელიწადი მონღოლი რუსეთში იჯდა. ტყუილად კი არ არის ნათქვამი, „რუსი კარგად რომ გახეხო, მონღოლი შეგრჩება ხელშიო“. თუ ვინმეს ჰგონია, მონღოლი კულიკოვოს ველზე რუსმა დაამარცხა, ძალიან ცდება. მონღოლი თავისმა სისხლმა და ხორცმა – რუსმა მონღოლმა დაამარცხა. ორასი წელი რვა თაობაა. ასე რომ, მონღოლი საფუძვლიანად ჩაჯდა რუსში. ასეთმა რუსმა დაიპყრო საქართველო ათას რვაას პირველ წელს, უკვე მეორედ, მაშინვე გააუქმა ქართული ეკლესიის ავტოკეფელია და დაუქვემდებარა რუსული მართლმადიდებლური ეკლესიის ნიკონურ მიმდინარეობას, რომელიც მეჩვიდმეტე საუკუნეში ჩამოყალიბდა რუსეთში და რომელზეც საკმაო გავლენას ახდენდა მსოფლიო მასონური მოძრაობა. მესამედ უკვე ბოლშევიკმა რუსმა მონღოლებმა, საქართველო დაიპყრეს ათას ცხრაას ოცდაერთ წელს და როგორც ანტიქრისტეს მიმდევრებმა, მაშინვე ბრძოლა გამოუცხადეს ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას. მათ კარგად იცოდნენ, რომ თუ ქართველ კაცში ნაშლიდნენ ღმერთისადმი სიყვარულს, მისი დამორჩილება ძალიან ადვილი იქნებოდა. მე კარგად მახსოვს, ჩვენს სოფელში ბოლშევიკებმა, რომელთაც მხარი ზოგიერთმა ადგილობრივმა მაცხოვრებელმაც დაუჭირა, გაძარცვეს ეს წმიდა ტაძარი, რომლის ეზოშიც ახლა ჩვენ ვიმყოფებით, შეურაცხვეს უფალი და ხალხს „სალოცავად“ დიდი მონგოლოიდის, ლენინის სურათი ჩამოუკიდეს. „ღმერთგამოცვლილი“ სოფლელები შეესივნენ წმიდა გიორგის ტაძარსა და ეზოს, დასწრება-

ზე იყვნენ, ვინ ვის აჯობებდა უფლის სახლის ძარცვაში. ზოგიერთს სახლში საფლავის ქვებიც კი მიჰქონდა, მშენებლობისთვის გამომადგებაო. მადა ჭამაში მოდისო და კერპთაყვანისმცემელთა ბრბომ ტაძრის ეზოს მითვისებაც დაიწყო. ეს რომ ბოლშევიკებმა დაინახეს, იფიქრეს, ხალხი დიდ ლუკმას ნაგვართმევსო და ტაძრამდე აღარ მიუშვეს ისინი. სულ მალე ტაძარში სოფლის მეურნეობის პროდუქტების სანყოფი გაიხსნა. ძირითადად აზერბაიჯანიდან გადმოტანილ თხილს ინახავდნენ. მოსახლეობამ კი მაინც მიიტაცა ეკლესიის ეზოს პატარა-პატარა ნაკვეთები. ამის გამკეთებელი ზოგი მოკვდა, ზოგმა თავი ჩამოიხრჩო და საერთოდ ტაძრის გარშემო ბევრი შვილმკვდარი ოჯახი ცხოვრობს. ასე იცის უფლის მცნებების დარღვევამ. ჩვენ უნდა გვწამდეს, გვიყვარდეს, ვსასოებდეთ და თაყვანს ვცემდეთ ჭეშმარიტ ღმერთს. დღეს, როგორც არასდროს, სწორედ ეს კანონია დარღვეული, ურწმუნოება, ღმერთის არსებობისა და სულის უკვდავებისადმი ეჭვი ბინდავს ადამიანის გულსა და გონებას. ზოგიერთნი მისდევენ მისნობას, ხშირია მწვალებლობა, მკრეხელობა მღვდლისადმი, ეკლესიის სინმინდისა და ნმიდა საიდუმლოსადმი უსულგულო დამოკიდებულება. ადამიანები ღმერთის ნაცვლად იმედს ამყარებენ მათზე, რომელნიც არიან ძლიერნი ამა სოფლისანი, ანდა საკუთარ მალალ თანამდებობასა და სიმდიდრეზე. გაძლიერდა ათასნაირი სექტები.

— მამაო, — გაისმა ხალხში ახალგაზრდა კაცის ხმა, — ქართველ კაცს საუკუნეების განმავლობაში გაუძლია ურჯულოთა შემოტევებისათვის და არ დაუთმია მართლ-

მადიდებლობა. ჩვენ ყოველთვის სულით ძლიერნი ვიყავით. ახლა რა დაგვემართა, ასე უბრძოლველად რომ გტოვებთ სათაყვანებელ რჯულს?

— დღეს, კომუნისტების მმართველობის პერიოდში, — მიუგო მამა ანტონმა, — ყველაფერი ზევიდან იგეგმება, მათ შორის ავადმყოფებიც და თქვენ წარმოიდგინეთ, მკვდრებიც კი. ამასთან ყველა გეგმას თავისი შესრულების ინსტრუქცია ახლავს, რასაც ადამიანის დამოუკიდებელი აზროვნების უნარი ნულამდე დაჰყავს. ახლა, როდესაც კომუნისტების პოზიციებს თმობენ, ასეთი დაპროგრამირებული ადამიანი უმოქმედო გახდა, მისი გონება ზევიდან დაშვებული მითითებების გარეშე დარჩა და წარმოიშვა სიცარიელე. აი, აქ კი დასწრებაზე არიან სხვადასხვა სექტები და ჯადოქრები, რათა საკუთარი მიმდინარეობის პროგრამებით შეავსონ ადამიანების დაცარიელებული გონება და თავისკენ გადაიბირონ ისინი. ახლა მიპასუხეთ თქვენ, მათ მიაღწიეს თუ არა ამას? იმ დღეს გზაზე ერთი ქალი შემხვდა. მაშინვე მივხვდი, რომ ქალაქელი იყო. ასე მომადახა: „სოფელ ელთას გზა მიმასწავლე, მოლასთან მინდა მისვლაო“. მე ვუთხარი: „ეკლესიის გზას მიგასწავლი, მოლასას კი არა-მეთქი“. რა აღარ ველაპარაკე, მაგრამ შეაყარე კედელს ცერცვი! ბოლოს გამწარებულმა იკივლა: „მე მოლას გზა მჭირდება და არა ეკლესიის, შე გამოჩერჩე-ტებულო ბებეროო“. მე კიდევ ერთხელ ვცადე მისთვის ჭეშმარიტების გზა მეჩვენებინა, მაგრამ ამაოდ. ბოლოს ვუთხარი: „მოლას სოფლის გზა ვიცი, მაგრამ არ გე-

ტყვი-მეთქი!“ აი, რატომ გვსჯის უფალი! მისი კანონების დარღვევას პირველივე მცნებიდან ვინყებთ!

— მამაო, — გაისმა ხალხში, — თქვენგან ხშირად გვსმენია ჩვენი სახელოვანი წინაპრების შესახებ, რომლებმაც მრავალჯერ იხსნეს ჩვენი ქვეყანა განსაცდელისაგან. საოცარია, ეს მებრძოლი სული მეცხრამეტე საუკუნის ქართველებში რამ ჩაკლა, რომ ასე დაბლა დაუხარეს რუსეთს თავი?

— სოლომონ ბრძენი ვინ იყო, ხომ იცით? — იკითხა მამა ანტონმა.

— რა თქმა უნდა! — იყო პასუხი.

— ჰოდა, — განაგრძო მამაომ, — ერთხელ მისმა გარემოცვამ გადაწყვიტა საკუთარი მეფე ამპარტავნებაში ჩაეგდო და ჰკითხეს: „ყველაზე ძლიერი და მდიდარი კაცი ვინ არის მსოფლიოში“. ამას კი კითხვა რად უნდოდა, როცა ყველამ იცოდა, რომ ასეთი კაცი თვით სოლომონი იყო. იფიქრეს ჩიხში შევიყვანთ და თავის თავზე ქებას ვათქმევინებთო. მან კი იცით, რა უპასუხა? — „ყველაზე ძლიერი და მდიდარი კაცი ის არის მსოფლიოში, ვისაც ეშინის უფლისაო“. აი, სწორედ უფლის შიშის გრძნობა ჩაკლეს რუსმა მონღოლებმა ქართველებში. ღმერთის ნაცვლად ფიზიკური სხეულებისადმი და არასულიერი საგნებისადმი თაყვანისცემის სურვილი გაუძლიერეს, რამაც თავის მხრივ წარმოშვა სხვა ცოდვითი მიდრეკილებებისადმი მონობა. ზოგს სიმდიდრის შეძენისაკენ გაუხსნეს გზა, რადგან შეატყვევეს, რომ მათი კერპი იყო სიმდიდრე, ზოგი პატივმოყვარეობის ავადმყ-

ოფური სენით იქნა შეპყრობილი. ზოგმა მთავარ საქმედ ხორციელი სიამოვნება გაიხადა, ზოგმა ლოთობა, აზარტული თამაშები და ბევრი რამ უზნეო მოქმედებანი. ღმერთი და მისადმი მსახურება დაავიწყდათ. ქართველი თავად-აზნაურები თავისი თავის კერპებად რომ ექციათ, ჩინ-მედლებსა და წოდებებს არ აკლებდნენ. ამის შემდეგ ბევრმა თავისი თავი ღმერთზე მალა დააყენა. მათი „ღვანლის“ დამფასებელი რუსთა მეფე და მისი ჩინოვნიკები კერპებად გაიხადა. რწმენა სათადარიგო საქმედ აქცია. როდესაც რაიმე მატერიალური დასჭირდებოდა, მხოლოდ მაშინ ახსენდებოდა უფალი და მისი ეკლესია. აი, აქ დაირღვა უფლის მეორე მცნება: „არა ჰქმნე თავისა შენისა კერპნი, არცა ყოვლადვე მსგავსნი, რაოდენი არს ცათა შინა ზე, და რაოდენი არს ქუეყანასა ზედა ქუე, და რაოდენი არს წყალთა შინა ქუეშე ქვეყანასა: არა თავყვანი სცე მათ, არცა მსახურებდე მათ“. ასეთი კერპთაყვანისცემის პირობებში, თვით ცოდნის შეძენის დაუოკებელი სურვილი, მეცნიერულ აღმოჩენათა სიმრავლე ფასს კარგავს, თუ მას რწმენა და სიყვარული არ განსაზღვრავს, რადგან ასეთი ცოდნა შეიძლება დიდი ბოროტების მომტანი გახდეს. აი, ასეთი ვერაგი მიზნები ამოძრავებდათ და დღესაც ამოძრავებთ რუს მონღოლებს ქართველებისადმი, ნაწილობრივ ამას მიაღწიეს კიდეც. ჩვენს სოფელში ერთი კაცი, რომელიც უკვე ცოცხალი აღარაა, კომუნისტებმა ეკლესიის წარმატებული ძარცვისა და დაქცევისათვის ლამის გმირად აღიარეს. მასაც თავში აუვარდა. თავი ამაღლებულ პიროვნებად წარმოიდგინა

და ამპარტავნებაში ჩავარდნილმა, სხვა გასართობი რომ ვერ ნახა, ოცდაჩვიდმეტში ხალხის დასმენა დაიწყო და ბევრი პატიოსანი ოჯახი გააუბედურა. უფალმა მაშინვე არ მოუვლინა სასჯელი. აცალა, იქნებ გონს მოეგოს და მოინანიოსო, მაგრამ უშედეგოდ. ოთხი ვაჟკაცი ჰყავდა, ოთხივე მისი დასატირებელი გახდა. მეუღლე გარდაეცვალა, ხოლო თვითონ ჯერ დაბრმავდა, მერე ინსულტი დაემართა. ღმერთს ეხვეწებოდა მომკალიო, მაგრამ ვერ კვდებოდა. ჯიუტობდა და დანაშაულის აღიარება არ უნდოდა. ბოლოს გონს მოეგო და აღიარა თავისი ცოდვები, რის შემდეგაც განუტევა სული. ასე რომ, იყავით ბრძენნი, თავმეკავებულნი, თავმდაბალნი, ღვთისმსასოებელნი და მებრძოლი სული თქვენში არასდროს ჩაკვდება. ამასთან გახსოვდეთ, რომ ღმერთის სახელი ყოველთვის დიდი კრძალვითა და შიშით უნდა წარმოთქვა, რასაც გვასწავლის მესამე მცნება: „არა მოილო სახელი უფლისა ღვთისა შენისა ამოსა ზედა“. ესაია წინასწარმეტყველი ასე აგვიწერს თავის ხილვას: „ვიხილე უფალი მჯდარი ამალღებული, ზეაღმართულ ტახტზე, და მისი კალთები ავსებდა ტაძარს. თავით სერაფიმები ედგნენ, ექვს-ექვსი ფრთა ესხა თითოეულს; ორით სახეს იფარავდნენ, ორით ფეხებს იფარავდნენ, ორით ფრენდნენ და . . . ამბობდნენ: წმიდაა! წმიდაა! წმიდაა საბაოთ უფალი! მისი დიდებით სავსეა ქვეყნიერება“. აი, როგორი მოწინებით მსახურებენ ღმერთს ზეციური ძალები. მით უმეტეს, ჩვენ მეტი რიდი და თაყვანისცემა გვმართებს. დანაშაულია, როდესაც უბრალო და უსარგებლო ლაპარაკისას ღმერთის

სახელს ახსენებენ. კიდევ უფრო დიდი და მძიმე ცოდვაა თუ ღმერთის სახელით ტყუილად იფიცებენ. ღმერთის გამობა, ღმერთის სამართლის განკითხვა, ლოცვისას უგულისყურობა, აღთქმის დარღვევა და კიდევ მრავალი სხვა ცოდვა წინააღმდეგია მესამე მცნებისა. ხოლო უფლისადმი მიძღვნილი მცნებანი, მეოთხე მცნებით სრულდება: „მოიხსენე დღე იგი შაბათი და წმიდა ჰყავ იგი, ექვს დღეს იქმოდე, და ჰქმნე მათ შინა ყოველივე საქმე შენი, ხოლო დღე იგი მეშვიდე, შაბათი, არს უფლისა ღმერთისა შენისა“.

— მამაო, — გაისმა ხალხში, — ეს მეშვიდე დღე თუ შაბათი იყო, კვირა როგორღა დასვენების დღე?

— შვილო ჩემო, — უპასუხა მამა ანტონმა, — ქრისტიანები უქმობენ შაბათსაც და კვირასაც, რადგან კვირა იესო ქრისტეს აღდგომისა და ჩვენი ხსნის დღეა. ამ მცნების დარღვევით ცოდავენ ისინი, რომლებიც ამ დღეებში არ უქმობენ, არ ზეიმობენ. დღესასწაული ყოველთვის წინა დღის საღამოდან იწყება. თუ მორწმუნე ხარ, ამ დღეს ყველა საქმე უნდა დატოვო და ეკლესიაში წახვიდე, რათა მიიღო ღმერთის კურთხევა. დღესასწაულისა და კვირის წირვაზე დასწრება ხომ ყოველად აუცილებელია. წირვისას იკითხება და იგალობება სპეციალური ლოცვები, რომელიც დიდი ძალის მიმცემია რწმენითა და სიყვარულით მოსულთათვის. სამწუხაროდ, დღეს ხშირია ოჯახები, რომელთა წევრები გამუდმებით მუშაობენ, არ იციან შაბათ-კვირა და დღესასწაული. ისინი, როგორც წესი, უბარაქონი და უმადლონი არიან, რადგანაც მათზე

არ არის ღმერთის ლოცვა-კურთხევა. ეს ყველაფერი გადაგვარდა კომუნისტების შემოსევის შემდეგ. შაბათის უქმეობა რომ გაეზარდა, შაბათობები შემოიღეს და ეს ღონისძიებები ხან შაბათს, ხან კვირას ეწყობოდა. ბევრი სხვა ანტიქრისტიანული საქმიანობაც გააჩაღეს. გადმოცემით ქრისტეს ჯვარზედ წამებას ვარაუდობენ პირველ აპრილს, ამიტომ კომუნისტებმა ასეთი ხუმრობა გაავრცელეს; „დღეს პირველი აპრილია, მოტყუება ადვილია“ ან კიდევ „სანამ პავლე მოვიდოდა, პეტრეს ტყავი გააძრეს“. ბოლოს გადანყვიტეს მთავარი მოციქულის სახელის მასხრად აგდება და მთელი საქართველო „სიმონას“ გაიძახოდა, რაც დაბალი დონის და უვიც პიროვნებას ნიშნავდა. ამას დაემატა ისიც, რომ ბევრმა კაცმა, ვისაც სიმონი ერქვა, თავისი გაუნათლებლობისა და სიბეცის გამო, სახელი გადაიკეთა. ასე რომ, სატანისტ-კომუნისტებმა ტვინი აურიეს ხალხს. მერე ეს არ აკმარეს და საათების გადანევა-გადმონევა დაიწყეს, რითაც ბევრი ადამიანი დასნეულდა. ჩვენ თუ უფლის მიერ დაწესებულ დასვენების დღეებს არ დავუბრუნდით, შეიძლება მალე გადავშენდეთ.

მამა ანტონი წამოდგა სკამიდან, გაიხედა ეკლესიისკენ, პირჯვარი გადაინერა და განაგრძო ქადაგება:

— ახლა კი განვიხილოთ ის მცნებები, რომლებიც უშუალოდ ჩვენ გვეხება. აბა, კარგად დაუგდეთ ყური, შვილებო, უფალი რას გვეუბნება მეხუთე მცნებით: „პატივი-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა, რათა კეთილ გეყოს შენ და დღეგრძელი იყო ქვეყანასა ზედა“. მე არ-

ავის ვაყენებ შეურაცხყოფას, ცნობილია ისიც, რომ ყველა თაობა ერთი და იგივე საზომით არ იზომება, მაგრამ მინდა ვთქვა, რომ ჩემი ახალგაზრდობის დროს ზნეობრივი ნორმები უფრო მეტად იყო დაცული, ვიდრე ახლა. ახალგაზრდობის გადაგვარების საქმეში ისევ რუსი მონღოლების მოდგმამ — კომუნისტებმა შეიტანეს ლომის წილი. მათ თავიანთი ყალბი იდეოლოგიით მშობლები წაართვეს შვილებს და მათ მაგივრად აიძულებდნენ, პატივი ეცათ კომუნისტური პარტიის იდეალებისა და მათი ბელადებისათვის. ახალგაზრდობა დააბრმავეს. იყო ხშირი შემთხვევები, რომ შვილები ასმენდნენ მშობლებს სხვადასხვა „დანაშაულის“ გამო. ასეთებს მიეკუთვნებოდა: სამშობლოს და სარწმუნოების სიყვარული, პატივისცემა წინაპრებისადმი, ეროვნულობისადმი და ასე შემდეგ. ამით მათ მიაღწიეს იმას, რომ მოსახლეობის უმრავლესობა სპეცსამსახურების აგენტებად აქციეს და მათი ცრუდასმენების მეშვეობით ოცდაათიან წლებში ბევრი პატიოსანი ადამიანი დაისაჯა სიკვდილით და სამუდამო კატორღით. მონღოლ-კომუნისტებმა ადამიანის გონებიდან ამოგლიჯეს მეხუთე მცნება, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში არეგულირებდა ამ საქმეს. ეს მეტად მნიშვნელოვანი მცნებაა, ხალხო! მშობლების პატივისცემაზეა დამოკიდებული შვილების კეთილდღეობა. წმიდა წერილი გვასწავლის, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს დედ-მამის დალოცვას, ოღონდ დალოცვა უნდა იყოს დამსახურებული, მშობლების დაფასებით მოპოვებული. განსაკუთრებული ყურადღება სჭირდე-

ბა ავადმყოფი, ხანდაზმულ, დაუძღვრებულ მშობლებს. არადა, ზოგიერთი თავიდან იშორებს და ელოდება მათ სიკვდილს. ზოგმა ასეთი ქმედება შემოსავლის წყაროდაც აქცია. ეს საშინელი სისასტიკეა. მშობლები სწუხან, ტირიან შვილების უდიერი საქციელის გამო, თუმცა, უმეტეს წილად თვითონ არიან დამნაშავენი, რადგან ქრისტიანული რწმენითა და სიყვარულით არ აღზარდეს ისინი. დედ-მამის უპატივცემულობის მიზეზით შვილები შემდეგ სხვადასხვა ავადმყოფობებით იტანჯებიან. მათ ოჯახში არ არის სიმშვიდე და სიყვარული. მეხუთე მცნება ასევე გულისხმობს კეთილ დამოკიდებულებას უფროსი ადამიანების, ახლობლების მიმართ; მაგრამ თუ მშობელი ან ნებისმიერი სხვა პიროვნება ჩვენგან ღმერთის საწინააღმდეგო საქმის აღსრულებას ითხოვს, არა ვართ ვალდებული დავემორჩილოთ მას. უფლის ყველა სიტყვა და შეგონება თითოეული მართლმადიდებელი ქრისტიანისთვის ცხოვრების წესად უნდა იქცეს, მაგრამ მე მაინც მინდა, რომ ეს მცნება, რომელსაც ახლა გეტყვით, გულში კარგად ამოიჭრათ და გახსოვდეთ, რომ უფლის მიერ ნაბოძები სიცოცხლის წართმევა გარდა უფლისა, არავის ძალუძს — მეექვსე მცნება: „არა კაც ჰკლა!“

ჭადრის ქვეშ შეკრებილ ხალხს შორის სამარისებურმა სიჩუმემ დაისადგურა. უცებ ჭადრის ხის ფოთლებმა შრიალი დაიწყეს. მამა ანტონმა აიხედა ზევით. დიდხანს უყურა მოშრიალე ხეს. შემდეგ ნიავი შეჩერდა, ხიდან ერთადერთი ხმელი ფოთოლი ჩამოვარდა, რომელიც ზამთარგამოვლილ ხეს შერჩენოდა და მამა ანტონის ფეხებთან დაე-

ცა. მოძღვარი დაიხარა, ხელში აიღო ხმელი ფოთოლი, დიდხანს უყურა. ცრემლით აევსო თვალები. არ უნდოდა, რომ შეემჩნია, მაგრამ თავს ვერ იკავებდა. ბოლოს დაწყნარდა. ღრმად ჩაისუნთქა. ხმელი ფოთოლი იქვე მდგარ სკამზე დადო, ხალხს თვალი შეავლო და დაიწყო:

— ეს ამბავი ორმოცდაათი წლის წინ მოხდა. როგორც გითხარით, ამ ეკლესიას კომუნისტები სანყობად იყენებდნენ. სანყობი კი რა სანყობია თუ მას ქურდმა არ მიაკითხა. ფერისცვალების ღამეს, რომელიც ღრუბლიანობის გამო ძალიან ბნელი იყო, სანყობს შუალამისას ორი ჩვენი თანასოფლელი მიადგა. ადვილად გატეხეს კარი და დაიწყო თავისი შავი საქმე. ვინაიდან ტაძარს ღობე მორღვეული ჰქონდა, მოსახლეობა მის ეზოს ერთმანეთთან მოკლე გზით მისასვლელად იყენებდა. სწორედ ამ გზაზე მიდიოდა სოფლის ერთ-ერთი წესიერი და მორწმუნე კაცი - რეზო გვარიშვილი. სტუმრად ყოფილიყო ბიძაშვილთან და უკან დასაბრუნებელ გზად ტაძრის ეზო აერჩია, სიტყვა უთქვამს ბიძაშვილთან: „ფერისცვალების ღამეს ტაძართან პირჯვარს გადავინწერ, ცოტას ვილოცებ, მაინც ღამეა ვერავინ დამინახავსო“. ტაძრის კართან მისულს, შიგნიდან ხმაური შემოესმა — „რომელი ხარო?“ — დაუძახია. ხმაური წამით შეწყვეტილა, მაგრამ ხმა არავის ამოუღია. რეზოს ასანთი აუნთია და ტაძარში შესულა. ამ დროს ვილაცას დაუძახია: „მოკალი, თორემ ჩაგვიშვებო!“ ამის თქმა იყო და ერთ-ერთ ქურდს დანა დაურტყამს მისთვის მუცელში. რეზო ფიზიკურად დიდი და ჯანიანი კაცი იყო. დაჭრილს მკვლელისთვის ხელი

ჩაუვლია და დაუღრიალია: „ვინა ხარო!“ მერე გარეთ გამოუთრევიან, აი, ამ ჭადრის ქვეშ, მაგრამ მკვლელი გასხლტომია სისხლისგან დაცლილ რეზოს, დანა მეორედ მოუქნევიან და ჭრილობა გულის არეში მიუყენებია. შემდეგ ამ არაკაცს მომაკვდავი ადამიანი ჭადრის ქვეშ, ტაძრის შესასვლელ კართან, მართლა ღვთის ანაბარა დაუგდია და თავის თანამზრახველთან ერთად გაქცეულა. უფალმა იმდენი ძალი და ღონე მისცა ისედაც ფიზიკურად ძლიერ გვარიშვილს, რომ საკუთარ სახლამდე ცოცხალს მიუღწევია და სული იქ დაუღვავია, თან უცვნიან მკვლელი და დაუსახელებია კიდევ. მეორე დღეს მე ვიყავი მისული მკვლელობის ადგილზე და ჭადრის ხიდან ჩამოვარდნილი ერთადერთი ხმელი ფოთოლი ვიპოვე, აი, ზუსტად ასეთი, როგორიც ახლა ჩამოვარდა. მკვლელი ციხიდან მალე გამოვიდა, დაქორწინდა, ბიჭიც შეეძინა და მალე ყველაფერი დაავიწყდა. მას კი დაავიწყდა, მაგრამ ღმერთს არ ავიწყდება არაფერი. მკვლელობიდან ოცდაათი წლის თავზე მკვლელის ვაჟი მანქანით მიდიოდა გზაზე. ფხიზელსა და გონიერ ახალგაზრდას უცებ საჭე აუთამაშდა ხელში და დაეჯახა ისეთივე ჭადრის ხეს, როგორთანაც მამამისმა კაცი მოკლა. დარტყმა არ იყო ძლიერი, მაგრამ ახალგაზრდა კაცი ადგილზე გარდაიცვალა. როდესაც გასინჯეს, გული ჰქონდა გახეთქილი, ხოლო ერთი ნეკნი ღვიძლში შერჭობოდა. ეს ალბათ, რეზო გვარიშვილისთვის მიყენებული იმ ორი ჭრილობის საზღაური იყო. ის წესიერი ახალგაზრდა მამის ცოდვას გადაჰყვა. საკვირველი კი ის იყო, რომ ავარიის ადგი-

ლას ჭადრის ხიდან ერთადერთი ხმელი ფოთოლი იყო ჩამოვარდნილი. ასე რომ, მკვლელობა საშინელი დანაშაულია. სხვისი სიცოცხლის ხელმყოფი სცოდავს არა მარტო ადამიანის, არამედ ღმერთის წინაშეც, რადგან ჩვენ არა გვაქვს უფლება, ღმერთის მიერ მინიჭებული სიცოცხლე მოვუსპოთ ადამიანს. მკვლელობის განსაკუთრებული სახეა აბორტი. ამ დროს თვით დედა ხდება მკვლელი საკუთარი შვილისა. სამწუხაროდ, ბევრნი ვერ გრძნობენ დანაშაულს, არადა ამისათვის მკაცრად დაისჯებიან. რა თქმა უნდა, დაისჯება ისიც, ვინც აბორტს აკეთებს. ერთი გინეკოლოგი ქალი გვყავდა სოფელში. უფალმა ჯერ მოძღვრის მეშვეობით გააფრთხილა. რომ არ შეისმინა, იმით დასაჯა, რომ შვილიშვილი დაედუბა არც თუ ისეთ მძიმე ავარიაში. ყველა გადარჩა, ის კი გარდაიცვალა. საშინელი ცოდვაა თვითმკვლელობა. იგი პროტესტია ღმერთის ნების წინააღმდეგ და სულიწმინდის გმობად ითვლება. თვითმკვლელი, თუ იგი ფსიქიკურად დაავადებული არ არის, საბოლოოდ წარიწყმედს სულს. მისთვის ლოცვაც კი არ შეიძლება. თვითმკვლელად ითვლება სიგარეტის მწვეელი ადამიანი, რომელიც ამ ეშმაკის საკმეველით ღმერთის მიერ ბოძებულ სულს ნელ-ნელა კლავს ნიკოტინით. ფიზიკურის გარდა, არის სხვა სახის მკვლელობაც: შეურაცხყოფით, ცრუმონწეობით, დასმენით, ცილისწამებით. წმიდა იოანე ღვთისმეტყველი გვასწავლის: „ყოველსა, რომელსა სძულდეს ძმაი თვისი, იგი კაცის მკვლელი არს და იცით, რა-

მეთუ ყოველსა კაცის-მკულელსა არა აქუს ცხოვრებაი საუკუნოი“.

მამა ანტონმა სტიქაროსანს უხმო და კურთხევა მისცა ტაძრიდან ნაკურთხი წყალი და უსუპი მოეტანა, ხოლო თვითონ კი განაგრძო:

— მეშვიდე მცნება — „არა იმრუშო!“ — კრძალავს არაკანონიერ, დანაშაულებრივ ურთიერთობას ქალსა და კაცს შორის. აქ შედის შემდეგი ცოდვები: სიძვა, მრუშობა, სისხლის აღრევა, გარყვნილება, ცოლ-ქმრული ცხოვრების დამახინჯებული სახეები და სხვა. ჩვენს ქვეყანაში, როდესაც ეგრეთ წოდებულმა დემოკრატიაშემოაბიჯა, რატომღაც ადამიანების უმრავლესობამ ცხოვრების ეს ფორმა სრულ თავისუფლებად აღიქვა და თავის თავს თავის შეკავების ყველა კარი გაუღო, რამაც გამოხატულება პირველ რიგში ცხოვრების ამ ბინძურ წესში ჰპოვა. სიძვის მოყვარულთა ხროვა ფულისა და სიმდიდრისკენ მიიწევდნენ და ზოგმა თურქეთში და ზოგმა კი ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში ამოყო თავი. „სიძვაი და ყოველი არანმიდებაი... ნულაცა სახლდებიან თქვენს შორის“, — გვაფრთხილებს პავლე მოციქული. ადამიანს დიდი თავშეკავება მართებს. აკი ბრძანებს უფალი: „თუ კაცი ნდომით შეხედავს ქალს, მან უკვე იმრუშა თავის გულში“. არანმიდა ფიქრები, სურვილები, უხამსი სიმღერები და ხუმრობები, ზედმეტი გართობა, უზნეო სანახაობები, ნაყროვანება, სასამელის უზომო სმა არის ცოდვა, რომელიც მეშვიდე მცნების დარღვევითა და მძიმე დანაშაულით მთავრდება. დანაშაულს კი მოს-

დევეს ღმერთის სასჯელი. მერვე მცნება — „არა იპარო!“ ძალიან დიდი ცოდვაა ქურდობა, — განაგრძობდა მამაო, — ქურდი კაცობრიობის არსებობის მანძილზე ყოველთვის მკაცრად ისჯებოდა. არავის აქვს უფლება აილოს ის, რაც მას არ ეკუთვნის. აქ შედის შემდეგი ცოდვები: ქურდობა, ანუ სხვისი ნივთის, სხვისი საკუთრების მალულად აღება; ძარცვა — სხვისი ქონების ძალით მიტაცება; მკრეხელობა — ღმერთისათვის მიძღვნილი, შეწირული ნივთებისა და საერთოდ, საეკლესიო ქონების მითვისება ან მოპარვა; მექრთამეობა, მევახშეობა, მუქთახორობა და ვინ მოთვლის კიდევ რა. კომუნისტებმა კი თავისი ბინძური მიზნების მიღწევისათვის კანონიერი ქურდის ინსტიტუტი შექმნეს და ამით ხალხის დამონების და განადგურების ახალი მეთოდები შეიმუშავეს. კანონიერი ქურდი მათი იარაღი იყო ხალხის თავისუფლების წინააღმდეგ. ისინი მთავრობასთან ერთად მართავდნენ უდიდეს გულაგებს, კოლონიებს და ციხეებს. თავიანთი ნამდვილი სახე რომ დამალონ, ზოგჯერ კანონიერი ქურდები და დამნაშავენი, თავისი საქციელის გამართლების მიზნით სახარებიდან იშველიებენ იმ ავაზაკის მაგალითს, რომელიც მაცხოვართან ერთად აწამეს და რომელიც მასთან ერთად სამოთხეში მოხვდა. ავაზაკი შეწყნარებული იქნა, რადგან სიკვდილის წინ მოასწრო მონანიება. მან მთელი არსებით იგრძნო თავისი განვლილი ცხოვრების სიმძიმე და განაჩენიც სამართლიანად გამოუტანა თავს და თავის ამხანაგს, რომელსაც მასთან ერთად აწამებდნენ. ჯვარზე გაკრული კი მიუბრუნდა

მაცხოვარს და უთხრა: „ჩვენ სამართლად ღირსი, რომელი ვქმენით, მოგვეგების“. იმდენად ძლიერი იყო მასში სინანული, რომ ცოდვით დამძიმებული მისი გული განინმინდა და იგრძნო ის, რასაც სხვები ვერ ხვდებოდნენ. იგრძნო, რომ მის გვერდით ღმერთი ენამებოდა, ამიტომაც სთხოვა: „მომიხსენე მე, უფალო, ოდეს მოხვიდე სუფევითა შენითა“ და მიუგო იესომ: „ამენ გეტყვი შენ: დღეს ჩემთანა იყო სამოთხესა“. ეს ყველაფერი დღევანდელმა ქურდებმა იციან და იმის მაგივრად, რომ არ გაიმეორონ ქრისტესდროინდელი ავაზაკის შეცდომები, პირიქით უარესს სჩადიან, იმ იმედით, რომ ბოლოს მოვინანიებთ და შეგვინდობს უფალიო. ეს კი ასე არ არის. შენ თუ წინასწარ იცი, რომ რასაც ჩაიდენ, ის ცოდვაა, მას შენდობა არა აქვს. მართალია ღმერთის მოწყალებას არა აქვს საზღვარი, მაგრამ ღმერთის ნების წინააღმდეგ გამიზნულად წასულ ადამიანს, მხოლოდ ჯოჯოხეთი თუ გამოასწორებს.

მეცხრე მცნება — „არა ცილ-სნამო მოყვასსა შენსა წამებითა ცრუითა!“

— მამაო, — გაისმა მრევლში, — თქვენ წელან გვითხარით, რომ ჩვენს სოფელში დაბეზლებითა და ცილისწამებით ბევრი პატიოსანი ადამიანი განადგურდაო. რამ უნდა აიძულოს კაცი, რომ ასეთი არაადამიანური ნაბიჯი გადადგას?

— სატანამ, შვილო, — უპასუხა მამაომ, — ღმერთის დავიწყების გამო ქართველები მკაცრად დაისაჯნენ, მათ წინაპრების ცოდვამ უწიათ. ჩვენი უბედურება ის

იყო და არის, რომ ქართველი ქართველის წინააღმდეგ იბრძოდა. ეს სამარცხვინო ომი დღესაც გრძელდება, მხოლოდ სხვადასხვა ფორმებით. ადრე, როდესაც ქართველს ქართველის დამარცხება სურდა, საშველად უცხო ტომის ხალხს უხმობდა ხოლმე. ხან თათარს, ხან სომეხს, ხან რუსს, ხან ოსს და ვინ იცის, კიდევ ვის. შემდეგ ამ თავის დამხმარე ხალხს თავისივე მამულში ასახლებდა და ასე იცავდა თავს მოყვასისაგან. ბევრმა ისინი გააქართველა კიდევ. საუკუნეების განმავლობაში უცხო თესლი გამრავლდა საქართველოში. მათ ქართველების მიმართ ზიზღი არ მოიშალეს. სწორედ ეს ფაქტორი გამოიყენეს ბოლშევიკებმა და მათთვის არასასურველი ქართველების მოცილება ისევ უცხო თესლის მეშვეობით დაიწყეს. ჩვენში ასეთი ხალხი ბევრი ცხოვრობდა და ახლაც გუგულებივით არიან ჩაბუდებულნი ქართველთა ბუდეში. მათ ფრთები ოცდაჩვიდმეტში გაშალეს და სოფლის საუკეთესო ხალხი ცილისნამებითა და დაბეზლებით ჩეკისტების ხელში ჩააგდეს. ეს უკანასკნელნი კი ჩიტებივით ხოცავდნენ მათ, ასახლებდნენ ციმბირის გულაგებში და შიშს თესავდნენ ხალხში, რათა ისინი ყურმოჭრილ მონებად გაეხადათ. ამას კიდევ მიაღწიეს, თუმცა ღმერთისგან დაუსჯელნი არ დარჩენილან. მძიმე ცოდვაა: ცრუმონწეობა, ცილისნამება, დაბეზლება, მოძმის განკითხვა. ღირსი მამა ანტონი გვასწავლის: „ურჩხულის ენა ნაკლებ საშიშია, ვიდრე ენა ცილისმნამებლისა, რადგან ასეთი კაცი ჩხუბსა და განხეთქილებას აგდებს მშვიდობით მცხოვრებ ადამიანთა შორის, სთე-

სავს ბოროტებას და ღვარძლს ახლობლებში, არღვევს ერთობას. ვინც ასეთ ადამიანს სახლის კარს გაუღებს, თვითონაც ცოდვის მორევში ჩავარდება. ასეთ კაცთან ურთიერთობა მკვლელთან ურთიერთობას ნიშნავსო“. ცილისმწამებლის ენა მსგავსია გველის შხამისა. უმჯობესიც კია გველისა და მორიელის გვერდით ცხოვრება, ვიდრე ცილისმწამებელთან ახლოს ყოფნა, რადგან იგი თავისი სენით სხვასაც აავადებს და ისინი ერთად განიკითხებიან ღმერთის სამსჯავროზე. ღმერთი მოწყალეა, მაგრამ იცოდეთ, ცილისმწამების ცოდვა ძნელად შეენდობა კაცს. ნმიდა ანტონ დიდი გვაფრთხილებს: „ნუ შეგრცხვებათ ასეთი ადამიანებისაგან განზე გადგომისა, თორემ მათი შხამით თქვენც დაავადდებითო“.

მეათე მცნება — „არა გული გითქმოდეს ცოლისათვის მოყვასისა შენისა, არა გული გითქმოდეს სახლისათვის მოყვასისა შენისა, არცა ყანისა მისისა, არცა კარაულისა მისისა, არცა ყოვლისა საცხოვრისა მისისა, არცა ყოვლისა მისთვის, რაცა იყვნეს მოყვასისა შენისა“. შური! ხომ გახსოვთ, როგორ განმარტავს მას სულხან-საბა: „შური არს მწუხარებაი სხვისა კეთილსა ზედა“. ნმიდა ბასილი დიდი გვასწავლის: „სხვა ცოდვა უფრო უხეშია და სულშიც ისე არ ღვივდება, როგორც შური. შური კი ისე სჭამს კაცის სულს, როგორც ჟანგი რკინას“. აი, ასე გამოიჭამა ეს ქვეყანა და დღეს შურისგან გამოფიტულ ადამიანებს იმის თავიც აღარა აქვთ, რომ ეკლესიაში მოვიდნენ, ცოდვები მოინანიონ და პატიება შესთხოვონ უფალს. მათ ვერ გადალახეს ის ზღვარი, რაც საუკუნო

სიცოცხლემდე მიიყვანს. იქნებ, თქვენ აუხსნათ, შვილებო, რომ ეს აუცილებელია მათი სულის გადარჩენისათვის. უფალი ჩვენი ხსნისათვის გაეკრა ჯვარზე, ჩვენ კი იმის უნარიც კი არ გავაჩნია, რომ ერთმანეთს მივუტევოთ. ასეთი, სრულყოფილებამდე ლტოლვადაკარგული ადამიანების ხელით ქვეყანა ვერასდროს აშენდებოდა, ამიტომაც ნანგრევებილა შეგვრჩა ხელში.

მამა ანტონმა სტიქაროსანს უსუპი გამოართვა, ხალხს ნაკურთხი წყალი აპკურა და ხმამაღლა წარმოთქვა: უფალი ბრძანებს — „ალიღეთ უღელი ჩემი თქუენ ზედა, რამეთუ, უღელი ჩემი ტკბილ არს, და ტვირთი ჩემი სუბუქ არს“.

როდესაც ეკლესიის ეზოში შეკრებილი ადამიანები გამოემშვიდობნენ მამაოს და სახლებისკენ მიმავალ გზას გაუდგნენ, გურამი ეახლა მამა ანტონს. მამაო გადაეხვია გურამს, გაულიმა და ჰკითხა:

— როდის მოხვედი? დიდი ხანია აქ ხარ?

— კი, მამაო. ათივე მცნებას ვუსმინე და ძალიან ბევრი რამ გავიგე.

— კარგია, შვილო, — გაეხარდა მოძღვარს, — თქვენი თაობისთვის ასეთი ქადაგებები, როგორც ადამიანისთვის ჰაერი და წყალი, ისეა აუცილებელი. რაო, გურამ? ქალაქის სიცხეს გამოექეცი?

— ქალაქის სიცხეს და სიყვარულს, მამაო. — მიუგო გურამმა. — სკოლას რომ დაამთავრებთ მერე მოგცემთ დაქორწინების უფლებასო. ასე გვითხრეს მშობლებმა...

— რას იზამ, არ უნდა დაარღვიო მეხუთე მცნება., — თქვა მამაომ და გურამს ჯვარი გადასახა, — ჯერ კიდევ

რთული გზა გაქვს გასავლელი, შვილო, ამიტომ ნუ იჩქარებ, ნამდვილი სიყვარული ასე ადვილად ხელმისაწვდომი არ არის. წამოდი, ახლა ნიკალას ჩავაკითხოთ ვენახში და სახლში წამოვიყვანოთ. მაგისტვის ამდენი მუშაობა არ შეიძლება.

III

საქართველოში შევარდნაძის ჩამოსვლამ ერთგვარად დაამშვიდა ქვეყნის აბოზოქრებული, ეგრეთ წოდებული პოლიტიკური ელიტა. თვით უბრალო ხალხიც რალაც სასწაულს ელოდა მისგან, როგორც აღიარებული მსოფლიო დონის პოლიტიკოსისაგან. მასთან ურთიერთობის დასამყარებლად მიისწრაფოდა მოსახლეობის უმრავლესობა, დაწყებული პოლიტიკოსებიდან, ქურდული სამყაროს ავტორიტეტებით დამთავრებული. საქართველოში ახალი ეპოქა იწყებოდა.

ათას ცხრაას ოთხმოცდათორმეტი წელი საქართველოში, პოლიტიკური და სოციალური თვალსაზრისით ძალიან „ცხელი“ გამოდგა. აფხაზეთში სიტუაცია კონტროლს აღარ ექვემდებარებოდა, ან თუ კონტროლდებოდა, მხოლოდ სხვისი ხელით. ეს სხვა კი ორივე მხარის, ქართველების და აფხაზების საერთო მტერი გახლდათ.

ქართველ პოლიტიკოსებს კი არ ეცალათ აფხაზეთისთვის. გაცხოველებული მზადება მიდიოდა საპარლამენტო არჩევნებისთვის და ყველა პოლიტიკური პარტია, მოძრაობა, გაერთიანება და კიდევ კაცმა არ იცის

რა და ვინ, არსებული თუ არარსებული, ერთმანეთში ვაჭრობდნენ. სახელმწიფო მეთაურთან ერთი-ერთზე შეხვედრებით, ყველა ცდილობდა ეროვნულობის იმიჯის შექმნას, რაც მათი აზრით, პარლამენტში მათთვის ადგილების რაოდენობის გაზრდის გარანტი იქნებოდა. არაფერს არ ერიდებოდნენ, განსაკუთრებით ერთმანეთის ჩაშვებას. სახელმწიფო მეთაურს კი ეს ყოველივე არ აინტერესებდა, იგი ყველას თავს უქნევდა, ხოლო გულში რა ედო, ეს ძნელი გამოსაცნობი იყო საშოვარზე გადაგებული და არა სახელმწიფოს მომავლისთვის მზრუნველი ჩვენი ვაიპოლიტიკოსებისთვის.

ეშმაკეთში კი, სადაც საქართველოს დაქცევისა და გადანაწილების გეგმა იწერებოდა, შორს გამიზნულ გეგმებზე ფიქრობდნენ. შევარდნაძეს საქართველოს „ტახტი“ იმიტომ კი არ უბოძეს, რომ მასზე, როგორც საბჭოთა კავშირის გამყიდველზე, მზე და მთვარე ამოსდიოდათ, არამედ იმიტომ, რომ მას „გამეფების“ სანაცვლოდ ხარკი უნდა გადაეხადა. ეს ხარკი კი, არც მეტი და არც ნაკლები საქართველოს საუკეთესო ტერიტორიები იყო. ეს გადანყვეტილება რომ ეშმაკეთში იქნა მიღებული, იქიდანაც დასტურდება, რომ ათას ცხრაას ოთხმოცდათორმეტი წლის თოთხმეტ აგვისტოს, ტრადიციული მარიამობის მარხვის დაწყებისას, როდესაც მართლმადიდებლურ ტაძრებში იდღესასწაულება შემოყვანება პატიოსნისა ძელისა ცხოველმყოფელისა ჯვრისა, იკურთხება მცირე აიაზმა, მორწმუნენი ეამბორებიან ტაძარში დაბრძანებულ ჯვარს და შეწვენას შეს-

თხოვენ უფალს, საქართველოს სახელმწიფო მეთაურმა ომი წამოიწყო და ჯარი შეიყვანა აფხაზეთში.

აღსრულდა ნეტარი ავგუსტინეს წინასწარმეტყველება: „მთავრობა სამართლიანობის გარეშე ავაზაკთა უბრალო ხროვაა!“

სახელმწიფო მეთაურმა თავისი მზაკვრული გეგმის შესასრულებლად სამი ძირითადი მიმართულება აირჩია. პირველი — საქართველოს ერთ-ერთი საუკეთესო მხარის ხარკის სახით გადასაცემად, აფხაზეთში ომი დაიწყო. მან კარგად იცოდა, რომ ომში საჯარისო ნაწილებთან ერთად, ქვეყნის მამულიშვილთა საუკეთესო და საღად მოაზროვნე ადამიანები წავიდოდნენ, ვისთვისაც სამშობლოს ბედი სულერთი არ იყო. ომიდან, რა თქმა უნდა, ყველა ვერ დაბრუნდებოდა და ეს მისი რეალური მოწინააღმდეგეების რიცხვს შეამცირებდა და არაფორმალურ ბანდფორმირებებს შორის შუღლს ჩამოაგდებდა. მეორე — ომთან ერთად დაიწყო საპარლამენტო საარჩევნო კამპანია და რაც საქართველოში ქართველი და არაქართველი სამშობლოს გამყიდველები და ნაძირლები იყვნენ, ყველას თბილისში მოუყარა თავი და აღმასრულებელ ხელისუფლებაში და საკანონმდებლო ორგანოში თანამდებობისთვის ბრძოლის მართონში ჩართო. მესამე — აქტიურად დაიწყო საქართველოს დაშლის პროცესი, დაძაბა სიტუაცია სამაჩაბლოსა და აჭარაში და საჭიროების შემთხვევაში მათ გაყიდვაზეც არ იტყოდა უარს. ამ ყველაფერს ხელს უწყობდა საპატრიარქოს დუმილიც, რომელიც მხოლოდ ერთ რამეზე

იყო ორიენტირებული, როგორმე გათავისუფლებულიყო საბაჟო გადასახადისგან და უკონკურენციოდ შემოეტანა საქართველოში სწრაფად სარეალიზაციო იმპორტული საქონელი. მსოფლიო ეკუმენისტურ საბჭოში გაერთიანების გამო, ეპარქიებს ტოვებდნენ ღირსეული სასულიერო პირები, რომელნიც საპატრიარქოს მიერ განდგომილებად იქნენ შერაცხულნი. მხოლოდ რამდენიმე ნამდვილია შემორჩა სისტემაში, რომლებიც ასევე მკაცრად იდევნებოდნენ.

ღვთისმშობლის წილხვედრ ქვეყანაში დაიწყო უზნეოთა და უმეცართა როკვაი საშინელი.

IV

მარიამობის წირვიდან სახლში მობრუნებულ ლექსოს სავარძელში ჩასდინებოდა. უცებ ტელეფონი აწკრიალდა. ლექსო ძლივს გამოერკვა ძილ-ბურანიდან, წამოდგა სავარძლიდან, აიღო ტელეფონის ყურმილი და ნახევრადმძინარემ ძლივს ამოთქვა:

— ბატონო!

ხაზზე მამა ანტონი იყო. ლექსო საუბრისას უცებ გამოფხიზლდა, ნელ-ნელა თვალები უფართოვდებოდა და სახეზე მთლად წამოწითლდა. ბოლოს, ძლივს წარმოთქა:

— ახლავე წამოვალთ, მამაო. გმადლობ, რომ შემატყობინე.

ლექსომ ყურმილი დადო და იქვე მდგარ სკამზე ჩამოჯდა. სამზარეულოდან გამოსული ნატო და გურამი

გამეშებულნი იდგნენ, ლექსოს შესცქეროდნენ და ხმის ამოღებას ვერ ბედავდნენ. ბოლოს, ისევ ლექსო წამოდგა და ამცნო ცოლსა და შვილს:

— ნიკალა პაპა გარდაიცვალა! წავედით!

სალამოს ვაჩნაძეები უკვე სოფელში ავიდნენ. მამა ანტონი მათ ეზოს ჭიშკართან დახვდა. გადაეხვია ლექსოს და მიუსამძიძირა ნიკალას გარდაცვალება.

— ერთი კვირის წინ დავტოვე, — თქვა აცრემლებულმა ლექსომ, — კარგად იყო, არაფერი სჭირდა და რა მოხდა, მამაო? ...

— დღეს ტაძარში იყო, წირვას დაესწრო, ეზიარა, — მიუგო მამა ანტონმა, — ტრაპეზზე დავპატიჟე, მაგრამ არ დარჩა — „რალაც ვერ ვარ კარგად, ალბათ დავიღალე, წავალ დავისვენებო“. შუადღეს მეზობელი გადასულა საქმეზე და სახლის აივანზე, ტახტზე დანოლილი უნახავს, უკვე გარდაცვლილი. მაშინვე შემატყობინეს და სანამ თქვენ ჩამოხვიდოდით ყველაფერი მოვანესრიგეთ. დედა ღვთისამ წაიყვანა თავისთან თავის მიძინების დღეს. ბედნიერი და ნაზიარები გავიდა ამ ქვეყნიდან. ახლა კი დანარჩენზე მოვილაპარაკოთ და პატივი მივაგოთ ნიკალას.

მთელმა სოფელმა დაიტირა ნიკალა ვაჩნაძე. მასზე კარგის მეტი არ უთქვამს არავის, არც მის სიცოცხლეში და არც მისი გარდაცვალების შემდეგ. მამა მიქაელიც ჩამობრძანდა და მამა ანტონთან ერთად ჩაუტარეს ნიკალას პანაშვიდი, წესი აუგეს, საფლავამდე მიაცილეს და იქაც წესისამებრ მიაგეს პატივი.

ლექსომ და ნიკალას ქალიშვილმა, ფიქრიამ თავის ოჯახის წევრებთან ერთად, ნიკალა პაპას გარდაცვალებიდან მეცხრე დღემდე დაჰყვეს სოფელში, საფლავზე გავიდნენ, მამა ანტონმა ჩაატარა პანაშვიდი, მერე დასხდნენ ოჯახის ახლობლები მამა ანტონთან ერთად და ჭიქა წაუქციეს ღირსეულ ქართველს. ტრაპეზის შემდეგ მამა ანტონმა ჯიბიდან ამოიღო ოთხად დაკეცილი ქალაღი, გაშალა და მიმართა ნიკალას ოჯახის წევრებს:

— შვილებო, ეს ნიკალას ანდერძია, რომელიც მე გადმომცა, რათა მისი გარდაცვალების შემდეგ წამეკითხა თქვენთვის. ფიქრიამ უარი თქვა მამაპაპისეულ სახლზე და კარ-მიდამოზე, რადგან მისი მეუღლის ოჯახს თავისიც ბევრი აქვს მისახედი, ერთი ქალიშვილი ჰყავთ და ისიც გათხოვდება და თავის გზას ნახავსო. ამიტომ ფიქრია სახლიდან მხოლოდ დედის ნივთებს წაიღებს და დანარჩენი უძრავ-მოძრავი ქონება, დიდი ვენახის გარდა, ჩემს შვილთაშვილს გურამს გადაეცითო. ხოლო დიდი ვენახი ჩვენს ეკლესიას შესწირა, პატარა კი გურამს დაუტოვა, ის ქალაქელია და მეტს ვერ მოუვლისო. განსაკუთრებული ყურადღება ანდერძში გამახვილებული აქვს სანადირო თოფზე, რომელიც მის ფრონტელ ძმაკაცს ტულიდან გამოუგზავნია. აი, ნახეთ როგორ წერს: „მე და გურამს ამ თოფით ხშირად გვინადირია. ძალიან მაგარი თოფია და გურამს უთხარი, ჩემი სიკვდილის შემდეგ, ეს თოფი წაიღოს ქალაქში, თორემ ბევრ აქაურსა აქ თვალი აქვს მასზე დადგმული და არ მინდა, რომ დაიკარგოს. ეგ კიდევ ბევრჯერ გამოადგება გურამს და გაუფრთხილდეს“. დანარჩენს კიდევ ბევრ რამეს

ნერს და თვითონ ნაიკითხეთ და როგორც გადანყვეტთ, ისე მოვიქცეთ.

— დიდი მადლობა, მამაო, — თქვა აცრემლებულმა ფიქრიამ, — ჩვენ რაღა უნდა ვთქვათ. ეს ყველაფერი მამამ მე თვითონ მითხრა და ჩემს ოჯახთან შეთანხმებით დანერა ანდერძი. ჩვენ ამ კარ-მიდამოს ვერ მოვუვლით, გურამი კი ახალგაზრდა კაცია, თან ლექსოს ოჯახს სოფელი არა აქვს და მათ უფრო ნაადგებათ. იმ ვენახს კიდევ ეკლესიის მრევლი უფრო მოუვლის და არ ნაახდენს. ცოლოა ეგ ვაზი, მთელი სიცოცხლე შეალია მაგის აშენებას.

— ლექსო, შენ რას იტყვი? — ჰკითხა მამა ანტონმა.

— მადლობის მეტი რა მეთქმის, მამაო, — მიუგო ლექსომ, — ჩემთვის ნიკალა პაპას სიტყვა ყოველთვის კანონი იყო, არის და იქნება.

ნიკალა პაპას ახლობლები მამა ანტონთან ერთად გარდაცვალებიდან მეორმოცე დღის აღნიშვნის ორგანიზაციულ საკითხებზე შეთანხმდნენ, საუკუნეების განმავლობაში ბოქლომდაუდებელი ჭიშკარი დაკეტეს და დაემშვიდობნენ ერთმანეთს.

თბილისში ჩამოსული გურამი მოუსვენრობამ შეიპყრო. ნიკალა პაპას გარდაცვალებამ მასზე განსაკუთრებულად იმოქმედა, ერთ ადგილას ვეღარ ჩერდებოდა. ხან თეკლასთან იყო, ხან მეგობრებთან. სახლში დაბრუნებული სოფლიდან წამოღებულ, ნიკალა პაპას ნაჩუქარ თოფს შეხედავდა და სევდა შეიპყრობდა ხოლმე. ვერ წარმოედგინა, რომ პაპა ამ ქვეყნად აღარ იყო, სოფელში ჩასულს აღარ დახვდებოდა, ერთად ვენახში სამუშაოდ

და სანადიროდ ველარ წავიდოდნენ და, რაც მთავარია, ნიკალა პაპა გურამის და თეკლას ოჯახის შექმნას ვერ მოესწრო. დიდ სიცარიელეს დაედო ბინა ახალგაზრდა კაცის გულში. სკოლაში სწავლა ახალი დაწყებული იყო და სწავლასაც ვერ უდებდა გულს, გაკვეთილებს ხშირად აცდენდა და განმარტოების სენით იყო შეპყრობილი. ერთხელ, სალამოს სახლში მარტო იყო. ნიკალა პაპას თოფი დაშალა, კარგად განმინდა, ამასობაში ბევრი რამ გაიხსენა სოფლის ცხოვრებიდან, მერე ისევ აანყო იარაღი, ჩაჯდა სავარძელში, თოფი ჩაიხუტა და ისევ ფიქრებში ჩაიძირა. გურამს ნელ-ნელა ძილიც მოერია და ჩათვლიმა. სიზმარში ნიკალა პაპა გამოეცხადა, შორიდან უღიმოდა და ხელს უქნევდა. გურამს ახლოს მისვლა უნდოდა, მაგრამ ადგილიდან ვერ იძვროდა. ბოლოს, ისევ ნიკალა პაპამ გამოიყვანა მდგომარეობიდან და დაუძახა: „მოსასვლელად ნუ გაირჯები, პაპა! აქამდე არავინ მოგიშვებს, ეს სხვა გზაა, რომელიც მე მარტომ უნდა გავიარო მეორმოცე დღემდე!“ გურამი შენუხდა და უთხრა: „უშენობა მიჭირს პაპი! ამ ქვეყანაზე ადგილს ველარ ვპოულობ, ძალიან დამაკლდი, შენი დარიგებები რომ აღარ მესმის, სულ ავირიე! შენს მაგივრად შენს ნაჩუქარ თოფს ვეფერები და ველაპარაკები. იქნებ რაიმე მირჩიო, რა გავაკეთო!“ ნიკალამ შვილთაშვილს კვლავ გაუღიმა და გამოსძახა: „ძველად, როდესაც ვაჟკაცები ასეთ მდგომარეობაში ვარდებოდნენ, გონი და მკლავი რომ არ დაჟანგებოდათ, უცხო ქვეყანაში სამუშაოდ ან საომრად მიდიოდნენ, რათა თავისი სამშობლოსთვის

რაიმე სიკეთე მოეტანათ! შენ არც ჭკუა-გონება გაკლია და მკლავიც კარგად გიჭრის. დროა, შენც მოძებნო შენი გზა. მე კი მუდამ შენთან ვიქნები, რადგან ღმერთი ჩვენ სიყვარულს არ განირავს, პირიქით, იმედი მაქვს, რომ ის მარადიული იქნება!“

— რა გჭირს, ადამიანო! — ჩაესმა გურამს ნაცნობი ხმა, — რას ჩაგიხუტებია ეს თოფი! ვინმე წაგართმევს თუ როგორ არის შენი საქმე!?

გურამმა უცებ გაახილა თვალები და მომღიმარი ლექსო დაინახა, რომელიც თავზე წამოსდგომოდა, ერთი ხელი თოფის ლულაზე ჰქონდა მოკიდებული, მეორეთი კი გურამს მხარზე ეფერებოდა.

— რა მოხდა, შვილო!? — იცინოდა ლექსო, — რა შეიარაღებული ზიხარ, აფხაზეთში ხომ არ მიდიხარ საომრად!?

აფხაზეთის გაგონებაზე გურამი გამოფხიზლდა. უცებ, სიზმარი და სიცხადე ერთმანეთში აერია და მამის სიტყვები ნიკალა პაპას დარიგების გაგრძელებად ჩათვალა — „აფხაზეთში არა? ... ჰოო, აი, თურმე რის თქმას აპირებდა პაპა... აი, თურმე რომელ გზას უნდა დავადგე, მაგრამ ეს, რომ ამათ გაიგონ, სახლიდან აღარ გამიშვებენ ...“

— საომრად არა, ისა, — მიუგო ახლადგამოღვიძებულიმა გურამმა, ნელ-ნელა ადგა სავარძლიდან და განაგრძო, — თოფი გავწმინდე, ავანყე და ჩამეძინა.

— ჰოოდა, ახლა როგორც აანყე ისე დაშალე და შეინახე თავის ადგილას! — სიმკაცრე გაურია ლექსომ საუბარში, — და ნუ ეთამაშები მაგ თოფს!

— ჰოო, კარგი. — დაეთანხმა გურამი. მის გონებაში კი მხოლოდ ერთი სიტყვა ტრიალებდა — „აფხაზეთი ... აფხაზეთი ... აფხაზეთი ...“

გურამი ორი დღე განმარტოებული და დაფიქრებული დადიოდა. თეკლასაც იშვიათად ეკონტაქტებოდა. სამშობლოს სიყვარულმა მასში ყველაფერი გადანონა ერთ მხარეს. მიხვდა, რომ ღმერთის მერე სამშობლოს სიყვარულია უპირველესი. ახლა გაახსენდა რაფიელ ერისთავის ლექსი, რომლის ზეპირად სწავლაც სკოლაში ეზარებოდა: „როგორც უფალი, სამშობლოც ერთია ქვეყანაზედა ...“. ნიკალა პაპას სიტყვებს კი, რომელიც მან სიზმარში უთხრა, ანდერძივით გულით დაატარებდა. ისიც გაარკვია, რომ ორ დღეში სანაპიროდან სამი ავტობუსი — „იკარუსი“ გადიოდა ფოთისკენ, რომელსაც მოხალისე მებრძოლები მიჰყავდა და შესაბამისი საბრძოლო მასალა და სურსათ-სანოვაგე მიჰქონდა. გურამისთვის ყველაფერი კარგად აეწყო. წინა დღეს ლექსო და ნატო სოფელში აპირებდნენ წასვლას ნიკალა პაპას საფლავის მოსანესრიგებლად და ღამეც იქ დარჩებოდნენ. გურამი არ მიჰყავდათ, რადგან სკოლაში გაკვეთილები ჰქონდა, ისედაც ბევრი გააცდინა და არ უნდოდათ, რომ ჩამორჩენილიყო სწავლაში. „ქურდს რა უნდა, ბნელი ღამეო.“ — ჩემზეა ნათქვამი, — ფიქრობდა გურამი, თან ეცოდებოდა მშობლები, მის ომში გაპარვას რომ გაიგებდნენ, რა დღეში ჩავარდებოდნენ. გურამი ხომ დედისერთა იყო. თავს იმით ინუგეშებდა, რომ სამშობლოს სიყვარული უპირატესია და ამ შემთხვევაში ის ღმერთთან და ადა-

მიანთან მართალი იქნებოდა. ალბათ, მოძღვარიც შეუნდობდა თვითნებობას. — მაგრამ თეკლა... ის ხომ ვერ გადაიტანდა ამას... ხომ გადაირევა, რომ გაიგებს... არა! სამშობლო უპირველეს ყოვლისა!...“ — საბოლოოდ გადწყვიტა გურამმა.

იმ ღამეს თითქმის არ დაუძინია, თან სახლში მართო იყო. დილით ნიკალა პაპას დაშლილი თოფი სხვა ნივთებთან ერთად ჩაალაგა ზურგჩანთაში, გადაინერა პირჯვარი, გამოიკეტა ბინის კარი და დაეშვა სანაპიროსკენ. ავტობუსებთან გამცილებელნი უფრო ბევრნი იყვნენ, ვიდრე ომში წამსვლელები. კოლონა მალევე დაიძრა, თუმცა მცირე დროით ვახუშტის ხიდთან გაჩერდა. ხიდის ბურჯში მდებარე სანყობიდან მუყაოს ყუთებში შეფუთული სურსათი გამოიტანეს, ჩატვირთეს ავტობუსებში და გაუდგნენ გზას. გზადაგზა ავტობუსებში ახალ-ახალი მოხალისე მეომრები ამოდიოდნენ, რომლებიც მტერთან ბრძოლის უნით იყვნენ ავსებულნი და ერთი სული ჰქონდათ ჩასულიყვნენ დისლოკაციის ადგილებში. რიკოთის უღელტეხილზე რომ გადავიდნენ, გურამს ჩასთვლიმა და ფოთის შესასვლელში გამოეღვიძა. მეომართა უმრავლესობა ბორანით გაგრაში აპირებდა გადასვლას, ამიტომ ავტობუსებიც იქ გაჩერდნენ. ბორანი შუალამისას უნდა გასულიყო. გურამმა გადწყვიტა დაერეკა თბილისში და თეკლასთვის აეხსნა ყველაფერი. საქალაქთაშორისო სატელეფონო განყოფილებაშიც ლოდინი მოუწია, რადგან კავშირი არ იყო თბილისთან. ბოლოს, როგორც იქნა დაუკავშირდა თეკლას. გურამის ხმის გაგონებაზე თეკლამ ლამის იკივლა:

— სად ხარ, გურამ! გირეკავდი ...

ამ სიტყვებზე გურამს წინასწარ მომზადებული, თეკლასთვის სათქმელი ტექსტი დაავიწყდა და პირდაპირ უთხრა:

— ფოთში ვარ, თეკლა.

— რა გინდა მანდ, ბიჭო!?

— ომში მივდივარ, გაგრაში.

ყურმილში სამარისებურმა სიჩუმემ დაისადგურა. გურამი ამაოდ ცდილობდა ალო, ალოს შეძახილით თეკლას ხმის გაგონებას. ბოლოს, როდესაც იმედი გადაეწურა, გაიგონა თეკლას ნამტირალევი ხმა:

— გაგიჟდი, ბიჭო! ...

— თეკლა... მე მალე ჩამოვალ... არ ინერვიულო... მე სამშობლო უნდა დავიცვა... აბა, რის კაცი ვარ!?...

— ბიჭო, თქვენებმა იციან? — არ ცხრებოდა თეკლა.

— არა. გამოვიპარე. ლექსო და ნატო ხვალ ჩამოვლენ სოფლიდან და შენ უნდა გააგებინო. მე ხვალ უკვე გაგრაში ვიქნები და თუ იქნება საშუალება, იქიდან დავურეკავ. მამა მიქაელს და მამა ანტონს გააგებინონ, ბოდიში მომხადონ და სთხოვონ, რომ ლოცვებში მომიხსენიონ, შენ კი ...

ამ დროს ყურმილში მორიგე ოპერატორის ხმა გაისმა:

— თქვენი დრო ამოიწურა, გთხოვთ დაკიდოთ ყურმილი...

V

მოსკოვში გაფორმებული ხელშეკრულების შესაბამისად, სექტემბრის დასაწყისში გაგრასთან სამხედრო მოქმედებები შეწყვეტილი იყო, ამიტომაც ბორანი, ყოველგვარი პრობლემების გარეშე მიაღდა გაგრის სანაპიროს. ნაპირზე მას უკვე ელოდებოდნენ შეიარაღებული ადამიანები. ზოგს სამხედრო ფორმა ეცვა, ზოგს სამოქალაქო, ზოგი შორტებითაც გამოსულიყო, თუმცა ცეცხლსასროლი იარაღი ყველას თან ჰქონდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ რეგიონში, მიუხედავად ცეცხლის შეწყვეტისა, სიტუაცია მაინც დაძაბული რჩებოდა.

ბორნიდან ადამიანები ჯერ ჩასულებიც არ იყვნენ, რომ იქ ავეჯის და სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო საგნების ამოტანა დაიწყეს. ორი კაცი ფესვებიანად ამოღებულ და შეფუთულ პალმის ხესაც მოათრევდა. გურამი გაკვირვებული უყურებდა ამ ყოველივეს, ვერ გაეცნობიერებინა რა ხდებოდა, როდესაც გვერდით შუახნის მამაკაცი ამოუდგა, ხელკავი გაუყარა და უთხრა:

— წამოდი, შვილო, წამოდი, აქ უკვე სახელმწიფო კანონები აღარ მოქმედებს, ეს ომის კანონია. ომს თავისი კანონები აქვს და არაფერი არ უნდა გაგიკვირდეს.

როგორც კი ნაპირზე გადავიდნენ, გურამის ახლადგაცნობილ მამაკაცს ერთმა სამხედროფორმიანმა და ავტომატგადაკიდებულმა კაცმა დაუძახა:

— ძმაო! ეგ ბავშვი შენია!?

— არა. ჩემი არ არის. ბორანით ერთად ჩამოვედით. — უპასუხა უცნობმა.

— კარგი. — თქვა სამხედროფორმიანმა, — შენ იქით გრუბაში გადადი, ეს კიდევ აქ დატოვე! — მერე გურამი შეათვალიერა და განაგრძო, — ვინ გამოგაგზავნა, ბიჭო!?

გურამი კარგად დააკვირდა სამხედროფორმიანს, რომელსაც აშკარად ეტყობოდა, რომ ნარკოტიკული ზემოქმედების ქვეშ იყო, თუმცა სამხრეებზე დაკერებული ვარსკვლავებით ჩანდა, რომ უბრალო ჯარისკაცი არ უნდა ყოფილიყო. მის უკან კიდევ რამდენიმე ჯარისკაცი იყო ჩაცმული და სიგარეტს ეწეოდნენ. გურამმა წყნარად, ადელვების გარეშე უპასუხა:

— გამოვიპარე სახლიდან. მინდა, რომ ვიომო.

— მერე, ბიჭო, საომრად „რუგზაკებით“ კი არ მიდიან, — გაეცინა სამხედროფორმიანს, — იარაღი გაქვს!?

— თოფი მაქვს! — ამაყად მიუგო გურამმა.

— აბა, გვაჩვენე!

გურამმა სწრაფად გახსნა ზურგჩანთა, ამოიღო თოფი, სწრაფად ააწყო და დაანახა სამხედროებს. ყველამ სიცილი დაიწყო. გული რომ იჯერეს, ერთმა ჩაცმულმა ჯარისკაცმა ჰკითხა:

— მაგ მწყერებზე სანადირო თოფით გინდა იბრძოლო, ძმაო!?

— სადაური კაცი ხარ? — ჰკითხა სამხედროფორმიანმა.

— სოლოლაკელი.

სოლოლაკის გაგონებაზე ყველანი შეიშმუშნენ:

— ვა! თბილისელი ხარ, ტო!?! სოლოლაკში ლევუშას იცნობ? — იკითხა ისევ ჩაცმულმა.

— ლევუშასაც ვიცნობ და პავლუშასაც! შენ რომელი უბნელი ხარ!?! — ჰკითხა გურამმა.

— ვა! უჟე თავდასხმაზეც გადმოვიდა, — გაეცინა ჩა-
ცუცქულს, სიგარეტი მოქაჩა და ვითომ სერიოზულად
დაასკვნა, — გამოდგება ხო იცი!

— ჰო! კარგი, კარგი! — წამოიძახა სამხედროფორმ-
იანმა, — მე ამ ოცეულის მეთაური ვარ! ოთარი მქვია,
ზედმეტსახელად „ჩორტიკას“ მეძახიან. წამოდი ჩვენთან!

ბიჭებმა ხელი ჩამოართვეს გურამს და იქვე მდებარე
დასახლებული პუნქტისკენ გასწიეს. ერთ-ერთ შენობა-
ში შევიდნენ, რომელიც, როგორც ჩანდა, ადრე სახელმ-
წიფო დაწესებულება იყო. გურამი სხვებთან ერთად დიდ
ოთახში დააბინავეს. „ჩორტიკამ“ გასვლისას ყველას
გასაგონად თქვა:

— ახლა მართალია საბრძოლო ოპერაციები შეწყვე-
ტილია, მაგრამ ჩვენ მაინც ვპატრულირებთ გაგრასა
და მის შემოგარენში, ამიტომ ნებისმიერ დროს შეიძლება
მიიღოთ ბრძანება. ასე რომ, იცოდეთ!

გურამს ავტომატიც მისცეს, სროლაშიც ავარჯიშეს,
სამხედრო წესებიც ასწავლეს მეტ-ნაკლებად და სხვა ბი-
ჭებთან ერთად დაზვერვით ოპერაციებზეც გააგზავნეს.
ვარწაძემ ყველაფერს კარგად გაართვა თავი. ქალაქში
პატრულირების დროს გურამმა რამდენჯერმე ჩაუარა
საქალაქთაშორისო სატელეფონო განყოფილებას, მა-
გრამ ვერ ბედავდა თეკლასთან დარეკვას, წინასწარ
იცოდა, რა სიტყვების „ქარიშხალიც“ წამოვიდოდა, რო-
გორც თეკლასგან, ასევე მშობლებისგან. არადა, კავშირი
აუცილებელი იყო, რა იცი, როგორ ელოდებოდნენ მის
ზარს. ბოლოს, გაბედა და დარეკა. თეკლამ გურამის ხმის

გაგონებაზე ისევ ტირილი დაიწყო და რომ დაწყნარდა, მხოლოდ ორი სიტყვის წარმოთქმა მოახერხა:

— როდის ჩამოხვალ?

— მე ჯერ ვერ ჩამოვალ, თეკლა, — უპასუხა გურამმა, — გავრეკავთ მტერს და მერე. შენ ეგ მითხარი, ჩემებმა რაო?

— მამაშენი ცემით გემუქრება. ასე მითხრა: „როდესაც დაგირეკავს უთხარი, დროზე ჩამოვიდეს თბილისში, რა დროს მაგის ომიას!“ — მიუგო თეკლამ და ისევ აქვითინდა. მერე დაწყნარდა და განაგრძო, — „სახლის ტელეფონის ნომერი დაავიწყდა, რატომ არ რეკავსო? ...“

უცებ კავშირი განწყდა. გურამი კაბინიდან გამოვარდა და ოპერატორს შეხედა. სანამ რაიმეს ეტყოდა, მორიგე ოპერატორმა მხრები აიჩეჩა, თავი გაიქნია და ამით ანიშნა — „კავშირის განწყვეტა ჩვენი ბრალი არ არისო“.

გურამი გაბრაზებული დაიძრა შენობის გასასვლელისკენ და უცებ მოპირდაპირე მხრიდან მომავალ მამაკაცს შეეჯახა. შეხედა და მაშინვე იცნო. ეს ის კაცი იყო, ბორანზე რომ შეხვდა. გურამს სიბრაზემ უცებ გადაუარა, გაუღიმა მასზე ასაკით გაცილებით უფროს ნაცნობს და მორიდებით უთხრა:

— მაპატიე, ძია...

გურამმა კარგად რომ შეათვალიერა სამხედრო ფორმაში გამონყობილი, კაპიტნის სამხრეებიანი „ძია“, უცებ გასწორდა და სამხედრო წესისამებრ მოახსენა:

— ბოდიშს ვიხდი, ბატონო კაპიტანო!

— კარგი, კარგი, თავისუფლად, — გაელიმა უცნობს,
— როგორ ხარ, ყმანვილო? სახლი ხომ არ მოგენატრა?
ალბათ დარეკე მშობლებთან?

— არა. მერიდება დარეკვა, ბატონო კაპიტანო. მე ხომ
გამოვიპარე.

— ასე არ შეიძლება, არ შეიძლება, შვილო, — უთხრა კა-
პიტანმა, ცოტა შეყოვნდა და განაგრძო, — შენი სახელი?

— გურამი.

— მე ნიკოლოზი მქვია. ისე ნიკოს მეძახიან. შინაურუ-
ლად შენც ასე მომმართე, — გაულიმა კაპიტანმა გურამს,
მერე ხელკავი გამოსდო, შენობაში შეატრიალა და უთხ-
რა, — ასე არ შეიძლება, გურამ, მშობლები ინერვიულე-
ბენ. გეძებენ ალბათ.

— არა, ნიკო ძია, — მიუგო გურამმა, — არც ასეთი
უპასუხისმგებლო ვარ, ჯერ კიდევ ფოთიდან ჩემს შეყ-
ვარებულს დავურეკე და მან გააგებინა. მე თვითონ ვერ
ვურეკავ — მერიდება.

— წამოდი, მე დაველაპარაკები. — შესთავაზა ნიკომ.

— კავშირი განყდა.

— აუჰ! ეგ რა მითხარი. მეც დარეკვას ვაპირებდი, —
თქვა ნიკომ და მცირე დროით ჩაფიქრდა, მერე ხელი ჩაი-
ქნია და განაგრძო, — სხვა? ბიჭები როგორ გექცევიან?

— რა ვიცი... კარგად. რაღაცეებს მასწავლიან.

— კარგი, აბა, — გაულიმა ნიკომ გურამს, ხელი ჩამო-
ართვა და უთხრა, — მე ყოფილ ავღანელების დაჯგუფე-
ბაში ვარ და თუ რაიმე დაგჭირდება მომაკითხე, არ მო-
გერიდოს.

— არის! ბატონო კაპიტანო! — წესისამებრ მოახსენა გურამმა და ზღვისკენ მიმავალ ქუჩას გაუყვა.

შავი ზღვა, წელიწადის ამ დროს, როგორც ყოველთვის წყნარი და ენით აუწერელი სილამაზის იყო. ლაჟვარდოვან ცასთან ისეთ ჰარმონიას ქმნიდა, რომ ადამიანს სურვილი გაგიჩნდებოდა ცასა და ზღვას შორის გენავარდა და მოფერებოდი ოქროსფერ მზეს. ალბათ, ამიტომაც უყვარდათ ასაკოვან ადამიანებს სექტემბერში ზღვაზე დასვენება, რომელსაც ხავერდოვან სეზონს ეძახდნენ. მაგრამ საკმარისი იყო ზურგით დამდგარიყავი ზღვისკენ, რომ ეს სილამაზე და რომანტიულობა თვალს და ხელს შუა გაგიქრებოდა. ერთ დროს სიქათქათით განთქმულ გაგრას შავი ფერი გადაკვროდა, დაცარიელებულიყო და თითქოს ამოუცნობ ბურუსში იყო გახვეული.

გურამმა მამისგან იცოდა და მამა მიქაელმაც საფუძვლიანად აუხსნა, რომ ასეთი ბურუსი კარგს არაფერს უქადდა ქვეყანას და ხალხს. ასეთი დაბინძურებული სინყნარე, რომელიც გაგრაში და მის შემოგარენში ჩამომდგარიყო, ცხრა აპრილის უფრო მასშტაბურ გამეორებას მოასწავებდა. ეს ვითარება კი არც ზედა და არც ქვედა „ემელონებში“ არავის ადარდებდა. ამ ყველაფრის უკან ვილაც უხილავ ძალთა ინტერესები იდგა.

გურამი დიდხანს უყურებდა ზღვას და ხმელეთს, თან ხელში სანაპიროზე მოგროვილ ნიჟარებს ათამაშებდა. ბოლოს, ეს უკანასკნელი ზღვისკენ მოისროლა და ხმამაღლა წარმოთქვა:

— ზღვისკენ გაიხედავ სამოთხეს დაინახავ, ხმელეთისკენ გაიხედავ — ჯოჯოხეთს. ზღვაზე სიარული

და ზეცაში ფრენა ჩვენ არ ვიცით, ამიტომ ისევ ჯოჯოხეთში მოგვინევს წასვლა.

საცხოვრებელ კორპუსში მისულ გურამს, შესასვლელში „ჩორტიკას“ ეგრეთ წოდებული „მარჯვენა ხელი“ დახვდა და უთხრა:

— უფროსმა დაგიბარა: „როგორც დაღამდება, ეზოში ჩამოვიდეს, ოპერაციაზე გავდივართო!“

დაღამებას აღარაფერი აკლდა. გურამი ავიდა ოთახში, საბრძოლო აღჭურვილობა მოირგო და ისევ ეზოში დაბრუნდა. დიდხანს ლოდინი არ დასჭირვებია, „ჩორტიკა“ მწვანე „ჟიგულით“ გამოჩნდა თავის ორ განუყრელ „ჩაცუცქულთან“ ერთად. გურამს გაუკვირდა, მანქანით რანაირ ოპერაციაზე უნდა წასულიყვნენ, თან „ჟიგულს“ ნომრები არ ჰქონდა. მალე გაგრა უკან მოიტოვეს და აღმართს შეუდგნენ. დიდხანს არ უვლიათ. „ჩორტიკამ“ სადღაც ნაძვნარში გააჩერა მანქანა, ფარები ჩააქრო და ანიშნა ბიჭებს — „წავედითო!“ ირგვლივ სიბნელე იყო, არაფერი ჩანდა. რამდენიმე ასეული მეტრის შემდეგ, ორსართულიანი სახლის სილუეტი გამოჩნდა, ერთ ფანჯარაში სინათლე ბჟუტავდა, როგორც ჩანს სანთელი ჰქონდათ დანთებული, რადგან ელექტროენერგია ხშირად ითიშებოდა ხოლმე. აფხაზური სოფლებისთვის დამახასიათებელი დასახლება იყო. სახლები ერთმანეთისგან დიდი მანძილით იყო დაცილებული და ამიტომ ფანჯარაში დანთებული სანთელი ზღვის სანაპიროს შუქურასავით ანათებდა. „ჩორტიკამ“ სახლში შესასვლელ კარს ნიხლი ჰკრა, ავტომატი ააკაკანა, შევარდა იმ ოთახში, საიდანაც სანთლის შუქი გამოდიოდა და იყვირა:

— ყველანი დანექით! თქვენი ხმა არ გავიგო!

ორი ჯარისკაცი ანთებული ფარნებით მეორე სართულზე ავიდნენ, მომხდარისგან ერთ ადგილას გაშეშებულ გურამს კი „ჩორტიკამ“ უყვირა:

— შენ აქ მოდი!

გურამი შევიდა ოთახში და თვალებს არ დაუჯერა. შიშისგან დამფრთხალი ოჯახის წევრები — ახალგაზრდა ქალი ორი მცირეწლოვანი ბავშვით მოხუც კაცთან და ქალთან ერთად ოთახის კუთხეში იყვნენ მიყუჟულნი და შიშისგან კანკალებდნენ. ბავშვებმა ტირილი დაიწყეს. ახალგაზრდა ქალს, რომელიც სავარაუდოდ მათი დედა უნდა ყოფილიყო, აღარ იცოდა რა მოემოქმედა.

„ესენი არიან მტრები!“ — გაუელვა გურამს გონებაში. ვაჩნაძეს ჯერ კიდევ კარგად არ ჰქონდა გაცნობიერებული, რა ხდებოდა მის თავს, რომ „ჩორტიკამ“ იყვირა:

— აბა, დროზე! ვიცი, რაც გაქვთ! მოგვეცით და გავალთ! სამაგიეროდ ყველას ცოცხალს დაგტოვებთ!

ერთადერთს, ვისაც ჯერ კიდევ სიმშვიდე შეენარჩუნებინა, მოხუცი კაცი იყო. მან აულელვებლად მიმართა „ჩორტიკას“:

— ყველაფერს მოგცემთ, რაც გაგვაჩნია, ოღონდ ბავშვებს და ქალებს არაფერი დაუშავოთ.

ამ დროს ის ორი ჯარისკაციც დაბრუნდა და ოთახში შემოსვლისთანავე მოახსენეს „უფროსს“:

— ზევით სიფთაა! არავინაა!

— მერე, აქამდე სადა ხართ! — იყვირა ისევ „ჩორტიკამ“.

— რალაცეები ვნახეთ, მერე ბამბანერკა ვიპოვეთ და ...

— როდის უნდა ისწავლოთ ჭკუა, თქვე სირებო! ზამ-
ბანერკისთვის მოხვედით აქ? თუ მოცლილები ხართ!?

— ბატონო ჩემო, — მიმართა მოხუცმა „ჩორტიკას“,
— რაც გაგვანია ჩვენ, ფული და ძვირფასეულობა აქ ამ
ორ ოთხში გვაქვს. ასე რომ, ყველაფერს მოგართმევთ და
თქვენ თუ საჭიროდ ჩათვლით, გაჩხრიკეთ სახლი.

— რომ გავჩხრიკო და ვიპოვო, მერე რას იზამ! — იყ-
ვირა „ჩორტიკამ“.

— ჩემი სიცოცხლით ვაგებ პასუხს! — მორიდებით
თქვა მოხუცმა და თავი დახარა.

— კარგი! ეგრე იყოს! — ნიშნის მოგებით წამოიყვირა
„ჩორტიკამ“ და ბიჭებს გასძახა, — აბა, დაშმონეთ!

ბავშვები როგორც იყო დაანყნარა დედამ, მაგრამ
მათ თვალეში ისეთ შიშს დაესადგურებინა, რომ გურ-
ამს გული შეუწუხდა, მაგრამ არ შეუმჩნევია, ცდილობდა
მოეკრიბა ძაღლონე და გაეაზრებინა ყველაფერი.

ამასობაში მოხუცმა, რა თქმა უნდა, „ჩორტიკას“
თანდასწრებით, კარადიდან ძველებური ზარდახშა გად-
მოიღო და როგორც კი გახსნა დააპირა, „ჩორტიკამ“
ხელიდან გამოგლიჯა, ავტომატის ლულით კედლისკენ
უბიძგა და გურამს გასძახა:

— მიაყენე ესენი კუთხეში და თუ რომელიმე გაინძრე-
ვა, ესროლე! შენ ჯერ ხომ არავინ მოგიკლავს და ეგ იქნე-
ბა შენი პირველი ნათლობა!

გურამი უკვე ცივი გონებით აზროვნებდა. „არა კაც
კლა!“ — გაახსენდა მამა ანტონის სიტყვები, რომელსაც
ის ეკლესიის ეზოში ქადაგებდა. — „რა ვქნა, მამაო? კაცს

მე ნამდვილად ვერ მოვკლავ, ხოლო არაკაცს ნამდვილად არ დავინდობ!“ მერე ავტომატის ჩამკეტი გახსნა, ტყვია ლულაში გადაჭედა და იარაღი კუთხეში მიმწყვდეული ოჯახის მიმართულებით მიმართა. მოხუცი ოჯახის წევრებს გადაეფარა და ასე გაშეშდა. ამასობაში „ჩაცუცქულებიც“ შემოვიდნენ ოთახში და მოახსენეს „ჩორტიკას“, რომელსაც გახსნილი ზარდახშა სანთელთან მიეტანა და ათვალეირებდა:

— სულ გადავქექეთ, ძმაო და ვერაფერი ვნახეთ, მხოლოდ კიდევ ერთი ბამბანერკა ვიპოვეთ.

— ჰო, კარგი! — იყვირა „ჩორტიკამ“, — გასკდა თქვენი მუცელი! რამ შეგაყვარათ ეგ შოკოლადი! მიდი, იკიშკავეთ, თქვენი!... მერე გაეცინა. უცებ, სერიოზული გამომეტყველება მიიღო და განაგრძო, — ნამალზე კარგად მიდის, არა?

— ასწორებს, ძმაო! კარგად მიდის!

ბიჭებმა ავტომატები კედელზე მიაყუდეს და ბამბანერკების გახსნა დაიწყეს, ხოლო „ჩორტიკამ“ ოქროულის დათვალეირება განაგრძო.

— ამათ რას უშვრები, ჩორტიკ!?! — ოჯახის წევრებისკენ მიანიშნა ერთმა „ჩაცუცქულმა“, რომელიც შოკოლადებს მზესუმზირასავით იყრიდა პირში.

— სამოთხეში გავაგზავნით, ძმაო, სამოთხეში! — გადაიხარხარა „ჩორტიკამ“, — ეს სახლიდან გამოპარული ბაცანა კი მოინათლება.

„უკვე დროა!“ — გაუელვა გურამს გონებაში, — „ღმერთო, მაპატიე! ღმერთო, შემინყალე!“

გურამი უცებ შემოტრიალდა და ავტომატის ჯერით ჩაცხრილა სამივე, ისე, რომ ვერც ერთმა ვერ მოასწრო მისკენ გახედვაც კი.

სროლას ქალების ნივილ-კივილი და ბავშვების სასონარკვეთილი ტირილი მოჰყვა. ერთადერთი, ვინც სიმშვიდით შეხვდა მომხდარს — მოხუცი გახლდათ. ის ფრთხილად მიუახლოვდა გურამს, მხარზე ხელი დაადო და უთხრა:

— დიდი მადლობა, შვილო. ვაჟკაცი ყოფილხარ! ღმერთმა დაგლოცოს!

გურამი იდგა გახევებულნი, ხელში ავტომატი იმავე მდგომარეობაში ეჭირა, როგორც სროლის დროს. მხოლოდ ერთ რამეს ეკითხებოდა თავის თავს: „მტერთან საბრძოლველად წამოვედი და ჩვენები დავხოცე!? ... რატომ!? ... რატომ!? ... რატომ!? ...“ მერე შემოტრიალდა და მხოლოდ მაშინ აღიქვა რეალური მდგომარეობა. არავისთვის არაფერი უთქვამს, ავტომატი ზურგზე გადაიკიდა და სიბნელეში გაუჩინარდა. როგორც იქნა ბაზამდე მიაღწია, მაგრამ არ შევიდა, „ავღანელების“ დისლოკაციის ადგილისკენ აიღო გეზი. საბედნიეროდ, ნიკო ადგილზე დახვდა. გურამმა ყველაფერი მოუყვა კაპიტანს. ნიკოს ბევრი არ უფიქრია და მაშინვე კითხვა დაუსვა გურამს:

— თოფი სადა გაქვს?

— ოთახში დავტოვე!

— წავედით! სასწრაფოდ გამოიტანე ნივთებთან ერთად და გამოძევი!

მალე ორივე სანაპიროზე გავიდნენ. ბორანი უკვე გასვლას აპირებდა. ნიკომ გურამს ხელი მოჰკიდა და უთხრა:

— კარგად მომისმინე, შვილო! შენ ვინც დახოცე, მარადიორები იყვნენ. აკლებული ჰქონდათ აქაურობა, იმიტომ წაგიყვანეს, რომ გამოუცდელი იყავი და ეგონათ, თავის ჭკუაზე გაგატარებდნენ. ახლა წადი თბილისში და აქეთ აღარ გამოიხედო, შენთვის ომი ჯერ ადრეა! თუ ცოცხალი გადავრჩი — მოგძებნი. აბა, კარგად!

მეორე დღეს გურამი იდგა ფოთის პორტის ტერიტორიაზე და ვერ გადაეწყვიტა, საით წასულიყო. თბილისში წასვლა ნამდვილად არ უნდოდა. რა უნდა ეთქვა:

„ომი დამთავრდა და ჩამოვედიო!“ თუ „შემეშინდა და წამოვედიო!“

ნამდვილ მიზეზს ნამდვილად ვერ იტყოდა. არც წასვლა უნდოდა სახლში. აფხაზეთში განვითარებულმა მოვლენებმა თითქოს ანდამატივით იმოქმედა მასზე. ამ დროს, პორტის შემოსასვლელთან, მამამისის ყოფილი თანამშრომელი, შოთა დაინახა.

— შოთა ძია! — წამოიძახა გურამმა და პორტის შემოსასვლელისკენ გაიქცა.

— ოჰ! გურამ! საიდან სადაო!? — გაეხარდა შოთას და გურამს გადაეხვია, — ვიცი შენი ამბები, გამოიპარე ხომ!?

— რა ვქნა, შოთა ძია, ვერ გავჩერდები სახლში, როდესაც ჩემს ქვეყანას მტერი ახვევია თავს! — მიუგო გურამმა, — მაგრამ აქაც მაგარი ქაოსია. თავს ვერ აბავენ ვერაფერს.

— არ უნდა გაეძევებინათ ხალხის მიერ არჩეული მთავრობა და არ იქნებოდა ეს ქაოსი! — მოკლედ მოჭრა შოთამ და მერე გურამს ჰკითხა, — შენ აქ საიდან მოხვდი?

გურამი მოუყვა შოთას, რაც თავს გადახდა, არაფერი დაუმალავს. ისიც უთხრა, რომ ამ ამბების გამო სახლში ვერ დაბრუნდებოდა და თან სურდა, ჩართულიყო საომარ მოქმედებებში ნორმალურ და წესიერ ხელმძღვანელთან.

— კაი, რახან არ იშლი, ჩემს მეგობართან მოგცემ სარეკომენდაციო წერილს, სოხუმთანაა დაბანაკებული.

შოთამ ჯიბეები მოიჩხრიკა და ერთი გაყვითლებული თაბახის ფურცელი მოიძია. კალამი, იქვე მდგარ პურის გამყიდველს გამოართვა, სკამზე ჩამოჯდა და შეუდგა წერას:

„ჩემო ბორის.

ამ ბარათის მომტანი გურამი ვაჩნაძე ჩემს თვალწინ გაზრდილი ბიჭია. მამამისი ჩემი მეგობარი და მეზობელია. გული ერჩის და არ ჩერდება თბილისში, უნდა თავის წვლილი შეიტანოს იმ დიდ საქმეში, რასაც ჰქვია აფხაზეთის ომი. მინდა, რომ გყავდეს შენს ბატალიონში და ისე მიხედო, როგორც შენს პატარა თანამებრძოლს, არაფერში შეგარცხვენს. ალბათ მეც მალე ჩამოვალ და დანარჩენ აქაურ ამბებს შემდეგ მოგიყვები. მომიკითხე ბიჭები.

პატივისცემით, შოთა.“

შოთამ წერილი გურამს გადასცა და უთხრა:

— ეს გადაეცი და დანარჩენი თვითონ იცი. აბა, შენ იცი! მშვიდობით დაგვიბრუნდი!

გურამმა თვალი გააყოლა პორტის გასასვლელისკენ მიმავალ შოთას, მერე წერილი ჯიბეში ჩაიდო და

გაიხედ-გამოიხედა. ამ დროს, ახალგაზრდების ჯგუფი გამოჩნდა პორტის ტერიტორიაზე. გურამი მიუახლოვდა მათ და ჰკითხა:

— გამარჯობა! საით, ბიჭებო!?

— სოხუმში, ძმაო!

— თბილისელები ხართ!?

— კი! რა არის, პრობლემაა რამე!?

— არა, მეც თბილისელი ვარ! თქვენთან ერთად წამოვალ!

— რაზეა ბაზარი, ძმაო!

ერთი საათის შემდეგ ბორანი სოხუმისკენ მიცურავდა.

VI

ათას ცხრაას ოთხმოცდათორმეტი წლის ორ ოქტომბერს გაგრა დაეცა. სეპარატისტებმა რუსებისა და ჩრდილოეთ კავკასიელების დახმარებით არნახული ტერორი მოაწყვეს, სასტიკად გაუსწორდნენ ქართულ მოსახლეობას. ნაცვლად იმისა, რომ ქართულ მხარეს საპირისპირო ზომები მიეღო, თერთმეტ ოქტომბერს ზარ-ზეიმით ჩაატარეს საპარლამენტო არჩევნები და „უხილავი ხელი“ „ხილული“ გახადეს. ნათქვამია: „ქურდს რა უნდა და ბნელი ღამეო“ და შევარდნაძემაც თუ საქართველოს დასაქცევად სადმე რაიმე დოკუმენტი იყო ხელმოსანერი, ყველაფერი თავისი ბეჭდით დაადასტურა და პარლამენტმაც მხარი დაუჭირა. მანქურთების ხელისუფლებამ ქვეყანა მიიყვანა იმ ღონემდე, რომ აფხაზეთის ომში მონაწილემდევე მხარეებს ერთი ხელმძღვანელი ჰყავდათ.

პარლამენტის არჩევის შემდეგ საქართველოში ას-პარეზზე ახალი ძალები გამოვიდნენ, რომლებმაც ჩაიგდეს რა ძალაუფლება ხელში, ქვეყანაში გავლენის სფეროების ახალი გადანაწილება დაიწყო. აფხაზეთში განვითარებულმა მოვლენებმა უკანა პლანზე გადაინაცვლა. იღვრებოდა უდანაშაულო ხალხის სისხლი, ხელიდან ხელში გადადიოდა და ნადგურდებოდა წინაპრების მიერ დღემდე მოტანილი ძირძველი ქართული მინა-წყალი. უცხოტომელები ინანილებდნენ აფხაზეთში მინებს. ხელისუფლება კი არაფერს აკეთებდა გარდა ერთისა — სულ ახალ-ახალ საჯიშე ბიჭებს აგზავნიდა ომში და საზარბაზნე ხორცად სწირავდა.

აფხაზეთში ნელ-ნელა სააშკარაოზე გამოვიდნენ სომხები, რომლებიც აქამდე თავის შავ-ბნელ საქმეებს სხვებზე ამოფარებულნი აკეთებდნენ. ქართველ მემკვიდრეებს ისინი მოხსენიებულნი ჰყავთ, როგორც „სასწორის მაცურებელნი“. შეხედეს რა შექმნილ სიტუაციას, მათ ამ შემთხვევაშიც იგივე გაიმეორეს. სომხებმა აღარ დააყოვნეს და გაზაფხულზე შექმნეს ბაგრამიანის ბატალიონი, რომელიც სასტიკად უსწორდებოდა ქართველებს.

ფრონტის წინა ხაზზე ძირითადად პატრიოტი ვაჟკაცები იბრძოდნენ. მათი უმრავლესობა მტრის ტყვიისაგან განგმირული დაეცა ბრძოლის ველზე, ხოლო მოროდირები და მათზე მიტმასნილი ნაძირლები ნელ-ნელა მობრუნდნენ ქვეყანაში და აფხაზეთის ომის მონაწილის სახელით თავისი მოსახლეობის ძარცვა-გლეჯვას მიჰყვეს ხელი. ისინი შეესივნენ ორგანიზაციებს, ფირმებს,

სანარმოებს, მაღაზიებს, იმ საბაბით, რომ, როდესაც ისინი აფხაზეთში სამშობლოსათვის და თითოეული მოქალაქისათვის „სისხლს ღვრიდნენ“, ესენი აქ ფულს შოულობდნენ. დაიწყო დიდი განუკითხაობის პერიოდი. მძარცველები ოჯახებში უვარდებოდნენ ხალხს და რაც ხელში მოხვდებოდათ გამოჰქონდათ. არ ერიდებოდნენ არც კაცის კვლას. ეს მათთვის ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ამ ავაზაკების ძირითადი ნაწილი ის ახალგაზრდები იყვნენ, რომლებიც ხელისუფლებამ სახელმწიფო გადატრიალებისთვის დაგეშა. ისინი მომზადებულნი იყვნენ სამოქალაქო ომისთვის, რომელიც უნდა ეწარმოებინათ კომუნისტური პერიოდის შემდეგ ხალხის მიერ არჩეული მთავრობის წინააღმდეგ. სახელმწიფო გადატრიალებამ, რომელიც ისტორიაში თბილისის ომის სახელწოდებით შევიდა და სულ რამდენიმე დღე გასტანა, ვერ დააკმაყოფილა ამ ახალგაზრდების „მოთხოვნები“. ისინი, ხელისუფლების სათავეში სისხლით მოსულ მთავრობას, ბუმერანგით უკან რომ არ შემოტრიალებოდნენ, მაქსიმალურად „დასვეს“ წამალზე და მისცეს თავისუფლება, ემოროდირათ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. შემდეგ აფხაზეთში „ანადირეს“. ომიდან გამოქცეულებმა სამეგრელოს „გადაუარეს“ და ბოლოს, თბილისსა და აღმოსავლეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში დაიწყეს „ჯირითი“.

ვინაიდან ხელისუფლებას აფხაზეთში ომი ჯერ დამთავრებული არ ჰქონდა, თავისი გაზრდილი მოროდირების განადგურებას ვერ შეძლებდა, ამიტომ გადანყვი-

ტა მათთვის თავისუფლება მიეცა და დროის გაყვანის მიზნით, საკუთარი ხალხი შეეჩეჩებინა საჯიჯგნად.

ქვეყანა ობობას მიერ დახლართულ ქსელში გაბმულ მსხვერპლს დაემსგავსა. რუსთაველზე, მთავრობის სახლის თავზე ჩამონოლილი ბურუსი, წლების შემდეგ, გაზრდილიყო და უკვე სრულიად საქართველოს გადაფარებოდა.

VII

გურამს სოხუმში გადასვლის შემდეგ დისლოკაციის ადგილი არ შეუცვლია. მათი ბატალიონი ეგრეთ წოდებული „გოსდაჩების“ ერთ-ერთ კორპუსში იყო განლაგებული. გაგრის დაცემის შემდეგ, მათ გაგრის ბატალიონი და სვანები შემოუერთდნენ. ასე რომ, შეიქმნა ძალიან ძლიერი მეზრძოლთა დანაყოფი. მაღალი საზრძოლო თვისებები გამოავლინეს, აგრეთვე, თბილისის მხედრონმა და ყარყარაშვილის კორპუსმა. ათას ცხრაას ოთხმოცდამეტი წლის მარტში გუმისთასთან ბრძოლაში მათი უპირატესობა საგრძნობლად გამოიკვეთა. მონინალმდევე მხარემ ათასამდე მეზრძოლი დაკარგა, რამაც პანიკაში ჩააგდო აფხაზური მხარე, თუმცა ქართულ მხარეს ზევიდან კონტრშეტევაზე გადასვლის უფლება არ მისცეს.

გურამმა ამ ბრძოლებში საკმაოდ დიდი გამოცდილება დააგროვა და გამოაფხიზლა მის გენში მიძინებული მეომრული სული, რომელიც საუკუნეების სიღრმიდან მოსდევდა ვაჩნაძეების სახელოვან ჯიშ-ჯილაგს.

მისი ასეთი წარმატება იმანაც განაპირობა, რომ გაგრელებთან ერთად ჩამოვიდა მისი ახლადგაცნობილი უფროსი მეგობარი, ყოფილი ავღანელი ნიკო, რომელიც გურამს ბრძოლის ტაქტიკას ასწავლიდა და ბევრჯერ გამოუვალი მდგომარეობიდანაც კი გამოუხსნია. თუმცა, ახალგაზრდა ვაჩნაძეს ბედიც სწყალობდა. როდესაც ფრონტის ხაზთან ქვეყნის მთავარსარდალი შევარდნაძე ჩადიოდა, მას აბინავებდნენ „გოსდაჩების“ პირველ კორპუსში. რა თქმა უნდა, შევარდნაძის ჩასვლას, აგენტურის მეშვეობით, მაშინვე იგებდა აფხაზური მხარე და დაბომბვას იწყებდა. ვინაიდან „გოსდაჩების“ კორპუსებს სოხუმის მხრიდან ეფარებოდა გორაკი, ამიტომ არტილერია პირდაპირი დამიზნებით ვერ ბომბავდა კორპუსებს და იძულებული იყო, შეეცვალა ტრაექტორია, რაც საბოლოო ჯამში იწვევდა მთელი ტერიტორიის გადათხრას და ვერც ვერავინ გათვლიდა, ბომბი რას და როდის დაეცემოდა. მხოლოდ მთავარსარდალი და მისი შტაბი იყო დაცული, რადგან კორპუსს გააჩნდა ბუნკერი. ერთ-ერთი ასეთი დაბომბვის დროს, ბედის ანაბარა დარჩენილი მეომრები, როგორც ყოველთვის, თავშესაფრის ამაოდ ძებნით დაკავდნენ. გურამმაც მოძებნა მიწით გატენილი ტომრები, მიაფარა ფანჯრებს, თუმცა თვითონვე იცოდა, რომ ამას თვითდამშვიდების მიზნით აკეთებდა და სხვა არაფერი. დაბომბვა აღარ გაჩერდა, იქმნებოდა საფრთხე, რომ კორპუსის კედლები დანგრეულიყო. გამოსავალი კი არ ჩანდა. შენობაში არ იყო ადამიანი დაცული, ეზოში კი — მით უმეტეს... დაბომბვამ ინტენსიური ხა-

სიათი მიიღო... გადარჩენის ნაკლები შანსილა რჩებოდა. გურამმა მოიძია ჩანთაში გადანახული ლიტრიან ბოთლში ჩასხმული სამედიცინო სპირტი, ავიდა კორპუსის ჰორიზონტალურად დაგებულ სახურავზე, მონახა ჩამოსაჯდომი ადგილი, მოთავსდა იქ და მოიყუდა სპირტით სავსე ბოთლი. სადამდეც შეძლო დალია, მერე სიგარეტი ამოიღო, გააბოლა და ხმამალლა იყვირა:

— თქვენი დედაც!... მაინც უნდა მოგკვდე და ამ სილამაზით მაინც დავტკბე!...

ამასობაში, ბაბუშერას აეროდრომის მხარეს დისლოცირებულმა ქართულმა არტილერიამაც გახსნა საპასუხო ცეცხლი. სპირტით გაბრუებული გურამი უყურებდა ძმათა სიძულვილით ცაში გაღვივებულ ცეცხლს და თავის ფილტვებიდან ამოშვებულ თამბაქოს რგოლებად გადაქცეული კვამლით უერთდებოდა ამ ჯოჯოხეთის ფეიერვერკებს. უცებ, ქვევიდან ყვირილი მოესმა:

— გურამ, ჩამოდი! ... მოგკლავენ! ...

სპირტით და სიგარეტის კვამლით გაბრუებული გურამი ადგა, გადაიხედა კორპუსის ეზოში და პალმებს ამოფარებულ თანამებრძოლებს გადასძახა:

— რა მნიშვნელობა აქვს „კრიშაზე“ მომკლავენ თუ პალმის ქვეშ!... ან ამ კორპუსის სიფრიფანა კედლები დაგვიცავს!... თუ გვინერია სიკვდილი, ის გადანყვეტს! — და ხელი ზეცისკენ ასწია გურამმა, მერე პირჯვარი გადაინერა, მოიძია ბოთლი, რაშიც სპირტი იყო ჩასხმული, მოიყუდა, დალია და ისიც ჯოჯოხეთის ცეცხლისკენ ისროლა და ზედ სიგარეტის ნამწვავიც მიაყოლა...

საბედნიეროდ, იმ ღამეს არავინ დაშავებულა, მხოლოდ კორპუსების გარშემო ახალი ღრმულები გაჩნდა ...

მეორე დღით, შევარდნაძეს კორპუსთან მოაკითხა „გაზ-24“ მარკის ავტომანქანამ და მთავარსარდალი დაცვის სამ თანამშრომელთან ერთად გაურკვეველი მიმართულებით გაემგზავრა...

რუსეთის ხელისუფლების მიერ ცისფერბერეტიანი დესანტის ოჩამჩირეში გადმოსხმის შემდეგ, ფრონტზე მდგომარეობა ძალიან დაიძაბა. ისინი, რაც კი გზაზე გადაელობებოდათ, ყველაფერს ანადგურებდნენ. მათი დამარცხება, ცალკეული სამხედრო დაჯგუფებების მეშვეობით, თითქმის შეუძლებელი იყო. როგორც იქნა შედგა მოლაპარაკება და ქართველები გაერთიანდნენ საერთო მტრის წინააღმდეგ. სამთავრობო და ლოთი ქობალიას სამხედრო შენაერთების გაერთიანებულმა ძალებმა საბოლოოდ გაანადგურეს რუსული დესანტი და ორი ათასი ცისფერი ბერეტი „დადეს“. მერე ისევ გუმისთის ფრონტს მოუბრუნდნენ. იქ გაძლება შეუძლებელი იყო. აფხაზებს არ გაჰქონდათ ჩრდილო კავკასიელი და სხვა უცხო მეომრების გვამები ფრონტის ხაზიდან, ამიტომ შემოგარენში აუტანელი სუნი იდგა და ბრძოლა კი არა, გაჩერება იყო შეუძლებელი. ვინაიდან ფრონტის ამ მონაკვეთზე ინტენსიური სროლა არ მიმდინარეობდა, შტაბის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა, ახლად ჩამოსული მეომრები გაემგზავნა იქ, ხოლო სიტუაციაში გასარკვევად ისინი გამოცდილ მეომრებს მიამაგრეს. ერთი ასეთი, არც თუ ახალგაზრდა კაცი, გურამს და ნიკოს გაუგზავნეს. გაცნობის შემდეგ ნიკომ გურამი გაიხმო გვერდზე და უთხრა:

— ბიჭო! ეს მგონი ცოტა ვერ არის თავის მატორზე და ავტომატი როგორ ვანდოთ!? აქეთ არ დაგვინყოს სროლა!

— მოიტა ის ძველი კარაბინი ავკიდოთ, — მიუგო გურამმა და თან ღიმილი მოადგა სახეზე, — ტყვიები კი გვაქვს ბლომად, გავუშვათ ზღვის პირას რომ ხეებია და ივარჯიშოს სროლაში. მივხვდებით რა ჩიტია.

აპკიდეს კარაბინი ახლადმოსულს, მისცეს ტყვიებით სახსე ერთი ჩანთა და გააგზავნეს მონიშნულ „სასროლეთზე“. ნახევარ საათში მობრუნდა და სახეგაბადრულმა მოახსენა ნიკოს და გურამს:

— კაროჩე, ყველა ტყვია ვისროლე და ტყვიას ტყვიაში ვაჯენ!

— ვაჰ! ყოჩაღ, ძმაო! — შეაქო ნიკომ...

— მაიცა! მაიცა! — შეანყვეტინა გურამმა, — და რას ესროლე?

ახლადმოსულმა თითქოს გაკვირვება გამოხატა, ხელები გაშალა და სერიოზულად წარმოთქვა:

— როგორ თუ რას ვესროლე? ყველა ტყვია ზღვაში ვისროლე! არც ერთი არ ამიცდენია...

— ვაა! — გაიკვირვა ნიკომ და გურამს გადახედა, — ხედავ, ზღვას ყველა ტყვია მოარტყა...

მერე „სნაიპერს“ მიუბრუნდა და უთხრა:

— შტაბში მოვახსენებ ყველაფერს და ისინი მოგხედავენ, ძმაო.

VIII

ივლისში ფრონტზე მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა. მთავარსარდალი თითქმის სულ დისლოკაციის ადგილზე იყო. შესაბამისად, „გოსდაჩების“ კორპუსების დაბომბვაც ხშირად ხდებოდა. ერთ დილით, როდესაც სამხედრო განწესება მიმდინარეობდა, მონინალმდეგის მხრიდან გამოსროლილი ჭურვი პირდაპირ განწესებაზე ჩამწკრივებული სამხედროების გვერდით დაეცა, მაგრამ არ ამოშავდა, რადგან ირიბად დავარდა, ასფალტმა აისხლიტა, ქვევით ჩაგორდა და პალმებში აფეთქდა. მთელი ბატალიონი გადაურჩა სიკვდილს. შემთხვევით არაფერი ხდება. ეს ცუდის მომასწავებელი ამბავი იყო.

ბატალიონის ხელმძღვანელმა მწყობრიდან გამოიძახა წინასწარ შერჩეული ორმოცი მეომარი და მთავარსარდლის ბრძანება გააცნო. ბრძანება იყო მოკლე და კონკრეტული: „სოფელი შრომა უნდა აიღოთ!“

სოფელი შრომა, ყოფილი მიხაილოვკა, მდებარეობს სოხუმიდან ათ კილომეტრზე აფხაზეთის ბორცვიან მთისწინეთში, მდინარე აღმოსავლეთ გუმისთას მარცხენა ნაპირზე. დაზვერვის მონაცემებით სოფელში აფხაზური მხარის ერთ-ერთი ძლიერი შეიარაღებული დაჯგუფება იყო განლაგებული. ფრონტზე უპირატესობის მოპოვების მიზნით, სოფელი შრომა ქართული მხარის კონტროლის ქვეშ უნდა მოქცეულიყო, ამიტომ სასწრაფოდ იქ გამაგრებული მონინალმდეგის ლიკვიდაცია უნდა მომხდარიყო. ვინაიდან ბატალიონი ძირითადად

გაგრელებით იყო დაკომპლექტებული, მათ არ იცოდნენ ეს ადგილები და ამიტომ შტაბიდან გამოაგზავნეს მეგზურებად ორი ადგილობრივი სომეხი. ორმოცი მეომრისგან ორი ოცეული შექმნეს. ვინაიდან სოფელი მაღლობზე იყო შეფენილი, ერთ ოცეულს ზევიდან უნდა შემოევლო და დაერთყა მონინაალმდეგისათვის, ხოლო მეორეს — ქვევიდან. მეგზურებად ოცეულებს თითო-თითო სომეხი ჩაუყენეს. როგორც შტაბიდან აცნობეს მეთაურებს, სომხებმა სოფლის ადგილმდებარეობა კარგად იცოდნენ და თან სანდონი იყვნენ.

— სომეხი და სანდო? — თავისთვის ჩაილაპარაკა ნიკომ და ხელი ჩაიქნია.

— ნიკო ძია, — გამოეხმაურა გურამი, — ეს იმ არა-რატიანცის შკოლის ხალხი ხომ არ არიან, ერეკლეს რომ უღალატეს?

— მარტო ერეკლეს!? — არ ცხრებოდა ნიკო.

— ლაპარაკი! — გაისმა მეთაურის მკაცრი ხმა, — შტაბში უკეთ იციან, ვინ ვინ არის და თქვენი გასარჩევი არ არის სამხედრო ტაქტიკა! ყველამ თავის საქმეს მიხედოს!

— ბატონო ვიცე-პოლკოვნიკო, — შეეპასუხა ნიკო მეთაურს, — ბოდიშს ვიხდი. ვიცით, რომ ბრძანება განსჯას არ ექვემდებარება, მაგრამ ის მაინც გვითხარით, ვისთან ან როგორ შეიარაღებასთან გვაქვს საქმე.

— ოჰ! ეს ავლანელები! — აუწია ხმას მეთაურმა, — სულ პროფესიონალები და მიზეზებს ეძებთ! მთავარსარდლის ბრძანებაა, მიზანს ერთმა ოცეულმა შეუტიოს ქვევ-

იდან, მეორემ — ზევიდან, გაანადგუროს მონინაალმდეგე და აიღოს სოფელი შრომა თავისი კონტროლის ქვეშ! გაიგე, ბატონო კაპიტანო!

ვიცე-პოლკოვნიკმა უკანასკნელი სიტყვები თითქმის ყვირილით წარმოთქვა, კაპიტნის სამხრეებს დახედა და განაგრძო დამოძღვრა:

— ეს ბრძანებაა! წინააღმდეგ შემთხვევაში... იცი, რაც მოყვება ამას!

გურამი და ნიკო იმ ოცეულში გაანაწილეს, რომელსაც ქვედა მხრიდან უნდა დაერთყა მონინაალმდეგისათვის.

ოცეულები ოპერაციაზე გვიან ღამით გავიდნენ. ცას სქელი ღრუბელი გადაკვროდა, რის გამოც უკუნი სიბნელე ჩამონოლილიყო და ირგვლივ თითქმის არაფერი ჩანდა. სოფელთან მიახლოებისთანავე ოცეულები გაიყვნენ. მეომრებმა ფრთხილად დაიწყეს გადაადგილება. გეგმის მიხედვით ცეცხლი იმ ოცეულს უნდა გაეხსნა, რომელიც ზევიდან მოუვლიდა მონინაალმდეგეს. ამას უნდა მოჰყოლოდა ქვედა მხარის ოცეულის ამოქმედება.

გურამი და ნიკო, სომეხ მეგზურთან ერთად, წინ მიუძღოდნენ ოცეულს. რამდენიმე ასეული მეტრის გავლის შემდეგ, მცირე დროით შეჩერდნენ, კიდევ ერთხელ შეათანხმეს მოქმედების გეგმა, მოემზადნენ გზის გასაგრძელებლად, რათა მერე გაშლილიყვნენ და ცეცხლის გასახსნელი ადგილები შეერჩიათ. ნიკომ მეგზურს უხმო, მაგრამ ამაოდ, სომეხი გამქრალიყო.

— ეგეც შენი არარატიანცი! — გადაულაპარაკა ნიკომ გურამს, — მიგვატოვა ბედის ანაბარა მაგ შობელ-ძალმა!

მეგზურის ღალატმა ოცეულში დაბნეულობა გამოიწვია. არც ზედა მხარის ოცეულიდან ისმოდა რაიმე. ზოგიერთმა მეომარმა უკან დახევის წინადადება წამოაყენა, ზოგმა — „ზედა ოცეულს დაველოდოთ, იქნებ მალე გახსნას ცეცხლი და ჩვენც შევეუტიოთ“. ამ ორჭოფობაში იყვნენ, რომ გურამმა ზევით, სოფლის მხარეს, მოკიდებული სიგარეტის მბჟუტავი ალი დაინახა და ნიკოს ანიშნა. დანახულის გააზრებაც ვერ მოასწრეს, რომ მონინალმდეგის მხრიდან ხმა გაისმა:

— ქართველები ხართ!

უკუნეთ სიბნელეში მეხივით გავარდა ეს ხმა. ქართველებმა არ იცოდნენ, ეპასუხათ თუ არა. ვინ უხმობდა, მტერი თუ მოყვარე? პასუხის გაუცემლობაც არ შეიძლებოდა — რა იცი, იქნებ ვინმე შველას ითხოვდა. ბოლოს, ისევ ოცეულის მეთაურმა გასცა პასუხი:

— ქართველები ვართ! რა ხდება!?

იქითა მხრიდან პასუხი არ დააყოვნეს:

— ჰოდა, თქვენი დედაც! ...

მოპასუხეს სიტყვები დამთავრებული არ ჰქონდა, ისეთი ცეცხლი გახსნეს სოფლიდან, რომ მთელი არემარე დღესავით განათდა. ოცეულმა, როგორც შეეძლო მოასწრო გაშლა, მაგრამ სამი გვამი მაინც დარჩა ადგილზე. სროლის დროს აშკარად გამოჩნდა, რომ აფხაზური მხარე კარგად მომზადებულიყო ბრძოლისთვის და უახლესი შეიარაღებაც ჰქონდა. ქართველები ავტომატებით და ტყვიამფრქვევებით ვერაფერს გახდებოდნენ, მით უმეტეს წამგებიანი პოზიცია ეკავათ. უკან დახევა ზედა

ოცეულის ბრძოლაში მიტოვებას ნიშნავდა. საცეცხლე ნერტილების გარდა ვერაფერს ხედავდნენ მეომრები, ამიტომ ისროდნენ იქით, საიდანაც ცეცხლი გამოვარდებოდა ხოლმე. ასეთმა ბრძოლის მანერამ, რა თქმა უნდა, არ გაამართლა...

...ზედა მხარის ოცეული კვლავ დუმდა...

...ქვედა ოცეულის სროლის ინტენსიურობა ნელ-ნელა ჩაცხრა...

გურამი, ხეს. ამოფარებული, შეუჩერებლად ისროდა ავტომატიდან. უცებ შემოტრიალდა, ხეს ზურგით მიეყრდნო და ავტომატის მჭიდი სწრაფად გამოცვალა. ამ დროს ნიკოს ხმა შემოესმა:

— გურამ, უნდა გავიდეთ! დაჭრილებია გასაყვანი და მეც გამკანრეს!

გურამი უცებ გამოერკვა. მხოლოდ მოწინააღმდეგის მხრიდან ისმოდა სროლის ხმა. ქართული ოცეული დადუმებულიყო. გურამი და ნიკო მცირე ხნით გაჩერდნენ ადგილზე, მოწინააღმდეგემაც შეწყვიტა სროლა. ბიჭებმა ნელ-ნელა დაიხიეს უკან, გზადაგზა დაჭრილებს შეაშველეს ხელი, მაგრამ როგორც ჩანს შენიშნეს სოფლიდან და კვლავ გახსნეს ცეცხლი. თუმცა ქართველები უკვე სამშვიდობოს იყვნენ გასულნი. ნიკოსთვის ტყვიას ფეხი გაეკანრა, ხოლო გურამისთვის — მკლავი. ოთხი მეომარი კი მძიმედ იყო დაჭრილი.

ბაზაზე მისულებს, ზედა მხარის ოცეული ადგილზე დახვდა. მათაც გაპარვით სომეხი და გადანყვეტილება მიუღიათ, რომ უკან დაბრუნებულიყვნენ.

გურამმა გულის ჯიბიდან თეკლას მიერ ბოტანიკურ ბაღში ქალაღდზე დახატული გული ამოიღო, აკოცა და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— არ არსებობს, ჩვენი გულები შეერთდება.

IX

ივლისის ბოლოს, სოჭში მიღწეული შეთანხმებით, ქართულ საჯარისო ფორმირებებს და დაქირავებულ „ბოვეიკებს“ უნდა დაეტოვებინათ აფხაზეთის ტერიტორია, ხოლო რუსეთის საჯარისო ფორმირებებს უნდა განეხორციელებინათ კონტროლი. მძიმე ტექნიკა მართლაც დაშორიშორებული იქნა ფრონტის ხაზიდან, მაგრამ საჯარისო ნაწილები ინარჩუნებდნენ დისლოკაციის ადგილებს. „გოსდაჩების“ ბაზა ჩვეულებრივ განაგრძობდა ფუნქციონირებას, თუმცა შედარებით ნაკლები დატვირთვით. მეომრების უმრავლესობა საფუძვლიანად იყო დამოკიდებული ნარკოტიკზე, მის გარეშე მათი ყოფა შეუძლებელი გახდა. ბაზაზე სამხედროებიდან ერთადერთი ნიკო იყო, რომელიც არც ეწეოდა, არც სვამდა და არც ნარკოტიკს იღებდა. გურამი ნარკოტიკისგან შორს იყო, მაგრამ სასმელსა და სიგარეტს არ იკლებდა. ასე მიდიოდა ფრონტული ცხოვრება. არავინ იცოდა, მეორე დღეს ვინ დარჩებოდა ცოცხალი და ვინ გადავიდოდა მარადიული ცხოვრების გზაზე, ამიტომ ჯარისკაცები არ იკლებდნენ წამიერ სიამოვნებასაც კი, როცა ამის საშუალება მიეცემოდათ. ერთხელ, ფრონტის ხაზზე ორივე

მხარემ სროლა დროებით შეწყვიტა. უცებ, ქართულ მხარეს ზურგიდან ჯავშანტრანსპორტიორი მიადგა. მოულოდნელობისაგან ყველამ უკან გაიხედა. ვერ მიხვდნენ, რა ხდებოდა, იარაღიც კი შემოატრიალეს. ამასობაში ჯავშანტრანსპორტიორის ზედა კარი გაიხსნა, თავი მეომარმა ამოყო და ქართულად დაიყვირა:

— გამარჯობათ, ძმებო! თქვენიანი ვარ!

მეომრები სანგრებიდან გაკვირვებულნი უყურებდნენ „დაუპატიჟებელ სტუმარს“ და ხმას არ იღებდნენ, ან რა უნდა ეკითხათ ამ გაგანია ომში. უხერხული დუმილი ისევ „სტუმარმა“ დაარღვია:

— გიტარა ხომ არა გაქვთ?

მეომრებმა ერთმანეთს გადახედეს. ისევ არავის ამოუღია ხმა ან რა პასუხი უნდა გაეცათ ამ კითხვაზე.

„სტუმარმა“ თვალი მოავლო სანგრებში საბრძოლო მზადყოფნაში მყოფ ჯარისკაცებს და ისევ ხმამაღლა წარმოთქვა:

— ბიჭები ვქეიფობთ და გიტარა გვინდოდა!

მერე ჯავშანტრანსპორტიორში გაუჩინარდა, კარიც დაიხურა ზევიდან, შემოატრიალა საბრძოლო მანქანა და წავიდა.

სექტემბერი სოხუმში ჩვეულებრივად დაიწყო. ქალაქიდან გასული ხალხი, უკან მობრუნდა, სკოლებში დაიწყო სწავლა და იქმნებოდა ისეთი შთაბეჭდილება, რომ ყველაფერი ნელ-ნელა ცხოვრებისეულ კალაპოტში ჩადგებოდა. თექვსმეტ სექტემბერს სეპარატისტებმა შეთანხმება, ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ, დაარღვიეს

და იერიშზე გადავიდნენ. მათ რუსეთმა არტილერია და ავიაცია დაახმარა. როგორც ჩანდა, შეთანხმება ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ აფხაზებმა და რუსებმა სოხუმზე შეტევის მოსამზადებლად გამოიყენეს. ქართულ მხარეს მძიმე ტექნიკა ფრონტის ხაზიდან გატანილი ჰქონდა, შესაბამისად სოხუმის დაცვაც შესუსტებული იყო და ყოველივე ამან გამოიწვია ის, რომ მოწინააღმდეგემ ადვილად შემოაღწია ქალაქში. ქართველები ბრძოლით იხევდნენ უკან და გზადაგზა უამრავ მშვიდობიან მოსახლეთა და მეზობრთა გვამებს ტოვებდნენ. ეს იყო კარგად დაგეგმილი ლალატი ქართველი ხალხის წინააღმდეგ, რომლის „შემოქმედნიც“, როგორც გარეშე, ასევე შინაური მტრები იყვნენ.

გურამმა და მისმა თანამებრძოლებმა ბრძოლით დატოვეს სოხუმი და გავიდნენ მთებში. სამშვიდობოს გასულებს ჭრილობები მაშინ გაახსენდათ. გურამი მარცხენა ხელში იყო დაჭრილი, ხოლო ნიკოსთვის ტყვიას მარჯვენა ფეხის წვივი გაეკანრა.

— რა ვქნათ, ნიკო ძია!? — დაარღვია დამარცხებით გამონვეული სიჩუმე გურამმა, — ეს ყველაფერი უნდა შევარჩინოთ ამათ!

— რას იზამ, გურამ, ხომ იცი, ნათქვამია: „ძალა აღმართს ხნავსო“, — მიუგო ნიკომ გურამს და ხის ძირას ჩამმჯდარმა ჭრილობის სპირტით დამუშავება განაგრძო, — შრომასთან თუ სომხებმა გაგვყიდეს, აქ ამ გაქართველებულმა ძაღლის შვილებმა გვიღალატეს. ასეა! აქ ეგენი არიან, თბილისში ჩახვალ და იქაც ეგენი დაგხვდებიან.

მოგეშლება ნერვები, ავტომატის ჯერს მიუშვებ და ან უნდა გაიქცე ან ციხეში ჩაჯდე! აქ კიდევ, იმას მაინც გავაკეთებ, რომ სამშობლოს წართმევისათვის ჩეჩნებზე და სომხებზე ჯავრი ვიყარო! ისე არ მოვკვდები, რომ თან რამდენიმე გადამთიელი არ გავიყოლო! ამიტომ, თქვენი არ ვიცი და მე პარტიზანობას ვინყებ! გამომყევებით თუ არა, ეგ თქვენი გადასაწყვეტია!

გურამს ერთი წამით არ უყოყმანია და მაშინვე წამოიძახა:

— ნიკო ძია! მე შენთან ვარ!

მერე ზურგზე მიმაგრებული ნიკალა პაპას ნაჩუქარი თოფი ამოიღო, რომლისთვისაც ლულები დაემოკლებინა, ხელში შეათამაშა, აკოცა და იყვირა:

— ნიკალა პაპაც ჩვენთან არის! აბა! კიდევ ვინ მოდის პარტიზანად! არჩევანი თქვენზეა, ბიჭებო!

ყველა ერთხმად დაეთანხმა გურამს.

აფხაზეთის მთებში ქართულმა საბრძოლო სულმა კიდევ ერთხელ გამოიღვიძა და უთანასწორო ბრძოლაში თავისი „სიტყვის სათქმელად“ მოემზადა.

სამი თვის განმავლობაში ნიკოს და გურამის პარტიზანულმა დაჯგუფებამ რამდენიმე ჩასაფრება მოაწყვეს და ბევრი სეპარატისტი და გადამთიელი გამოასალმეს სიცოცხლეს. დეკემბერში რუსეთის შეიარაღებულმა ძალებმა აფხაზეთის ტერიტორიის მასიური წმენდა დაიწყეს. მათთან დაპირისპირებას აზრი აღარ ჰქონდა. პარტიზანებმა ბრძოლით კოდორის ხეობისკენ დაიხიეს და მთების გავლით გადმოვიდნენ ქართული მხარის

კონტროლირებად ტერიტორიაზე. მეორე დღეს კი უკვე თბილისში იყვნენ.

დედაქალაქში ხალხი ჩვეულებრივი ცხოვრებით ცხოვრობდა, არ იგრძნობოდა ომით გამონვეული ტკივილი, თითქოს ეს მხოლოდ აფხაზეთიდან ლტოლვილების ტრაგედია იყო. რესტორნები გადავსებული იყო მოქეიფე ადამიანებით. იყო გაჩაღებული გაუთავებელი ტაშ-ფანდური.

ამ ყველაფერს უცქერდნენ თბილისის ქუჩებში საბრძოლო აღჭურვილობით მოსიარულე ნიკო და გურამი. გაკვირვებულნი იყვნენ და უხმოდ მიუყვებოდნენ რუსთაველის პროსპექტს. ბოლოს, სიჩუმე ისევ ნიკომ დაარღვია:

— გურამ! რატომღაც ასე მგონია, რომ ჩვენ სხვა საქართველოდან ჩამოვედით!

X

გურამი და ნიკო თავისუფლების მოედანზე დაემშვიდობნენ ერთმანეთს. გურამი შეუყვამობლიური სოლოლაკის აღმართს. იარაღასხმულ კაცს რომ ხედავდნენ, გამვლელები ერიდებოდნენ. თბილისისთვის ავტომატის კაკანი უცხო აღარ იყო, განსაკუთრებით ღამე. მავანს სრულიად უმიზეზოდ შეეძლო დღისით, მზისით, ჩაეცხრილა ქუჩაში უდანაშაულო კაცი და გამკითხავი არავინ იყო. გურამი მიხვდა, რომ თბილისი ის თბილისი აღარ იყო, მხიარულ სახეებს ვეღარ ხედავდა. ადამი-

ანები მოლუშულნი, თავდახრილნი და გალიზიანებულნი დადიონენ. თავის სკოლას რომ გაუარა, შეჩერდა. საახალწლო არდადეგების გამო, სკოლაში სწავლის პროცესი შეწყვეტილი იყო. მაინც შეიხედა ფანჯარაში, ცარიელი მერხების დანახვამ თავისი ბავშვობა გაახსენა. მერე მოპირდაპირე მხარეს გადავიდა, სადაც თონის პური ცხვებოდა. აფხაზეთში ბევრჯერ უნატრია აქაური გამომცხვარი თონის პური. ხაბაზმა იცნო გურამი, ცომის გუნდების ამოყვანას თავი მიანება, გამოვიდა პურის გასაცემ ოთახში, გაიღიმა და გახარებულმა შესძახა:

— ვაჰ! ჩამოხვედი, გურამჩიკ! როგორ გვანერვიულე, ტო! მთელი სკოლა შენზე ლაპარაკობდა, არაფერი შეემთხვესო. შენ კიდე აი, როგორი სალ-სალამათი დაგვიბრუნდი! როგორა ხარ, გურამ?

— როგორ ვიქნები, აბა, ძია პეტრე! — მიუგო გურამმა, — სამშობლო დაგვიჩაგრეს! წაგვართვეს! ...

— შენ ჯანზე ხო ხარ, ბიჭო!? ჭრილობები, რამე ხო არ განუხებს?

— მე კი ვარ ჯანზე. ძალიან უნდოდათ, მაგრამ ვერ მომკლეს!

— შენი მტერი მოკვდეს, გურამჩიკ! შენი მტერი! — არ ცხრებოდა პეტრე, — აქაური პური არ მოგენატრა?

— მომენატრა რომელია, — გაეცინა გურამს, — ძილში კი არ მესიზმრებოდა?!

— აი, ახალი ამოღებულია, მიირთვი, შვილო. — თქვა გახარებულმა პეტრემ და გურამს ცხელ-ცხელი ლავაში მიანოდა.

გურამმა როგორც კი ჯიბისკენ წაიღო ხელი, პეტრემ ხელები გაასავსავა და ლამის იკივლა:

— არა გრცხვენია, გურამჩიკ! ქალაქელები არა ვართ. ფეშქეში იყოს! ღმერთმა შეგარგოს!

გურამმა მადლობა გადაუხადა პეტრეს და სახლისკენ გააგრძელა გზა. დავითაშვილზე, გასტრონომს რომ გასცდა, მთანმინდიდან ნიავემა დაუბერა. მართალია ცივი იყო ნიავე, მაგრამ გურამს მალამოსავით დაედო სახეზე და სუნთქვა გაუადვილა. რესტორან „სამადლოსთან“ ბავშვები ბურთით თამაშობდნენ. გურამის მეზობელმა პატარა ვაჟამ, როგორც კი დაინახა აღმართზე მომავალი გურამი, ისეთი ყვირილი დაიწყო, რომ ლამის რესტორნის შეზარხოშებული კლიენტებიც კი გარეთ გამოცვივდნენ:

— გურამი ჩამოვიდააა! ... გურამი ჩამოვიდააა! ... გურამი ჩამოვიდააა! ...

ბავშვები შემოეხვივნენ გურამს, ჩასჭიდეს ხელი და გააქციეს სახლისკენ. ნატო პატარა ბავშვივით ჩამორბოდა სადარბაზოს კიბეებზე, მეზობლებს დროულად ხელი რომ არ შეეშველებინათ, ალბათ დაგორდებოდა. სახე გაფითრებოდა. მეზობელი ქალები ვერ ხვდებოდნენ, ეს სიხარულისგან დაემართა თუ ნერვიულობისგან, ამიტომ ხელი აღარ გაუშვეს და ისე ჩაახუტეს თავის შვილს. დედა-შვილი ტიროდა. ეს გრძნობა ალბათ მონატრებაზე მეტი იყო, რომლის სახელიც კაცობრიობას ჯერ კიდევ არ გამოეგონა, თუმცა ასეთი გრძნობა ნამდვილად რომ არსებობდა, ამის მომსწრე სოლოლაკის ერთ-ერთი უბნის მაცხოვრებლები იყვნენ. ეს ყველაფერი მათ თვალწინ ხდებოდა.

უცებ, კორპუსთან „ჟიგულმა“ დაამუხრუჭა, გაიღო ავტომობილის კარი და ლექსო კი არ გადმოვიდა, არამედ გადმოფრინდა, თან ხელში ლავაშები ეჭირა. როგორც ჩანს პურის საყიდლად გაჩერდა თონესთან და პეტრემ ახარა შვილის დაბრუნება. იქვე გაჩერებულ უცნობისთვის უთხოვია სახლში ამოყვანა. „ჟიგულის“ პატრონმა თურმე, რომ გაიგო ეს ამბავი, წამებში ამოიყვანა ლექსო სახლში. ლექსო, ნატო და გურამი დიდხანს იყვნენ ჩახუტებულები, ბავშვები მათ გარშემო დარბოდნენ და მხიარულობდნენ, ხოლო მეზობელი ქალები სიხარულის ცრემლმორეულნი იდგნენ და ყოველთვის, ამ უშუქობაში, ახალი ამბების გამგონე ენას რომ ვერ აჩერებდნენ ხოლმე, ახლა ხმას ველარ იღებდნენ და თვითონაც ვერ ხვდებოდნენ რატომ.

ერთი საათის შემდეგ, ლექსოს ოჯახში მეზობლები გურამის სადღეგრძელოს სვამდნენ. გურამმა ბოდიში მოუხადა სტუმრებს და საზარეულოში გავიდა. ყველამ იცოდა, რაც ანუხებდა ახალგაზრდა კაცს, ამიტომ ყურადღება ისევ სადღეგრძელოებისკენ მიმართეს და კახური ღვინით გონება და მადაგახსნილებმა მრავალჯამიერიც შემოსძახეს. ამ დროს გურამი უკვე სადარბაზოს კიბეებზე ჩარბოდა და თეკლასთან შესახვედრად მიისწრაფვოდა ...

XI

გურამმა და თეკლამ გადაწყვიტეს, რომ ჯვარი სოფელში, წმიდა გიორგის ეკლესიაში დაენერათ და მოკრძალებული საქორწილო სუფრაც ნიკალა პაპას სახლში გაეშალათ. ჯვრისწერის რიტუალი მამა ანტონმა და მამა მიქაელმა ჩაატარეს. როგორც იქნა აღსრულდა ბავშვობიდან ერთმანეთზე უზომოდ შეყვარებული წყვილის ოცნება და ისინი შეუღლდნენ. საქორწინო გვირგვინდადგმული გურამი და თეკლა ისეთი ლამაზები იყვნენ, რომ ადამიანი ერთხელ თუ შეხედავდა, მერე თვალს ვერ მოაცილებდა. სანთლების შუქზე ისე ბრწყინავდნენ, გეგონებოდათ ანგელოზებს ღვთიური შარავანდედით შეემოსათ ეს ბედნიერი წყვილი და ალელუიას გალობით დასტრიალებდნენ თავს. გურამის მეჯვარე ნიკო იყო, ხოლო თეკლასი, მისივე თანაკლასელი და მესაიდუმლე — მაკა.

მამა ანტონმა და მამა მიქაელმა ნეფე-პატარძალს ამბიონზე უხმეს და გამოაცხადეს ცოლ-ქმრად. მამა ანტონმა თვალიდან ცრემლი მოიწმინდა და წარმოთქვა:

— რა ბედნიერი იქნებოდა ნიკალა, ამ დღეს რომ მოსწრებოდა. ხალხო, ჩემო შვილებო, დღეს ჭეშმარიტმა სიყვარულმა იზიჰიმა. ამ დღემდე გურამს და თეკლას ბევრი წინააღმდეგობის დაძლევა მოუხდათ. სიყვარული თვითონ ღმერთია. ამიტომაც არის, რომ მისი კურთხევით ხდება ჯვრისწერა და ის მეუღლეებს, რომელნიც ერთხორც ხდებიან, თავზე აბერტყავს მარადიულ სიკეთეს

ანუ სიყვარულს. და თუ ცოლ-ქმარი ღვთის მცნებების დამცველნი იქნებიან, მათი სიყვარულის წინაშე ქედს მოიდრეკენ თვით სიკეთის მტრებიც კი. სიყვარული არის ყოველი კეთილი საქმის დასაწყისი, მისი საშუალებით განაგდებს ადამიანი ბოროტ ვნებებს და იძენს ანგელოზთა მსგავს სიწმიდეს. არ არსებობს ბოროტთან ბრძოლის უფრო ძლიერი საშუალება, იგი აღანთებს ადამიანს და მოაქვს მასთან გამოუთქმელი, ღვთაებრივი ნუგეში და სიხარული. სიყვარულით ივინყებს ადამიანი ქვეყნიურ სიმძიმეებს და ხდება თანაზიარი ზეციური სიხარულისა. მე შევთხოვ უფალს, რომ თქვენ ჭეშმარიტი სიყვარულის დაცვისათვის მოგცეთ ძალა, რათა მისი შეწევნით შეძლოთ ბოროტ ვნებათაგან და გულისთქმათაგან თავის გათავისუფლება, იმრავლოთ, აღზარდოთ შვილები ქრისტესმიერი სიყვარულით, გადაიხადოთ სიკეთით ამქვეყნიური ვალდებულებანი, რათა შემდგომში განწმენდილებმა დაიმკვიდროთ ადგილი ზეცას და მარადიული შვებით იხაროთ მართალთა თანა და აქებდეთ და ადიდებდეთ სახიერ ღმერთს, რომლისა არს დიდება და პატივი, უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!

სანამ ეკლესიიდან გამოვიდოდნენ, გურამმა მამაოებისგან აიღო კურთხევა და თეკლასთან ერთად, ნიკალა პაპას საფლავზე წავიდა, სანთელი დაანთო და ჩასძახა პაპას საფლავში:

— პაპი! ომში შენი სახელი არ შემირცხვენია! ვფიცავ! ახლაც ისე ვიცხოვრებ თეკლასთან ერთად, რომ ჩემი ოჯახი სხვებისთვის სამაგალითო იყოს!

მერე მანქანიდან გადმოიღო ნიკალა პაპას თოფი და მხედრული წესით ისროლა.

სახლში მიბრუნებულებს სტუმრები დიდი პატივით დახვდნენ. ნეფე-პატარძალმა თავისი ადგილი დაიკავეს და სანამ თამადა დაინწყებდა თავის მოვალეობის შესრულებას, გურამმა თეკლას ყურში ჩასჩურჩულა:

— თან გაქვს?

— მე ეს სულ თან დამაქვს. — უპასუხა თეკლამ და ჩანთიდან ქალაღზე დახატული გული ამოიღო, რომელიც ბოტანიკურ ბაღში დახატა და ზედ გურამის სახელი დააწერა, ხოლო გურამს, ასევე ქალაღზე დახატული გული და ზედ დაწერილი თავისი სახელი გადასცა.

გურამმა ასევე ამოიღო თავისი ქალაღის გული, რომელსაც ომის პერიოდში გულის ჯიბეში სათუთად ინახავდა ხოლმე და თეკლას გულს გვერდზე დაუდო.

ორივე გულმა ისევ ერთად დაიდო ბინა. ეს უკვე ბედნიერი მომავლის ნიშანი იყო.

ნიკალა პაპას სახლიდან დილაამდე მთელს არემარეში მრავალჟამიერის საამო ჰანგები ისმოდა.

ნიგნში გამოყენებულია დოკუმენტური მასალა ნიგნიდან „23 წლის შემდეგ“, ლექსები — მამა შალვა გოლისელის პოემიდან „დავით აღმაშენებელი“ და ბატონი ირაკლი ლომიძის მოგონებები აფხაზეთის ომიდან.

www.mtsignobari.ge

დაიბეჭდა შპს „მწიგნობარის“ სტამბაში

0102, ქ. თბილისი, კიევის ქ. №10; ტელ.: 294 05 71

ვისაც ერთხელ მაინც გა-
ნუცდია ჭეშმარიტი სიყვარ-
ულის ძალა, მიხვდებოდა,
თუ რა დიდი მოფრთხილება
სჭირდება მას, რა სათუთი
და ფაქიზი მოსაველელია ეს
უდიდესი გრძნობა. ღმერთი
შეყვარებულ ადამიანებზე
სხვადასხვა განსაცდელს
უშვებს და ვინც გაუძლებს
და გაითავისებს მას, ის
სამუდამოდ მკვიდრდება
უფალში – სიყვარულიდან
გადადის ერთგულებაში და
ერთგულებიდან მარადისო-
ბაში.

ISBN 978-9941-485-76-3

9 789941 485762 >